

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRK HUKUKUNDA TAKSİTLE SATIŞ SÖZLEŞMESİ

112932

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

Abdullah ÇELİK

Danışman
Prof. Dr. Nevzat KOÇ

İZMİR
2002

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum "Türk Hukukunda Taksitle Satış Sözleşmesi" adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlâk ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

10. / 7. / 2002

Abdullah ÇELİK

TEZ SAVUNMA SINAV TUTANAĞI

Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün / / 2000 tarih ve sayılı toplantısında oluşturulan jürimiz tarafından Lisans Üstü Öğretim Yönetmeliği'nin maddesi gereğince Enstitümüz Özel Hukuk Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Abdullah ÇELİK'in "Türk Hukukunda Taksitle Satış Sözleşmesi" konulu tezi incelenmiş ve aday 24.7 20.02 tarihinde saat 'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından jüri üyelerince sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin,

BAŞARILI olduğuna

☐

OY BİRLİĞİ

DÜZELTME yapılmasına

☐

OY ÇOKLUĞU

☐

RED edilmesine

☐

ile karar verilmiştir.

* Bu halde adaya 3 ay süre verilir.

** Bu halde adayın kaydı silinir.

ÜYE

BAŞKAN

ÜYE

Evet Hayır

*** Tez, burs, ödül veya Teşvik prog. (Tüba, Fullbright vb.) aday olabilir.

☐☐

Tez, mutlaka basılmalıdır.

☐☐

Tez, mevcut haliyle basılmalıdır.

☐☐

Tez, gözden geçirildikten sonra basılabilir.

☐☐

Tez, basımı gereksizdir.

☐☐

YÜKSEK ÖĞRETİM KURULU DÖKÜMANTASYON MERKEZİ TEZ VERİ FORMU

Tez No:

Konu Kodu:

Üniv. Kodu:

* Not: Bu bölüm merkezimiz tarafından doldurulacaktır.

Tez Yazanının

Soyadı: ÇELİK

Adı: Abdullah

Tezin Türkçe Adı: Türk Hukukunda Taksitle Satış Sözleşmesi

Tezin Yabancı Dildeki Adı: The Installment Sale Contract in Turkish Law System

Tezin Yapıldığı

Üniversitesi: Dokuz Eylül Üniversitesi Enstitü: Sosyal Bilimler Enstitüsü

Yıl: 2002

Diğer Kuruluşlar:

Tezin Türü:

Yüksek Lisans

:

Dili

: Türkçe

Doktora

:

Sayfa Sayısı

: 233

Tıpta Uzmanlık

:

Referans Sayısı

: 77

Sanatta Yeterlilik

:

Tez Danışmanı

Ünvanı: Prof. Dr.

Adı: Nevzat

Soyadı: KOÇ

Türkçe Anahtar Kelimeler:

1. Taksit

2. Borç

3. Alıcı

4. Tüketici

5. Satıcı

İngilizce Anahtar Kelimeler:

1. Installment

2. Obligation

3. Buyer

4. Consomer

5. Seller

Tarih : 10.7.2002

İmza :

ÖZET

Taksitle satış sözleşmesi, tüketim ekonomisinin, en ¹önemli araçlarından biridir. Söz konusu sözleşmede, satıcılar karşısında, genellikle ekonomik yönden zayıf olan ve satılan malların nitelikleri yönünden çok az bilgiye sahip olan taksitle mal alıcıları/tüketiciler bulunmaktadır. Bu nedenle, modern hukuk düzenlerinin temel politikalarından biri olan "tüketicinin korunması"na, özellikle, çok yaygın bir uygulama alanı olan taksitle satış sözleşmesinde ihtiyaç duyulmaktadır. Nitekim bir çok ülkede, taksitle satış sözleşmesinde, alıcıları/tüketicileri korumaya yönelik özel düzenlemeler yapılmıştır.

Türk hukukunda da, taksitle mal alıcılarını/tüketicileri korumak amacıyla, Borçlar Kanunumuzun 222. ve devamı maddeleri ile 1995 yılında yürürlüğe giren 4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 6. maddesi düzenlenmiştir. Borçlar Kanunumuzun söz konusu maddelerinin hâlâ yürürlükte olması, taksitle satış sözleşmesini, her iki kanun yönünden ayrı ayrı, incelemeyi zorunlu kılmaktadır.

Taksitle satış sözleşmesinde, alıcının/tüketicinin korunması, özellikle, taksitleri ödemekte temerrüde düşülmesi, ayıplı mal teslimi ve sözleşmenin koşulları hakkında bilgi verilmesi konularında önem taşımaktadır. Bu konularda, satıcıların, alıcıları/tüketicileri sömürmesini engellemek için, emredici düzenlemeler yapılmıştır.

ABSTRACT

The installment sale contract is one of the main instruments of consumption economy. In this contract, there are consumers/buyers who are, economically, weak and have lack of information about features of goods purchased. Due to this, there is a need to “consumer protection”, one of the main instruments of modern law systems. In this context, there is, especially, need to the installment sale contract that have widespread use. Therefore, in many countries, special regulations in the installment sale contract have done towards protecting buyers/consumers.

To protect buyers/consumers buy goods by installment, the installment sale contract has been regulated with 222nd article and following articles of the Obligations Law and 6th article of Regarding to Protect Consumers Law numbered 4077. Since related articles of the Obligations Law are still in force, it is required examining the installment sale contract from the both law point of view.

Protecting consumers/buyers in the installment sale contract is so important in some subjects namely; delays in paying installments, delivering defective goods and providing enough information related to conditions of contract. In those subjects, obligatory regulations have done in order to prevent sellers exploiting buyers/consumers.

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ	ii
TEZ SAVUNMA SINAV TUTANAĞI	iii
YÖK DÖKÜMANTASYON MERKEZİ TEZ VERİ FORMU	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR	xvi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

GENEL OLARAK TAKSİTLE SATIŞ SÖZLEŞMESİ VE TÜKETİCİNİN KORUNMASI

§1. Kavram ve Tanım	5
I. Kavram	5
II. Tanım	6
§ 2. Taksitle Satış Sözleşmesinin Yararları ve Sakıncaları	7
I. Yararları	7
II. Sakıncaları	9
§3. Tüketicinin Korunması	11
I. Genel olarak	11
II. Türk Hukukunda Tüketicinin Korunmasına İlişkin Düzenlemeler	15
III. Tüketici Kavramı ve Tüketicinin Korunmasına İlişkin Bazı Kavramlar	17
1. Tüketici Kavramı	17
2. Tüketicinin Korunmasına İlişkin Bazı Kavramlar	18
a) Tüketici Sözleşmesi	18
b) Mal ve Hizmet	21
c) Satıcı ve İmalâtçı-Üretici	21
VI. Taksitle Satış Sözleşmesinde Tüketicinin Korunması	23
1. Sözleşmenin Kurulması Aşamasında	23

a) İradeyi Sakatlayan Hâller Bakımından	24
b) Yazılı Şekil Zorunluluğu Öngörülmesi Bakımından	24
c) Genel İşlem Koşulları Bakımından.....	25
d) Cayma Hakkı Bakımından	28
e) Eşin Rızasının Aranması Bakımından.....	29
2. Sözleşmenin İfası Aşamasında	29
a) Ayıplı Mal ve Hizmetler Bakımından	30
b) Erken Ödeme Hakkı Bakımından	31
c) Tüketicinin Temerrüdü Bakımından	32
d) Satış Bedelinin Artırılması Yasağı Bakımından.....	34
3. Uyuşmazlık Çıkması Aşamasında	34
a) Genel Olarak	34
b) Tüketici Sorunları Hakem Heyetleri.....	35
c) Tüketici Mahkemeleri	37
d) İdarî Para Cezaları ve Yetkili Makamlar.....	39

İKİNCİ BÖLÜM

TAKSİTLE SATIŞ SÖZLEŞMESİNİN HUKUKÎ NİTELİĞİ BENZER SÖZLEŞMELERLE KARŞILAŞTIRILMASI VE TURLERİ

§1. Taksitle Satış Sözleşmesinin Hukukî Niteliği	41
I. Genel Olarak	41
II. Taksitle Satış Sözleşmesinin Hukukî Niteliği Konusunda İleri Sürülen Görüşler	41
1. Bir Tür Satış Sözleşmesi Görüşü.....	41
2. Karma Sözleşme Görüşü.....	42
3. Taksitli İşlem Görüşü.....	42
4. Görüşlerin Değerlendirilmesi ve Sonuç.....	44
§2. Taksitle Satış Sözleşmesinin Benzer Sözleşmelerle Karşılaştırılması	46
I. Taksitle Satış Sözleşmesi-Taksitli İşlemler	46
II. Taksitle Satış Sözleşmesi-Benzer Birleşik Sözleşmeler	47
III. Taksitle Satış Sözleşmesi-Finansal Kiralama Sözleşmesi	48
1. Genel Olarak Finansal Kiralama Sözleşmesi	48
2. Finansal Kiralama Sözleşmesi-Taksitle Satış Sözleşmesi İlişkisi	51
IV. Taksitle Satış Sözleşmesi - Ön Ödemeli Satış Sözleşmesi.....	54

1. Genel Olarak Ön Ödemeli Satış Sözleşmesi	54
2. Ön Ödemeli Satış Sözleşmesi-Taksitle Satış Sözleşmesi İlişkisi	55
V. Taksitle Satış Sözleşmesi-Art Arda Teslimli Satış Sözleşmesi	57
VI. Taksitle Satış Sözleşmesi-Veresiye Satış Sözleşmesi	59
VII. Taksitle Satış Sözleşmesi-Bağlı Tüketici Kredisi Sözleşmesi	60
1. Genel Olarak Tüketici Kredisi Sözleşmesi	60
2. Bağlı Tüketici Kredisi Sözleşmesinin Özellikleri	61
3. Bağlı Tüketici Kredisi Sözleşmesi-Taksitle Satış Sözleşmesi İlişkisi	62
§3. Taksitle Satış Sözleşmesinin Türleri	67
I. Taksitle Kampanyalı Satış Sözleşmesi	67
1. Genel Olarak Kampanyalı Satış Sözleşmesi	67
2. Taksitle Kampanyalı Satış Sözleşmesinin Özellikleri	68
II. Taksitle Kapıdan Satış Sözleşmesi	69
1. Genel Olarak Kapıdan Satış Sözleşmesi	69
2. Taksitle Kapıdan Satış Sözleşmesinin Özellikleri	72
III. Mülkiyeti Saklı Tutma Kaydıyla Yapılan Taksitle Satış Sözleşmesi	74
1. Genel Olarak Mülkiyeti Saklı Tutma Sözleşmesi	74
2. Mülkiyeti Saklı Tutma Kaydıyla Yapılan Taksitle Satış Sözleşmesinin Özellikleri	77

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TAKSİTLE SATIŞ SÖZLEŞMESİNİN TARAFLARI VE SÖZLEŞMENİN KURULMASI

§1. Taksitle Satış Sözleşmesinin Tarafları	79
I. Alıcı	79
1. Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Bakımından	79
a) Genel Olarak	79
b) Tüketici Kavramının Özellikleri	80
aa) Özel Amaçla Hareket	80
bb) Nihai Olarak Kullanma	81
cc) Gerçek veya Tüzel Kişi Olabilme	81
2. Borçlar Kanunu Bakımından	83
II. Satıcı	85

1. Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Bakımından	85
a) Genel Olarak	85
b) Satıcı Kavramının Özellikleri	86
aa) Kamu Kurum ya da Kuruluşu veya Özel Hukuk Gerçek ya da Tüzel Kişisi Olabilme	86
bb) Tüketicie Mal Satma veya Hizmet Sunma	87
cc) Mal Satmayı veya Hizmet Sunmayı Satışın Kazanç Sağlama Amacıyla ve Sürekli Olarak Yapma	87
2. Borçlar Kanunu Bakımından	88
§2. Taksitle Satış Sözleşmesinin Kurulması	89
I. Genel Olarak	89
II. Sözleşmenin Şekli Koşulları	89
1. Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'a Göre	89
a) Yazılı Şekil Koşuluna Uyma Zorunluluğu	90
b) Sözleşmenin Zorunlu İçeriği	91
aa) Genel Olarak	91
bb) Mal ve Hizmetin Peşin Satış Fiyatı	93
cc) Vadeye Göre Faiz İle Birlikte Ödenecek Toplam Satış Fiyatı	94
dd) Faiz Miktarı, Faizin Hesaplandığı Yıllık Oran ve Gecikme Faizi Oranı	94
ee) Ön Ödeme Tutarı	95
ff) Ödeme Plânı	96
2. Borçlar Kanunu'na Göre	96
III. Şekli Koşullara Uyulmamasının Hukukî Sonuçları	97
§3. Taksitle Satış Sözleşmenin Unsurları	98
I. Genel olarak	98
II. Mülkiyetin Devrine İlişkin Anlaşma	99
III. Sözleşmenin Konusunun Taşınır Bir Mal Olması	100
IV. Malın Satış Bedelinin Tamamen Ödenmesinden Önce Teslim Edilmesinin Kararlaştırılması	102
V. Satış Bedelinin Taksitler Halinde Ödenmesinin Kararlaştırılması	104
1. Taksitlerin Sayısı	104
2. Taksitlerin Aralıkları ve Miktarı	106
§4. Taksitle Satış Sözleşmesinde Yarar ve Hasarın Geçmesi	107
I. Yarar ve Hasarın Geçmesi Kavramı	107

II. Yarar ve Hasarın Geçmesine İlişkin Kural	108
III. Çeşidiyle Belirtilen Malların Satışında Hasarın Geçmesi	110
IV. Yarar ve Hasara İlişkin Düzenlemenin Tüketicinin Korunması Açısından Değerlendirilmesi	110

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TAKSİTLE SATIŞ SÖZLEŞMESİNİN HÜKÜMLERİ

§1. Satıcının Borçları ve Hakları	112
I. Satıcının Borçları	112
1. Genel Olarak	112
2. Borçlar Kanunu Bakımından	113
a) Satılanı Teslim Borcu	113
b) Ayıba Karşı Tekeffül Borcu	114
aa) Genel Olarak	114
bb) Ayıp Kavramı ve Türleri	114
cc) Ayıba Karşı Tekeffül Sorumluluğunun Maddî ve Şekli Koşulları	115
aaa) Maddî Koşulları	115
bbb) Şekli Koşulları	117
dd) Ayıba Karşı Tekeffül Sorumluluğunun Doğması Durumunda Alıcının Hakları	119
aaa) Genel Olarak	119
bbb) Sözleşmeden Dönme Hakkı	120
ccc) Satış Bedelinin İndirilmesini İsteme Hakkı	121
ddd) Malın Ayıpsız Misliyle Değiştirilmesini İsteme Hakkı	122
c) Zapta Karşı Tekeffül Borcu	122
aa) Genel Olarak	122
bb) Zapta Karşı Tekeffül Sorumluluğunun Maddî ve Şekli Koşulları	123
aaa) Maddî Koşulları	123
bbb) Şekli Koşulları	124
cc) Zapta Karşı Tekeffül Sorumluluğunun Doğması Durumunda Alıcının Hakları	125
aaa) Tam Zapt Durumunda	125
bbb) Kısmî Zapt Durumunda	126

3. Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Bakımından	126
a) Satılanı Teslim Borcu.....	126
b) Ayıba Karşı Tekeffül Borcu	127
aa) Genel Olarak	127
bb) Ayıba Karşı Tekeffül Sorumluluğunun Maddî ve Şeklî	
Koşulları	128
aaa) Maddî Koşulları.....	128
aaa/1) Genel Olarak	128
bbb/2) Standarda Aykırılık	130
ccc/3) Ayıbın Önemli Olmasının Gerekmemesi	131
bbb) Şeklî Koşulları	131
cc) Satıcının Ayıba Karşı Tekeffül Sorumluluğunu Ortadan	
Kaldıran Durumlar.....	135
aaa) Tüketicinin Ayıbın Varlığını Bilmesi	135
bbb) Mal Üzerinde “Özürdür” İbaresinin Bulunması	136
ccc) Malın Yalnızca Ayıplı <u>Mal Satan Yerden Satın Alınması</u> ..	137
ddd) Ayıba Karşı Tekeffül Sorumluluğunu Ortadan Kaldıran	
veya Sınırlandıran Kayıtların Geçersizliği	137
dd) Ayıba Karşı Tekeffül Sorumluluğunun Doğması Durumunda	
Tüketicinin Seçimlik Hakları	138
aaa) Genel Olarak.....	138
bbb) Ödenen Bedelin İadesini İsteme Hakkı	140
ccc) Satış Bedelinden İndirim Yapılmasını İsteme Hakkı.....	140
ddd) Malın Değiştirilmesini İsteme Hakkı.....	141
eee) Malın Ücretsiz Tamirini İsteme Hakkı	141
aaa/1) Genel Olarak	141
bbb/2) Garanti Belgesiyle Satış Zorunlu Olan Sanayi	
Malları Bakımından	142
ee) Tüketicie Karşı Sorumlu Olan Kişiler.....	145
c) Zapta Karşı Tekeffül Borcu	146
d) Toplam Satış Bedelinde Değişiklik Yapmama Borcu.....	146
e) Tüketicie Bilgi Verme ve Sözleşmenin Bir Nüshasını <u>İbraz Borcu</u>	147
f) Yetki ve Tahkim Kaydı Koymama Borcu	148
II. Satıcının Hakları	148
§2. Alıcının Borçları ve Hakları	149

I. Alıcının Borçları.....	149
1. Peşinat ve Ön Ödeme Borcu	149
2. Taksitleri Ödeme Borcu	150
3. Satılanı Teslim Alma Borcu	151
4. Yan Borçları.....	152
II. Alıcının Borçlarını İfa Etmemesinin Hukukî Sonuçları	152
1. Genel Olarak	152
2. Borçlar Kanunu Bakımından Taksitleri Ödemede Temerrüt Durumunda Satıcının Seçimlik Hakları	155
a) Gecikmiş Taksitin Faiziyle Birlikte Ödenmesini İsteme Hakkı.....	155
b) Geri Kalan Taksitlerin Tamamının Ödenmesini İsteme Hakkı	156
aa) Genel Olarak	156
bb) Koşulları	157
aaa) Sözleşmede Kararlaştırılmış Olması	157
bbb) Birbirini İzleyen İki Taksiti Ödemekte Temerrüde Düşülmüş Olması	157
ccc) Ödenmemiş Taksitlerin Toplamının Satış Bedelinin Belli Bir Oranına Ulaşması	159
c) Sözleşmeden Dönme Hakkı	160
aa) Genel Olarak	160
bb) Koşulları	162
aaa) Sözleşmede Saklı Tutulmuş Olması.....	163
bbb) Bir Taksiti Ödemekte Temerrüde Düşülmüş Olması.....	164
ccc) Alıcıya Ek Süre Verilmesinin Gerekip Gerekmediği Sorunu	165
cc) Hukukî Sonuçları.....	166
aaa) Satıcının Hakları	166
aaa/1) Malın Geri Verilmesini İsteme Hakkı.....	166
bbb/2) Uygun Bir Kira Bedeli İsteme Hakkı.....	167
ccc/3) Satılanın ^{Malın} Bozulmuşsa, Tazminat İsteme Hakkı	169
ddd/4) Satıcının Haklarının Sınırlılığı	170
eee/5) Satıcının Taleplerinin Üst Sınırı	173
bbb) Alıcının Hakları.....	175
aaa/1) ^{Geri Verilmesini} Yapılan Ödemelerin İadesini İsteme Hakkı	175
bbb/2) Giderleri İsteme Hakkı	176

d) Satılan Üzerinde Mülkiyet İddiasında Bulunma Hakkı	176
3. Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Bakımından Taksitleri	
Ödemede Temerrüt Durumunda Satıcının Seçimlik Hakları.....	179
a) Gecikmiş Taksitin Faiziyle Birlikte Ödenmesini İsteme Hakkı.....	179
b) Geri Kalan Taksitlerin Tamamının Ödenmesini İsteme Hakkı	180
aa) Genel Olarak	180
bb) Koşulları	181
aaa) Sözleşmede Kararlaştırılmış Olması	181
bbb) Satıcının Bütün Edimlerini Yerine Getirmiş Olması	181
ccc) Bir Taksitin Ödenmemesinin Üzerinden En Az	
Dört Hafta Geçmiş Olması.....	183
ddd) Satıcının En Az Bir Haftalık Süre Vererek Muacceliyet	
Uyarısında Bulunmuş Olması	184
eee) Borçlar Kanunundaki Koşulların Aranıp Aranmayacağı	
Sorunu	185
c) Sözleşmeden Dönme Hakkı.....	187
d) Satılan Üzerinde Mülkiyet İddiasında Bulunma Hakkı	187
III. Alıcının Hakları.....	188
1. Satılanın Teslimini İsteme Hakkı.....	188
2. Erken Ödeme Hakkı	188
a) Genel Olarak	188
b) Taksitlerin Kıymetli Evraka Bağlanması Durumunda.....	192
3. Cayma Hakkı.....	193
4. Alıcının Diğer Hakları.....	194

BEŞİNCİ BÖLÜM

TAKSİTLE SATIŞ SÖZLEŞMESİNİN SONA ERMESİ VE ZAMANAŞIMI

§1. Genel Sona Erme Sebepleri	195
§2. Cayma Hakkının Kullanılması	195
I. Genel Olarak.....	195
II. Sonuçları.....	198
1. Satıcı Yönünden Doğan Yükümlülükler	198
2. Tüketici Yönünden Doğan Yükümlülükler	198

§3. Zamanaşımı

SONUÇ.....	200
YARARLANILAN KAYNAKLAR	212

KISALTMALAR

AİTİAD.	: Ankara İktisadî ve Ticarî İlimler Akademisi Dergisi
aşa.	: aşağıda
B.	: Bası (Baskı)
BATİDER.	: Banka ^{ve} Ticaret Hukuku Dergisi
BGE.	: Entscheidungen des Schweizerischen Bundesgerichtes (İsviçre Federal Mahkemesi Kararları)
BK.	: Borçlar Kanunu
Bkz. (bkz.)	: Bakınız
C.	: Cilt
c.	: cümle
Çev.	: Çeviren
dn.	: dipnot
E.	: Esas
FKK.	: Finansal Kiralama Kanunu
GÜHFD.	: Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
HD.	: (Yargıtay) Hukuk Dairesi
HUMK.	: Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu
İBD.	: İstanbul Barosu Dergisi
İİK.	: İcra ve İflâs Kanunu
İKİD.	: İlmî ve Kazaî İçtihatlar Dergisi
İsv.BK.	: İsviçre Borçlar Kanunu
İÜHFM.	: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası
İz̃n. Bar. Der.	: İzmir Barosu Dergisi
K.	: Karar
Karş. (karş.)	: Karşılaştırınız
KSİT.	: Kapıdan Satışlara İlişin Uygulama Usul ve Esaslarına Dair Tebliğ
m.	: madde
MHAD.	: Mukayeseli Hukuk Araştırmaları Dergisi
T MK.	: (4721 sayılı) Medenî Kanun
RG.	: Resmî Gazete
s.	: sayfa,
S.	: Sayı
SÜHFD.	: Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi

~~T.~~ : Tarih

TBMM. : Türkiye Büyük Millet Meclisi

TKHK. : Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun

TKKHT. : Taksitli, Kapıdan ve Kampanyalı Satışlar Hakkındaki Uygulama
Esaslarına Dair Tebliğ

TRKGM. : Tüketicinin ve Rekabetin Korunması Genel Müdürlüğü

TTK. : Türk Ticaret Kanunu

UMD. : Uygulamalı Mevzuat Dergisi

vb. : ve benzerleri

vd. : ve devamı

vs. : ve sair

VSD. : Vergi Sorunları Dergisi

Yar. Dün. : Yargı Dünyası

Yasa Der. : Yasa Dergisi

YHGK. : Yargıtay Hukuk Genel Kurulu

YİBK. : Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararı

YKD. : Yargıtay Kararları Dergisi

yuk. : yukarıda

GİRİŞ

Araştırmamızın
Bu tez çalışmamızın konusunu, "Türk Hukukunda Taksitle Satış Sözleşmesi" olarak seçtik. Borçlar hukuku alanına giren, ancak, taksitle mal alıcılarını/tüketicileri korumak amacıyla, bu hukuk dalının irade özerkliği gibi, temel bazı ilkelerine müdahale edilen taksitle satış sözleşmesi, uygulamada, hemen her alanda, yaygın bir şekilde kullanılmaktadır.

Türk hukukunda, söz konusu sözleşme, Borçlar Kanunumuz ve 4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'da ayrı ayrı düzenlenmiştir. Ancak, bu konu, sınırlı sayıdaki monografik eserlerden birinde, sadece Borçlar Kanunu yönünden; diğerlerinde ise, sadece Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun yönünden incelenmiştir. Taksitle satış sözleşmesinin, her iki kanun yönünden birlikte incelenmemiş olması, bizi bu çalışmayı yapmaya yöneltti. İlgili eserlerde, sözleşmenin sona ermesi ve satış sözleşmesinin temel konuları olan, yarar ve hasarın geçmesi ile satıcının zapta karşı tekeffül borcu yönünden inceleme yapılmamış olması da, söz konusu sözleşmenin araştırma konusu olarak seçilmesini haklı gösteren nedenler arasındadır.

Çalışmamızda, taksitle satış sözleşmesini, Borçlar Kanunu ile Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun yönünden, gerekli gördüğümüz yerlerde ayrı başlıklar altında, aralarında çok fark olmayan durumlarda ise, tek başlık altında, ancak farklılıkları belirterek inceledik.

Çalışmamızda, İsviçre Borçlar Kanunu'nun, taksitle satış sözleşmesi hükümlerinin yeniden düzenlendiği ve ön ödemeli satış sözleşmelerine ilişkin düzenlemelerin yapıldığı, 23.3.1962 kabul ve 1.1.1963 yürürlük tarihli Kanun ile 14.2.2002 tarih ve TBMM. 842 sıra sayılı "Tüketicinin Korunması Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı"nın taksitle satış sözleşmesini ve buna ilişkin diğer konuları içeren hükümlerine, bunlara karşılık gelen Borçlar Kanunumuz ve Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un hükümleri açıklanırken yer verdik. Ayrıca ülkemizin, Avrupa Birliği'ne girmesinin gündemde olmasını göz önünde tutarak, bu örgüt bünyesinde, "tüketicinin korunması politikası" çerçevesinde çıkartılan yönergelerin, çalışma konumuza ilişkin hükümlerine, ilgili bölümlerde yer vermeyi uygun bulduk.

"Tüketicinin Korunması Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı"nı belirtmek üzere, "Tasarı" kısaltmasını kullandık. Ayrıca, 22.11.2001 tarihinde kabul edilip, 8.12.2001 tarihli Resmî Gazete'de yayınlanarak, 1.1.2002 tarihinde yürürlüğe giren 4721 sayılı Türk Medenî Kanunu'nun ilgili hükümlerine, metin içinde; yürürlükten kaldırılan 743 sayılı Türk Kanunu Medenî'si'nin, bu hükümlere karşılık gelen maddelerine ise, değişiklikleri belirterek, dipnotlarda yer verdik. Yeni Medenî Kanun'u belirtmek üzere, (TMK.) kısaltmasını kullandık, yürürlükten kaldırılan Medenî Kanun'u belirtmek üzere, ilgili hükümlerine çok sık başvurulmadığımız için, kısaltma kullanmamayı tercih ettik.

Çalışmamızda, taksitle satış sözleşmesi yönünden, hukukun temel ilkeleri ve taksitle mal alıcılarının/tüketicilerin korunması doğrultusunda, âdil bir çözüme bağlanması gereken birçok hukukî sorunun bulunduğunu belirledik.

Çalışmamızda ele aldığımız ve çözüm yollarına ilişkin değerlendirme yaptığımız başlıca hukukî sorunlar şunlardır:

- Taksitle satış sözleşmesinin hukukî niteliğinin ne olduğu.
- Bir taksitle satış sözleşmesinden söz edebilmek için, en az kaç taksitin kararlaştırılmış olması gerektiği,
- Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'a tâbi taksitle satış sözleşmesinin, geçerlilik şekline tâbi olup olmadığı,
- Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'a tâbi taksitle satış sözleşmeleri bakımından, satıcının, geri kalan taksitlerin tümünü isteme hakkını kullanabilmesi için, söz konusu kanunun 6. maddesinin ikinci fıkrası ile Borçlar Kanunumuzun 224. maddesinde öngörülen koşulların birlikte aranıp aranmayacağı,
- Borçlar Kanunumuzun 224. maddesinde, satıcının kalan taksitlerin tümünü talep hakkının koşulu olarak öngörülen, "birbirini takip eden iki taksiti ödemekte temerrüt" durumunun ortaya çıkmasını engellemek için, alıcının, birer taksit atlayarak ödeme yapmasının, hakkın kötüye kullanılması niteliğinde olup olmadığı.
- Alıcının/tüketicinin, taksit ödemekte temerrüde düşmesi hâlinde, dönme hakkının hukukî sonucu olarak, cezaî şart kararlaştırılmasının, satıcının dönme hâlindeki haklarını sınırlandıran Borçlar Kanunumuzun 223. maddesinin üçüncü fıkrası karşısında, mümkün olup olamayacağı.

- Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'a tâbi taksitle satış sözleşmeleri bakımından, satıcının ayıba karşı tekeffül borcunun doğması için, ayıbın, önemli olmasının gerekip gerekmediği.

- Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'a tâbi taksitle satış sözleşmeleri bakımından, âdi ayıplarda, satıcının ayıba karşı tekeffül sorumluluğunu doğması için, bu tür ayıplarda, bunun bulunmadığını tekeffül etmiş olma koşulunun öngörüldüğü Borçlar Kanunumuzun 197. maddesinin uygulanıp uygulanmayacağı.

- Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'a tâbi taksitle satış sözleşmeleri bakımında, hayvan satışında, satıcının ayıba karşı tekeffül sorumluluğuna ilişkin Borçlar Kanunumuzun 195., 199. maddelerinin uygulanıp uygulanmayacağı.

- Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un garanti belgesine düzenleyen 13. maddesi ile aynı kanunun, satıcının ayıba karşı tekeffül sorumluluğunu düzenleyen 4. maddesi arasındaki ilişkinin ne olduğu.

Taksitle satış sözleşmesi ile ilgili olarak ortaya çıkan başlıcalarını yukarıda ~~saydığımız hukuki sorunlarla birlikte, burada saymadığımız hukuki sorunları~~ ^{başlıcalarını belirttik} ~~bu beş~~ bölümde inceledik:

Çalışmamızın Birinci Bölümünü, "Genel Olarak Taksitle Satış Sözleşmesi ve Tüketicinin Korunması"na ayırdık. Bu bölümde, taksitle satış sözleşmesi karşılığı ^{ve} ve taksitle satış sözleşmesinin tanımı, yararları ve sakıncaları, tüketicinin korunması konularını incelediğimiz üç paragrafa yer verdik.

Çalışmamızın İkinci Bölümünde, "Taksitle Satış Sözleşmesinin Hukuki Niteliği, Benzer Sözleşmelerle Karşılaştırılması ve Türleri"ni inceledik. Bu bölümü, üç paragrafa böldük.

Çalışmamızın Üçüncü Bölümü, "Taksitle Satış Sözleşmesinin Tarafları, Sözleşmenin Kurulması"na ayırdık. Bu bölümde, taksitle satış sözleşmesinin taraflarını, şekli koşullarını, unsurlarını, yarar ve hasarın geçmesi konusunu incelediğimiz üç paragrafa ⁺ ~~yer verdik.~~ ^{ele aldık}

Çalışmamızın Dördüncü Bölümü, "Taksitle Satış Sözleşmesinin Hükümleri"ne ayırdık. Bu bölümde, tarafların ayrı ayrı borçlarını ve haklarını incelediğimiz iki paragrafa yer verdik.

Nihayet, alışmamızın Beşinci Bölümünde, “Taksitle Satış Sözleşmesinin Sona Ermesi”ni inceledik. Bu bölümü, iki paragrafa böldük.

Çalışmamızın bizi ulaştırdığı sonuç ve kanaatleri, “Sonuç” bölümünde özetledik.

Çalışmamızda yararlandığımız kaynakları, “Yararlanılan Kaynaklar” listesinde gösterdik.

BİRİNCİ BÖLÜM

GENEL OLARAK TAKSİTLE SATIŞ SÖZLEŞMESİ VE TÜKETİCİNİN KORUNMASI

§1. Kavram ve Tanım

I. Kavram

Doktrinde, taksitle satış sözleşmesi konusunda terim birliği oluşmamıştır. Taksitle satış sözleşmesini ifade etmek için çeşitli terimler kullanılmaktadır. Bunlardan en sık kullanılanı "taksitle satım" terimidir¹. Aynı kavramı ifade etmek için; "kredili satış", "taksitli işlemler"², "taksitle satım sözleşmesi"³ terimlerinin kullanıldığı da görülmektedir⁴. Çalışmamızda, "satış" sözcüğünün sözleşmenin her iki tarafını da daha iyi ifade ettiğini göz önünde tutarak, "taksitle satış sözleşmesi" terimini kullanmayı tercih ettik⁵.

Batılı ülkelerde, özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya çıkan ve 1980'lerden sonra serbest piyasa ekonomisine geçilmesiyle, ülkemizi de içine alan "tüketim ekonomisi"⁶nin en önemli araçlarından biri de taksitle satış sözleşmesidir.

¹ TANDOĞAN, Halûk; Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri, C. I/1, B. 6, Ankara 1990, s. 301; KARAHASAN, Mustafa Reşit; Türk Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri, C. 4, İstanbul 1992, s. 266; BİLGE, Necip; Borçlar Hukuku Özel Borç Münasebetleri, Ankara 1971, s. 111; FEYZİOĞLU, Feyzi Necmeddin; Borçlar Hukuku -İkinci Kısım- Aktin Muhtelif Nevileri, İstanbul 1982, s. 148; UYGUR, Turgut; Açıklamalı-İçtihatlı Borçlar Kanunu, C. 3, Ankara 1993, s. 919; OLGAÇ, Senai; Satış-Trampa-Bağışlama, Ankara 1977, s. 349; ZEVLİLİLER, Aydın; Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri, İzmir 1995, s. 50; YAVUZ, Cevdet; Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler, İstanbul 1998, s. 207.

² ASLAN, İ. Yılmaz; "Taksitli Satışlarda Tüketicinin Korunması" (BATİDER. 1997, C. XIX, S. 1, s. 143).

³ ÖZEL, Çağlar; Mukayeseli Hukuk Işığında Tüketicuyu Koruyan Geri Alma Hakkı, Ankara 1998, s.127.

⁴ OZANOĞLU, Hasan Seçkin; Tüketicinin Korunması Bakımından Taksitle Satım Sözleşmesi, Ankara 1999, s. 44 (Kısaltması: Tüketicici).

⁵ Nitekim Adalet Bakanlığı'nca oluşturulan ve "Borçlar Kanunu Tasarısı" hazırlamakla görevlendirilen komisyonca da "satış sözleşmesi" ve "taksitle satış sözleşmesi" terimlerinin kullanıldığı bilinmektedir.

⁶ İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra sanayileşmiş ülkelerin halkları, genel olarak tüketim toplumu olarak yaşamlarını sürdürmeye başlamışlardır. Maddî imkanların bol olması, geleceğe daha güvenle bakılması, maddeye çok önem verilmesi ve ideallerin eksilmesi

Bunun sebeplerinin başında, bu tür satış sözleşmelerinde; satıcının malı hemen teslim etmesine rağmen, alıcının satış bedelini daha sonra ve birden çok aralıklarla ödemesi gelmektedir⁷.

Türk hukukunda, Borçlar Kanunu'nun⁸ 222-224. maddeleri ve Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un⁹ 6. maddesiyle düzenlenen ve veresiye satışların bir çeşidi olan taksitle satış sözleşmesinde, satıcının, satılanı önceden teslim etmesine karşılık, alıcı satış bedelini dönemsel ve kısmî edimlerle ödemeyi taahhüt etmektedir¹⁰. Burada en önemli özellik; satış bedelinin mal teslim edildikten sonra, dönemler hâlinde ve bölüm bölüm ödenmesidir. Diğer veresiye satışlarda ise, satış bedelinin yine mal teslim edildikten sonraki bir tarihte, fakat bir defada ödenmesi gerekir¹¹.

Temelde, bir malla paranın mübadelesini amaçlayan ve tam iki tarafa borç yükleyen taksitle satış sözleşmesi, satıcının, taşınır bir malı, satış bedelinin ödenmesinden önce alıcıya devretmeyi ve böylece, aynı zamanda ona bir mal kredisi sağlamayı; alıcının ise, kredilendirilmiş para edimini, taksitler hâlinde satıcıya ödemeyi üstlendiği bir sözleşme olarak karşımıza çıkmaktadır¹².

II. Tanım

Taksitle satış sözleşmesinin tanımına, kanunda yer verilmemiştir. Gerçekten, Borçlar Kanunu'nda ve Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'da taksitle satış sözleşmesi tanımlanmamıştır¹³.

büyük bir tüketim kitlesi meydana getirmiştir. Bkz. **ATABEK, Reşat**; "Cayma Hakkı" (Prof. Dr. Yaşar KARAYALÇIN'a 65. Yaş Amağanı, Ankara 1988, s. 487). Taksitle satış sözleşmesi, sanayi çağının bir ürünüdür. Üretimin kitleleşmesiyle birlikte, talebin de kitleleşmesi sağlamak için, ilk kez "Singer dikiş makineleri" tarafından uygulanan taksitle satış sözleşmesi, bir araç olarak kullanılmıştır. Bkz. **ASLAN**, s. 143.

⁷ **ÖZEL**, s. 127.

⁸ RG., 29.4.1926 T., S. 359.

⁹ RG., 8.3.1995 T., S. 22221.

¹⁰ **TUNÇOMAĞ, Kenan**; Türk Borçlar Hukuku, C. II, Özel Borç İlişkileri, İstanbul 1977, s. 320; bkz. **TANDOĞAN**, s. 301; **KARAHASAN**, s. 266; **BİLGE**, s. 111; **FEYZİOĞLU**, s. 148; **UYGUR**, s. 919; **OLGAÇ**, s. 349; **ZEVKLİLER**, s. 50.

¹¹ **KARAHASAN**, s. 266; 11. HD., 28.3.1989 tarih ve 4871 E., 1971 K. sayılı karar (İKİD. Şubat 1992, S. 374, s. 8553-8554).

¹² **OZANOĞLU**, s. 45.

¹³ 14.2.2002 tarih ve TBMM. 842 sıra sayılı "Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'da Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı"nda, taksitle satış sözleşmesinin tanımı yapılmaktadır. (m. 6/A-I). Buna göre; "Taksitle satış, satım bedelinin en az iki taksitle ödendiği ve malın veya hizmetin, sözleşmenin düzenlendiği anda teslim veya ifa edildiği satım türüdür."

Ancak, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın çıkardığı "Taksitli, Kampanyalı ve Kapıdan Satışlar Hakkındaki Uygulama Esaslarına Dair Tebliğ"i¹⁴ 2. maddesinde taksitle satış sözleşmesinin tanımı yapılmıştır. Buna göre, taksitle satış sözleşmesi, *"bir veya birden fazla taksit ile satış fiyatının ödendiği ve malın sözleşmenin düzenlendiği anda teslim edildiği satış türünü ifade eder"*. Kanaatimizce, bu tanımın, "satış fiyatı" terimi yerine, daha hukukî olan "satış bedeli" terimi kullanılarak düzeltilmesi gerekir. Ayrıca, söz konusu tanımda, sözleşmenin konusunu ifade etmek için, sadece "mal" teriminin kullanılması bir eksikliktir. Çünkü, taksitle satış sözleşmesinin konusunu "taşınır mallar" oluşturur (BK. m. 222, TKHK. m. 3/c)¹⁵. Bu nedenle tanımda yer alan "mal" teriminin yerine, "taşınır mal" teriminin kullanılması uygun olur.

İsviçre Borçlar Kanunu'nda, 1962 yılında yapılan değişiklikle taksitle satış sözleşmesi tanımlanmıştır¹⁶. İsviçre Borçlar Kanunu'nun 226a maddesinin birinci fıkrasına göre, *"Taksitle satışta, satıcı, satış bedelinin tamamının ödenmesinden önce, taşınır bir malı alıcıya teslim etmeyi ve alıcı da, satış bedelini kısmi ödemelerle ödemeyi yükümlenir"*¹⁷. Bu tanım, taksitle satış sözleşmesinin genel özelliklerini içermesi bakımından, tebliğde öngörülen tanımla kıyaslandığında, daha yerindedir.

§ 2. Taksitle Satış Sözleşmesinin Yararları ve Sakıncaları

I. Yararları

Taksitle satış sözleşmesi ekonomik zorunlulukların ve bu arada tüketim ekonomisinin ortaya çıkardığı bir sözleşme tipi olduğu için¹⁸, genellikle ekonomik yararları olmaktadır¹⁹.

¹⁴ RG., 25.5.1994 T., S. 21940.

¹⁵ Tasarı'ya göre, "konut" ve "tatil" amaçlı taşınmaz mallar, elektronik ortamda kullanılmak üzere hazırlanan yazılım, ses, görüntü ve benzeri gayri maddî mallar da tüketici sözleşmelerine ve bu arada taksitle satış sözleşmesine konu edilebilmektedir (m. 3/c).

¹⁶ İsviçre hukukunda, taksitle satış sözleşmesine ilişkin hükümler yetersiz görülerek, yeni hükümler getirilmesi, ayrıca, ön ödemeli satış sözleşmesinin de düzenlenmesi amacıyla, 23.3.1962 kabul, 1.1.1963 yürürlük tarihli Federal Kanun'la, İsviçre Borçlar Kanunu'nun 226-228 maddeleri değiştirilmiş ve bunlara yeni maddeler (m. 226a-226m, m. 227a-227i) eklenmiştir. Bu değişiklik ve yenilikler için bkz. TANDOĞAN, s. 305; FEYZİOĞLU, s. 149, dn. 149.

¹⁷ YAVUZ (s. 205), haklı olarak aynı tanımın Türk hukukunda da benimsenmesine bir engel olmadığını ileri sürmektedir. Benzer tanımlar için bkz. TANDOĞAN, s.30; BİLGE, s. 111; BERKİ, Şakir; Borçlar Hukuku Özel Hükümler, Ankara 1973, s. 35; ZEVLİLER, s. 50.

¹⁸ AKÜNAL, Teoman; "Mukayeseli Hukukta Taksitle Satım Sözleşmelerinde Alıcıyı Korumaya Yönelen Tedbirler" (MHAD. 1972, S. 9, s. 79).

Öncelikle belirtmek gerekir ki, taksitle satış sözleşmesi; ekonomik gücü yüksek olmayan ya da ekonomik gücü yüksek olsa bile, belli bir mala gereksinimi olduğu hâlde, bunun bedelini karşılayacak kadar birikimi olmayan insanların ihtiyaçlarının karşılanması bakımından oldukça etkili ve sık başvurulmuş bir sözleşme türüdür²⁰. Çünkü, taksitle satış sözleşmesinde, satış bedeli, taksitler hâlinde ve genellikle küçük parçalara ayrılıp, geniş bir zaman diliminde ödeneceği için, alıcı, ekonomik gücünü aşması nedeniyle , peşin ödeme yapamayacağı bir mala kolaylıkla sahip olma imkanına kavuşur.

Ayrıca, alıcı, ihtiyacı olan bir malı önce her ay tasarruf edip, malın bedeli kadar parayı biriktirdikten sonra satın almak yerine; taksitle satış sözleşmesinde, malın, satış bedelinin ödenmesinden önce teslim edilmesi gerektiği için, malı ihtiyaç duyduğu zaman alıp, bedelini daha sonra taksitler hâlinde ödemek olanağına kavuşmaktadır. Böylece, alıcıların ihtiyaç duyduğu mallara sahip olabilmeleri kolaylaştığı için, toplumdaki yaşam standardı da buna paralel olarak yükselmektedir²¹.

Alıcı, taksitle satış sözleşmesi yaptığı zaman, taksitleri, genellikle aydan aya ödeyeceği için, her ay bütçesinden belli bir meblâğı ayırmak zorunda kalır ve düzenli bir tasarruf alışkanlığı da edinmiş olur²².

Taksitle satış sözleşmesinin sadece alıcı yönünden değil, satıcı yönünden de bazı yararları bulunmaktadır. Ekonomik gücü düşük olan insanlara, satış bedelinin ödenmesi konusunda kolaylık sağlandığı için, peşin fiyatının bir çok alıcının ekonomik gücünün üstünde olması nedeniyle yeterince satılamayan malların sürümü, taksitle satış sözleşmesi sayesinde artar²³. Diğer yandan, taksitle satış sözleşmesi, sürümü artırıcı etkisi nedeniyle; yeni sanayi kollarının kurulmasına, eskilerinin ise, gelişmesine ve dolayısıyla da istihdamın artmasına yardımcı olur²⁴. Ayrıca, ekonominin durgun olduğu zamanlarda, taksitle satış sözleşmesi, içerdği kolaylıklar sayesinde, piyasanın canlanmasında da etkin bir rol oynar²⁵.

¹⁹ ANSAY, Tuğrul, Türk Borçlar Kanununa Göre Taksitle Satışlar, Ankara, 1954, s. 5.

²⁰ ANSAY, s. 5; ASLAN, s. 143; BERKİ, s. 35; FEYZİOĞLU, s. 148.

²¹ OZANOĞLU, s. 29.

²² OZANOĞLU, s. 29.

²³ Taksitle satış sözleşmelerinde satıcıların kullandıkları hesap yöntemleri için bkz. BAŞ, İ. Melih; "Kredili, Özellikle Taksitle Satışların Muhasebesi ve Hukuku" (UMD. Mayıs 1991, s. 14 vd.).

²⁴ ÖZEL, s.127; ASLAN, s. 143; BERKİ, s. 35; FEYZİOĞLU, s. 148; AKÜNAL, s. 82.

²⁵ AKÜNAL, s. 82; OZANOĞLU, s. 30.

II. Sakıncaları

Taksitle satış sözleşmesinin yukarıda saydığımız yararları yanında, çoğu zaman güçsüz taraf olan alıcı yönünden sakıncaları da bulunmaktadır. Genellikle, genel işlem koşullarını içeren formüler sözleşmeler şeklinde ve büyük işletmelerle, o meslekten olmayan alıcılar arasında yapılan taksitle satış sözleşmesinde, alıcının zarar görme tehlikesi her zaman vardır²⁶.

Özellikle, alıcı, peşin olarak ödeyeceği meblâğın ve her bir taksit miktarının düşük olduğuna aldanarak, ileride ödeyemeyeceği bir borç altına girebilir. Gerçekten, insanlar psikolojik olarak, ileriki bir tarihte ödeyecekleri borcun hesabını daha az bir titizlikle yaparlar ve sonuçta, sözleşmeyi yaptıkları zaman tam olarak farkına varamadıkları ekonomik sorunlarla karşılaşabilirler²⁷.

Taksitle satış sözleşmelerinde, alıcı yönünden söz konusu olan diğer bir sakınca da şudur: Genellikle, satıcının, alıcılarla yaptığı tüm taksitle satış sözleşmeleri genel işlem koşulları içeren tek tip (formüler, matbu) sözleşmelerdir. Bu tip sözleşmelerde, zayıf durumda olan alıcının, çoğu zaman, satıcı karşısında pazarlık gücü olmaz²⁸. Alıcı, ya satıcının koşullarını kabul ederek sözleşmeye imza atar ya da hiç sözleşme yapmaz. Ayrıca, bu sözleşmelerde genel işlem koşulları o kadar küçük yazılmış olur ki, alıcı psikolojik olarak bunları tek tek okumaya üşenir. Zaten, satıcı da bunların okunması taraftarı değildir. Satıcı, alıcının bir an önce imzasını atmasını ve sözleşme koşullarını kabul etmesini ister²⁹.

Alıcı yönünden ortaya çıkan başka bir sakınca da; bazı satıcıların, çok yoğun ve insanlara cazip gelen reklâmlar yaparak, onun serbest iradesini bozmalarıdır. Böylece, alıcının, hiç satın almayı düşünmediği ve belki ihtiyaç bile hissetmediği malları vazgeçilmez bir ihtiyaç gibi göstererek, almasını sağlamaktadırlar³⁰. Bu tür

²⁶ TUNÇOMAĞ, s. 320.

²⁷ OZANOĞLU, s. 31; ANSAY, s. 5; ASLAN, s. 143; FEYZİOĞLU, s. 148; ZEVKLİLER, s. 51.

²⁸ OZANOĞLU, s. 32; FEYZİOĞLU, s. 149; ZEVKLİLER, s. 51.

²⁹ ZEVKLİLER, s. 51.

³⁰ Bkz. OZANOĞLU, s. 33; POROY, Reha; "Tüketicinin Korunmasına İlişkin Bazı Özel Hukuk Sorunları" (Hâil ARSLANLI'nın Anısına Armağan, İstanbul 1978, s. 516). "Aldatıcı reklâm" kavramı ve buna karşı, karşılaştırmalı hukukta yer alan tüketicinin korunması yolları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. GÖLE, Celal; Aldatıcı Reklâmlara Karşı Tüketicinin Korunması, Ankara 1983. Tüketicilerin korunması amacıyla aldatıcı reklâmlarla mücadele çerçevesinde çeşitli düzenlemeler yapılmaktadır. Avrupa Birliği bünyesinde 10.4.1984 tarihli "Üye Devletlerin Aldatıcı Reklâmlarla İlgili Hukukî ve İdarî Düzenlemelerinin Uyumlaştırılmasına İlişkin Yönerge" hazırlanmıştır. Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 6. maddesinin birinci fıkrasına göre, "Ticarî reklâm ve ilânların yasalara ve

reklâmlarda, genellikle, sözleşmenin bütün koşulları değil, sadece alıcı bakımından son derece cazip gelenler yer alır. Alıcı da, sözleşme yapacakları zaman, diğer koşullara bakmadan, kendilerine cazip gösterilen koşullara aldanarak sözleşmeyi yaparlar.

Diğer yandan satıcılar, taksit miktarlarını ayarlarken satış bedeli üzerine “vade farkı” ilâve ederler. Ancak, söz konusu vade farkı, fâhiş miktarda da olabilir ve ihtiyacı olduğu hâlde, ekonomik gücü yeterli olmayan alıcı, satıcının belirlediği koşulları kabul etmek durumunda kalabilir³¹. Bu konuda, devletin veya belediyelerin fiyatlara doğrudan müdahalesi, diğer yandan sağlıklı bir rekabet ortamının sağlanması, kartel ve tekel sahibi girişimlerin piyasaya egemen olmalarının ve aşırı fiyat anlaşmalarının önlenmesi biçiminde dolaylı yoldan çözüm sağlanabilir³².

Satıcılar, alıcının taksitleri ödememe tehlikesine karşın, taksitle satış sözleşmesine cezaî şart, muacceliyet, sözleşmeden dönme, yetkili mahkeme gibi bazı kayıtlar koymakta ve ekonomik bakımdan zayıf durumda olan alıcı da bunları kabul etmek zorunda kalmaktadır. Alıcıyı bu tür kayıt ve şartlara karşı korumak amacıyla, bazı düzenlemeler yapılmıştır³³.

Taksitle satış sözleşmelerinde, kanuna karşı hile yollarına başvurabilme de, alıcı aleyhine bir sakınca teşkil etmektedir. Taksitle mal satıcılarının, “kira-alım”, “kira-satış”, “kira-bağışlama” gibi birleşik sözleşmeleri ve finansal kiralama sözleşmesini kullanarak, kanuna karşı hile yoluna başvurulmaları, taksitle satış sözleşmesine ilişkin ve alıcıyı koruyan hükümlerinin uygulanmasından kurtulma amacına dayanmaktadır. Son yıllarda en çok başvuru alan yöntem ise, satıcının, tüketici kredisi veren bir kredi kurumuyla anlaşmasıdır. Bu yöntemde satıcı, taksitle

genel ahlâka uygun, dürüst ve doğru olmaları esastır”. Aynı maddenin ikinci fıkrasına göre ise, “Tüketiciyi aldatıcı, yanıltıcı ve onun tecrübe ve bilgi noksanlıklarını istismar edici, tüketicinin can ve mal güvenliğini tehlikeye düşürücü, şiddet hareketlerini ve suç işlemeyi özendirici, kamu sağlığını bozucu, hastaları, yaşlıları, çocukları ve özürlüleri istismar edici reklâm ve ilânlar yapılamaz”. Tasarı’da, mevcut düzenlemenin, birinci fıkrasına reklâm ve ilânın “Reklâm Kurulunca belirlenen ilkelere uygun olması”, ikinci fıkrasına ise, “örtülü reklâm yapılamayacağı” hükümleri öngörülmektedir. Ayrıca, maddeye yeni fıkralar da eklenmektedir (m. 16/III, IV). Buna göre, “Reklâm veren, ticarî reklâm veya ilânda yer alan somut iddiaları ispatla yükümlüdür.

Reklâm verenler, reklâmcılar ve mecra kuruluşları bu madde hükümlerine uymakla yükümlüdürler”.

³¹ OZANOĞLU, s. 33; ANSAY, s. 6.

³² TANDOĞAN, Halûk; Tüketicilerin Korunması ve Sözleşme Özgürlüğünün Bu Açıdan Sınırlandırılması, Ankara 1977, s. 14 (Kısaltması: Tüketici).

³³ Bkz. ASLAN, s. 143; GÖKTÜRK, Hüseyin Avni; Borçlar Hukuku, İkinci Kısım, Akdin Muhtelif Nevileri, Ankara 1951, s. 385; BİLGE, s. 111; FEYZİOĞLU, s. 153.

belli bir malı satın almak isteyen alıcıya, daha önceden anlaştığı kredi kurumunun matbu tüketici kredisi sözleşmesini imzalatmaktadır. Alıcı, kredi kurumuna satın aldığı malların taksitlerini ödediğini sandığı hâlde, gerçekte ondan aldığı kredi borcunu faiziyle birlikte ödemektedir. Böylece, satıcı, hem kredi kurumundan malın bedelini peşin olarak almakta, hem de taksitle satış sözleşmesi konusundaki alıcıyı koruyan hükümleri dolanmaktadır³⁴.

Taksitle satış sözleşmesinin sadece alıcı yönünden değil, satıcı yönünden de bazı sakıncaları bulunmaktadır. Satıcı, taksitle sattığı ve bedelini almadan alıcıya teslim ettiği malın bedelini kendisi ödemek zorunda kaldığı için, daha çok sermayeye ihtiyaç duymaktadır. Ayrıca, satıcı, alıcının taksitleri ödeyememesi riskiyle karşı karşıya bulunmaktadır. Satıcı, bu riski, satış bedeline yansıttığı için, fiyatların artması sonucu doğmaktadır³⁵. Artan fiyatlar karşısında, satıcının mallarının sürümü azalabilmektedir.

§3. Tüketicinin Korunması

I. Genel Olarak

Borçlar hukukunda temel ilke, 'irade özerkliği ilkesi' dir. İrade özerkliği sayesinde kişiler, kendi hukuk kurallarını ve hukukî ilişkilerini oluşturabilirler. İrade özerkliği ilkesiyle, kişilerin, kendi özel hukuk ilişkilerini düzenlerken, her türlü müdahaleden uzak tutulması amaçlanmaktadır³⁶. Ancak, söz konusu özgürlük, hukuk kuralları sınırları çerçevesinde kullanılmalıdır. İrade özerkliği ilkesinden "sözleşme özgürlüğü ilkesi", "eşitlik ilkesi", "şekil serbestisi ilkesi" gibi alt ilkeler ortaya çıkmıştır³⁷.

Sözleşme özgürlüğü ilkesi uyarınca, kişiler, sözleşme yapıp yapmama, istedikleri tip ve içerikte sözleşme yapma (düzenleme veya tip serbestisi), sözleşmenin karşı tarafını belirleme, sözleşmenin içeriğini belirleme ve sözleşmeyi sona erdirmeye hakkına sahiptirler³⁸. Anayasanın 48. maddesinin birinci fıkrasına göre, "*Herkes...sözleşme hürriyetine sahiptir*". Borçlar Kanunu'nun 19. maddesine göre de; "*Bir akdin mevzuu, kanunun gösterdiği hudut dairesinde serbestçe tâyin*

³⁴ OZANOĞLU, s. 33.

³⁵ ASLAN, s. 143.

³⁶ İrade özerkliği ve sözleşme özgürlüğü ilkesi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. EREN, Fikret; Borçlar Hukuku Genel Hükümler, C.1, B. 6, İstanbul 1998, s. 275 vd.; REİSOĞLU, Safa, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, B. 12, İstanbul 1998, s. 100 vd..

³⁷ EREN, s. 17-18.

olunabilir". Söz konusu hükümlerden anlaşıldığı gibi, Türk hukukunda sözleşme serbestisi ilkesi açıkça kabul edilmiştir.

İrade özerkliği ilkesinin diğer bir görünümü eşitlik ilkesidir. Bu ilke gereğince, kanunkoyucu, sözleşmenin tarafları arasında, onların sosyal ve ekonomik durumuna göre bir ayırım yaparak, birini diğerinden daha çok koruma yoluna gidemez³⁹. Çünkü, taraflar iradelerini özgürce birleştirip, sözleşme ilişkisi kurmuş ve bunun içeriğini belirlemişlerdir. Kanunkoyucu, sadece, tarafların özgür iradeleriyle oluşturduğu bu sözleşmenin hukukî varlığını kabul edip, buna bazı hukukî sonuçlar bağlamakla yetinir.

Bununla birlikte, sözleşmede taraflardan birinin, kendi iradesini diğer tarafa kabul ettirmesi sonucunda büyük bir dengesizlik ortaya çıkabilir. Böyle bir durumda, diğer tarafın daha çok korunması zorunluluğu doğabilir⁴⁰. Bu tür durumlarda, zayıf tarafın, güçlüye karşı korunması, Anayasamızın 2. maddesinde de kabul edilmiş olan sosyal devlet anlayışının bir sonucudur⁴¹. Kanunkoyucular, söz konusu durumu göz önüne alarak, bazı hukukî ilişkilerde, zayıf olan tarafı koruyucu hükümler getirmişlerdir⁴². Hukukî ilişkilerde zayıf olan tarafı korumaya yönelik olan bu tür hukuk kurallarına "sosyal koruma normları" denilmektedir⁴³.

İşte, her alanda hızlı bir gelişimin ve değişimin yaşandığı dünyada, satıcı ve üretici karşısında gittikçe daha zayıf bir duruma düşen⁴⁴ tüketicinin korunmasına

³⁸ EREN, s. 17.

³⁹ Bkz. EREN, s. 17-18.

⁴⁰ "Hukukî eşitlik ilkesi", uygulamada sosyal ve ekonomik eşitliği her zaman sağlayamamakta, böylece ekonomik yönden güçlü olanlar, zayıf olanlara iradelerini kabul ettirebilmektedir. Bu ise, irade özerkliğinin ahlâkî temelini sarsmaktadır. Bkz. ve karşı. EREN, s. 278.

⁴¹ Kişiyi, sözleşme özgürlüğünü tanıyan liberal düşünce modelinin eleştirisine ve devletin bazı durumlarda sözleşme özgürlüğüne müdahale etmesi gerektiğine ilişkin bkz. REHBİNDER, Manfred; "Genel İşlem Şartları ve Tüketicinin Korunması" (Çev. TEOMAN, Ömer) (Ord. Prof. Dr. Ernst E. HIRSCH'e Armağan, İÜHFM. 1976, S. 1-4 (Özel Sayı), s. 643).

⁴² AYDOĞDU, Murat; 4077 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'a Göre Kapıdan Satışlar, İzmir 1998, s. 5.

⁴³ OZANOĞLU, s. 10. Sosyal koruma normlarının, bazı hukuk dallarındaki görünüşleri hakkında bkz. EREN, s. 18; ÖZEL, s. 16; ULUOCAK, s. 517; POROY, s. 515; ERDOĞAN, İhsan; "Tüketicinin Ayıplı Mal ve Hizmet İfalanna Karşı Korunması" (Prof. Dr. Naci KINACIOĞLU'na Armağan, GÜHFD. 1997, C.1, S. 2, s. 53).

⁴⁴ Sosyal, ekonomik, zihinsel etkinlik ve psikolojik yönden tüketicinin satıcı karşısındaki zayıflığı konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. ÖZEL, s. 8 vd.. Tüketicinin dâhil olduğu sosyal ve hukukî ilişkilerde, ekonomik ve hukukî bakımdan tecrübesiz ve güçsüz bir konumda olduğu gerçeği tüketicinin korunması fikrinin temel noktasını oluşturmaktadır. Bkz. OZANOĞLU, Hasan Seçkin; "Mukayeseli Hukuk ve Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Açısından Tüketiciyi Koruyan Düzenlemelerin Kişi Bakımından Uygulanma Alanı

yönelik düzenlemeler de, sosyal koruma normları arasında yer almaktadır⁴⁵. Ekonomik güç ve bilgi bakımından kuvvetler dengesi, satıcı karşısında, aleyhine bozulmuş bulunan tüketici, sözleşme özgürlüğü ilkesi göz önünde tutularak konulmuş hükümler çerçevesinde tam olarak korunamamaktadır⁴⁶. Bu nedenle, sözleşmenin kurulması ve ifası aşamalarında sözleşme özgürlüğü ilkesi tüketici lehine olarak yumuşatılarak, taraflardan birinin tüketici olduğu sözleşmeler bakımından, diğer sözleşmelerden farklı düzenlemeler yapılmıştır⁴⁷.

Satıcılar karşısında tüketicilerin korunması zorunluluğunun hissedilmesi, bir çok nedene dayanmaktadır. Tüketicilerin korunması zorunluluğunu doğuran nedenler genel olarak şöylece sıralanabilir⁴⁸:

- Tüketicilerin satın alma gücünün artması, tüketici kredisi ve taksitle satış uygulamasının genişlemesi, büyük mağazaların, katalog üzerinden ısmarlama sisteminin yaygınlaşması, uluslararası ticaretin büyümesi, çeşitli reklâm usullerinin uygulanması sonucu tüketimin artması.

- Tüketicilerin, piyasaya sürülen malların çokluğu ve çeşitliliği karşısında; bunların kalitesi, özellikleri hakkında karşılaştırma yapma olanağından yoksun bulunmaları, reklâmların etkisiyle yanıltma tehlikesi içinde olmaları, yeni malzemeler ve karmaşık imal yöntemlerinin kullanılması yüzünden malların güvenlik ve sağlığa yararlılık derecesi konusunda sağlam yargıya varabilecek bilgileye sahip olmamaları.

- Tüketicilerin yeterli ölçüde örgütlenmemiş olmaları, buna karşılık satıcıların ve üreticilerin, piyasaya egemen fiilî tekel olacak biçimde örgütlenmeleri.

(Tüketici Kavramına Mukayeseli Bir Yaklaşım)" (Tüketici), (Prof. Dr. M. Kemal OĞUZMAN'ın Anısına Armağan, İstanbul 2000, s. 666); KISA, s. 1184.

⁴⁵ OZANOĞLU, s. 21; EREN, s. 18. Önceleri, hukuk bilimi bakımından, "tüketiciyi koruma bir slogan mı? yoksa bir hukuk prensibi mi?" tartışması yapılırken, bugün, hızlı bir gelişmeden sonra tüketiciyi koruma politikası, bilimsel ve yargısal içtihatlarda yerini almıştır. Bkz. GİLLES, Peter; "Federal Almanya'da Tüketicinin Korunması ve Borçlar Hukuku Reformu" (Çev. AYHAN, Rıza) (Prof. Dr. Coşkun ÜÇÖK'a Armağan, SÜHFD. 1989, C. 2, S. 2, s. 314).

⁴⁶ Bkz. ASLAN, İ. Yılmaz; Tüketici Hukuku (Tüketici), Bursa 1996, s. 2.

⁴⁷ Bkz. POROY, s. 520.

⁴⁸ Bkz. ve karşı. TANDOĞAN (Tüketici), s. 10; ASLAN (Tüketici), s. 12 vd.; POROY, s. 517; KISA, Seda Ulaş; "Avrupa Topluluk Hukukunda Tüketici Hakları ve Tüketicinin Korunması" (Prof. Dr. M. Kemal OĞUZMAN'ın Anısına Armağan, İstanbul 2000, s. 1161-1162).

- Satıcıların, kendi lehlerine hazırladıkları genel işlem koşullarını, tüketicilere dikte etmeleri.

Günümüzde, tüketicinin korunması, sanayileşmiş toplumun bir sonucu olarak, gittikçe daha çok önem kazanmış; konusu, kapsamı ve sınırları itibarıyla üzerinde özellikle durulması gereken bir kurum, hattâ “tüketici hukuku” adını alarak, özel bir hukuk dalı hâline gelmiştir⁴⁹.

Tüketiciyi korumaya yönelik olan düzenlemelerin bir bölümü, tüketici henüz aldatılmadan veya herhangi bir zarara uğratılmadan devreye girerek önleyici işlev görmektedir. Buna karşılık, diğer bir bölümünde ise, hukukî işlemin gerçekleşmesi sonucunda aldatılan, zarara uğratılan tüketiciye işlemin karşı tarafı aleyhine bazı başvuru yolları tanınarak veya işlemin karşı tarafına bazı yaptırımlar uygulanması sağlanarak, telâfi edici bir rol oynamaktadır⁵⁰. Tüketiciyi korumaya yönelik sosyal koruma normlarının söz konusu işlevleri, bir yandan, özel hukuka hâkim olan sözleşme özgürlüğünü tüketici lehine sınırlandıran hükümlerle; diğer yandan, idareye işletmelerin faaliyetlerini tüketici lehine denetleme yetkisinin verilmesi gibi idare hukuku araçları ve dolandırıcılık hakkındaki düzenlemeler gibi ceza hukuku araçları bazı kamu hukuku düzenlemeleriyle sağlanmaya çalışılmaktadır⁵¹. Hattâ, devletler özel hukukunda, özel düzenlemeler yapılmış ve tüketici, bu şekilde de korunmaya çalışılmıştır⁵². Özel hukuk ve kamu hukukunda tüketiciyi korumaya yönelik olarak getirilen bütün düzenlemeler “geniş anlamda tüketici hukuku”nu; tüketicinin taraf olduğu sözleşmelerde, bu sözleşmelerin kurulması ve ifası aşamalarında hüküm ifade eden düzenlemeler ise, “dar anlamda tüketici hukuku”nu oluşturmaktadır⁵³.

Sonuç olarak, tüketicinin korunmasına verilen bu özel önem, özel hukuk alanında “tüketici hukuku”⁵⁴ adı altında ve kendine özgü sistemi ve kuralları olan

uluslararası düzenlemelerden, özellikle Avrupa Birliği Hukukunda tüketiciyi korumaya yönelik düzenlemeler.

⁴⁹ OZANOĞLU (Tüketici), s. 663.

⁵⁰ ÖZEL, s. 24.

⁵¹ Tüketicinin idare hukuku ve ceza hukuku alanlarında korunması konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. ÖZEL, s. 24 vd.. Merkezî ve yerel kamu kuruluşlarının müdahalesi yoluyla tüketicinin korunması konusunda bkz. POROY, s. 518.

⁵² Milletlerarası hukukta yapılan düzenlemeler, bir yandan tüketici sözleşmelerine uygulanacak hukukun; diğer yandan, bu sözleşmelerden doğabilecek uyuşmazlıklara bakacak yetkili mahkemelerin tayini ve taraflara tanınabilecek yetkinin sınırlarına ilişkindir. Bkz. ULUOCAK, s. 517 vd..

⁵³ ÖZEL, s. 28; POROY, s. 517; ASLAN (Tüketici), s. 39.

⁵⁴ Doktrinde, söz konusu hukuk dalını belirtmek için, “tüketim hukuku” terimini kullananlar da vardır. Bkz. POROY, s. 516.

yeni ve özel bir hukuk dalının oluşmasına neden olmuştur⁵⁵. Bu hukuk alanında, irade özerkliği ilkesi ve bu ilkenin bir sonucu olarak ortaya çıkan sözleşme özgürlüğü, sözleşmenin tarafları arasında eşitlik ve şekil serbestisi gibi özel hukuka hâkim olan temel ilkeler, tüketici lehine sınırlandırılmış ve onu korumayı amaçlayan düzenlemeler yapılmıştır⁵⁶.

II. Türk Hukukunda Tüketicinin Korunmasına İlişkin Düzenlemeler

Satıcılar ve üreticiler karşısında gittikçe daha zayıf bir duruma düşen tüketicilerin korunması konusunda Türk hukukunda çeşitli düzenlemeler yapılmıştır⁵⁷. 1982 Anayasasının 172. maddesine göre, “Devlet, tüketicileri koruyucu ve aydınlatıcı tedbirleri alır, tüketicilerin kendilerini koruyucu girişimlerini teşvik eder”⁵⁸.

Önceleri, tüketiciyi koruyucu yasal düzenlemeler, Türk hukukunda sınırlı olarak ve dağınık bir hâlde yer almaktaydı⁵⁹. Borçlar Kanunu’nda, gabine ilişkin 21. madde, sorumluluktan kurtulma şartlarının hükümsüzlüğüne ilişkin 99. maddenin ikinci fıkrası ve 100. maddenin ikinci fıkrası, fahiş cezaî şartın indirilmesine ilişkin 161. maddenin üçüncü fıkrası, taksitle satış sözleşmesinde alıcının korunmasına ilişkin 222-224. maddeler⁶⁰, birleşik faizi yasaklayan 308. madde, tüketiciyi korumayı amaçlayan düzenlemeler arasında sayılabilir.

⁵⁵ ASLAN (Tüketici), s. 39.

⁵⁶ OZANOGLU (Tüketici), s. 690.

⁵⁷ 19. yüzyıl sonlarından itibaren batı toplumlarında, özellikle Amerika Birleşik Devletleri’nde başlayan çağdaş anlamdaki tüketicinin korunması hareketlerinin temellerinin, 19. yüzyıl öncesi lonca teşkilâtlarında bulunabileceği belirtilmektedir. Bkz. ÖZEL, s. 24. Osmanlı İmparatorluğu zamanında, “Kanunname-i İhtisab-ı Bursa” (Bursa Belediye Kanunu) gibi tüketiciyi dolaylı olarak koruyan düzenlemeler de vardı. Bkz. ASLAN (Tüketici), s. 29. Tüketicinin korunması yönünde, bazı hukuk sistemlerindeki ve özellikle Avrupa Birliği hukukundaki gelişmeler için Bkz. TEKİNALP, Gülören/TELİNALP, Ünal; Avrupa Birliği Hukuku, (Katkıda Bulunanlar: ATAMER Yeşim M.; ODER, Bertil Emrah; ODER, Burak; OKUTAN, Gül), İstanbul 2000, s. 650 vd.; POROY, s.517; ASLAN (Tüketici), s. 19 vd.; KISA, s. 1163 vd..

⁵⁸ Tüketicinin korunmasının anayasal temelleri hakkında bilgi için bkz. ASLAN (Tüketici), s. 31 vd..

⁵⁹ Cumhuriyet döneminde çıkartılan, tüketicinin korunmasıyla doğrudan ya da dolaylı şekilde ilgili kamu ve özel hukuk alanlarındaki düzenlemeler için bkz. ASLAN (Tüketici), s. 30.

⁶⁰ Taksitle mal satın almak zorunda kalmış olan tüketicinin korunması gereği, daha cumhuriyetin ilk yıllarında duyulmuş ve bu çerçevede, Borçlar Kanunu’na 222-224. maddeler konulmuştur. Bu maddeler, tüketiciyi koruma yolunda göze çarpan ilk adımlardandır. Bkz. HATEMİ, Hüseyin/SEROZAN, Rona/ARPACI, Abdülkadir; Borçlar Hukuku Özel Bölüm, İstanbul, 1992, s. 124; TUNÇOMAĞ, s. 321.

Daha sonra, 3143 sayılı Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın Teşkilât ve Görevleri Hakkında Kanun'un⁶¹ 2. maddesinin (s) bendinde, Bakanlık, "Evrensel kabul görmüş tüketici haklarının sağlanması ve korunmasına yönelik hukukî ve idarî tedbirleri almak, tüketicinin korunmasını sağlayıcı inceleme, araştırma ve düzenlemelerde bulunmak" la görevlendirilmiştir.

4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun' da⁶², tüketici haklarının, mal ve hizmet piyasalarındaki engelleyici, kısıtlayıcı veya bozucu anlaşma, karar ve uygulamalara karşı korunması çerçevesinde çeşitli düzenlemeler yapılmıştır. Türk Ticaret Kanunu'nun haksız rekabete ilişkin 56. ve 65. maddelerinde de, tüketicii dolaylı olarak koruyan düzenlemeler vardır⁶³.

Son olarak, tüketicinin korunması konusunda özel bir düzenleme yapma gereği duyulmuş, 1995 yılında, 4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun yürürlüğe girmiştir⁶⁴. Bu kanunda, satıcıları denetim altına alan ve tüketicileri koruyan hükümlere yer verilmiştir⁶⁵.

Türk hukukunda, tüketicinin korunması konusundaki temel düzenleme, 4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'dur. Çerçeve kanun niteliğindeki⁶⁶ bu kanunla, ekonominin gereklerine uygun olarak, tüketicinin sağlık ve güvenliğiyle, ekonomik çıkarlarını koruyucu, aydınlatıcı, eğitici, zararlarını tazmin edici, çevresel tehlikelerden korunmasını sağlayıcı önlemleri almak ve tüketicilerin, kendilerini koruyucu girişimlerini özendirmek ve bu konudaki politikaların oluşturulmasında, gönüllü örgütlerin teşvik edilmesi amaçlanmıştır (TKHK. m. 1)⁶⁷.

⁶¹ RG., 18.11.1985 T., S. 18639.

⁶² RG., 13.1.1994 T., S. 22140.

⁶³ Aldatıcı reklâmları, haksız rekabet olarak kabul eden Türk Ticaret Kanunu'nun 57. maddesinin 3. bendi, tüketicinin haksız rekabet hükümleriyle dolaylı olarak, nasıl korunduğuna örnek olarak gösterilebilir.

⁶⁴ Türkiye, iç hukukunu, Avrupa Birliği hukukuyla uyumlu hâle getirmek amacıyla, birliğin tüketicinin korunması politikası çerçevesinde, mevzuatına 4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'u ekleyerek, bu konuda önemli bir adım atmıştır. Bkz. KISA, s. 1192. Bu kanunun eleştirisi için bkz. ASLAN, s. 153. Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un yürürlüğe girmesinden önce yapılan sözleşmeler bakımından genel hükümler uygulanır. Bkz. 13. HD., 27.9.1999 tarih ve 6409 E., 6280 K. sayılı karar; 13. HD., 24.5.1999 tarih ve 3891 E., 4195 K. sayılı karar (KADIOĞLU, Kâmil; Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun, Ankara 2000, s. 2)

⁶⁵ ZEVKLİLER, s. 51.

⁶⁶ BERZEK, Ayşe Nur; "Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Üzerine Düşünceler" (VSD. 1995, S. 83, s. 7); CEYHAN, İbrahim; "Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Çerçevesinde Kampanyalı Satışlar" (İBD. 1999, S. 3, s. 728).

⁶⁷ Tasarı'da, kanunun 1 inci maddesinde yer alan "ekonominin gereklerine ve" ibaresi madde metninden çıkarılmaktadır (m. 1).

Araştırma konumuz bakımından, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'a tâbi taksitle satış sözleşmesinin daha iyi anlaşılması için, başta tüketici kavramı olmak üzere, tüketicinin korunmasına ilişkin bazı kavramları açıklamak gerekir. Bu nedenle, aşağıda söz konusu kavramlar incelenecektir.

III. Tüketici Kavramı ve Tüketicinin Korunmasına İlişkin Bazı Kavramlar

1. Tüketici Kavramı

Tüketicinin korunması konusundaki düzenlemelerin uygulama alanının belirlenmesinde, tüketici kavramı, temel hareket noktasını oluşturmaktadır. Nitekim, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un "kapsam" başlığını taşıyan 2. maddesinde, "tüketicinin taraf olduğu" her türlü hukukî işlem, söz konusu kanun kapsamında değerlendirilmiştir. Bu nedenle, tüketici kavramından ne anlaşılması gerektiğinin belirlenmesi, tüketiciyi koruyan düzenlemelerin kapsamının belirlenmesinde önem taşımaktadır⁶⁸.

Tüketici kavramının tanımlanmasında, genel olarak, "sübjektif sistem" ve "objektif sistem" olmak üzere iki sistem kullanılmaktadır. Sübjektif sistemde, kişilerin malları satın alırken ve hizmetlerden yararlanırlarken amaçlarına bakılmakta, kişisel ihtiyacı için mal satın alan veya hizmetten yararlananlar, tüketici olarak kabul edilmektedir. Objektif sistemde ise, kişilerin hangi amaçla hareket ettikleri önem taşımamakta, bazı sözleşme tiplerini yaparak, mal satın alan veya hizmetten yararlananlar, tüketici sayılmaktadır⁶⁹.

Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'da, sübjektif sistemi benimsenerek, tüketicinin hangi amaçla hareket ettiğine önem vermiştir⁷⁰. Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 3. maddesinin (f) bendinde, tüketici; "*bir mal veya hizmeti özel amaçlarla satın alarak nihaî olarak kullanan ve tüketen gerçek veya tüzel kişi*" olarak tanımlanmıştır⁷¹.

⁶⁸ OZANOĞLU (Tüketici), s. 665.

⁶⁹ AYDOĞDU, s. 75, 76; ayrıca bkz. ASLAN (Tüketici), s. 41-42; OZANOĞLU (Tüketici), s. 667 vd..

⁷⁰ AYDOĞDU, s. 76.

⁷¹ Doktrinde, kanundaki eksiklikler göz önünde tutularak, farklı tanımlar yapılmaktadır. AYDOĞDU'ya göre (s. 81), tüketici, ticarî veya meslekî olmayan bir amaçla taşınır malı satın alan ya da hizmetten yararlanan gerçek veya tüzel kişidir. Avrupa Birliği bünyesinde çıkarılan, 5.4.1993 tarihli "Tüketici Sözleşmelerinde Yer Alan Âdil Olmayan Koşullar Hakkında Konsey Yönergesi"nde, tüketici; bu yönerge kapsamındaki sözleşmelerde, ticareti, işi, mesleğiyle ilgili amaçlar dışında hareket eden her gerçek kişi olarak tanımlanmıştır. 22.12.1986 tarihli "Tüketici Kredileri Hakkında Üye Devletlerin Hukukî ve

Söz konusu tanımla, tüketici kavramı, geniş bir kapsama kavuşturulmuştur. Gerçekten, bir malın alıcısı, ondan sadece maddî varlığını sona erdirerek (tüketerek) yararlanmaz. Malın maddî varlığını sona erdirmeden, onu kullanarak da ondan yararlanabilir. Malın kullanılması, dar anlamda bir tüketim olmadığı hâlde, kanundaki bu tanımla, mal veya hizmeti “*nihaî olarak kullanan kişi*” de, tüketici kavramının kapsamına dâhil edilerek, bu kavram, geniş bir kapsama kavuşturulmuştur. Ayrıca, sadece gerçek kişilerin değil, tüzel kişilerin ve malın satın alınması yanında, hizmetten yararlanılmasının da, tüketici kavramının kapsamında değerlendirilmesi, bu kavramın, kanunda geniş bir şekilde düzenlendiğinin diğer göstergeleridir.

Tüketicinin satın aldığı mal veya yararlandığı hizmetler, tüketim alanındaki mal veya hizmetler olmaktadır⁷². Bunlar, taşınır mallar ve bir ücret veya menfaat karşılığında yapılan hizmetlerdir. Bu nedenle, taşınmaz mallar, bu kapsamın dışında kalır⁷³. Nitekim, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun’un 3. maddesinin (c) bendinde, bu kanun kapsamındaki maldan anlaşılması gerekenin, taşınır mal olduğu öngörülmüştür⁷⁴. Ancak, taşınmaz inşaatı veya tamiri için, ücret karşılığında bir projenin çizilmesi örneğinde olduğu gibi, hizmet edimi, bir taşınmaz üzerinde ifa ediliyorsa, bunlar bakımından, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun hükümleri, uygulama alanı bulabilir ve bu hizmetten yararlanan kişiler, tüketici sayılabilir⁷⁵.

Tüketici kavramı, aşağıda taksitle satış sözleşmesinin tarafları açıklanırken, daha ayrıntılı inceleneyeceği için, orada yapılan açıklamalara yollama yapmakla yetiniyoruz⁷⁶.

2. Tüketicinin Korunmasına İlişkin Bazı Kavramlar

a) Tüketici Sözleşmesi

Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun’unun “kapsam” başlıklı 2. maddesinde tüketici sözleşmesi, “*mal ve hizmet piyasalarında tüketicinin taraflardan birini*

İdarî Düzenlemelerinin Uyumlaştırılmasına İlişkin Yönerge”de ise, tüketici; meslekî ve ticarî sayılmayacak bir amaçla, bu yönergeyle düzenlenen alış veriş yapan kimse olarak tanımlanmıştır. Tasarı’da, tüketici tanımı şöylece değiştirilmiştir; “*Tüketici: Bir mal veya hizmeti ticarî veya meslekî olmayan amaçlarla edinen, kullanan veya bunlardan yararlanan gerçek ya da tüzel kişiyi*” ifade eder (3/e).

⁷² POROY, s. 522.

⁷³ OZANOĞLU (Tüketici), s. 688; bkz. ve karşı. POROY, s. 525; AYDOĞDU, s. 10.

⁷⁴ Tasarı’da, konut ve tatil amaçlı taşınmaz mallar ile elektronik ortamda kullanılmak üzere hazırlanan yazılım, ses, görüntü ve benzeri gayri maddî mallar da, “mal” kavramının kapsamına dâhil edilmektedir (m. 3/c).

⁷⁵ AYDOĞDU, s. 11.

oluşturduğu her türlü işlem” olarak düzenlenmiştir. Hemen ifade edelim ki, söz konusu maddede, “tüketici sözleşmesi” ibaresine açıkça yer verilmemiş, bunun yerine hatalı olarak, “mal ve hizmet satımı” ibaresi kullanılmıştır⁷⁷. Bir satış sözleşmesinden söz edebilmek için, Borçlar Kanunu’nun 182. maddesine göre, “Satıcının, satılan malı alıcının iltizam ettiği semen mukabilinde alıcıya teslim ve mülkiyeti ona nakletmek borcunu tahammül” etmesi gerekir. Bu hükümden de açıkça anlaşılacağı üzere, satım sözleşmelerinin konusunu mallar oluşturur⁷⁸. Hizmetler ise, satım sözleşmelerinin değil, iş görme sözleşmelerinin konusunu oluşturabilir⁷⁹.

Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun’un 2. maddesinde, hukukî işlemde tüketicinin karşısında bulunan tarafın özelliğini belirtilmemesi bir eksikliktir. Tüketici sözleşmelerinde, taraflardan birinin tüketici olmasına karşın, işlemin karşı tarafının “meslekten satıcı” olması gerekir. Söz konusu ibareye, kanunda açıkça yer verilmemiş olmakla birlikte, bu sonuç, kanunun özünden çıkartılabilir⁸⁰. Buna göre, tüketici sözleşmesi şöylece tanımlanabilir: Tüketici ile meslekten satıcı ya da hizmet sunan arasında ivaz karşılığında yapılan, özel amaçla ve nihai olarak yararlanmak için, taşınır bir malın edinilmesi ya da hizmetten yararlanılmasını konu alan her türlü hukukî işlemidir⁸¹.

Bu tanım göz önünde tutularak, tüketici sözleşmelerinin, diğer sözleşmelerden farklı olan özellikleri şöylece sıralanabilir⁸²:

- Tüketici sözleşmelerinde, tüketiciye, ivaz karşılığında bir mal ya da hizmet sunulması söz konusudur.

⁷⁶ Bkz. aşağı. Üçüncü Bölüm, §1, I, 1.

⁷⁷ Bkz. ve karşı. ASLAN (Tüketici), s. 5. Tasarı’da, “tüketici işlemi” ibaresi kullanılmakta ve tüketici işlemi açıkça tanımlanmaktadır. Buna göre, “Tüketici işlemi: Mal veya hizmet piyasalarında tüketici ile satıcı-sağlayıcı arasında yapılan her türlü hukukî işlemi” ifade eder (m. 3/h).

⁷⁸ Bkz. ZEVKLİLER, s. 27.

⁷⁹ İş görme sözleşmeleri hakkında bkz. TUNÇOMAĞ, s. 400 vd.; ZEVKLİLER, s. 205 vd.; ARAL, Fahrettin; Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri, B. 2, Ankara 2000, s. 325 vd.;

⁸⁰ ERDOĞAN, s. 59; AYDOĞDU, s. 8. İsviçre Borçlar Kanunu’nda “meslekten satıcı” ibaresine yer verilmiştir (m. 226a/II). Tasarı’ya göre, satıcı, “...ticarî veya meslekî faaliyetleri kapsamında tüketiciye mal sunan gerçek veya tüzel kişileri” (m. 3/f), sağlayıcı (hizmet sunan) ise “...ticarî veya meslekî faaliyetleri kapsamında tüketiciye hizmet sunan gerçek veya tüzel kişileri” (m. 3/g) ifade eder.

⁸¹ Bkz. ve karşı. YAVUZ, Cevdet; “Devre Tatil Sözleşmeleri ve Tüketici Hukuku” (Prof. Dr. Turhan ESENER’e Armağan, İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Türk Milli Komitesi, Ankara 2000, s. 95) (Kısaltması: Devre Tatil); ÖZEL, s. 33., dn. 133 de belirtilen yazarlar.

⁸² Bkz. ve karşı. AYDOĞDU, s. 1; ÖZEL, s. 34 vd..

- Sözleşmenin konusu, taşınır bir mal ya da hizmettir.
- Hukukî nitelik, bir sözleşmenin, tüketici sözleşmesi olarak kabulü için belirleyici değildir.
- Tüketici, özel bir ihtiyacını karşılamak ve nihai olarak yararlanmak üzere hareket etmelidir.
- Sözleşmenin karşı tarafının, meslekten satıcı veya üretici olması gerekir.

Kanunda genel bir kapsam belirlendikten sonra, taksitle satış sözleşmesi ve kapıdan satış sözleşmesi gibi bazı sözleşmeler özel olarak düzenlenmiştir. Buradan hareketle, tüketicinin, sadece kanunda sayılan bu sözleşmeler çerçevesinde koruma altına alındığı kanaatine varılmamalıdır. Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun çerçevesinde tüketici, bu sıfatla taraf olduğu her türlü sözleşmede koruma kapsamına dâhildir⁸³. Bu sözleşmeleri, genel olarak şöylece sıralayabiliriz; taşınır mal satışı sözleşmesi ve bunun çeşitleri olan hayvan satışı sözleşmesi (BK. m. 195 ve 199), numune üzerine satış sözleşmesi (BK. m.218), konusu taşınır mal olan tecrübe ve muayene koşuluyla satış sözleşmesi (BK. m. 219-221), taksitle satış sözleşmesi (BK. m. 222-224, TKHK. m. 6), konusu taşınır bir mal olan ihtiyari açık arttırmalar (BK. m. 225-233), kampanyalı satışlar (TKHK. m.7), kapıdan satışlar (TKHK. m. 8, 9), trampa, tüketici kredisi (TKHK m. 10), konusu sağlık, eğitim, taşıma, seyahat, konaklama, turizm, kredi kartı, sigorta gibi hizmetleri içeren tüm sözleşmeler⁸⁴.

Bununla birlikte; âdi kira, hâsılat kirası, âriyet ve ödünç⁸⁵ gibi kullandırma sözleşmeleri; vedia, usulsüz tevdi, otelciye tevdi gibi emanet sözleşmeleri; kefalet, rehin, cezaî şart, garanti gibi teminat sözleşmeleri; kumar ve bahis, kaydı hayatla irat, ölünceye kadar bakma gibi talih ve tesadüfe bağlı sözleşmeler; âdi ortaklık, ticaret ortaklıkları gibi ortaklık sözleşmeleri ve de bir ivaz söz konusu olmadığı için, bağışlama sözleşmesi⁸⁶ tüketici sözleşmesi kapsamına dâhil değildir⁸⁷.

⁸³ YAVUZ (Devre Tatil), s. 95; AYDOĞDU, s. 8.

⁸⁴ AYDOĞDU, s. 9; karş. ASLAN (Tüketici), s. 5 vd..

⁸⁵ Ödünç (karz) sözleşmesinin, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun kapsamına dâhil olup olmadığı konusunda farklı görüşler için bkz. AYDOĞDU, s. 11, dn. 37; ASLAN (Tüketici), s. 7.

⁸⁶ Bağışlamanın da, tüketici sözleşmesi olarak değerlendirilebileceği hakkında bkz. ASLAN (Tüketici), s. 6.

⁸⁷ AYDOĞDU, s. 11; karş. ASLAN (Tüketici), s. 5 vd..

b) Mal ve Hizmet

Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun uygulamasında mal; *"ticaret konusu taşınır eşyayı"* ifade etmektedir (TKHK. m.3/c)⁸⁸. "Ticaret konusu eşya" kavramının kullanılması yanıltıcı niteliktedir. Çünkü, bir işlemin, söz konusu kanun kapsamına girebilmesi için, tüketici ticarî amaçla değil, özel amaçla hareket etmelidir. Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun kapsamında, sadece satıcının, ticarî bir amaçla hareket eden meslekten satıcı olması mümkün ve aynı zamanda zorunludur. Bu sebeple, kanunda belirtilen "ticaret konusu eşya" ibaresini, "satıcı bakımından ticaret konusu eşya" olarak anlamak gerekir⁸⁹.

Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun uygulamasında hizmet ise; *"bir ücret veya menfaat karşılığında yapılan bedenî ve/veya fıkî faaliyetleri"* ifade etmektedir (TKHK. m.3/d)⁹⁰. Buradaki hizmet kavramı, 1475 sayılı İş Kanunu'nda⁹¹ ve Borçlar Kanunu'nun 313-354. maddelerinde özel olarak düzenlenen hizmet sözleşmesi (iş akdi) anlamında "hizmet" değil⁹², diğer iş görme sözleşmelerinde (eser sözleşmesi gibi) söz konusu olan "iş görme" anlamında kullanılmıştır. Çünkü, hizmet sözleşmelerinde ücret karşılığı işçisinin emeğinden yararlanıp, bunu mal ve hizmet piyasalarında üretim yoluyla değerlendiren işverenin, tüketici olarak nitelendirilmesi uygun olmaz⁹³. Ayrıca böyle bir nitelendirme, ekonomik bakımdan zayıf olan tüketicinin, korunması amacıyla da bağdaşmaz.

c) Satıcı ve İmalâtçı-Üretici

Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 3. maddesinin (g) bendinde, bu kanun hükümleri çerçevesinde satıcı teriminin neyi ifade ettiği belirtilmiştir. Buna göre, *"satıcı, kamu kurum ve kuruluşları da dahil olmak üzere tüketiciye mal ve hizmet sunan gerçek veya tüzel kişiler"*dir.

⁸⁸ Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun, taşınmaz mallar bakımından uygulama alanı bulmaz. Bkz. 13. HD., 23.2.1998 tarih ve 974 E., 1603 K. sayılı karar (KADIOĞLU, s. 7). Tasarı'da, "konut" ve "tatil" amaçlı taşınmaz mallar da, "mal" kavramının kapsamına dâhil edilmiştir (m. 3/c). Buna göre, *"Mal: Alış-verişe konu olan taşınır eşyayı, konut ve tatil amaçlı taşınmaz malları ve elektronik ortamda kullanılmak üzere hazırlanan yazılım, ses, görüntü ve benzeri gayri maddî malları"* ifade eder.

⁸⁹ AYDOĞDU, s. 8.

⁹⁰ Tasarı'ya göre, *"Hizmet: Bir ücret veya menfaat karşılığında yapılan mal sağlama dışındaki her türlü faaliyet"* ifade eder (m. 3/d).

⁹¹ RG., 1.8.1971 T., S. 13943.

⁹² Hizmet sözleşmelerindeki "hizmet" kavramı için bkz. NARMANLIOĞLU, Ünal; İş Hukuku Ferdî İş İlişkileri I, B. 3, İzmir 1998, s. 134-135.

⁹³ AYDOĞDU, s. 8.

Söz konusu düzenlemede, bazı eksiklik ve yanlışlıklar vardır. Tüketicie mal satmak suretiyle, onunla sözleşme yapan kişinin, hukuken satıcı sayılması normal olmakla birlikte; tüketiciye hizmet sunan kişinin, satıcı olarak kabul edilmesi doğru değildir. Örneğin; eğitim hizmeti veren “eğitim kuruluşunun”, sağlık hizmeti veren “sağlık kuruluşunun”, turizm hizmeti veren “turizm işletmesinin”, konaklama hizmeti veren “otel işletmesinin”, tüketiciyi bankacılık hizmetlerinden yararlandıran “bankanın”, hukuken satıcı olarak değerlendirilmesi doğru değildir. Bu nedenle, hizmet sunan kişilerin de, “satıcı” teriminin kapsamına dâhil edilmesi yerinde olmamıştır. Kanundaki ifadenin değiştirilerek, tüketiciye taşınır mal satan kişi, “satıcı”, hizmet sunan kişi ise, “hizmet sunan” olarak nitelendirilmelidir⁹⁴. Aşağıda, taksitle satış sözleşmesinin tarafları açıklanırken, satıcı kavramı, ayrıntılı olarak inceleneceği için, oradaki açıklamalara yollama yapmakla yetiniyoruz⁹⁵.

Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun’un çeşitli maddelerinde, tüketiciye karşı sorumlu olanlar, satıcılarla sınırlandırılmamış, üretici-imalatçı olan kişiler de sorumlular arasında sayılmıştır. Bu nedenle, söz konusu kavram da açıklanmalıdır. Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun’un 3. maddesinin (h) bendine göre, “imalâtçı-üretici”, *“Kamu kurum ve kuruluşları da dahil olmak üzere tüketiciye sunulmuş olan mal ve hizmetleri ya da bu mal ve hizmetlerin hammaddelerini yahut ara mallarını üretenleri... ifade eder.”*⁹⁶.

Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun’un 3. maddesinde bu kanun kapsamındaki diğer kavramların tanımları da verilmiştir. Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun kapsamında; standart, *“Türk Standardını”*; tüketici örgütleri, *“Tüketicinin korunması amacıyla kurulan dernek, vakıf ve tüketim kooperatiflerini... ifade eder.”*⁹⁷.

⁹⁴ AYDOĞDU, s. 81; karş. ZEVKLİLER, s. 54. Tasarı’da da, hizmet sunan kişi, satıcı kavramından ayrılmakta ve hizmet sunan kişiyi ifade etmek üzere, “sağlayıcı” ibaresi kullanılarak, ayrı bir tanım yapılmaktadır (m. 3/f, g). Buna göre, *“Satıcı: Kamu tüzel kişileri de dahil olmak üzere ticarî veya meslekî faaliyetleri kapsamında tüketiciye mal sunan gerçek veya tüzel kişileri”, “Sağlayıcı: Kamu tüzel kişileri de dahil olmak üzere ticarî ve meslekî faaliyetleri kapsamında tüketiciye hizmet sunan gerçek veya tüzel kişileri”* ifade eder.

⁹⁵ Bkz. aşı. Üçüncü Bölüm, §1, II, 1.

⁹⁶ Tasarı’ya göre, *“İmalâtçı-üretici: Kamu tüzel kişileri de dahil olmak üzere tüketiciye sunulmuş olan mal veya hizmetleri ya da bu mal veya hizmetlerin hammaddelerini yahut ara mallarını üretenler ile mal üzerine kendi ayırt edici işaretini, ticarî markasını veya unvanını koyarak satışa sunanları”* ifade eder (m. 3/ı).

⁹⁷ Tasarı’da, “standart” terimi yanında bir de teknik düzenleme terimine yer verilmekte; “standart” ihtiyarî standardı, “teknik düzenleme” ise mecburî standardı ifade etmek üzere

IV. Taksitle Satış Sözleşmesinde Tüketicinin Korunması

(Genel Olarak)

Satıcı karşısında, tüketicinin korunmasını gerektiren sözleşmelerden biri ve oldukça yaygın olarak uygulananı taksitle satış sözleşmesidir. Söz konusu sözleşmede tüketicinin korunmasını gerektiren durumları, borçlunun temerrüdü durumu için öngörülen ve satıcının lehine olan kayıtlar konulması; tek tip olarak, tüm sözleşmelerde yer alan genel işlem koşulları konulması; tüketicinin, satış bedelini taksitle ödeme imkanını göz önünde tutarak, ekonomik gücünün üzerinde borç altına girmesi; tüketicinin bilgisizliği şeklinde özetleyebiliriz⁹⁸.

Bir taksitle satış sözleşmesi yapılacağı zaman, satıcı karşısında, genellikle bilgi ve ekonomik bakımdan güçsüz bir tüketici bulunmaktadır. Bilgisizliği ve bu yüzden kandırılmaya elverişli olması ya da ekonomik durumunun, ihtiyacı olan malı peşin olarak almaya elvermemesi, tüketicinin, satıcının öngördüğü ve uygun olmayan koşullarda taksitle satış sözleşmesini yapmasına neden olabilir. Nitekim, uygulamada büyük ölçüde tek tip sözleşme koşulları, sırf satıcının çıkarları göz önünde tutularak düzenlenmekte, söz konusu koşullar, çoğu zaman tüketici tarafından okunmamakta; okunsa dahi anlaşılmamaktadır⁹⁹. Taksitle satış sözleşmesinde, "tüketicinin korunması amacı"nın gerçekleştirilmesi için, onun, sözleşmenin kurulması, ifası ve uyuşmazlık çıkması aşamalarında korunması gerekir.

1. Sözleşmenin Kurulması Aşamasında

Sözleşmenin kurulması aşamasında tüketiciyi korumanın yolu, ona, serbest ve bilinçli olarak iradesini kullanma imkanının verilmesi şeklinde genel olarak ifade edilebilir¹⁰⁰. Ekonomik yönden ve diğer yönlerden, tüketici karşısında, üstün durumda olan satıcının, kendi iradesini tüketiciye kabul ettirmesi, kolayca mümkün olabilmektedir. Böyle bir tehlikeden tüketiciyi koruyabilmek için, onun sözleşme yapma yönündeki iradesinin, serbestçe ve bilinçli bir şekilde oluşabilmesinin önündeki engeller kaldırılmalıdır. Sözleşmenin kurulması aşamasında tüketicinin korunması bakımından, aşağıda açıklanacak bazı özel tedbirler alınmaktadır.

kullanılmaktadır (m.3/f, g). "Tüketici örgütleri" kavramının tanımından ise, sadece "kooperatifler" çıkarılmaktadır (m. 3/r).

⁹⁸ Bkz. ZEVKLİLER, s. 50-51.

⁹⁹ AKÜNAL, s. 86.

¹⁰⁰ POROY, s. 527.

a) İradeyi Sakatlayan Haller Bakımından

Sözleşme önerisi (icap) ve kabul iradelerinin oluşumu ve beyanı aşamalarında tüketicinin iradesini sakatlayan nedenler (hata, hile, gabin gibi), tüketicinin korunması çerçevesinde, genel anlamlarından daha geniş yorumlanmalıdır¹⁰¹. Bir çok hukuk sisteminde, iradeyi sakatlayan sebeplerin kapsamı, tüketici lehine genişletilmektedir. Söz konusu eğilim, İsviçre ve Türk hukukunda görülmemektedir¹⁰². Tüketicinin korunması bakımından, iradeyi sakatlayan halleri kapsayan özel düzenlemeler getirilmediği için, Türk hukukunda, bu durumlarda, genel hükümler uygulanır¹⁰³.

b) Yazılı Şekil Zorunluluğu Öngörülmesi Bakımından

Tüketicinin korunması amacıyla başvurulacak ikinci tedbir, borçlar hukukuna hâkim olan şekil serbestisi ilkesinden uzaklaşarak, sözleşmenin geçerliliğinin, yazılı şekilde yapılmasına ve bazı hususları içermeye zorunluluğuna bağlanması olarak karşımıza çıkar¹⁰⁴. Yazılı şekille, tarafların, özellikle tüketicilerin, sözleşmeyi yapmadan önce dikkatli davranmaları, acelecilikten korunmaları ve sözleşme koşulları hakkında bilgi sahibi olmaları amaçlanır. Böylece şekil zorunluluğu, bir uyarı görevini yerine getirir¹⁰⁵. Tüketicinin, iradesini serbestçe ve bilinçli olarak kullanmasını sağlamak işlevini gören bu zorunluluğa uyulmamasının yaptırımı, genellikle, satıcı yönünden tek taraflı geçersizlik olur¹⁰⁶.

Borçlar Kanunu'nda, taksitle satış sözleşmesinin şekline ilişkin herhangi bir hüküm yoktur. Ancak, taksitle satış sözleşmesine mülkiyeti saklı tutma kaydı konulmuşsa, bunun, mülkiyeti saklı tutma sözleşmesine ilişkin Medenî Kanun hükümlerine tâbi olacağı öngörülmüştür (BK. m. 223/I). Mülkiyeti saklı tutma sözleşmesinin şekline ilişkin Medenî Kanun'un 764. maddesinde, sözleşmesinin geçerliliği, resmî şekilde yapılmasına ve alıcının ikametgâhındaki noterde, özel siciline kaydedilmesine bağlanmıştır. Bu nedenle, Borçlar Kanunu çerçevesinde, alıcının şekil şartı getirilerek korunması, sadece taksitle satış sözleşmesine konulan mülkiyeti saklı tutma kaydı bakımından söz konusu olmaktadır.

¹⁰¹ POROY, s. 527.

¹⁰² Bkz. POROY, s. 528 vd..

¹⁰³ İrade sakatlığı hâlleri için bkz. EREN, s. 345 vd..

¹⁰⁴ AKÜNAL, s. 86. Bu konuya ilişkin bazı hukuk sistemlerindeki düzenlemeler hakkında bkz. POROY, s. 530. İsviçre Borçlar Kanunu'nun 226a maddesinin ikinci fıkrasında, taksitle satış sözleşmesinin geçerliliği, yazılı şekilde yapılmasına bağlanmıştır.

¹⁰⁵ ÖZEL, s. 62.

Ancak, 1995 yılında yürürlüğe giren 4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'la, bu kanun kapsamına giren taksitle satış sözleşmeleri bakımından, yazılı şekil zorunluluğu öngörülmüştür. Gerçekten, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 6. maddesinin üçüncü fıkrasına göre, satıcı, yapılan sözleşmenin bir nüshasını, tüketiciye vermekle yükümlüdür¹⁰⁷.

Taksitle satış sözleşmesinde, tüketicinin, sözleşmenin kurulması aşamasında korunması, yazılı şeklin yanında, sözleşmenin içeriği yönünden bazı zorunluluklar öngörülerek sağlanmaya çalışılmıştır. Böylece, tüketiciye uyarıcı bilgilerin verilmesi, peşin ödenecek kısım, taksit sayısı ve ödeme süresi sınırlamalarına uyulması sağlanmaya çalışılmıştır¹⁰⁸. Bu bağlamda, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 6. maddesinin dördüncü fıkrasında; mal ve hizmetin peşin fiyatını, vadeye göre faiziyle birlikte ödenecek toplam satış fiyatını, faiz miktarını, faizin hesaplandığı yıllık oran ve gecikme faiz oranını, ön ödeme tutarını ve ödeme planını içeren yazılı bir belgenin tüketiciye verilmesi zorunlu kılınmıştır¹⁰⁹.

c) Genel İşlem Koşulları Bakımından

Genel işlem koşulları, 19. yüzyıldaki sanayi devriminin ortaya çıkardığı bir kavramdır. Seri hâlde üretim ve sürüme geçilmesi, önceleri bireysel olarak yapılan sözleşmelerin, tek tip sözleşmelere dönüşmesini zorunlu kılmıştır¹¹⁰. Tıpkı makineyle üretimin, bireysel üretimi, seri üretime dönüştürmesi gibi; bireysel sözleşmeler de,

¹⁰⁶ ÖZEL, s. 63.

¹⁰⁷ Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 6. maddesinin üçüncü fıkrasında, yazılı şekil koşulunun açıkça aranmaması nedeniyle yapılan değerlendirmeler için bkz. aşağı. Üçüncü Bölüm, §2, II, 1. "Taksitli, Kapıdan ve Kampanyalı Satışlar Hakkındaki Uygulama Esaslarına Dair Tebliğ" in 8. maddesine göre, "Bu tebliğ kapsamındaki satışlarda, tüketici ile satıcı arasında yazılı bir sözleşme yapılması zorunludur." Tasarı'da, taksitle satış sözleşmesinin yazılı şekilde yapılması gerektiği açıkça öngörülmektedir (m. 6/A-II).

¹⁰⁸ İsviçre hukukunda, taksitle satış sözleşmesinin yazılı şekilde yapılması öngörülmüş ve içeriği tespit edilerek; peşin ödenecek kısmın, peşin ve taksitle satış bedelleri arasındaki farkın ve alıcının sözleşmeden dönme hakkının ve diğer bazı hususların belirtilmesi öngörülmüştür (İsv.BK. m. 226a/II). Bu konuya ilişkin olarak bazı hukuk sistemlerindeki düzenlemeler hakkında bkz. POROY, s. 531. Türk hukukunda da, kapıdan satışlarda ve bu arada kapıdan taksitle satışlarda, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 9. maddesiyle, satıcı, cayma hakkının olduğunu bildiren bir belgeyi tüketiciye vermekle yükümlü kılınmıştır.

¹⁰⁹ "Taksitli, Kapıdan ve Kampanyalı Satışlar Hakkındaki Uygulama Esaslarına Dair Tebliğ" in 8. maddesinde, sözleşmede yer alması zorunlu unsurlar, daha ayrıntılı bir şekilde düzenlenmiştir. Tüketicinin ve satıcının adı veya unvanı, adresi, sözleşme tarihi, malın teslim tarihi ve şekli de zorunlu muhtevaya dâhil edilmiştir (TKKHT. m. 8). Tasarı'da, taksitle satış sözleşmesinin içermesi gereken hususlar bakımından değişiklik ve eklemeler yapılmıştır (m. 6/A). Bu değişiklik ve yenilikler için bkz. aşağı. Üçüncü Bölüm, §2, II, 1, b.

¹¹⁰ ASLAN (Tüketici), s.194.

her zaman ve herkese karşı aynı şekilde geçerli olan genel işlem koşulları içeren tek tip sözleşmelere dönüşmüştür¹¹¹.

Taksitle satış sözleşmelerinde, çoğunlukla yer alan genel işlem koşulları, sözleşmenin kurulması aşamasında tüketicinin korunması yönünden büyük önem taşımaktadır. Genel işlem koşullarının tanımı şöylece yapılabilir: Sözleşmenin bir tarafınca önceden hazırlanmış ve karşı tarafınca toptan kabulü öngörülen, herkese karşı aynı şekilde uygulanan genel nitelikte koşullardır¹¹². Sözleşmelerde, genel işlem koşullarına yer verilmesinin amacı; pazarlığı önlemek, vakit kazanmak ve belirli iş ve ticaret kollarında aynı veya benzer sorunlar çıkacağı için, yeknesaklığı ve gelişmeyi sağlamaktır.

Genel işlem koşullarının, tüketici yönünden bazı sakıncaları bulunmaktadır. Zayıf olan tüketici, iyi örgütlenmiş ve güçlü satıcı karşısında, ya sözleşmeyi mevcut hâliyle kabul etmek ya da sözleşme yapmaktan vazgeçmek zorunda kalmaktadır¹¹³. Ayrıca, sözleşmede matbu olarak yer alan koşullar, tüketiciye, bunlar sanki kanun hükümlerinin tekrarıymış hissini vermektedir¹¹⁴. Bankacılık, sigortacılık, kredi, konut kirası, kampanyalı satışlar, taksitle satışlar ve elektrik, su, doğalgaz hizmetleri gibi alanlarda sıkça görülen genel işlem koşullarını içeren tek tip sözleşmeler, tüketici aleyhine ve âdil olmayan hükümler taşımaktadır¹¹⁵. İhtiyaç duydukları mal veya hizmetleri vakit kaybetmeden edinmek istemeleri; bazen karşı tarafça (satıcı veya hizmet sunan), mal ve hizmetlerin arzı bakımından tekel oluşturması; sözleşme koşullarının incelenmesi olanağının verilmemesi ve sözleşme metninin çok uzun olması ve çok küçük harflerle yazılması nedeniyle okunmasının sıkıcı olması,

¹¹¹ REHBİNDER, s. 641; ayrıca bkz. TANDOĞAN (Tüketici), s. 24.

¹¹² Bkz. ve karşı. REHBİNDER, s. 647. Genel işlem koşu kavramı ve bunun unsurları hakkında bkz. ATAMER, Yeşim; Sözleşme Özgürlüğünün Sınırlanması Çerçevesinde Genel İşlem Şartlarının Denetlenmesi, B. 2, İstanbul 2001, s. 61 vd. (Kısaltması: Genel İşlem Koşulları). Avrupa Birliği bünyesinde çıkarılan, 5.4.1993 tarihli "Tüketici Sözleşmelerinde Dürüst Olmayan Koşullar Hakkındaki Yönerge"nin 3. paragrafında yer alan "dürüst olmayan koşullar" kavramı, taraflarca üzerinde görüşülüp, tartışılmadan kabul edilen tüm sözleşme koşullarını kapsar ve bu hâliyle söz konusu kavram, genel işlem koşulları kavramından daha geniş kapsamlıdır. Bkz. DEUTSCH, Erwin; "Avrupa Ortak Pazarında Tüketicinin Korunması-Tüketici Direktifi ve Alman Genel İşlem Şartları Hakkında Kanun" (Çev. HAVUTÇU, Ayşe) (Prof. Dr. Şükrü POSTACIOĞLU'na Armağan, İzmir 1997, s. 262).

¹¹³ Bkz. DERYAL, Yahya; "4077 Sayılı Kanuna Göre Tüketici Kredisi Sözleşmeleri" (Prof. Dr. Erdoğan MOROĞLU'na Armağan, İstanbul 1999, s. 140); ASLAN, s. 152; ASLAN (Tüketici), s. 194; TANDOĞAN (Tüketici), s. 25;

¹¹⁴ POROY, s. 532; KIŞLA, s. 1184.

¹¹⁵ CEYHAN, s. 727.

tüketicilerin, genel işlem koşullarını içeren bu tek tip sözleşmeleri imzalamasına neden olmaktadır.

Genel işlem koşulların ne zaman iradelerin uyuşması kapsamına gireceği ve bu nedenle geçerlilik kazanacağı üzerinde durmak gerekir. Genel işlem koşullarının karşılıklı iradelerin uyuşması kapsamında sayılıp sayılmayacağını belirlemek için, sözleşmenin kuruluşu ve tüketicini iradesini beyan ediş şekline göre her olaya özgü bir değerlendirme yapmak gerekir. Bu konuda temel ilke, tüketicinin koşulları bilerek ve anlayarak kabul ettiğinin tespitidir. Genel işlem koşulları, sözleşme metninde dikkati çekecek şekilde yazılmış olmalı ve başka bir metinde yer alıyorsa oraya açıkça yollama yapılmış olmalıdır¹¹⁶.

Hukukumuzda genel işlem koşullarıyla ilgili özel bir düzenleme yoktur¹¹⁷. Bu nedenle, genel hükümlere başvurmak gerekir¹¹⁸. Mal ve hizmetlerin seri hâlde üretilip, seri hâlde piyasaya sürüldüğü çağımızda, sözleşmelerde yer alması, âdeta bir zorunluluk hâline gelen genel işlem koşulları hakkında, kanunî bir düzenleme

¹¹⁶ İsviçre hukukunda, satıcı, iyiniyet kuralı uyarınca, genel işlem koşullarının tüketici tarafından bilindiği ve kabul edildiğine inanmakta haklı görülebiliyorsa, tüketici sözleşmeyle bağlı sayılmaktadır. Bkz. **POROY**, s. 533. Alman hukukundaki düzenlemeler için bkz. **REHBİNDER**, s. 648. Avrupa Birliği bünyesinde çıkarılan 5.4.1994 tarihli "Tüketici Sözleşmelerindeki Haksız Koşullar Hakkında Konsey Yönergesi"nde; bir sözleşme koşulunun haksız sayılmaması için tek tek tartışılmış olması gerekir. Sözleşme matbu olarak hazırlanmış ise, bu sözleşme koşullarının tek tek tartışılmadığına karine teşkil eder ve aksini ispat etme yükümlülüğü satıcıya aittir. Ayrıca, haksız olan sözleşme koşullarıyla tüketici bağlı değildir. Bkz. **ASLAN**, s. 152.

¹¹⁷ Tasarı'da, "Sözleşmedeki Haksız Şartlar" başlığı altında, tüketici sözleşmelerindeki haksız koşullar ve bu arada genel işlem koşullarıyla ilgili bir düzenleme getirilmektedir (m. 6). Buna göre, "Satıcı veya sağlayıcının tüketiciyle müzakere etmeden, tek taraflı olarak sözleşmeye koyduğu, tarafların sözleşmeden doğan hak ve yükümlülüklerinde iyi niyet kuralına aykırı düşecek biçimde tüketici aleyhine önemli bir dengesizliğe neden olan sözleşme koşulları haksız şarttır.

Taraflardan birini tüketicinin oluşturduğu her türlü sözleşmede yer alan haksız şartlar, tüketici için bağlayıcı değildir.

Eğer bir sözleşme şartı önceden hazırlanmışsa ve özellikle, standart sözleşmede yer alması nedeniyle tüketici içeriğine etki edememişse, o sözleşme şartının tüketiciyle müzakere edilmediği kabul edilir.

Sözleşmenin bütün olarak değerlendirilmesinden, sözleşmenin standart sözleşme olduğu sonucuna varılırsa, bu sözleşmedeki bir şartın belirli unsurlarının veya münferit bir hükmünün müzakere edilmiş olması, sözleşmenin kalan kısmına bu maddenin uygulanmasını engellemez.

Bir satıcı veya sağlayıcı, bir standart şartın münferiden tartışıldığını ileri sürüyorsa, bunu ispat yükü ona aittir.

6/A, 7, 9, 9/A, 10, 10/A ve 11/A maddelerinde yazılı olarak düzenlenmesi öngörülen tüketici sözleşmelerinde, sözleşmede bulunması gereken şartlardan bir veya birkaçının bulunmaması durumunda, bu eksiklik satıcı veya sağlayıcı tarafından derhal giderilir."

¹¹⁸ **ASLAN**, s. 152.

yapılmalıdır¹¹⁹. Pozitif hukuk yönünden, sözleşmeye tüketici aleyhine olarak konulmuş olan koşulların, hükümsüzlüğüne karar verilmesi ya da tüketici lehine yorumlanması yoluna gidilerek, tüketicinin korunması sağlanmaya çalışılmaktadır. Bunun hukukî temelini; ahlâka aykırılık (BK. m. 19/II), hakkın kötüye kullanılması (MK. m. 2/II) ve gabin (BK. m. 21) hakkındaki hükümler oluşturmaktadır¹²⁰.

d) Cayma Hakkı Bakımından

Tüketicinin, sözleşmenin kurulması aşamasında korunmasını sağlayan tedbirlerden bir tanesi de, tüketiciye cayma hakkının tanınması veya düşünme süresinin verilmesidir. Taksitle satış sözleşmelerinde sağlanan kolaylıkların cazip gelmesi, tüketicinin gereksiz yere, hattâ ekonomik gücünün üzerinde yükümlülük altına girmesi sonucunu doğurabilir. Aynı durum, satıcının, tüketicinin evine gelerek, onu zorlaması sonucu da ortaya çıkabilir. Söz konusu tehlikeden tüketiciyi korumak amacıyla, çeşitli hukuk sistemlerinde, ona cayma hakkı veya belli bir düşünme süresi tanınmıştır¹²¹. Böylece, tüketicinin, sözleşme yapma yönündeki iradesini bilinçli olarak kullanması sağlanmak ve taraflardan birinin, diğerine oranla daha güçlü olması nedeniyle ortaya çıkabilen haksızlıklar ve suiistimaller önlenmek istenmiştir¹²².

Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'da, taksitle satış sözleşmesi çerçevesinde, genel olarak bir cayma hakkı tüketiciye tanınmamış olması eleştirilecek niteliktedir. Ancak, söz konusu kanunun 8. maddesinde, kapıdan satış sözleşmesi yönünden, tüketiciye cayma hakkı tanınmış olup; bu hüküm kapıdan yapılan taksitle satış sözleşmesinde de uygulama alanı bulur¹²³. Buna göre, tüketici, yedi günlük tecrübe ve muayene süresi sonuna kadar malı kabul veya hiçbir gerekçe göstermeksizin reddetmekte serbesttir (TKHK. m. 8/II). Ayrıca, satıcı,

¹¹⁹ CEYHAN, s. 727; ASLAN (Tüketici), s. 195.

¹²⁰ TANDOĞAN (Tüketici), s. 26; ASLAN (Tüketici), s. 195. Genel işlem koşullarının içerik yönünden denetimi hakkında bkz. ATAMER (Genel İşlem Koşulları), s. 143 vd.; HAVUTÇU, Ayşe; "Genel İşlem Şartlarının İçerik Denetimi - Bir Yargıtay Kararı Hakkında Düşünceler" (İzm. Bar. Der. 1998, S. 4, s. 23 vd.).

¹²¹ İsviçre hukukunda taksitle satış sözleşmesi alıcı için, taraflarca imzalanmış sözleşme nüshasının kendisine verildiğinden itibaren beş gün sonra hüküm ifade eder (İsv.BK. m. 226c). Bu süre içinde alıcı, yazılı olarak sözleşmeyi feshettiğini bildirebilir. Bu konuya ilişkin olarak bazı hukuk sistemlerindeki düzenlemeler için bkz. ROROY, s. 532 vd.; AKÜNAL, s. 95 vd.. Cayma hakkı konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. ATABEK, s. 487 vd..

¹²² ATABEK, s. 489.

¹²³ Tasarı'da da, genel olarak taksitle satış sözleşmesini kapsayan bir cayma hakkı tüketiciye tanınmamakta, bu hakka, kapıdan satış sözleşmesi bakımından yer verilmektedir (m. 8, 9).

sözleşmeyi yaparken en az 12 punto siyah koyu harflerle yazılmış, tüketicinin cayma hakkıyla ilgili bir belgeyi, ona vermekle yükümlüdür (TKHK. m. 9/l).

Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'da, tüketiciye cayma hakkı tanınarak, kanunkoyucu tarafından, sözleşmenin kurulması aşamasına müdahale edilmiş, tüketici, iradesinin özgürce oluşması ve sözleşmeden kaynaklanan hak ve yükümlülükler hakkında onun yeterince bilgi edinmesi sağlanarak, korunmak istenmiştir ¹²⁴.

e) Eşin Rızasının Alınması Bakımından

Taksitle satış sözleşmesi yaparak, ağır yükümlülükler altına girebilecek olan alıcı/tüketici, eğer evli ise, kuşkusuz bunun sıkıntısını tek kendisi çekmez, kendi ailesi de bundan etkilenir. Bu durumu göz önünde bulunduran İsviçre kanunkoyucusu, evli bir alıcının, taksitle satış sözleşmesiyle borçlandığı miktar 1.000 Frangı geçtiği takdirde, sözleşmenin geçerliliğini, birlikte yaşamak koşuluyla eşinin yazılı iznine bağlamıştır (İsv. BK. m. 226b/l) ¹²⁵. Bu yönde bir düzenleme, Türk hukukunda yoktur. Ancak, aile huzurunun temini bakımından, benzer düzenlemeler, Türk hukukunda da yapılmalıdır.

2. Sözleşmenin İfası Aşamasında

Taksitle satış sözleşmelerinin kurulması aşamasında korunan ve nihayet sözleşmeyi yapan tüketicinin, her bakımdan kendisine karşı güçlü olan satıcıyla olan ilişkisi, sözleşme yaptıktan sonra da devam eder. Bu nedenle tüketici, sözleşmenin ifası aşamasında da korunmalıdır. Bu aşamada, tarafların eşitliği kabul edilerek oluşturulmuş genel ilkelerin (ahde vefa gibi), tüketici lehine yumuşatılması yoluna gidilmekte ve bu yönde tüketiciyi koruyan bazı tedbirler öngörülmektedir.

Taksitle satış sözleşmesinin ifası aşamasında tüketicinin korunmasını öngören tedbirler genel olarak; ayıplı mal ve hizmetler bakımından koruma, erken ödeme hakkının tanınması, temerrüde düşmesi durumunda koruma, satış bedelinin arttırılması yasağı şeklinde sayılabilir.

¹²⁴ ÖZEL, s. 169.

¹²⁵ Bu düzenlemenin eleştirisi için bkz. AKÜNAL, s. 95.

a) Ayıplı Mal ve Hizmetler Bakımından

Satıcının ayıba karşı tekeffül borcu, satılan şeyin satıcının belirttiği niteliklere uymamasından veya bu şeyin değerini ya da sözleşme gereğince ondan beklenen yararları azaltan veya ortadan kaldıran eksiklikleri bulunmasından sorumlu olmasını ifade eder¹²⁶.

Taksitle satış sözleşmesinde ve genel olarak tüketicinin korunması çerçevesinde, ayıplı mal ve hizmetler bakımından tüketicinin, genel hükümlere göre daha çok korunduğu görülmektedir. Bir çok hukuk sisteminde, reklâm ve prospektüslerdeki malın kalitesine ve niteliğine ilişkin vaatlerin, sözleşme şartlarında yazılmasa bile sözleşmenin kapsamında kabul edilmeleri; gizli ayıplarda, satıcının, sahip olduğu teknik üstünlük sebebiyle kötü niyetli olduğunun karine olarak kabulü; satıcının ayıba karşı tekeffül borcunun kaldırılması veya kısıtlanmasına ilişkin olarak sözleşmeye konulan hükümlere müdahale edilmesi, buna örnek olarak gösterilebilir¹²⁷.

Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 4. maddesinde, ayıplı mal ve hizmetler bakımından tüketicinin korunmasıyla ilişkin özel bir düzenleme yapılmıştır. Söz konusu maddenin birinci fıkrasına göre, *"Ambalajında, etiketinde, tanıtmaya veya kullanma kılavuzunda yer alan veya satıcı tarafından vaadedilen veya standardında tespit edilen nitelik ve/veya niceliğine aykırı olan veya tahsis veya kullanım amacı bakımından değerini veya tüketicinin ondan beklediği faydaları azaltan veya ortadan kaldıran maddî, hukukî veya ekonomik eksiklikler içeren mal veya hizmetler, ayıplı mal veya hizmetlerdir"*. Bu hükümle; ambalaj, etiket, tanıtmaya ve kullanma kılavuzunda yer alan ya da mal veya hizmet için ilgili kuruluşların belirlediği nitelik ve nicelik sözleşme metninde açıkça yer almasa dahi, satıcının bunları tekeffül ettiği kabul edilerek, bunları dikkate almak suretiyle sözleşmeyi yapmış olan alıcı korunmak istenmiştir.

Satın aldığı malın ayıplı olduğunu gören tüketici, malı teslim aldığı tarihten itibaren on beş gün içerisinde satıcıya başvurarak, serbestçe yapacağı tercihe göre, bu malın değiştirilmesini veya ödediği bedelin geri verilmesini veya ayıbın neden olduğu değer kaybının bedelden indirilmesini ya da ücretsiz olarak tamirini isteyebilir. Ayrıca kanunda, herhangi birine başvurarak haklarını kolayca elde

¹²⁶ TANDOĞAN, s. 163; BERZEK, s. 8; bkz. AYDOĞDU, s. 139.

¹²⁷ POROY, s. 537.

edebilmesi amacıyla ayıptan dolayı tüketiciye karşı satıcının, bayiinin, acentenin, imalatçı-üreticinin ve ithalatçının, müştereken ve müteselsilen sorumlu oldukları öngörülmüştür (TKHK. m.4/II)¹²⁸. Ayıplı mal ve hizmetlerde satıcının sorumluluğunu kaldıran veya sınırlayan kayıtlar, genel hükümler çerçevesinde mümkünse de (BK m. 196)¹²⁹, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun uygulamasında söz konusu kayıtlar geçerli olmaz¹³⁰.

Hemen ifade edelim ki, satıcının ayıba karşı tekeffülünü düzenleyen Borçlar Kanunu'nun 194-207. maddelerindeki genel hükümler, tüketici sözleşmelerinde, dolayısıyla da taksitle satış sözleşmelerinde tamamlayıcı olarak uygulanır (TKHK. m. 30)¹³¹. Ancak böyle bir uygulama hiçbir şekilde, tüketici aleyhine sonuçlar doğurmamalı ve Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'la getirilen tüketiciyi koruyan tedbirlerle çelişmemelidir¹³².

b) Erken Ödeme Hakkı Bakımından

Taksitle satış sözleşmesinin ifası aşamasında, tüketiciyi korumaya yönelik tedbirlerin bir diğeri, tüketiciye, bir veya birden fazla taksiti ya da borcun tamamını, vadesinden önce ödeyebilme ve erken ödediği süre oranında bir indirimden yararlanma hakkının verilmesidir¹³³. Satıcıların, yaptıkları hesaplar sunucu, bir malın taksitle satışını, peşin satışına oranla daha kârlı duruma getirmeleri nedeniyle, tüketicinin erken ödeme yapmasına pek yanaşmadıkları ve bazen de tüketiciye erken ödemede bulunmayacağına dair taahhüt imzalattıkları görülmektedir¹³⁴.

¹²⁸ Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 10. maddesinin dördüncü fıkrasında, bağlı tüketici kredilerinde, kredi verenin de ayıplı mal ve hizmetlerden dolayı sorumlu olduğu, öngörülmüştür. Ayrıntılı bilgi için bkz. **DERYAL**, s. 166-171.

¹²⁹ Genel hükümler çerçevesinde ayıba karşı tekeffül borcunun ortadan kaldırılması ve sınırlandırılması hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **TANDOĞAN**, s. 175-176.

¹³⁰ Bu konu hakkında bkz. aşağı. Dördüncü Bölüm, 1, I, 3, b, cc, ddd.

¹³¹ **AYDOĞDU**, s. 139.

¹³² **YAVUZ, Cevdet**; "Tüketicinin Ayıplı Mal ve Hizmetlere Karşı Korunması" (Prof. Dr. Kemal OĞUZMAN'ın Anısına Armağan, İstanbul 2000, s. 1305) (Kısaltması: Ayıp). Borçlar Kanunu'na tâbi taksitle satış sözleşmelerine, söz konusu kanun hükümleri uygulanmasına karşı, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'a tâbi taksitle satış sözleşmelerine, söz konusu kanunla birlikte, bu kanunda, hüküm bulunmayan durumlarda, genel hükümler de (BK m. 222 vd. gibi) uygulanır (m. 30).

¹³³ **ASLAN**, s. 145; **ASLAN (Tüketici)**, s. 219; **AKÜNAL**, s. 103. İsviçre'de de, tüketiciye erken ödemede bulunma hakkı tanınmıştır (İsv.BK. m. 226g). Bu konuya ilişkin olarak bazı hukuk sistemlerindeki düzenlemeler için bkz. **POROY**, s. 541.

¹³⁴ **POROY**, s. 540; **ASLAN**, s. 145; **ASLAN (Tüketici)**, s. 219.

Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 6. maddesinin birinci fıkrasıyla tüketiciye, erken ödemede bulunma hakkı tanınmıştır¹³⁵. Buna göre, tüketici dilerse borçlandığı toplam miktarı, dilerse de bir taksit miktarından az olmamak koşuluyla bir veya birden fazla taksiti vadesinden önce ödeyebilir. Her iki durumda da satıcı, ödenen miktara göre gerekli faiz indirimini yapmakla yükümlü tutulmuştur¹³⁶. Bu hüküm emredici nitelikte olup aksi sözleşmede kararlaştırılmaz¹³⁷.

c) Tüketicinin Temerrüdü Bakımından

Taksit ödemelerinde temerrüde düşülmesi hâli için sözleşmeye konulan ve satıcının yararına olarak tüketiciye ağır yükümlülükler yükleyen dönme hakkına, muacceliyet koşuluna ve cezaî şarta ilişkin kayıtlara karşı tüketicinin korunması gerekir¹³⁸.

Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 6. maddesinin ikinci fıkrasında, taksitle satış sözleşmesine konulan muacceliyet koşulunun gerçekleşmesi durumunda, satıcı tarafından, kalan borcun hepsini tüketiciden isteme hakkının ne şekilde kullanılacağı düzenlenmiştir. Buna göre, satıcının söz konusu hakkını kullanabilmesi için; muacceliyet koşulunun sözleşmede kararlaştırılmış olması, sözleşmede öngörüldüğü şekilde taksitlerden bir veya bir kaçının ödenmemiş olması, bu temerrüt durumundan itibaren en az dört haftanın geçmiş olması ve son olarak da satıcının en az bir haftalık süre vererek tüketiciye muacceliyet ihbarında bulunmuş olması gerekir¹³⁹. Borçlar Kanunu'nun 224. maddesinde de, muacceliyet kaydıyla ilgili bir düzenleme bulunmaktadır. Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'dan farklı şartlara bağlanmış olan muacceliyet koşulunun, Borçlar Kanunu çerçevesinde geçerli bir şekilde kullanılabilmesi için; alıcının birbirini izleyen iki taksiti ödemekten temerrüt etmiş olması ve bu taksitler toplamının, satış bedelinin en az onda biri kadar alması gerekir¹⁴⁰.

¹³⁵ İsviçre'de de, tüketiciye erken ödemede bulunma hakkı tanınmıştır (İsv.BK. m. 226g). Bu konuya ilişkin olarak bazı hukuk sistemlerindeki düzenlemeler için bkz. POROY, s. 541.

¹³⁶ Tüketiciye erken ödeme hakkı veren hükmün, uygulamada yol açabileceği sorunlar hakkında bkz. BERZEK, s. 11.

¹³⁷ ASLAN (Tüketici), s. 129; CEYHAN, s. 722.

¹³⁸ İsviçre hukukunda, temerrüde düşülen borcun, ya bütün satış bedelinin en az onda birinin karşılığı iki taksit, ya dörtte birinin karşılığı bir taksit ya da son taksit olması gerekir (İsv.BK. m. 226h/II). Bu konuya ilişkin olarak bazı hukuk sistemlerindeki düzenlemeler için bkz. POROY, s. 544-545.

¹³⁹ Bu konuda bkz. aşağı. Dördüncü Bölüm, §2, II, 3.

¹⁴⁰ Bu konuda bkz. aşağı. Dördüncü Bölüm, §2, II, 2.

Muacceliyet koşulundan, satıcının yararlanması için gerekli şartlara ilişkin ve birisi Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'da, diğer ise Borçlar Kanunu'nda öngörülen, birbirinden farklı düzenlemelerin uygulama alanlarının tespit edilmesi gerekir.

Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un yürürlüğe girmesinden önceki zamanlarda, hem taraflarından birinin tüketici olduğu tüketici sözleşmesi niteliğindeki taksitle satış sözleşmelerinde, hem de tüketici sözleşmesi niteliğinde olmayan taksitle satış sözleşmelerinde Borçlar Kanunu'nun 224. maddesi uygulanıyordu. Ancak, tüketicinin korunması bakımından yeni bir düzenleme yapma gereği duyan kanunkoyucu, tüketici sözleşmesi niteliğindeki taksitle satış sözleşmelerini, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'la özel olarak düzenlemiştir (m.6). Bu nedenle, tüketici sözleşmesi niteliğindeki taksitle satış sözleşmelerine, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 6. maddesindeki hükümlerin uygulanması gerekir. Çünkü, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun, hem sonra yürürlüğe giren kanun, hem de Borçlar Kanunu'na göre özel nitelikte bir kanundur. Diğer yandan, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'da hüküm olmayan hallerde genel hükümlere yollama yapan Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 30. maddesinin zıt anlamından çıkan sonuç, söz konusu kanunda hüküm olan hallerde genel hükümlerde aynı konuya ilişkin hükümler olsa bile, genel hükümlerin değil Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'daki hükümlerin uygulanacağıdır. Fakat taraflardan birinin tüketici olmadığı taksitle satış sözleşmelerinde, yine Borçlar Kanunu'nun 224 maddesi uygulama alanı bulur¹⁴¹.

Borçlar Kanunu'nun 223. maddesinde, tüketici, taksit borçlarını ödemede temerrüde düşmesi durumunda, satıcı lehine doğacak dönme hakkının sonuçlarına getirilen sınırlamalarla da korunmuştur¹⁴². Buna göre, "*Satıcı satımı feshettiği halde satıcı ve alıcının her biri, diğerinden aldığı şeyi iade ile mükelleftir. Satıcı her halde münasip bir kira bedeli talep edebileceği gibi satılan bozulmuş ise tazminat dahi talep edebilir. Satıcıya bundan fazla borç tahmil eden mukaveleler batıldır*" (BK. m. 223/II,III). Kanunda açıkça ifade edildiği gibi satıcı, sözleşmeden döndüğünde, alıcıdan, sadece uygun bir kira bedeli ve eğer sözleşme konusu mala herhangi bir

¹⁴¹ Karş. ASLAN, s. 148-150.

¹⁴² Taksitle satış sözleşmesinde tüketiciyi bekleyen en büyük tehlikelerden birisi, taksitleri zamanında ödeyememektir. Taksitle satış sözleşmelerinde tüketicinin korunmasını amaçlayan ilk düzenlemeler de, bu tehlikeye karşı koruma sağlamak için yapılmıştır. Bkz. AKÜNAL, s. 100.

zarar gelmiş ise, buna karşılık bir tazminat isteyebilir. Kanunda sayılanlardan başka, sözleşmeden dönme hâlinde, "alıcının o zamana kadar ödediği taksitlerin satıcıda kalacağı", "satıcının yoksun kaldığı kârı ayrıca isteyebileceği", "satıcının ayrıca cezai şart isteyebileceği" gibi, alıcı aleyhine konulan kayıtlar geçerli olmaz¹⁴³.

d) Satış Bedelinin Artırılması Yasağı Bakımından

Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 6. maddesinin ikinci fıkrasına göre, "*Taraflarca belirlenen ve tüketiciye yazılı olarak bildirilen mal veya hizmetin toplam satış fiyatı hiçbir şekilde arttırılmaz.*"¹⁴⁴. Söz konusu hüküm, lafzından da anlaşılacağı üzere, emredici nitelikte olduğu için, sözleşmeyle aksi kararlaştırılmaz¹⁴⁵. Bu hüküm, tüketiciye, "sabit fiyat garantisi" tanınması itibarıyla, tüketicinin, sözleşmenin ifası aşamasında korunması bakımından, son derece önemli bir düzenleme olarak karşımıza çıkmaktadır.

3. Uyuşmazlık Çıkması Aşamasında

a) Genel Olarak

Tüketicinin, taraf olduğu sözleşmelerde ve bu arada taksitle satış sözleşmelerinde, uyuşmazlık çıkması durumunda, kendisine verilmiş olan hakları, genel hükümler çerçevesinde dava yoluyla elde edebilmesi, genellikle zor ve pahalıdır. Tüketicinin, tek başına dava giderlerini karşılayacak parası ve zamanı olmayabilir veya tüketicinin uğradığı zarar, dava yoluyla hakkını elde etmesi durumunda çekeceği zahmete göre az olabilir. Gerçekten, tüketici sözleşmelerinde ve bu arada taksitle satış sözleşmesinde, tüketiciler hakları ihlâl edildiği zaman, söz konusu nedenlerle, genellikle dava açma ve bunu gereği gibi takip etme yoluna gitmez¹⁴⁶. Büyük sayılar kanuna göre, bu şekilde oluşan durumdan satıcıların haksız ve büyük yarar sağladığı görülmektedir¹⁴⁷. Bu yüzden, tüketici sözleşmelerinden doğan uyuşmazlıklarda, genel yargılama usulünden farklı usullerin uygulanması,

¹⁴³ Bu konuda bkz. aşı. Dördüncü Bölüm, §2, II, 3, c, cc, aaa, ddd/4.

¹⁴⁴ Tasarı'da, sadece önceden kararlaştırılan satış bedelinin değil, taksitle satış sözleşmesinin bütün hükümlerinin tüketici aleyhine değiştirilemeyeceği düzenlenmektedir (m. 6/A-son).

¹⁴⁵ ASLAN (Tüketici), s. 226; CEYHAN, s. 721.

¹⁴⁶ Amerika Birleşik Devletleri'nde, tüketicileri dava açmaya teşvik etmek amacıyla, üreticinin para cezasına mahkum edilmesi veya tüketici lehine, zararın üç katı tazminata hükmedilmesi gibi yollar denenmektedir. Bkz. TANDOĞAN (Tüketici), s. 47.

¹⁴⁷ Söz konusu durumu engellemek için Amerika Birleşik Devletleri'nde, toplu dava veya grup davası uygulaması 1960'lardan bu yana tüketicinin korunması bakımından da

tüketicinin kendisini güçlü olan satıcı karşısında koruyan haklarının kağıt üzerinde kalmaması için şarttır¹⁴⁸. Diğer bir deyişle, tüketicilere bazı koruyucu hakların tanınması tek başına yeterli değildir. Aynı zamanda, ihlâl edilen haklarının, yeniden temini ile gerçek bir korunma sağlanmalıdır¹⁴⁹.

Günümüzde çeşitli ülkelerde, tüketicinin taraf olduğu uyuşmazlıkları çözmekle görevli özel mahkemeler kurulmaktadır. Bir çok ülkede, tüketicilerin korunmasının bu mahkemeler aracılığıyla güvence altına alınacağı görüşü hâkimdir¹⁵⁰.

Bu genel eğilime paralel olarak, Türk hukukunda da, tüketici sözleşmelerinde ortaya çıkan uyuşmazlıklarda, genel hükümlerden farklı çözümler benimsenmiştir. Bu amaçla "tüketici sorunları hakem heyetleri" ve "tüketici mahkemeleri" kurulmuş ve bazı makamlara, tüketicinin korunmasını amaçlayan kurallara uyulmaması durumunda, uymayanlara bazı yaptırımlar uygulama yetkisi verilmiştir (TKHK. m. 22, 23, 26).

b) Tüketici Sorunları Hakem Heyetleri

Tüketicinin, uyuşmazlık çıktıktan sonra korunması amacıyla, yargı yoluna gitmeden önce başvurabileceği "tüketici sorunları hakem heyetleri kurulmuştur"¹⁵¹. Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 22. maddesiyle, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'na, il ve ilçe merkezlerinde¹⁵² tüketicilerle satıcılar arasında çıkan uyuşmazlıklara¹⁵³ çözüm bulmak amacıyla belediyelerle koordineli olarak¹⁵⁴, en az bir tane tüketici sorunları hakem heyeti kurma görevi verilmiştir¹⁵⁵.

uygulanmaktadır. Bu usul, diğer ülkelerde de yavaş yavaş uygulanmaya başlamıştır. Bkz. **POROY**, s. 546; ayrıca bkz. **TANDOĞAN (Tüketici)**, s. 46-47.

¹⁴⁸ **ASLAN (Tüketici)**, s. 76.

¹⁴⁹ Avrupa Birliği Bakanlar Konseyi'nce 1975 yılında kabul edilen temel tüketici haklarından birisi, zararın giderilmesini isteme hakkıdır. Bu hak, daha sonra 1981 ve 1986 yılında hazırlanan çeşitli programlarda da yer almıştır. Yargı yoluyla temin edilebilecek bu hakkın tüketiciye basit, ucuz ve çabuk bir şekilde sağlanması gerekir. Bkz. **PEKCANITEZ, Hakan**; "Tüketici Mahkemeleri" (İzm. Bar. Der. 1996, C. 70, S. 4-5-6, s.142).

¹⁵⁰ Bazı ülkelerde, uyuşmazlık çıkması aşamasında tüketicinin nasıl korunduğu hakkında bkz. **ÖZTEKİN, Günseli**; "Tüketici Akitlerinden Doğan İhtilaflarda Brüksel Konvansiyonu'nun Kabul Ettiği Yetki Kurallarına İlişkin İki Avrupa Topluluğu Mahkeme Karar Örneği" (Prof. Dr. Erdoğan MOROĞLU'na Armağan, İstanbul 1999, s. 970, 971).

¹⁵¹ Hakem heyetleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **PEKCANITEZ, Hakan**; "Tüketici Sorunları Hakem Heyeti" (İzm. Bar. Der. 1996, S. 3, s. 40 vd.) (Kısaltması: Hakem Heyeti).

¹⁵² "Tüketici Sorunları Hakem Heyetleri Yönetmeliği"nin (RG., 15.8.1995 T., S. 22376) 5. maddesinin ikinci fıkrasına göre, il hakem heyetleri, il merkezi sınırları içinde; ilçe hakem heyetleri ise, ilçe sınırları içinde yetkilidir.

¹⁵³ Ancak, tüketici kendisine karşı satıcının dışında sorumlu olan ara satıcılar, tüketiciye kredi veren banka veya finans kurumu aleyhine tüketici sorunları hakem heyetlerine

Ancak söz konusu heyet, tüketiciler ile satıcılar arasında çıkan uyuşmazlıkları, tarafları bağlayıcı bir şekilde çözümleyen bir işleve sahip değildir¹⁵⁶. Tüketici sorunları hakem heyetlerinin vereceği kararlar, eğer satıcı tarafından yerine getirilmezse, ancak tüketici mahkemelerinde delil olarak ileri sürülebilir¹⁵⁷. Ayrıca, uyuşmazlık konusu mal veya hizmetin bedeli belli bir miktarı aşmadığı takdirde¹⁵⁸, tüketici mahkemelerinde doğrudan dava açılmaz (TKHK. m.22/IV)¹⁵⁹. Bunun zıt anlamından, belirli bir miktarı aşan uyuşmazlıklarda, tüketici hakem heyetine başvurmanın ihtiyarî olduğu sonucuna varılabilir¹⁶⁰.

Cezaî sorumluluğu gerektirecek uyuşmazlıklar, tüketici sorunları hakem heyetlerinin görevleri kapsamına dâhil edilmemiştir (TKHK. m. 22/V).

Tüketici sorunlarının çözümünü kolaylaştırmak, tüketicilerin hak arama bilinçlerini geliştirmek ve teşvik etmek amacıyla kurulan tüketici sorunları hakem heyetleri, etkili bir şekilde çalıştırılmadıkları ve kararlarının, tüketici

başvuramaz. Çünkü tüketici sorunları hakem heyetleri, sadece tüketiciyle satıcı arasında çıkan uyuşmazlıklara çözüm bulmak amacıyla kurulmuşlardır (TKHK. m. 22/I). Bkz. **AYDOĞDU**, s. 209; **ASLAN (Tüketici)**, s. 77.

¹⁵⁴ Tasarı'da, "belediyelerle koordineli" ibaresine yer verilmemektedir (m. 22).

¹⁵⁵ Tüketici hakem heyetinin oluşumu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **ASLAN (Tüketici)**, s. 77, 78.

¹⁵⁶ **ASLAN (Tüketici)**, s. 78. Tasarı'da, değeri belli miktarı aşmayan uyuşmazlıklar bakımından, hakem heyetlerine, tarafları bağlayıcı ve itirazı kabil karar verme yetkisi tanınmaktadır (m. 22/VI). Buna göre, "Değeri üçyüz milyon liranın altında bulunan uyuşmazlıklarda tüketici sorunları hakem heyetlerine başvuru zorunludur. Bu uyuşmazlıklarda heyetin vereceği kararlar tarafları bağlar. Bu kararlar icra ve iflâs Kanununun ilamların yerine getirilmesi hakkındaki hükümlerine göre yerine getirilir. Taraflar bu kararlara karşı on beş gün içinde tüketici mahkemesine itiraz edebilirler. İtiraz, tüketici sorunları hakem heyeti kararının icrasını durdurmaz. Ancak, talep edilmesi şartıyla hâkim, tüketici sorunları hakem heyeti kararının icrasını tedbir yoluyla durdurabilir. Tüketici sorunları hakem heyeti kararlarına karşı yapılan itiraz üzerine tüketici mahkemesinin vereceği karar kesindir". Değeri belli miktarda olan ve bu miktarı aşan uyuşmazlıklarda ise, hakem heyetlerinin kararlarına, tüketici mahkemelerinde delil olma niteliği tanınmaktadır (m. 22/VII). Buna göre, "Kararların bağlayıcı veya delil olacağına ilişkin parasal sınırlar her yıl 8 inci maddenin birinci fıkrasında gösterilen usul çerçevesinde yeniden belirlenir" (22/VII).

¹⁵⁷ 13. HD., 11.6.1996 tarih ve 5334 E., 5952 K. sayılı karar (KADIOĞLU, s. 21, 22).

¹⁵⁸ Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 22. maddesinin dördüncü fıkrasında, söz konusu miktar 5.000.000 TL. olarak belirtilmiş, ancak, aynı fıkra bu miktarın 8. maddenin son fıkrasına yollama yapılarak, her yıl Bakanlıkça, Ekim ayı sonunda Devlet İstatistik Enstitüsü'nün Toptan Eşya Fiyat Endeksinde meydana gelen ortalama fiyat artışı oranında arttırılarak Aralık ayında Resmî Gazete'de ilân edilmesi öngörülmüştür.

¹⁵⁹ Belli miktarı aşmayan uyuşmazlıklar bakımından hakem heyetine başvurulması, bir dava şartıdır. Ayrıca, miktar bakımından getirilen sınırlamada, mal veya hizmetin bedeli göz önünde tutulur. Bunlar dışındaki istekler dikkate alınmaz. Bkz. 13. HD., 6.2.1999 tarih ve 9208 E., 9198 K. sayılı karar; 13. HD., 14 06 1999 tarih ve 4424 E., 4817 K. sayılı karar (KADIOĞLU, s. 114-115).

¹⁶⁰ **AYDOĞDU**, s. 210.

mahkemelerinde delil olarak kullanılmasından başka bir değeri olmadığı için, kendilerinden beklenen işlevi tam manasıyla yerine getirememişlerdir¹⁶¹.

c) Tüketici Mahkemeleri

4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'da, bu kanun çerçevesinde çıkacak uyuşmazlıklarda görevli olmak üzere, tüketici mahkemelerinin kurulması öngörülmüştür (m. 23). Böylece, medenî yargı örgütü içine, yeni bir özel mahkeme katılmıştır¹⁶². Tüketici mahkemelerine ilişkin özel yetki kurallarına, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'da yer verilmemiştir. Bu nedenle, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'ndaki yetki kuralları (m. 9-27), bu mahkemeler bakımından da geçerlidir (TKHK. m. 30)¹⁶³.

Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 23. maddesinin üçüncü fıkrasında, tüketici mahkemelerin yargılama usullerine ilişkin bir düzenleme yapılmıştır. Buna göre, tüketici mahkemelerindeki davalar, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun Yedinci Babı, Dördüncü Faslındaki "basit yargılama usulü"ne (HUMK. m. 507-511) göre yürütülür¹⁶⁴.

Tüketici mahkemelerinde, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun çerçevesinde hukukî korunma isteyen herkes dava açabilir. Tüketiciler bireysel

¹⁶¹ CEYHAN, s. 727.

¹⁶² Hâkim açığı ve ekonomik sebeplerle, bugüne kadar kurulamayan tüketici mahkemeleri, İstanbul, Ankara ve İzmir gibi büyük şehirlerde, daha yeni kurulmaya başlanmıştır. Söz konusu durumu öngören kanunkoyucu, 4077 Sayılı Kanun'a eklediği geçici 1. maddeyle, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'na, tüketici mahkemeleri kuruluncaya kadar bu mahkemelerde görülmesi gereken davalara bakacak mahkemeleri belirleme görev ve yetkisini vermiştir. Kurul, 22.6.1995 tarih ve 437-2 sayılı kararıyla, tüketici mahkemeleri kurulana kadar bu mahkemelerin görev alanında olan uyuşmazlıklara değeri ne miktar olursa olsun, ticaret mahkemesi bulunan yerlerde ticaret mahkemesinin; ticaret mahkemesi bulunmayan yerler de ise; üç veya daha fazla asliye hukuk mahkemesi bulunan yerlerde, üç numaralı asliye hukuk mahkemesinin; asliye hukuk mahkemesi üçten az ise, bir numaralı asliye hukuk mahkemesinin bakmasını kabul etmiştir. Söz konusu kararın eleştirisi için bkz. PEKCANITEZ, s.143; ÖZTEKİN, s. 972. Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un "yürürlüğe girmesinden sonra yapılan" tüketici sözleşmelerinden kaynaklanan davalar bakımından tüketici mahkemelerinin görevli olduğuna ilişkin bkz. 13. HD., 10.5.1999 tarih ve 3325 E., 3607 K. sayılı karar (KADIOĞLU, s. 3).

¹⁶³ PEKCANITEZ, s. 146. Tüketici mahkemelerinin, bazı konulardaki yetkisi hakkında bkz. 13. HD., 17.12.1996 tarih ve 10980 E., 11372 K. sayılı karar; 13. HD., 3.10.1996 tarih ve 6883 E., 8140 K. sayılı karar; 13. HD., 6.2.1998 tarih ve 960 E., 1001 K. sayılı karar (KADIOĞLU, s. 19, 20, 125). Tasarı'da, yetkiye ilişkin bir düzenleme getirilmekte; davaların, tüketicinin ikametgâhı mahkemesinde de açabileceği öngörülmektedir (m. 23/III).

¹⁶⁴ Basit yargılama usulü hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. KURU, Baki; Medenî Usul Hukuku, Ankara 1996, s. 700 vd..

olarak, satın aldıkları ayıplı mallardan ötürü uğradıkları zararlar ve sözleşmeden doğan diğer uyuşmazlıklar nedeniyle tüketici mahkemelerinde dava açabilir. Tüketicilerin yanı sıra, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı ile tüketici örgütleri de, söz konusu mahkemelerde dava açabilir. Bakanlık ve tüketici örgütleri, ancak ayıplı seri malın üretiminin ve satışının durdurulması ve satış amacıyla elinde bulunduranlardan toplatılması için dava açabilir (TKHK. m. 24)¹⁶⁵. Tüketici örgütleri üyelerinin kişisel ve özel yararlarını ilgilendiren konulara ilişkin olarak dava açma hakkına sahip değildir¹⁶⁶.

Tüketici mahkemelerinde açılan davalarda, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 4. maddesinin ikinci fıkrasında, ayıplı maldan ve ayıbın neden olduğu her türlü zarardan tüketiciye karşı müşterek olarak sorumlu oldukları belirtilen satıcı, bayi, acente, imalatçı-üretici ve ithalatçıdan¹⁶⁷ biri veya birkaçı ya da hepsi birlikte, davacının tercihinine göre davalı olabilir. Ayrıca, satıcı ve kanunda tüketiciye karşı sorumlu oldukları düzenlenmiş olan diğer kişiler de, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun hükümlerinin uygulanmasında ortaya çıkacak uyuşmazlıklarda, tüketici mahkemelerinde dava açabilir¹⁶⁸. Çünkü, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'da bunu engelleyen bir hüküm bulunmamakta, aksine, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 23. maddesinin birinci fıkrasına göre, *"Bu kanunun uygulanması ile ilgili olarak ortaya çıkan ihtilaflara tüketici mahkemelerinde bakılır."* Söz konusu hüküm göz önünde tutulduğunda, satıcı veya kanunda sayılan diğer kişiler, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun çerçevesinde ortaya çıkan uyuşmazlıklardan kaynaklanan davalarını, ancak tüketici mahkemelerinde açabilecekleri sonucu çıkar.

¹⁶⁵ Tasarı'da, söz konusu durumlarda dava açma yetkisi, mevcut düzenlemeden farklı olarak, tüketicilere de tanınmaktadır (m. 24/I). Ayrıca, Tüketici örgütlerine, münferit tüketici sorunu olmayan ve genel olarak tüketicileri ilgilendiren durumlarda, kanuna aykırı durumun ortadan kaldırılması amacıyla, tüketici mahkemelerinde dava açma hakkı verilmektedir (m. 23/son).

¹⁶⁶ PEKCANITEZ, s. 152. İsveç'te "Consumer Ombudsman"(tüketici vekili) olarak adlandırılan kişi, tüketici adına dava açma yetkisine sahip olup, açtığı dava da bir tür kamu davası niteliğindedir. Bu dava, Anglo-Sakson hukuk sisteminde, "Class-Action" (sınıf davası) olarak bilinen davayla benzerlik gösterir. Bkz. DEUTSCH, s. 268, dn. 7.

¹⁶⁷ Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 10. maddesinde, bağlı tüketici kredilerinde, banka ve finans kurumlarının da tüketiciye karşı ayıplı ifadan dolayı sorumlu olduğu öngörülmüştür. Banka ve finans kurumlarının tüketiciye karşı müteselsil sorumluluğu için bkz. ULUSAN, M. İlhan; "4077 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanunun (TKHK.) 10. Maddesinin Dördüncü (Son) Fıkrasında Yer Alan Banka ve Finans Kurumlarının Tüketiciye Karşı Müteselsil Sorumluluğu Üzerine Bazı Tespit ve Düşünceler" (Prof. Dr. Turhan ESENER'e Armağan, İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Türk Milli Komitesi, Ankara 2000, s. 91 vd.).

¹⁶⁸ Kapıdan satışlarla ilgili olarak, satıcının dava açma yetkisi hakkında bkz. AYDOĞDU, s. 213.

Tüketici mahkemelerine tüketici, Bakanlık ve tüketici örgütleri tarafından açılacak davalar, bunların kolaylıkla dava açmalarını sağlamak için¹⁶⁹ her türlü resim ve harçtan muaf tutulmuştur (TKHK. m. 23/III)¹⁷⁰. Harç dışındaki yargılama giderleri davayı kaybedene ait olur. Adli yardım konusunun, hukukumuzda yeterli bir düzenlemeye kavuşturulmadığı göz önünde tutulursa, söz konusu durumda, tüketicinin korunması bakımından bazı problemler ortaya çıkar. Özellikle, adli yardımdan tüzel kişilerin yararlanmasının mümkün olmaması nedeniyle, tüketici örgütleri davayı kaybetmeleri durumunda ödemek zorunda oldukları harç haricindeki vekalet ücreti, keşif, bilirkişi, delil tespiti, ihtiyati tedbir ve tebligat giderlerini düşünerek, dava açmaktan çekinebilir. Bu nedenle, tüketicilerin korunması bakımından önemi büyük olan tüketici örgütleri de, adli yardım kapsamına dâhil edilmelidir¹⁷¹.

Tüketicinin uyuşmazlık çıkması aşamasında korunması, devletler özel hukuku çerçevesinde de ele alınmış ve tüketici sözleşmeleri bakımından, uygulanacak hukukun ve yetkili mahkemenin tespiti bakımından, "tüketicinin ikametgâhını" esas alan özel düzenlemeler yapılmıştır¹⁷².

d) İdarî Para Cezaları ve Yetkili Makamlar

Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 26. maddesinde, satıcının, aynı kanunun 25. maddesinde sayılan bazı yükümlülüklerine uymaması durumunda, bazı idarî makamlara, idarî para cezası verme yetkisi tanınarak, kanun hükümlerinin

¹⁶⁹ 13. HD., 4.10.1999 tarih ve 5581 E., 6609 K. sayılı karar (KADIOĞLU, s. 38).

¹⁷⁰ Kanundaki ifadenin mutlaklığı nedeniyle tüketicilerin, tüketici örgütleri ve Bakanlığın, açtıkları davalarda haksız çıkmış olsalar bile, harçtan muaf olmaları gerekir. Bkz. **AYDOĞDU**, s. 213; aynı yönde bkz. 13. HD., 21.06.1999 tarih ve 3637 E., 4973 K. sayılı karar (KADIOĞLU, s. 38-39). Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un yürürlüğe girmesinden önce yapılmış olan sözleşmelerden kaynaklanan uyuşmazlıklar bakımından genel hükümler uygulanacağı için, harca ilişkin muafiyet, bu sözleşmelere dayanan davalarda söz konusu olmaz. Örnek karar için bkz. 13. HD., 3.5.1999 tarih ve 2977 E., 3458 K. sayılı karar (KADIOĞLU, s. 4).

¹⁷¹ **PEKCANITEZ**, s. 160.

¹⁷² Bkz. **ÖZTEKİN**, s. 969 vd.. Tüketici sözleşmelerinde, uygulanacak hukukun ve yetkili mahkemenin tespiti bakımından, Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun'da (RG., 20.5.1982 T., S. 17701) bir düzenleme yoktur. Bu nedenle, tüketici sözleşmelerinde meydana gelen uyuşmazlıklarda gerek uygulanacak hukukun, gerekse de yetkili mahkemenin tespitinde diğer sözleşmeler için getirilmiş olan kurallar geçerli olur. Sözleşmelerde uygulanacak hukukun tespitinde ayrıntılı bilgi için bkz. **NOMER, Engin**; Devletler Hususî Hukuku, B. 6, İstanbul 1990, s. 315 vd.; **ÇELİKEL, Aysel**; Milletlerarası Özel Hukuk, B. 4, İstanbul 1995, s. 233 vd.. Milletlerarası yetkili mahkemenin tespitinde ayrıntılı bilgi için bkz. **NOMER**, s. 422 vd.; **ÇELİKEL**, s. 291 vd..

hayata geçirilmesi sağlanmak istenmiştir¹⁷³. Söz konusu cezaları uygulamaya yetkili makamlar şunlardır;

- Mal ve hizmetlerin etiket, tarife, katalogla ilgili yükümlülöklere (TKHK. m. 12/I,II) uyulmaması durumunda, “belediye encümenleri”,

- Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun’un 12. maddesinin üçüncü fıkrası hükmüne dayanılarak çıkarılan, etiket ve tarife listelerinin şeklini, içeriğini, usul ve esaslarına ilişkin “Etiket, Tarife, ve Fiyat Listeleri Yönetmeliğı”¹⁷⁴ kurallarına aykırılık durumunda, “Sanayi ve ticaret Bakanlığı”,

- Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun’un 25. maddesinde düzenlenen diğör hallerde, “o yerin mülkî amiri” (TKHK. m. 26/I)¹⁷⁵.

¹⁷³ Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun’un 25. maddesinde sayılan ihlâller ve bunların cezaları için bkz. TEZCAN, Durmuş; “Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun’da Öngörölen Cezalar” (İzm. Bar. Der. 1998, S. 4, s. 23 vd.).

¹⁷⁴ RG., 29.8.1995 T., S. 22389; ayrıca, bu yönetmelikte değışiklik yapan Yönetmelik için bkz. RG., 11.6.1996 T., S. 22663.

¹⁷⁵ Kanunda belirtilen “o yerin mülkî amiri” ibaresi açık değildir. Bunun, “suçun işlendiğı yerin mülkî amiri” şeklinde anlaşılması gerekir. Bkz. AYDOĞDU, s. 217. Tasarı’da, belediye encümenin ceza verme yetkisi ve itiraz üzerine idare mahkemesince verilecek kararın kesin olduğunu içeren hüküm kaldırılmaktadır (m. 26). Buna göre, “25 inci maddenin üç, altı, yedi ve sekizinci fıkralarında öngörölen cezalar Bakanlık, diğör fıkralarında öngörölen cezalar o yerin mülkî amiri tarafından uygulanır”.

İKİNCİ BÖLÜM

TAKSİTLE SATIŞ SÖZLEŞMESİNİN HUKUKÎ NİTELİĞİ BENZER SÖZLEŞMELERLE KARŞILAŞTIRILMASI VE TÜRLERİ

§1. Taksitle Satış Sözleşmesinin Hukukî Niteliği

I. Genel Olarak

Taksitle satış sözleşmesi, Borçlar Kanunu'nun sistematığı içerisinde, satış sözleşmesinin bir türü olarak düzenlenmiştir. Bu nedenle, söz konusu sözleşmenin, bir tür satış sözleşmesi niteliğinde olduğu konusunda, şüpheye yer olmadığı düşünülebilir.

Ancak, tüketici kredisi sözleşmesi gibi bazı sözleşmelerle, taksitle satış sözleşmesine ilişkin emredici hükümlerin dolanılmaya çalışılması, taksitle yapılan diğer sözleşmeler hakkında düzenleme yapılmamış olması ve taksitle satış sözleşmesinin alıcıya kredi sağlama işlevin bulunması, bu sözleşmenin hukukî niteliği konusunda, doktrinde farklı görüşlerin ileri sürülmesine neden olmuştur. Bu görüşler genel olarak, taksitle satış sözleşmesinin; bir tür satış sözleşmesi olduğu, karma sözleşme olduğu ve taksitle ödeme sözleşmesi olduğu şeklinde üç grupta toplanabilir.

II. Taksitle Satış Sözleşmesinin Hukukî Niteliği Konusunda İleri Sürülen Görüşler

1. Bir Tür Satış Sözleşmesi Görüşü

Doktrinde savunulan hâkim görüşe göre¹, taksitle satış sözleşmesi, satış sözleşmesinin ve satış sözleşmesinin bir alt dalı olan veresiye satış sözleşmesinin

¹ ZEVLİLER, Aydın; Açıklamalı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun (Tüketici), Ankara 2001, s. 100; İNCEOĞLU, M. Murat; Taksitle Satımlarda Tüketicinin Korunması, İstanbul 1998, s. 1; FEYZİOĞLU, s. 148; HATEMİ/SEROZAN/ARPACI, s. 124; KARAHASAN, s. 266; TUNÇOMAĞ, s. 320; ASLAN, s. 144; ASLAN (Tüketici), s. 217; YAVUZ, s. 207; DALAMANLI, Lütfü; Borçlar Kanunu Şerhi, C. 2, Ankara 1977, s. 187; UYGUR, s. 919.

bir türüdür. Bu görüşü savunanlar, özellikle, satış sözleşmesinin kanunda öngörülen tanımından (BK. m. 182/I) ve taksitle satış sözleşmesinin kanun sistematikindeki yerinden hareket etmektedirler.

Borçlar Kanunu'nun 182. ve devamı maddelerinde düzenlenen satış sözleşmesinde; satıcı, satılan şeyin mülkiyetini alıcıya devretme, alıcı ise, buna karşılık olarak satış bedeli ödeme borcu altına girmektedir (BK. m. 182/I). Taksitle satış sözleşmesinde de, satılan mal, satış bedeli ve bunların değişimine ilişkin anlaşma esaslı unsurlar arasında yer almaktadır. Taksitle satış sözleşmesinin, diğer satış sözleşmelerinden farklı olan temel özelliği, satış bedelinin bir defada değil, belli aralıklarda, kısım kısım ödenmesidir.

2. Karma Sözleşme Görüşü

Doktrinde, taksitle satış sözleşmesinin, karma sözleşme niteliğinde olduğunu savunanlar da vardır. Bu görüşü savunanlara göre², taksitle satış sözleşmesi esasında satış ve ödünç sözleşmesinin unsurlarının bir araya gelmesiyle oluşmuştur³. Kanunda, sadece sistematik nedenlerle "satım ve trampa" başlığı altında yer almıştır. Satış bedelinin ödenmesinin satıcı tarafından ertelenmesi ve peşin satış ile taksitle satış fiyatları arasındaki farkın "vade farkı" olarak ödenmesi, taksitle satış sözleşmesinde, alıcıya sağlanmış bir para ödücünün var olduğunu göstermektedir.

Taksitle satış sözleşmesinde var olduğu savunulan ödünç verme unsuru, daha çok mülkiyeti saklı tutma kaydıyla yapılmayan taksitle satış sözleşmesinden hareket edilerek ortaya çıkarılmaya çalışılmaktadır. Karma sözleşme görüşünü savunan yazarlara göre⁴, taksitle satış sözleşmesinin, mülkiyeti saklı tutma kaydıyla yapılması durumunda da, satılan şeyi alıcıya satma amacına yönelik ve sadece son taksitin ödenmesiyle mülkiyetin alıcıya geçeceği örtülü bir ödünç söz konusudur.

3. Taksitli İşlem Görüşü

İsviçre Borçlar Kanunu'nun taksitle satış sözleşmesine ilişkin maddelerinde yapılan değişikliklerden sonra ortaya çıkan ve İsviçre Borçlar Kanunu'nun 226a ve devamı maddelerinde taksitle satış sözleşmesinin değil, taksitle ödeme sözleşmesinin düzenlendiğini savunan bir görüştür. Her ne kadar "taksitle ödeme

² Bkz. OZANOĞLU, s. 69-70'de belirtilen yazarlar.

³ Karş. OZANOĞLU, s. 84.

sözleşmesi” terimi kullanılmışsa da; Türk hukukunda, “taksitli işlemler” olarak adlandırılan ve taksitle yapılan bütün işlemleri⁵ içeren üst başlık niteliğindeki bir hukukî işlem türü ifade edilmek istenmektedir⁶.

Bu görüşü savunanlara göre⁷, taksitle satış sözleşmesine ilişkin hükümlerin kanun sistematigi içindeki yeri doğru olarak belirlenmemiştir. Taksitlerde yapılan kredilendirme, satış işlemindeki geleneksel sınırları aşmış bulunmaktadır. Hemen hemen tüm ekonomik faaliyet alanları, taksitle kredilendirme esasına dayalı olarak gelişme göstermektedir. Kanunkoyucu, bu durumu önceden sezmiş ve buna uygun hükümler koymuştur. Ancak, uygulamada, kanunun bütün taksitli işlemleri kapsayacak şekilde yorumlanabilecek bu esnekliği değerlendirilmemiştir. Hâkimin, önüne gelen uyuşmazlıktaki hukukî işlemlere ilişkin hükümlerin kanun sistematigi içindeki yerini, karşılıklılık (synalagma) içerisinde bulunan edimleri ve işlemin maddî uygulama alanını ortaya koyarak bir değerlendirme yapması gerekir. Kanunkoyucunun, İsviçre Borçlar Kanunu’nun 226a ve devamı maddelerini, satımın özel türleri başlığı altında düzenlemesi yerinde olmamıştır. İsviçre Borçlar Kanunu’nun 226a maddesinde yer alan, “*satış bedelinin tamamen ödenmesinden önce, taşınır bir malın teslim etme*” şeklindeki ifadeden hareketle, kanun koyucunun sadece taksitle satış sözleşmesini düzenlemeyi amaçladığı sonucunu çıkarmamak gerekir. Bu hükmün, tarafların taksitle satış sözleşmesiyle aynı ekonomik amacı takip ettiği bütün hukukî işlemlere ve bunların oluşturduğu birleşik işlemlere, taksitli işlemlere ilişkin hükümlerin uygulanacağını öngöröldüğü İsviçre Borçlar Kanunu’nun 226m maddesiyle birlikte düşünölmesi gerekir. Bu iki hüküm birlikte değerlendirildiğinde İsviçre Borçlar Kanunu’nun 226a ve devamı maddelerinde düzenlenen sözleşme türünün karşılıklılık (synalagma) içinde olduğu aslî edimler şunlardır; aynî veya iş görme ediminin önceden yerine getirilmesi, buna karşılık para ödeme ediminin kredilendirilmesi ve taksitler hâlinde ödenmesi. Bu görüşü savunanlar, genel olarak bu noktalar üzerinde durarak, İsviçre Borçlar Kanunu’nun 226a ve devamı maddelerinde, taksitle ödeme sözleşmesi olarak nitelenen ve aslî edimleri; karakteristik özelliği değişebilen karşı edim⁸ ve bununla karşılıklılık ilişkisi

⁴ Bkz. OZANOĞLU, s. 69 da belirtilen yazarlar.

⁵ Taksitle tatil, taksitle yolculuk, taksitle yanancı dil öğrenimi gibi sözleşmeler taksitli işlemlere örnek olarak gösterilebilir.

⁶ OZANOĞLU, s. 71, dn. 115.

⁷ Bkz. OZANOĞLU, s. 71 de belirtilen yazarlar.

⁸ Karşı edim, taksitle satış sözleşmesinde olduğu gibi, taşınır bir malın mülkiyetinin devri şeklinde olabileceği gibi; özel bir hastanede tedavi gibi bir iş görme edimi şeklinde de olabilir. Bkz. OZANOĞLU, s. 74, dn. 122.

içinde kredilendirilmiş para borcunun taksitler hâlinde ödenmesi olan bir sözleşmenin düzenlendiği sonucuna varmaktadırlar.

Türk doktrininde de, taksitle satış sözleşmesine ilişkin kanundaki düzenlemelerin, diğer taksitli işlemleri de kapsadığı görüşünü ileri sürenler vardır⁹. Ansay'a göre¹⁰, Borçlar Kanunu'nun 222. maddesinin başlığının "taksitle satım" olmasının nedeni, Fransızca metindeki "vente 'a tempérament" kelimesinin tam tercümesi olmasıdır. Ancak, Almanca metinde, "Abzahlungsgeschaef=taksitli işlemler" ibaresi kullanılmıştır. Bu ibare, taksitle satış sözleşmesine ilişkin olduğu ileri sürülen hükümlerin, bütün taksitli işlemlere uygulanabilecek bir genişlikte olduğunu gösterir. Buna rağmen, taksitli işlemlere ilişkin hükümlerin, "satımın bazı nevileri" faslında düzenlenmiş olmasının nedeni, taksitle satış sözleşmesinin, bu işlemlerin en çok uygulanan türü olmasıdır. Kanunda taksitle satış sözleşmesinin tanımının yapılmamış olmasının bir nedeninin, bu hükümlerde, sadece taksitle satış sözleşmesinin düzenlenmemesi olduğu söylenebilir. Kanun metninde açıkça "taksitli işlemler" ibaresine yer verilmemişse de, söz konusu hükümleri, İsviçre'deki gibi geniş yorumlamalı ve taksitle satış sözleşmesi hükümlerinin, bütün taksitli işlemleri kapsadığı sonucuna varmalıdır.

4. Görüşlerin Değerlendirilmesi ve Sonuç

Hemen belirtelim ki, taksitle satış sözleşmesinin hukukî niteliği konusunda ileri sürülen görüşlerin her birinin haklı yönleri bulunmaktadır. Bu görüşlerin her birinde, taksitle satış sözleşmesinin bir veya iki işlevi ön plâna çıkarılmış ve buna göre sonuca ulaşılmıştır. Satış sözleşmesi görüşünü savunanlar, taksitle satış sözleşmesinin "mülkiyeti devir işlevi"ni, taksitle ödeme görüşünü savunanlar, "kredi işlevi"ni; karma sözleşme görüşünü savunanlar ise, her iki işlevi de ön plâna çıkarmaktadır. Öncelikle, taksitle satış sözleşmesinin işlevlerini ve bunların, sözleşmenin niteliğini belirlemedeki etkilerini açıklamak gerekir.

Taksitle satış sözleşmesinin mülkiyetin devrini amaçlayan bir sözleşme olduğu şüphesizdir. Taksitle satış sözleşmesinde taraflar, bir taşınır malın mülkiyetinin devri konusunda anlaşmaktadırlar. Ancak, taksitle satış sözleşmesi adı altında yapılan bazı sözleşmelerde, satış ve iş görme sözleşmelerine ilişkin unsurlar bir arada bulunmaktadır. Örneğin, bir eve kat kaloriferi döşetilmek istendiğinde, satıcı

⁹ ANSAY, s. 24-25; TANDOĞAN, s. 304; karş. YAVUZ, s. 208.

¹⁰ ANSAY, s. 24-25.

tarafından, hem kat kaloriferi sistemi alıcıya temin edilmekte, hem de hizmet sunulmaktadır. Ancak, burada hizmet ediminin mülkiyeti devir borcunu içeren aynı edime bağlanmış olması, satış bedelinin taksitler hâlinde ödenmesi kararlaştırılmış ise, sözleşmenin, taksitle satış sözleşmesi niteliğini ortadan kaldırmaz¹¹. Çünkü, tarafların nihaî iradesi, mülkiyetin devrine ilişkin olmakta, hizmet edimi ise, bir yan yükümlülük olarak karşımıza çıkmaktadır.

Diğer yandan, taksitle satış sözleşmesinin, kredi işlevi de bulunmaktadır. Çünkü, taksitle satış sözleşmesinde, satıcı tarafından, satış konusu mal alıcıya hemen teslim edilmekte; satış bedeli ise, malın teslimiyle birlikte değil, sonraki bir tarihte ve kısım kısım ödenmektedir. Böylece, mülkiyetin devri yanında, satıcı tarafından alıcının kredi ihtiyacı da karşılanmış olmaktadır. Nitekim, söz konusu işlevi göz önünde tutularak, taksitle satış sözleşmesi, tüketici kredisine geçişte bir aşama olarak nitelendirilmektedir¹².

Kanaatimizce, taksitle satış sözleşmesinin kredi işlevi göz ardı edilemezse de, bu işlevin, sözleşmeye kredi sözleşmesi niteliği verecek kadar etkili olduğu sonucuna varılmamalıdır. Taksitle satış sözleşmesi, esas itibarıyla bir satış sözleşmesi niteliğindedir. Çünkü, taksitle satış sözleşmesinde tarafların asıl amacı, taşınır bir malın mülkiyetini alıcıya devretmektir. Temelde, bir satış sözleşmesi niteliğinde olan taksitle satış sözleşmesinin, diğer satış sözleşmesi türlerinden ayrılmasını sağlayan en önemli özelliği; satış bedelinin, malın tesliminden sonra ve taksitler hâlinde ödenmesidir. Böylece, peşin ödeme gücü olmayan alıcının, kredi ihtiyacı da karşılanmış olmakta; fakat, tarafların nihaî iradesi mülkiyetin devrine yönelmektedir. Bu nedenle, taksitle satış sözleşmesinin kredi işlevini, gereğinden çok ön plâna çıkaran karma sözleşme görüşüne ve taksitle ödeme sözleşmesi görüşüne katılmak güçtür. Bununla birlikte, Türk hukukunda taksitle satış sözleşmesi dışındaki taksitli sözleşmeler, bir düzenlemeye bağlanmış olmadığı için, bu sözleşmeler hakkında da, niteliklerine uygun düştüğü ölçüde taksitle satış sözleşmesine ilişkin hükümler, (taksitle ödeme sözleşmesi görüşünden farklı olarak, doğrudan değil) kıyas yoluyla uygulanabilir.

¹¹ OZANOĞLU, s. 58.

¹² ASLAN (Tüketici), s. 202. OZANOĞLU'na göre (s. 63), taksitle satış sözleşmesi modern anlamdaki kredi türlerinden ilk ortaya çıkanıdır. Satıcının kredi veren sıfatını; günümüzde, satış sözleşmesine bağlı olarak yapılan, bağlı tüketici kredilerinde, üçüncü bir kişi üstlenmiştir. Taksitle satış sözleşmesi, esasen peşin satış sözleşmesi ile bağlı tüketici kredisi sözleşmesi arasında yer almaktadır.

§2. Taksitle Satış Sözleşmesinin Benzer Sözleşmelerle Karşılaştırılması

I. Taksitle Satış Sözleşmesi-Taksitli İşlemler

Taksitli işlemler kavramının neyi ifade ettiği konusu tam olarak açıklığa kavuşturulmamıştır. Doktrinde ve kanunlarda bu konuyla ilgili bir kavram karmaşasına rastlanmaktadır. Taksitli işlemlerin, bazen taksitle satış sözleşmesiyle karıştırıldığı ve bu iki kavramın birbirinin yerine kullanıldığı görülmektedir¹³.

“Taksitli işlemler (sözleşmeler)”, iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerden olup, kapsamı taksitle satış sözleşmesine göre daha geniştir¹⁴. Taksitli işlemlerde, taraflardan birinin yükümlülüğü, para borcunun taksitler hâlinde ödenmesi olmakla birlikte, karşı tarafın yükümlülüğü taksitle satış sözleşmesinde olduğu gibi bir malın mülkiyetini devri olabileceği gibi, bir hizmetin görülmesi de olabilir¹⁵. Taksitle satış sözleşmesi, taksitli işlemlerin en çok uygulanan türünü oluşturmaya rağmen, sadece bir taşınır malın, mülkiyetinin taksitler hâlinde ödenecek satış bedeli karşılığında devrini içermesi itibarıyla ondan daha dar bir kapsama sahiptir¹⁶.

Taksitli işlemlerde ön plâna çıkan unsur, para borcunun taksitler hâlinde ödenmek suretiyle kredilendirilmesidir. Bu nedenle, bir iş görme edimi de, eğer karşı edim kısmî ödemelerle ifa ediliyorsa, taksitli işlemlere konu olabilir. Bir özel okulda veya dershanede öğrenim görülmesi karşılığında veya bir hastanede görülen tedavi karşılığında ödenecek olan bedelin, taksitler hâlinde ödenmesi durumunda, bu tür sözleşmeler de, taksitli işlem olarak nitelendirilebilir. Niteliklerine uygun düştüğü ölçüde, taksitle satış sözleşmesine ilişkin hükümler, bu tür sözleşmelere uygulanmalıdır¹⁷.

¹³ OZANOĞLU, s. 135.

¹⁴ OZANOĞLU, s. 136; ANSAY, s. 21.

¹⁵ OZANOĞLU, s. 136; karşı. ANSAY, s. 21.

¹⁶ Taksitle satış sözleşmesi, “dar anlamda taksitli işlem” olarak nitelendirilebilir. Bkz. OZANOĞLU, s. 137.

¹⁷ OZANOĞLU'na göre (s. 137, dn. 170), burada, ya taksitle satış sözleşmesine ilişkin düzenlemeler kıyas yoluyla ya da bu hükümlerin, aslında genel olarak taksitli işlemleri düzenlediği kabul edilerek, doğrudan diğer taksitli işlem türlerine de uygulanır. Kanaatimizce, taksitle satış sözleşmesine ilişkin hükümler, diğer taksitli işlemlere, bunların mahiyetlerine uygun düştüğü ölçüde kıyas yoluyla uygulanması gerekir. Çünkü, gerek Borçlar Kanunu'nda (m. 22 vd.), gerekse de Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'da (m. 6) yer alan hükümler, taksitle satış sözleşmesi bakımından öngörülmüştür. Tüm taksitli işlemleri kapsayacak şekilde düzenlenmemiştir.

II. Taksitle Satış Sözleşmesi-Benzer Birleşik Sözleşmeler

Taksitle satış sözleşmesiyle ilgili tüketiciyi koruyan emredici hükümler, özellikle de, alıcının taksitlerin birini veya bir kısmını ödememesi durumunda, ödenmiş bulunan taksitlerin satıcıda kalacağını içeren bir kaydın sözleşmeye konulmasını yasaklayan hüküm (BK. m. 223/ III); “kira-alım”, “kira-bağışlama”, “kira-satış” gibi birleşik sözleşmeler yapılarak, dolanılmaya çalışılmaktadır¹⁸. Tüketicinin korunması bakımından son derece önemli olduğu için, söz konusu birleşik sözleşmelerle taksit ile satış sözleşmesi arasındaki fark belirlenmelidir.

“Kira-alım” sözleşmesinde, satılacak olan mal kiraya verilerek, kiracının kullanımına sunulmakta ve satış bedelinin tamamını karşılayan tutarda kira ödenmesi durumunda kullanılmak üzere, ona, kiralanan şey üzerinde bir “alım hakkı”¹⁹ tanınmaktadır²⁰. “Kira-bağışlama” veya “kira-satış” sözleşmelerinde ise, kiralar satış bedeli miktarını bulunca kiralayan, kiralananı, kiracıya bağışlamayı veya satmayı taahhüt etmektedir²¹.

Bu tür birleşik sözleşmeler, taksitle satış sözleşmesi hükümlerini dolanmak amacıyla yapıldığında, genellikle ve sadece kiralayana, sözleşmeyi fesih hakkı tanınmakta; kiralayan bu hakkını kullanınca, o zamana kadar almış olduğu kiralar (gerçekte taksitler) kendisinde kalmaktadır. Böylece, taksitle satış sözleşmesinin feshi durumunda, satıcının taksitlerden alıkoyacağı miktarı sınırlayan Borçlar Kanunu’nun 223. maddesinin üçüncü fıkraları bertaraf edilmiş olmaktadır²².

Başlangıçta bir kira sözleşmesi olarak devam eden ve daha sonra ödenen kiraların belli bir miktara ulaşmasıyla birlikte, mülkiyetin devrinin söz konusu olduğu kira-satış gibi birleşik sözleşmeler, uygulamada ve öğretide bazı tartışmalara neden olmaktadır. Tartışmalar, özellikle kanuna karşı hile, taraf iradelerinin yorumu, kanunu dolanma kastının aranıp aranmayacağı ve sözleşmenin tâbi olduğu hükümlerin, hangi hükümler olduğu konularında toplanmaktadır²³.

Bu tür birleşik sözleşmelerde, öncelikle tarafların iradesine bakmak; tarafların iradesi kanuna karşı hile yaparak, kanunun taksitle satış sözleşmesine ve mülkiyeti

¹⁸ TANDOĞAN, s. 308; OZANOĞLU, s. 137; FEYZİOĞLU, s. 152.

¹⁹ Alım hakkı konusunda bkz. TANDOĞAN, s. 274 vd..

²⁰ TANDOĞAN, s. 308; FEYZİOĞLU, s. 152; TUNÇOMAĞ, s. 321; UYGUR, s. 934.

²¹ TANDOĞAN, s. 308; TUNÇOMAĞ, s. 321; UYGUR, s. 934; karşı. OZANOĞLU, s. 138, dn. 177.

²² TANDOĞAN, s. 308; UYGUR, s. 934.

saklı tutma sözleşmesine ilişkin emredici hükümlerini dolanmak yönünde değilse, sözleşme özgürlüğü ilkesi gereğince, sözleşme, geçerli sayılmalıdır. Ancak, tarafların gerçek amacı, bir malın kullanımının devri olmayıp, mülkiyetinin devri ise, taksitle satış sözleşmesi ve mülkiyeti saklı tutma sözleşmesine ilişkin hükümlerin, bu sözleşmelere de uygulanması gerekir. Aksi takdirde, kiralayanın kira sözleşmesini feshetmesi, taksitle satış sözleşmesine oranla daha kolay olması nedeniyle, kiracı/alıcının durumu ağırlaşmış olur²⁴. Bu durum, satıcıya karşı ekonomik bakımdan zayıf durumda olan alıcının/tüketicinin korunması amacıyla da bağdaşmaz.

Ancak, kiracıya da sözleşmeyi fesih hakkı tanınmışsa, kanuna karşı hilenin olmadığı söylenebilir²⁵. Bu durumda, artık mülkiyeti saklı tutma sözleşmesine ilişkin hükümler uygulanmaz. Ancak, taksitle satış sözleşmesine ilişkin hükümler, kira-satış sözleşmesinin niteliğine uygun düştüğü ölçüde "kıyas yoluyla" ve özellikle, satıcının fesih hakkını kullanması durumunda uygulanabilir²⁶.

III. Taksitle Satış Sözleşmesi-Finansal Kiralama Sözleşmesi

1. Genel Olarak Finansal Kiralama Sözleşmesi

İlk kez 1930'lu yıllarda Amerika Birleşik Devletleri'nde ortaya çıkan ve İkinci Dünya Savaşından sonraki yıllarda, Avrupa'da da uygulanmaya başlayan "leasing sözleşmesi", Türk hukukunda, "finansal kiralama" adı altında, 3226 sayılı Finansal Kiralama Kanunu'yla²⁷ bağımsız bir sözleşme olarak düzenlenmiştir²⁸. Finansal kiralama sözleşmesi, bir maldan yararlanılması için, onun mülkiyetine sahip olunmasının zorunlu olmadığı, yalnızca kullanım hakkının sağlanmasının yeterli olduğu esasına dayanmaktadır²⁹.

²³ OZANOĞLU, s.140.

²⁴ ANSAY, s. 121; GÖKTÜRK, s. 386; TANDOĞAN, s. 308; FEYZİOĞLU, s. 152; TUNÇOMAĞ, s. 321; YAVUZ, s. 209; UYGUR, s. 934.

²⁵ ANSAY, s. 121; TANDOĞAN, s. 308; GÖKTÜRK, s. 387; UYGUR, s. 934; aksi görüşte bkz. TUNÇOMAĞ, s. 321.

²⁶ ANSAY, s. 122; TANDOĞAN, s. 309; YAVUZ, s. 208.

²⁷ RG., 28.6.1985 T., S. 18795.

²⁸ Finansal kiralama sözleşmesinin, ayrı kanunla düzenlenmesinin eleştirisi için bkz. YAVUZ, s. 380.

²⁹ KUNTALP, Erden/KIRMAN, Ahmet; "Finansal Kiralama Sözleşmesinin Hukukî Niteliği ve İşlemin Vergisel Boyutu" (Coşkun Kırca'ya Armağan, İstanbul 1995, s. 131); HANISCH, Hans; "Leasing ve Kredi Teminatı" -Tartışma Bölümü- (Çev. YAZMAN, İ.), (BATİDER. 1985, C.XIII, S. 1, s. 110).

Finansal kiralama sözleşmesinin konusu olan "leasing işlemi", bir yatırım modeli olarak kullanılmaktadır. Bu model, özetle şöylece işlemektedir. İşletmesinde belli bir yatırımı gerçekleştirmek veya yeni bir teknolojiyi işletmesine getirmek isteyen üretici firma (kiracı), bu yatırımı kendi olanaklarıyla yapmak ya da bunun için mevcut kredilerini kullanmak yerine; bu işle uğraşan bir finansal kiralama şirketine (kiralayana) başvurarak, gereksinim duyduğu makine, alet, edevat yahut teknolojiyi onun satın almasını ve kullanımını kendisine bırakmasını ister. Öyle ki, şeyin mülkiyeti, onu satın alan finansal kiralama şirketinde kalmasına rağmen, her türlü hasar riskini, vergi ve diğer mükellefiyetleri kullanıcı üstlenir. Yatırımı gerçekleştiren işletmenin, kullanımına verilen maldan yararlanma süresi, o malın ekonomik ömrüne eşit bir süre olarak belirlenip, bu süre içinde kullanıcının finansman şirketine ödemesi gereken bedel taksitlendirilir³⁰.

Finansal kiralama sözleşmesi, görünüşte mülkiyetin devrini esas almamakla birlikte, sözleşme sonunda mülkiyetin kiracı tarafından devralınabileceğinin kararlaştırılabilmesi, bu sözleşmeye mülkiyetin devrini amaçlayan taksitle satış sözleşmesi veya kira-satış sözleşmesine benzer bir görünüm sağlamaktadır. Finansal kiralama sözleşmesi, kullanım hakkının devrini amaçlayan sözleşmeler ile mülkiyetin devrini amaçlayan taksitle satış sözleşmesi ve kira-satış sözleşmesi arasında yer almaktadır³¹.

Finansal kiralama sözleşmesi ile onunla benzerlik gösteren sözleşmelerin farklarının ortaya konabilmesi için, finansal kiralama sözleşmesinin birbirinden çok farklı özelliklere sahip olan çeşitli türlerinin açıklanması gerekir.

³⁰ Leasing işleminin aşamaları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. KÖTELİ, A.; "Leasing Sözleşmelerinin Hukukî ve Mali Yönleri İle Türkiye'de Uygulanabilirliği" (BATİDER. 1983, C. XII, S. 1, s. 64); HAUSHEER, Heinz; "Leasing ve Kredi Teminatı" (Çev. YAZMAN, İrfan) (BATİDER. 1985, C. XIII, S. 1, s. 90).

³¹ KUNTALP/KIRMAN, s. 131. Finansal kiralama sözleşmesinin, taksitle satış sözleşmesine ve kira sözleşmesine yaklaşması, finansal kiralama (leasing) isminin pazarlamadaki cazibesinden yararlanmak isteyenlere; gerçekte, taksitle satış veya kira-satım sözleşmeleriyle sattıkları veya kira sözleşmesiyle kiraya verdikleri ürünlerini, finansal kiralama adı altında daha rahat pazarlama olanağı verir. Böylece, insanları yanıltıcı bir kavram kargaşası oluşur. Bkz. KUNTALP/KIRMAN, s. 132. GIOVANOLİ, Mario; "Leasing ve Kredi Teminatı" -Tartışma Bölümü- (Çev. YAZMAN, İrfan) (BATİDER. 1985, C.XIII, S. 1, s. 102).

Finansal kiralama sözleşmesi, sözleşme süresi ve sözleşmede fesih hakkının tanınmasına göre, "işlevsel (operating) leasing" ve "finansal (financial) leasing" leasing olmak üzere ikiye ayrılmaktadır³².

İşlevsel leasingin temel özelliği, sözleşmeye konu malın kullanım hakkının, malın ekonomik ömrüne oranla daha kısa bir süre için devredilmesi ve ayrıca, leasing alana, (kiracıya) sözleşmenin kurulmasından kısa bir süre sonra, sözleşmeyi her zaman feshedebilme hakkının tanınmasıdır³³.

Finansal leasingde ise, malın kullanım hakkının kural olarak ekonomik ömrüne uygun bir süreyle devredilmesi, sözleşme süresince tarafların fesih hakkının bulunmaması, kiracının ödeyeceği bedel toplamının malın değerine veya bunun önemli bir kısmına eşit olması ve malın bizzat kendisi ile kullanımına ilişkin tüm risklerin kiracıya ait bulunması söz konusudur³⁴.

Finansal kiralama sözleşmesi, sözleşmenin tarafları bakımından da; "doğrudan leasing" ve "dolaylı leasing" olmak üzere ikili bir ayrıma tâbi tutulmaktadır. Doğrudan leasing (imalâtçı leasingi), sözleşme konusu malın kullanım hakkının kiracıya, kiralayan sıfatıyla doğrudan üretici veya satıcı tarafından devredilmesini; dolaylı leasing ise, malın üreticisi veya satıcısı ile kiracı arasına, kiralayan sıfatıyla finansal kiralama şirketinin girerek, üçlü bir ilişkinin ortaya çıkması söz konusudur³⁵. Dolaylı leasingde, finansal kiralama şirketi, kiracının talebi üzerine malı üretici veya satıcıdan temin ettikten sonra, bu malın kullanım hakkını bir bedel karşılığında kiracıya bırakmaktadır.

2. Finansal Kiralama Sözleşmesi-Taksitle Satış Sözleşmesi İlişkisi

Yukarıda yapılan ayrımlarda, finansal kiralama sözleşmesi çeşitleri, "kullanımın devri" ortak unsurunu içermekle birlikte, aralarında bazı amaç farklılıkları bulunmaktadır. İşlevsel ve doğrudan leasingde, sözleşmeye egemen olan amaç, sürümü artırmaktır. Bu leasing çeşitleri, bir pazarlama tekniği olarak kullanılmaktadır. Finansal leasing ise, salt finansman amacına dayanmaktadır³⁶. Bu nedenle "işlevsel leasing" ve "doğrudan leasing", gerçek anlamda bir finansal

³² Diğer ayrımlar için bkz. KUNTALP/KIRMAN, s. 132; KÖTELİ, s. 69 vd. OZANOĞLU, s. 148, dn. 206; GIOVANOLİ, s. 103.

³³ KUNTALP/KIRMAN, s. 132; GIOVANOLİ, s. 102.

³⁴ KUNTALP/KIRMAN, s. 132; GIOVANOLİ, s. 102.

³⁵ KUNTALP/KIRMAN, s. 132; GIOVANOLİ, s. 103. Leasing sözleşmesinin tarafları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. KÖTELİ, s. 71.

kiralama sözleşmesinden çok âdi kira, kira-satış veya taksitle satış sözleşmesi olarak görülmesine karşılık³⁷; “finansal leasing” ve “dolaylı leasing”, finansman amacına yönelik olması nedeniyle, gerçek anlamda bir finansal kiralama sözleşmesi olarak görülmektedir³⁸.

Finansal leasingdeki kira bedelleri, gerçekte, kira sözleşmesinde olduğunun aksine, zamanın geçmesine bağlı olarak dönem dönem ortaya çıkan borçlar olmayıp, sözleşmenin yapılmasıyla ortaya çıkan ve tek bir borcun taksitleri niteliğinde görülmektedir. Ancak, bundan hareketle, söz konusu sözleşmenin, taksitle satış sözleşmesi niteliğinde olduğunu söylemek doğru değildir. Çünkü, taksitle satış sözleşmesinde, mülkiyetin devri, aslî bir unsur olarak karşımıza çıkarken; finansal leasingde, mülkiyetin devri, aslî bir unsur değildir³⁹.

Finansal Kiralama Kanunu’nda hangi finansal leasing türünün düzenlendiğinin belirlenmesi gerekir. Finansal Kiralama Kanunu’nun “Amaç” başlığını taşıyan 1. maddesine göre, “*Bu kanunun amacı, finansman sağlamaya yönelik finansal kiralamayı düzenlemektir.*”. Bu hüküm göz önünde tutulduğunda⁴⁰, söz konusu kanunda, “finansal leasing”in düzenlendiği sonucu çıkar⁴¹.

Finansal Kiralama Kanunu’nun 4. maddesinde, finansal kiralama sözleşmesi şöylece tanımlanmış bulunmaktadır; “*Sözleşme; kiralayanın, kiracının talebi ve seçimi üzerine üçüncü kişiden satın aldığı veya başka suretle temin ettiği bir malın zilyetliğini, her türlü faydayı sağlamak üzere ve belli bir süre feshedilmemek şartı ile kira bedeli karşılığında, kiracıya bırakmasını öngören bir sözleşmedir.*”. Bu tanımdan hareketle, finansal kiralama sözleşmesinin unsurlarını, kiralayan olarak bir finansal kiralama şirketinin varlığı; kiralayanın finansal kiralama konusu malın zilyetliğini her türlü faydayı sağlamak üzere kiracıya bırakması⁴²; kiracının, kiralayana

³⁶ KUNTALP/KIRMAN, s. 132.

³⁷ GIOVANOLI, s. 103.

³⁸ KUNTALP/KIRMAN, s. 132.

³⁹ Finansal leasing, “bir malın mülkiyeti değil, kullanımı verim sağlar” (=Leadership not ownership) esasına dayalı olması nedeniyle mülkiyete karşı ilgisizdir. Bkz. KUNTALP/KIRMAN, s. 135; OZANOĞLU, s. 147.

⁴⁰ Ayrıca, söz konusu kanunun gerekçesi için bkz. TBMM. 346 sıra sayılı, Hükümet Tasarısı, Madde Gerekçeleri, m. 1, s. 1.

⁴¹ KUNTALP/KIRMAN, s. 135, 136; OZANOĞLU, s. 148 vd..

⁴² YAVUZ’a göre (s. 384), bu özelliği nedeniyle finansal kiralama sözleşmesi, kullanma ve yararlanma hakkı veren bir sözleşme niteliğindedir. Finansal kiralama sözleşmesinin hukukî niteliği konusunda ileri sürülen görüşler hakkında bkz. KÖTELİ, s. 72 vd.; HAUSHEER, s. 93 vd.; HANISCH, s. 111 vd..

kararlaştırılan kira bedelini ödeme borcu altına girmesi; sözleşmenin belli bir süre feshedilmemek şartıyla yapılması şeklinde sıralamak mümkündür⁴³.

Finansal kiralama konusu malın mülkiyeti, kiracıya geçmemektedir. Bu malın mülkiyeti kiralayana aittir. Ancak, taraflar, sözleşme süresi sonunda, kiracının malın mülkiyetini satın alma hakkına sahip olabileceğine ilişkin olarak sözleşmeye kayıt koyabilirler (FKK. m. 9). Kiracıya bu şekilde bir alım hakkı tanınması, sözleşmenin esaslı unsurlarından biri değildir⁴⁴.

Kural olarak, finansal kiralama sözleşmesi bakımından malın mülkiyetinin, kiralayanın, üretici veya satıcıya mal için ödediğı bedelin, kiracı tarafından ona geri ödenmemesi riskine teminat teşkil etmekten başka işlevi bulunmamaktadır⁴⁵.

Ozanoğlu'na göre, finansal kiralama sözleşmesine, sözleşmenin sona ermesinden sonra, finansal kiralama konusu malın mülkiyetinin, kendiliğinden kiralayana geçeceğine dair bir kayıt konmuşsa, Finansal Kiralama Kanunu'nun benimsemiş olduğı finansal leasing de dâhil olmak üzere, tüm finansal kiralama sözleşmelerinde, mülkiyetin devri amacının var olduğunu kabul etmek gerekir. Bu durumda, bir kira-satış veya örtülü bir taksitle satış sözleşmesinin varlığını kabul etmek gerekir⁴⁶. Kanaatimizce, bu görüşe, Finansal Kiralama Kanunu'nda esas alınmayan finansal kiralama sözleşmesi türlerinden "işlevsel" veya "doğrudan leasing" bakımından katılmak mümkünse de, "finansal leasing" bakımından katılmak güçtür. Çünkü, kanunkoyucu, finansal kiralama sözleşmesi bakımından, finansal leasingi esas almış ve Finansal Kiralama Kanunu'nun 27. maddesinde, taksitle satış sözleşmesine ilişkin Borçlar Kanunu'ndaki hükümleri tek tek sayarak, finansal kiralama sözleşmesine bunların uygulanmayacağını açıkça düzenlemiştir. Ayrıca, sözleşmenin sona ermesi durumunda, mülkiyetin, kiracıya geçeceği kaydının konabileceğine ilişkin hüküm (FKK. m. 9), taksitle satış sözleşmesine ilişkin düzenlemelerin finansal kiralama sözleşmesine uygulanmayacağını öngören bu hükümden istisna edilmemiştir.

⁴³ YAVUZ, s. 382.

⁴⁴ YAVUZ, s. 385; karş. OZANOĞLU, s. 152.

⁴⁵ KUNTALP/KIRMAN, s. 136; Finansal kiralama sözleşmesinde mülkiyetin teminat işlevi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. HANISCH, s. 110. 4. Hukuk Dairesi'nin 2.5.1992 tarih ve 1991/3226 E., 1992/7309 K. sayılı kararından: "Sözleşme konusu olan malın mülkiyet hakkıyla ekonomik işe yararlılığını bir birinden ayırmak amacının güdüldüğü böylece, malın mülkiyeti kiralayanda kalmış olmasına karşın, kullanım ve ekonomik yararlılığını kiracıya devredildiğı anlaşılmaktadır. Diğer bir anlatımla kira konusu malın kullanım ve getireceğı yararlar kiracıya devredilmiş bulunmaktadır." (YKD. 1992, S. 10, s. 1352 vd.).

⁴⁶ OZANOĞLU, s. 152 vd..

Finansal Kiralama Kanunu'nun 27. maddesinde, finansal kiralama sözleşmesine uygulanmayacak olan hükümler; mülkiyeti saklı tutma sözleşmesine ilişkin Medenî Kanun'un 688, 689. maddeleri, hükmen teslim ilişkine ilişkin Medenî Kanun'un 690. maddesi⁴⁷ ve taksitle satış sözleşmesine ilişkin Borçlar Kanunu'nun 222, 223, 224.⁴⁸ maddeleri, satışla kira sözleşmesinin sona ermesine ilişkin Borçlar Kanunu'nun 254. maddesi ve 6570 sayılı Gayrimenkul Kiraları Hakkında Kanun olarak sayılmıştır. Kanunkoyucunun, bu düzenlemeyle, finansal kiralama sözleşmesini, bağımsız bir sözleşme olarak kabul ettiğini, onun kira, ödünç ve taksitle satış sözleşmesi niteliğinde olmadığını göstermektedir. Ancak, finansal kiralama sözleşmesine uygulanmayacak maddeler arasında, taksitle satış sözleşmesine ilişkin Borçlar Kanunu'nda öngörülen düzenlemelerin hepsi (BK. m. 222, 223, 224) sayılmışken, kira sözleşmesine ilişkin Borçlar Kanunu'ndaki maddelerden sadece bir tanesi sayılmıştır. Bu durum, finansal kiralama sözleşmesiyle ilgili diğer hükümlerle birlikte değerlendirildiğinde, kanun koyucunun finansal kiralama sözleşmesini taksitle satış sözleşmesinden çok, kira sözleşmesine daha yakın olarak değerlendirdiğini göstermektedir⁴⁹.

IV. Taksitle Satış Sözleşmesi-Ön Ödemeli Satış Sözleşmesi

1. Genel Olarak Ön Ödemeli Satış Sözleşmesi

Ön ödemeli satış sözleşmesi, taksitle satış sözleşmesinin satıcı bakımından ortaya çıkardığı sakıncaları gidermek amacıyla, İkinci Dünya Savaşı sonrasında, İsviçre'de ortaya çıkarılmış bir sözleşme türüdür⁵⁰. Ön ödemeli satış sözleşmesinde, alıcı, belirli ya da ilerde belirlenecek bir malı teslim almadan önce, satış bedelini kısım kısım ödeme; satıcı ise, malı daha sonra teslim etme yükümlülüğü altına girer. Bu sözleşmede, satış bedeli ya doğrudan doğruya satıcıya ödenmekte ya da alıcı

⁴⁷ 4721 sayılı ve 1.1.2002 yürürlük tarihli Medenî Kanun'da, (RG., 8.12.2001 T. S. 24607) söz konusu maddelere, 764-766. maddeler karşılığı gelmektedir. Yürürlükten kaldırılan 743 sayılı Türk Kanunu Medenî'sinin ilgili hükümlerine, bu maddelerle getirilen yenilik için bkz. aşağı. İkinci Bölüm, §3, III, 1.

⁴⁸ Her ne kadar, Finansal Kiralama Kanunu'nda, finansal kiralama sözleşmesine uygulanmayacak düzenlemeler arasında, taksitle satış sözleşmesine ilişkin olarak yalnızca Borçlar Kanunu hükümleri sayılmışsa da, kanaatimizce, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'da öngörülen ve taksitle satış sözleşmesine ilişkin hükümlerin de bu yasağa dâhil olduğunu kabul etmek gerekir. Çünkü, Finansal Kiralama Kanunu, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'dan önce yürürlüğe girmiş ve bu kanun hükümlerine yer vermesi bulunmamıştır. +

⁴⁹ KUNTALP/KIRMAN, s. 138.

⁵⁰ KUNTALP, s. 32

adına, fakat alıcı ve satıcının birlikte tasarrufta bulunabilecekleri bir banka hesabına yatırılmaktadır⁵¹.

Ülkemizde ise, ön ödemeli satış uygulaması daha farklı şekillerde olmaktadır. Alıcı adına bir banka hesabı açılmamakta ya da bir banka hesabı açılıp, bu hesaba satış bedeli kısmî edimler durumunda yatırılrsa bile; bu hesap, satıcının hesabı olmakta ve satıcı bu hesap üzerinde dilediği gibi tasarruf edebilmektedir. Ülkemizde var olan diğer bir uygulamada ise, genellikle peşinat adı altında bir ön ödeme satıcının alıcıya bildirdiği banka hesabına yatırılmakta, diğer ön ödemeler doğrudan satıcı firmaya ya da bayisine, alıcı tarafından önceden keşide edilen bono veya çekin geri verilmesi karşılığında ödenmektedir. Ayrıca, ülkemizde ön ödemeli satış sözleşmeleri genellikle kampanyalı satış şeklinde olmaktadır⁵².

Türk hukukunda, ön ödemeli satış sözleşmesi geniş bir şekilde düzenlenmemiştir. Ancak, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'da, kampanyalı satış sözleşmesi çerçevesinde, ön ödemeli satış sözleşmesine yer verilmiştir (m. 7)⁵³. Söz konusu kanunun 7. maddesinin birinci fıkrasında, "Gazete, radyo, televizyon ilânı vesair yollarla halka duyurularak düzenlenen kampanyalara iştirakçi kabul etmek suretiyle ve malın veya hizmetin bilahare teslim edilmesi veya yerine getirilmesi vaadiyle yapılan satışlar..." şeklindeki hükümle, ön ödemeli satış şeklinde

⁵¹ OZANOĞLU, s. 153, 154. KUNTALP, s. 35.

⁵² OZANOĞLU, s. 156. Ülkemizde oldukça yaygın olarak uygulanan otomobil kampanyaları hakkında örnek kararlar için bkz. 13. HD., 16.10.1997 tarih ve 7572 E., 8092 K. sayılı karar; 13. HD., 20.6.1995 tarih ve 5783 E., 6124 K. sayılı karar (KADIOĞLU, s. 32 vd.).

⁵³ "Taksitli, Kampanyalı ve Kapıdan Satışlar Hakkındaki Uygulama Esaslarına Dair Tebliğ'de, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'da yer almayan, ön ödeme tutarı ve malın teslimine ilişkin bazı sınırlayıcı hükümler öngörülmüştür (m. 6). Tasarı'da, kampanyalı satışlar yönünden ön ödeme ve malın teslimine ilişkin sınırlayıcı hükümler öngörülmektedir (m. 7/VI, VII, VIII). Buna göre: "Sözleşmede aksi kararlaştırılmadıkça, ön ödeme tutarı, mal veya hizmetin satış bedelinin yüzde kırkıdan fazla olamaz. Kampanyalı satışlarda malın teslim ya da hizmetin ifa süresi on iki ayı aşamaz. Tüketicinin ödemeye ilişkin tüm edimlerini yerine getirmesi durumunda, malın teslimi ya da hizmetin ifası, ödemenin bitimini takiben en geç bir ay içinde yapılmak zorundadır". İsviçre Borçlar Kanunu'nun 227a-227i maddelerinde, ön ödemeli satış sözleşmesine ilişkin özek düzenlemeler yapılmıştır. OZANOĞLU'nun (s.159, dn. 229) haklı olarak belirttiği gibi, Türk hukukunda, ön ödemeli satış sözleşmesinin, başlı başına bir hukukî kurum olarak düzenlenmemiş olması, büyük bir eksiklik. Bu nedenle, İsviçre Borçlar Kanunu'nda olduğu gibi, ön ödemeli satış sözleşmesinin kanunî bir düzenlemeye kavuşturulması gerekir. Ön ödemeli satış sözleşmesinin, kanun yerine tebliğlerle düzenlenmeye çalışılması son derece sakıncalıdır. Çünkü, ön ödemeli satış sözleşmesi de, tıpkı taksitle satış sözleşmesi gibi bir tüketici sözleşmesidir. Bu nedenle, söz konusu sözleşmenin sosyal koruma yasalarıyla emredici hükümler konularak düzenlenmesi gerekir. Pozitif Türk hukuku dikkate alındığında, ön ödemeli satış sözleşmelerinde tüketicilerin yeterince korunduğunu söylemek güçtür.

yapılan kampanyalı satışlar, kanunî bir düzenlemeye kavuşturulmuştur⁵⁴. Ayrıca, aynı maddenin ikinci fıkrasına göre, “Kampanyalı satış olarak nitelendirilemeyen ancak, malın veya hizmetin bilahare teslim veya yerine getirilmesi koşuluyla yapılan her türlü satışlar da birinci fıkra hükmüne tabidir.” Bu itibarla, kampanyalı satış sözleşmesi şeklinde olmasa bile, ön ödemeli satış sözleşmeleri, kampanyalı satış sözleşmesine ilişkin hükümlere tâbidir⁵⁵. Diğer yandan, Borçlar Kanunu’nun 211. maddesinin birinci ve ikinci fıkrasındaki⁵⁶ “Satılan ancak semenin tediyesinden sonra veya tediyesi akabinde teslim edilmek lâzım gelen hallerde alıcı tediye den temerrüt ederse, satıcı hiçbir merasime muhtaç olmaksızın satımı feshedebilir. Fakat bu hakkını kullanmak istiyorsa keyfiyetten derhal haberdar etmekle mükelleftir” hükmü, ön ödemeli ve peşin satış sözleşmesinde, alıcının temerrüdü hâlini düzenlemektedir⁵⁷.

2. Ön Ödemeli Satış Sözleşmesi-Taksitle Satış Sözleşmesi İlişkisi

Ön ödemeli satış sözleşmesini diğer satış sözleşmesi çeşitlerinden ve bu arada taksitle satış sözleşmesinden ayıran en belirgin özelliği; alıcının, satış bedelini, eşyanın tesliminden önce ödemesidir⁵⁸. Taksitle satış sözleşmesinde, taksitlerin, mal teslim edildikten sonra ödenmesi veya en azından taksitler tamamen

⁵⁴ Kampanyalı satış sözleşmesi esasında, bir ön ödemeli satış niteliği taşımaktadır. Çünkü, önce satış bedelinin ödenmesi, malın ya da hizmetin ise daha sonra teslim edilmesi ya da yerine getirilmesi söz konusudur. Kampanyalı satış sözleşmesi, düzenlenen kampanya çerçevesinde malın teslimi ya da hizmetin sunulması gibi taşıdığı özel koşullar nedeniyle diğer ön ödemeli satış sözleşmelerinden ayrılmaktadır. Fakat, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun’un 7. maddesinin ikinci fıkrası gereğince, genel ön ödemeli sözleşmelere de, aynı maddenin kampanyalı satış sözleşmesiyle ilgili olan birinci fıkrası hükmü uygulanır. Bkz. ZEVKLİLER (Tüketici), s. 110; CEYHAN, s. 716. Aksi görüşte bkz. OZANOĞLU, s. 167.

⁵⁵ OZANOĞLU, s. 159. ZEVKLİLER (Tüketici, s. 111), Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun’un 7. maddesinin ikinci fıkrası hükmüne giren ve kampanyalı satış sözleşmesi olarak nitelendirilmeyen, bedelin önceden ödenmesi, fakat mal veya hizmetin ileriki bir tarihte teslimi veya sunulması koşuluyla yapılan satış sözleşmelerini “kampanyalı satış benzeri” olarak nitelendirmektedir. Yargıtay’ın, “ön ödemeli kampanya benzeri satış sözleşmesi” terimini kullandığı bir karar için bkz. 13. HD., 13.12.1999 tarih ve 9298 E., 9485 K. sayılı karar; 13. HD., 14.6.1999 tarih ve 4714 E., 4821 K. sayılı karar (KADIOĞLU, s. 31-32). Tasarı’da, “kampanyalı satış benzeri sözleşmeler” düzenlenmemektedir (m. 7).

⁵⁶ Bu maddenin üçüncü fıkrasında ise, veresiye satış sözleşmesinde, alıcının temerrüdü hâli düzenlenmiştir. Bkz. TANDOĞAN, s. 215; OZANOĞLU, s. 164, dn. 241.

⁵⁷ TANDOĞAN (s. 213), bu hükmü, sadece peşin satış sözleşmesi bakımından ele almıştır. Kanaatimizce, “satılan ancak semenin tediyesinden sonra, ... teslim edilmek lâzım gelen hallerde” ifadesiyle, ön ödemeli satış sözleşmesi de, Borçlar Kanunu’nun 211. maddesinin birinci ve ikinci fıkralarının kapsamına alınmıştır. Çünkü, ön ödemeli satış sözleşmelerinin özelliği, malın, satış bedelinin ödenmesinden sonra teslim edilmesidir.

⁵⁸ OZANOĞLU, s. 155; KUNTALP, s. 35; FEYZİOĞLU, s. 151, dn. 153; ASLAN (Tüketici), s. 217.

ödenmeden önce malın teslim edilmesi gerekirken; ön ödemeli satış sözleşmesinde, mal, satış bedelinin tamamen ödenmesinden veya satış bedelinin ödenmiş olan kısmının belli bir miktara ulaşmasından sonra teslim edilir⁵⁹.

Ancak, taksitle satış sözleşmesi ile ön ödemeli satış sözleşmesini birbirinden ayırmak her zaman kolay olmayabilir. Çünkü, taksitle satış sözleşmesinde, taksitler “tamamen” ödenmeden önce malın teslimi esası vardır. Bu nedenle, taksitle satış sözleşmesinde de, malın teslim edilmesinden önce, alıcının belli bir miktar ödeme yapması kararlaştırılabilir⁶⁰. Malın tesliminden önce satış bedelinin bir kısmının ödeneceğinin kararlaştırıldığı hallerde, taraflar arasında yapılan satış sözleşmesinin niteliğini belirlemek her zaman kolay olmaz.

Öncelikle şunu tespit etmek gerekir ki, taksitle satış sözleşmesinde kural, taksitlerin, mal teslim edildikten sonra ödenmesidir; ön ödemeli satış sözleşmesinde ise, kural, mal teslim edilmeden önce satış bedelinin tamamının ödenmiş olmasıdır⁶¹. Eğer malın tesliminden önce satış bedeli tamamen ödenmiş bulunursa, bunun bir ön ödemeli satış sözleşmesi olduğu kolayca söylenebilir.

Malın tesliminden önce, satış bedelinin tamamının ödenmediği durumlarda ise, “malın teslim edilmesine kadar ödenen miktarın, satış bedeline oranı” kıstasına göre hareket edilebilir. Bu konuda da, bazı güçlüklerle karşılaşabilmektedir. En önemli güçlük, kıstas olarak kabul edilecek oranın, neye göre tespit edileceğidir. Örneğin, satış bedelinin yarısı, mal teslim edilinceye kadar ödenmiş ise, bir taksitle satış sözleşmesinin; mal teslim edilinceye kadar satış bedelinin yarısından fazlasının ödenmiş olması durumunda ise, bir ön ödemeli satış sözleşmesi nin söz konusu olduğu şeklinde değerlendirme yapılabilir. Ancak, böyle ortalama bir oran belirlenerek sonuca varmak, uygun olmaz.

Her iki sözleşmenin de tüketici sözleşmesi olması nedeniyle, “tüketicinin korunması amacı”, iki sözleşmenin ayrılmasında göz önünde tutulabilir⁶². Türk hukukunda, tüketicinin korunmasına yönelik hükümlerin ön ödemeli satış

⁵⁹ FEYZİOĞLU, s. 151, dn. 153; ASLAN, s. 144. OZANOĞLU’nun da (s. 155) özlü olarak ifade ettiği gibi, taksitle satış sözleşmesinde, “bugün al, yarın öde” düşüncesi hâkim iken, ön ödemeli satış sözleşmesinde, “bugün öde, yarın al” düşüncesi hâkimdir. Dolayısıyla, taksitle satış sözleşmesindeki kredilendirme işlevi, ön ödemeli satış sözleşmesinde yoktur.

⁶⁰ Sadece teslimden önce belirli bir ön ödemenin yapılmış olması, sözleşmenin taksitle satış niteliğini ortadan kaldırmaz. Bkz. HATEMİ/SEROZAN/ARPACI, s. 124.

⁶¹ OZANOĞLU, s. 161.

⁶² OZANOĞLU, s. 161.

sözleşmesiyle ilgili düzenlemelerde, taksitle satış sözleşmesiyle ilgili düzenlemelere oranla azlığı dikkate alınarak, satış sözleşmelerinde malın tesliminden önce ön ödeme yapılması kararlaştırılan hallerde, bu sözleşmenin hukukî niteliği bakımından, daha çok taksitle satış sözleşmesi lehine yorum yapmak uygun olur. Ancak, bir taksitle satış sözleşmesinden söz edebilmek için, teslimden önce yapılan ödemeler taksit niteliğinde değil, ön ödeme niteliğinde olduğundan, teslimden sonra en az iki taksit ödemesi, kararlaştırılmış olmalıdır⁶³.

Sonuç olarak, bir satış sözleşmesinde malın tesliminden ve tesliminden sonra ödeme yapılmasının kararlaştırıldığı durumlarda, taksitle satış sözleşmesine ilişkin düzenlemelerin, ön ödemeli satış sözleşmesine ilişkin hükümlerden daha çok tüketiciyi koruduğu göz önünde tutularak, daha çok taksitle satış sözleşmesi lehine yorum yapılmalıdır. Ancak, satış bedelinin büyük bir oranının (örneğin %90 gibi) malın tesliminden önce ödenmesinin kararlaştırıldığı durumlarda, sözleşmenin ön ödemeli satış sözleşmesi olarak nitelendirilmesi uygun olur⁶⁴.

V. Taksitle Satış Sözleşmesi-Art Arda Teslimli Satış Sözleşmesi

Kanunda düzenlenmemiş olmasına rağmen, bu satış sözleşmesi türü, yaygın bir uygulama alanına sahiptir⁶⁵. Art arda teslimli satış sözleşmesini, diğer satış sözleşmelerinden ayırmaya yarayan temel özellik; satıcının, satılanı bir defada teslim etmeyip, birbirini izleyen vadelerde kısmî edimler hâlinde teslim etmesidir⁶⁶. Alıcının ise, satış bedelini, bir defada veya satın alınan malın teslimi için öngörülen

⁶³ Bkz. Üçüncü Bölüm, §3, V, 1.

⁶⁴ Karş. **OZANOĞLU**, s. 161 vd.; **ASLAN**, s. 144.

⁶⁵ Bir fabrikanın kömür ihtiyacını, bir süthanenin süt ihtiyacını karşılamak için, art arda teslimli satış sözleşmesi yapılabilir. Hattâ, aboneli satış sözleşmeleri denilen ve gazete, dergi gibi süreli yayınların satışında kullanılan sözleşmeler de art arda teslimli satış sözleşmesi niteliğindedir. Bkz. **TANDOĞAN**, s. 137; **OZANOĞLU**, s.183; başka örnekler için bkz. **GÖKTÜRK**, s. 384; **FEYZİOĞLU**, s. 144. Hemen belirtelim ki; süreli yayınlara ilişkin olarak yapılan aboneli satış sözleşmesi, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 11. maddesinde, "süreli yayın" başlığı altında düzenlenmiş olup, art arda teslimli satış sözleşmesi niteliğinde olan bu tür sözleşmeler bakımından, diğer art arda teslimli satış sözleşmelerinden farklı olarak, söz konusu özel düzenleme uygulanır. Aboneli satış sözleşmesi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **OZANOĞLU**, s.182 vd.; **ASLAN (Tüketici)**, s. 241-142. Tasarı'da, her türlü "abonelik sözleşmeleri" bakımından düzenleme getirilmekte (m. 11/A) ve süreli yayınlar aracılığıyla yapılan "promosyon" kampanyaları, aynı bir maddeyle düzenlenmektedir (m.11).

⁶⁶ **KUNTALP, Erden**; Art Arda Teslimli Satım Akdi, Ankara 1968, s. 7; **FEYZİOĞLU**, s. 144.

vadelerde ödeyeceği kararlaştırılabilir⁶⁷. Art arda teslimli satış sözleşmesine hukukî niteliğini veren özellik, kendini, satıcının ediminde göstermektedir⁶⁸.

Bu açıklamalar göz önünde tutularak, art arda teslimli satış sözleşmesinin tanımı şöylece yapılabilir: Satıcının, satılan şeyi bir defada değil, belli aralıklarla teslim etme; alıcının ise, satış bedelini, bir defada veya çoğunlukla satıcının teslimlerine uygun olarak, belli aralıklarla ödeme yükümlülüğü altına girdiği bir satış sözleşmesidir⁶⁹.

Taksitle satış sözleşmesini diğer satış sözleşmelerinden ayıran temel özellik, bu sözleşmeyle, alıcının, satış bedelini, bir birini izleyen belli vadelerde ödeme yükümlülüğü altına girmesidir. Bu nedenle, taksitle satış sözleşmesi, art arda teslimli satış sözleşmesinin karşısında yer almaktadır⁷⁰. Çünkü, taksitle satış sözleşmesinde alıcının; art arda teslimli satış sözleşmesinde ise, satıcının, edimini belli aralıklarla yerine getirmesi kararlaştırılmaktadır⁷¹.

Art arda teslimli satış sözleşmesinde, alıcının da, satış bedeli, satıcının teslimlerine uygun olacak şekilde ödeyebileceğinin kararlaştırılması, söz konusu sözleşmeye, taksitle satış sözleşmesi niteliğini kazandırmaz. Çünkü, taksitle satış sözleşmesinden söz edebilmek için, satılan malın, taksitler tamamen ödenmeden önce alıcıya teslim edilmesi kararlaştırılmış olmalıdır⁷².

Ancak, art arda teslimli taksitle satış sözleşmesi şeklinde bir sözleşme yapmak mümkündür. Satıcının, satılan şeyi belli aralıklarla teslim etmesinden sonra; alıcının, satış bedelini taksitler hâlinde ve fakat kısmî mal teslimlerine karşılık gelmeyecek şekilde ödemesi kararlaştırıldığında, böyle bir durum ortaya çıkar⁷³. Bu durumda, taksitle satış ve art arda teslimli satış sözleşmesinin unsurlarının bir araya gelmesinden oluşan bir karma sözleşme tipinin söz konusu olduğu sonucuna varılmamalıdır. Bir karma sözleşmeden söz edebilmek için, kanunun çeşitli sözleşme tipleri için öngördüğü unsurların, kanunun öngörmediği bir şekilde bir araya getirilmiş olması gerekir⁷⁴. Oysa, taksitle satış sözleşmesi, Borçlar

⁶⁷ KUNTALP, s. 7; FEYZİOĞLU, s. 146.

⁶⁸ OZANOĞLU, s. 162.

⁶⁹ Bkz. KUNTALP, s. 7; FEYZİOĞLU, s. 144.

⁷⁰ KUNTALP, s. 7; OZANOĞLU, s. 163; GÖKTÜRK, s. 385; UYGUR, s. 919.

⁷¹ ANSAY, s. 18; FEYZİOĞLU, s. 148; UYGUR, s. 919.

⁷² KUNTALP, s. 34; OZANOĞLU, s. 163.

⁷³ KUNTALP, s. 34.

⁷⁴ Karma sözleşmelerin unsurları hakkında bkz. KUNTALP, Erden; Karışık Muhtevalı Akit, Ankara 1977, (Doçentlik Tezi), s. 25 vd. (Kısaltması: Karışık); TANDOĞAN, s. 69 vd..

Kanunu'nun 222. ve devamı maddelerinde ve Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 6. maddesinde düzenlenmiş olmasına karşılık; art arda teslimli satış sözleşmesi, kanunda düzenlenmiş bir sözleşme tipi değildir.

VI. Taksitle Satış Sözleşmesi-Veresiye Satış Sözleşmesi

Satış sözleşmelerini, çeşitli şekillerde ayrıma tâbi tutmak mümkündür. Bunlardan bir tanesi de, peşin ve vadeli satış sözleşmeleri ayrımıdır. Peşin satış sözleşmelerinde, satılan şeyin mülkiyetinin geçirilmesi ve satış bedelinin ödenmesi aynı anda olur (BK. m. 182/II). Vadeli satış sözleşmelerinde ise, ya satılan şeyin mülkiyetinin geçirilmesi ya da satış bedelinin ödenmesi, kendisinin karşılığı olan edimden sonra olur. Satış bedelinin ödenmesinin ileriki bir tarihe bırakıldığı, diğer bir deyişle vadeye bağlandığı sözleşmeler, veresiye satış sözleşmeleri olarak adlandırılır⁷⁵. Bunlara, itibar üzerine satış veya kredili satış sözleşmeleri de denir⁷⁶.

Taksitle satış sözleşmesi, satış bedelinin, taşınır malın satıcı tarafından tesliminden sonraki bir tarihte ödemesi unsurunu taşıması nedeniyle, veresiye satışların bir türüdür⁷⁷. Ancak veresiye satış sözleşmesinde, satış bedelinin, sonraki bir tarihte, taksitler hâlinde ödenmesi şart olmayıp; bir defada ödeneceği de kararlaştırılabilir⁷⁸.

Veresiye satış sözleşmeleri, kanunda açıkça düzenlenmiş değildir. Ancak, alıcının temerrüdüne ilişkin Borçlar Kanunu'nun 211. maddesinin üçüncü fıkrasında, "Satılan, alıcıya teslim edilmiş ise satıcı bu hakkı sarahaten muhafaza etmiş olmadıkça satımı feshedip satılanı istirdat edemez" hükmü yer almaktadır. Bu hükümle, veresiye (kredili) satış sözleşmelerinde alıcının temerrüdü hâlinin düzenlendiği ifade edilmektedir⁷⁹.

⁷⁵ OZANOĞLU (s. 164), veresiye satış sözleşmelerinde, edimlerin belli aralıklarla değişimin değil; aynı edimin, satış bedelinden önce muaccel olmasının kararlaştırılmasının söz konusu olduğunu ileri sürmüştür.

⁷⁶ ANSAY, s. 1.

⁷⁷ ANSAY, s. 1; ZEVLİLER (Tüketici), s. 100; İNCEOĞLU, s. 1; FEYZİOĞLU, s. 148; ASLAN, s. 144; HATEMİ/SEROZAN/ARPACI, s. 124; KARAHASAN, s. 266; TUNÇOMAĞ, s. 320; YAVUZ, s. 207; DALAMANLI, s. 187; UYGUR, s. 919; karş. OZANOĞLU, s. 164.

⁷⁸ Karş. BERKİ, s. 35; UYGUR, s. 919.

⁷⁹ TANDOĞAN, s. 215; OZANOĞLU, s. 164, dn. 241. 13. Hukuk Dairesi'nin 25.4.1985 tarih ve 2265 E., 2791 K. sayılı kararından: "Olayımızda satış akdi kredili bir satıştır. Böyle bir sözleşmede alıcı temerrüde düşerse satıcının sözleşmeden dönebilmesi, bu hakkı açıkça saklı tutmuş bulunmasına bağlıdır (BK. 211/son)." (Yasa Der. 1985, C. 8, S. 10, s. 698).

VII. Taksitle Satış Sözleşmesi-Bağlı Tüketici Kredisi Sözleşmesi

1. Genel Olarak Tüketici Kredisi Sözleşmesi

Tüketici kredileri, özellikle konut⁸⁰, otomobil, beyaz eşya gibi çeşitli malların ve eğitim, sağlık, tatil gibi bazı hizmetlerin finansmanında yaygın bir şekilde uygulanmasına rağmen⁸¹, ancak 1994 yılında, Ödünç Para Verme İşleri Hakkında 90 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin⁸² hükümlerinde değişiklik yapan 545 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'yle⁸³, kısmen de olsa bir hukukî düzenlemeye kavuşturulmuştur. Daha sonra, 4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 10. maddesinde, tüketici kredileri düzenlenmiştir⁸⁴.

Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 10. maddesinde, tüketici kredisinin tanımı yapılmamıştır⁸⁵. Ancak tüketici kredisini, ülkemizdeki uygulama da göz önünde tutularak, şöylece tanımlamak mümkündür: Ticarî amaçlar dışında, mal veya hizmet alımında kullanılması için, banka tarafından kredi alana, ona duyulan kişisel güven ve onun malvarlığı, gelir durumu dikkate alınarak önceden belirlenmiş koşullar (faiz vs.) çerçevesinde taksitler hâlinde iade edilmek üzere, nispeten küçük miktarlarda verilen kredidir⁸⁶. Tüketici kredisi sözleşmesi esas itibarıyla, bir ödünç sözleşmesi (BK. m. 306 vd.) niteliğindedir⁸⁷.

⁸⁰ 4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 3. maddesi uyarınca, bu kanunda kullanılan mal ibaresinden "ticaret konusu taşınır eşya"nın anlaşılması gerektiği için, konut alımı amacıyla verilen krediler, aynı kanunun 10. maddesi anlamında tüketici kredisi olarak değerlendirilemez.

⁸¹ Tüketici kredileri, ilk defa bir mal kredisi sistemi olarak, taksitle satış sözleşmeleriyle başlamış ve zamanla satıcı firmaların, finansman sıkıntısı çekmeleri nedeniyle bir para kredisi olarak günümüzdeki şeklini almıştır. Bkz. **OZANOĞLU**, s. 167.

⁸² RG., 6.10.1983 T., S. 18183.

⁸³ RG., 21.6.1994 T., S. 21973.

⁸⁴ Bu düzenleme, olumlu bir adım olmakla birlikte, yeterli değildir. Avrupa Birliği normlarına uyum amacıyla getirilen Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 10. maddesi, söz konusu örgüt bünyesinde çıkarılan, 22.11.1986 tarihli "Üye Devletlerin Tüketici Kredisi Üzerine Hukukî ve İdari Kurallarını Aynı Seviyeye Getirmeleri Hakkında Meclis Yönerge"nin gerisinde kalmıştır. Bkz. **OZANOĞLU**, s. 168.

⁸⁵ Tasarı'da, tüketici kredisinin tanımı yapılmaktadır (m. 10/I). Buna göre, "*Tüketici kredisi, tüketicilerin bir mal veya hizmet edinmek amacıyla kredi verenden nakit olarak aldıkları kredidir*". Ayrıca, yürürlükteki kanunda yer almayan banka kredi kartıyla alınan krediler hakkında da düzenleme getirilmekte ve bunlar, tüketici kredisi hükümlerine tâbi kılınmaktadır (m. 10/A-I). Buna göre, "*Kredi kartı ile mal veya hizmet alımı sonucu nakdî krediye dönüşen veya kredi kartı ile nakit çekim suretiyle kullanılan krediler de 10 uncu madde hükümlerine tâbidir*". "Banka kredi kartı sözleşmesi" hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **ÇEKER, Mustafa**; "Özel Hukuk Bakımından Kredi Kartı Uygulaması" (BATİDER. 1992, C. XVI, S. 3, s. 107 vd.).

⁸⁶ **ARKAN, Sabih**; "Tüketici Kredisi ve Uygulaması" (BATİDER. 1989, C. XV, S. 1, s. 20), Değişik tanımlar için bkz. **DERYAL**, s. 143 vd.; **KAYAR, İsmail**; "Kredi Sözleşmelerinde Bankaya Tek Yanlı Faiz Artırma Yetkisi Veren Hükümlerin Geçerliliği ve Uygulaması"

Tüketici kredisi sözleşmesi, kredi açma sözleşmesinden farklı bir özelliğe sahiptir. Kredi açma sözleşmesiyle, banka, kredi alana belli bir limit dâhilinde devamlı olarak, kredi verme yükümlülüğü altına girer. Söz konusu kredinin geri ödenmesiyle sözleşme sona ermez ve limit dâhilinde yeniden kredi alınabilir. Ayrıca kredi alan, krediyi farklı şekillerde kullanabilir. Tüketici kredisinde ise, kredi, kredi alana bir defada ve nakden ödenerek kullanılmakta ve banka ile kredi alan arasındaki ilişki, kredinin taksitler hâlinde geri ödenmesiyle son bulur⁸⁸. Ayrıca tüketici kredisi, kredi alana, belli bir mal almak veya hizmetten yararlanmak gibi sınırlı amaçlarla verilir.

2. Bağlı Tüketici Kredisi Sözleşmesinin Özellikleri

Bazı durumlarda, tüketici kredisini veren finans şirketi ile satıcının birlikte hareket etmesi söz konusu olur. Örneğin, gazetelerde bir banka ile bir otomotiv şirketinin işbirliği içinde otomobil satış kampanyası düzenlediğine ilişkin ilânlara sık sık rastlanmaktadır⁸⁹. Normalde, tüketici kredisi sözleşmelerinde, finans şirketinin, yapılacak satış sözleşmesiyle her hangi bir ilgisi, sözleşmenin yapılmasında doğrudan veya dolaylı bir etkisi bulunmamakta ve sözleşme, ödünç sözleşmesi niteliğinde olmaktadır. Finans şirketinin, satıcıyla birlikte hareket ettiği tüketici kredilerinde ise, krediden yararlanmanın veya daha iyi koşullarda kredi almanın ön koşulunu, kredi alanın gereksinim duyduğu şeyi belli bir satıcıdan alması olmaktadır⁹⁰. Finans şirketi ile satıcı arasında, önceden bir çerçeve sözleşme yapılmakta ve finans şirketi, satıcının müşterilerine kredi vermeyi kabul etmektedir. Bu tür tüketici kredisi sözleşmeleri, "bağlı tüketici kredisi" sözleşmesi olarak nitelendirilmektedir⁹¹.

Bağlı tüketici kredilerinde; finans şirketi, kredi veren ve satıcı arasında üçlü bir ilişki ortaya çıkmakta ve üç ayrı hukukî ilişki söz konusu olmaktadır. Bunlar, finans

(Prof. Dr. Naci Kinacıoğlu'na Armağan, GÜHFD. 1997, C.I, S. 2, s. 90); OZANOĞLU, s. 168.

⁸⁷ ARKAN, , s. 27; karşı. DERYAL, s. 147; ASLAN (Tüketici), s. 204-205.

⁸⁸ ARKAN, , s. 28; DERYAL, s. 146.

⁸⁹ ARKAN, , s. 36.

⁹⁰ ARKAN, , s. 37.

⁹¹ ARKAN, Sabih; "Tüketici Kredileri" (BATİDER. 1995, C. XVIII, S. 1-2, s. 40) (Kısaltması: Tüketici); DERYAL, s. 166. Bazı durumlarda ise, finans şirketi, tüketici kredisinin kullanımında, tüketiciyi tamamen serbest bırakmaktadır. Bu tür tüketici kredilerine "serbest tüketici kredisi" denmektedir. Bkz. ASLAN (Tüketici), s. 203. Bağlı tüketici kredilerinin, uygulama türleri hakkında bkz. OZANOĞLU, s. 104 vd.

şirketi ile satıcı arasındaki, çerçeve sözleşme; satıcı ile tüketici arasındaki, satış sözleşmesi ve finans şirketi ile tüketici arasındaki, tüketici kredisi sözleşmesidir⁹².

3. Bağlı Tüketici Kredisi Sözleşmesi-Taksitle Satış Sözleşmesi İlişkisi

Günümüzde taksitle satış sözleşmesi, bir mal kredisi sistemi olarak, yerini, para kredisi sistemine ve onun değişik görünümüne bırakmıştır. Taksitle satış sözleşmesinde, satıcının üstlendiği kredi verme işlevi, günümüzde bir üçüncü kişi tarafından üstlenilmiş ve bağlı tüketici kredisi olarak adlandırılan bir tüketici kredisi türü ortaya çıkmıştır⁹³. Ancak, bağlı tüketici kredisi sözleşmesi, bir çok sorunu da beraberinde getirmiştir⁹⁴.

İlk olarak, bağlı tüketici kredisi sözleşmesinde, belli bir satıcıdan mal alınması koşuluyla kredinin verilmesi ve bunun, taksitler hâlinde finans şirketine geri ödenmesi söz konusu olur. Bu sözleşmede, taksitle satış sözleşmesindeki alıcıya benzer bir konumda olan kredi alanın (tüketicinin), araya sırf bir finans şirketinin girmesi nedeniyle, taksitle satış sözleşmesi hakkındaki tüketiciyi koruyan hükümlerden yararlanamaması tehlikesi doğmakta ve bu yolla, tüketiciyi koruyan bu hükümler dolanılabılır⁹⁵.

Diğer yandan, bağlı tüketici kredisi sözleşmesinde, kredinin doğrudan satıcıya ödenmesi söz konusu olmaktadır. Satıcının, sonradan edimini hiç veya gereği gibi ifa etmemesi durumunda, kredi alan-alıcı, satış sözleşmesinden hukuken bağımsız nitelik taşıyan tüketici kredisi sözleşmesi çerçevesinde, ödemezlik def'i (BK. m. 81) ve benzeri hakları (BK m. 96 vd.), kredi verene karşı ileri süremez⁹⁶.

Yabancı hukuk sistemlerinde, taksitle satış sözleşmesiyle aynı ekonomik amacı izleyen⁹⁷ ve bu arada da, satış sözleşmesiyle ekonomik birlik oluşturan tüketici kredisi sözleşmelerine, taksitle satış sözleşmesine ilişkin emredici

⁹² DERYAL, s. 167.

⁹³ ASLAN (Tüketici), s. 202.

⁹⁴ OZANOĞLU, s. 102, dn. 49.

⁹⁵ HATEMİ/SEROZAN/ARPAÇI, s. 125; OZANOĞLU, s. 102, dn. 49.

⁹⁶ ARKAN, (Tüketici), s. 41; OZANOĞLU, s. 118. Ancak, ayıplı mal teslimi durumu için, bağlı tüketici kredisinde, kredi veren de, ayıptan dolayı tüketiciye karşı müteselsilen sorumlu tutulmuştur (TKHK. m. 10/IV). Bu konuda kredi verenin sorumluluğu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. ASLAN (Tüketici), s. 212 vd..

⁹⁷ Bir sözleşmenin, taksitle satış sözleşmesiyle aynı ekonomik amacı takip edip etmediğinin tespiti için, yabancı hukuk sistemlerinde kullanılan kıstaslar hakkında bkz. OZANOĞLU, s. 93 vd..

hükümlerin uygulanması gerektiği şeklinde bir eğilim vardır⁹⁸. Bir çok hukuk sisteminde, özel düzenlemeler yapılarak, taksitle satış sözleşmesiyle aynı ekonomik amacı izleyen tüm sözleşmeler hüküm altına alınmıştır⁹⁹. Bu düzenlemelerin hemen hepsindeki ortak nokta, satış sözleşmesinden doğan def'ilerin, kredi verene karşı da ileri sürülebilme hakkının tüketiciye tanınmasıdır. Avrupa Birliği'nin düzenlediği 22.11.1986 tarihli "Üye Devletlerin Tüketici Kredisi Üzerine Hukukî ve İdarî Kurallarını Aynı Seviyeye Getirmeleri Hakkında Meclis Yönergesi"nin 11. maddesinde de, bu yönde, bağlı tüketici kredilerine ilişkin hükümler yer almaktadır.

Avrupa Birliği normlarına uyum amacıyla getirilen Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un, tüketici kredisi sözleşmesine ilişkin 10. maddesinin dördüncü fıkrasında da, bağlı tüketici kredileriyle ilgili bir hüküm yer almaktadır. Bu hükme göre, *"Banka veya finans kurumlarının¹⁰⁰, tüketici kredisini, belirli bir malın satın alınması ya da belirli bir satıcıyla yapılacak hukukî işlem koşuluyla vermeleri durumunda bunlar, satılan malın ayıbından ötürü tüketiciye karşı satıcıyla müştereken ve müteselsilen sorumlu olurlar"*.

Görüldüğü gibi, Türk hukukunda da, bağlı tüketici kredilerinde, Kara Avrupası hukuk sistemlerinde olduğu gibi, alıcıya, satış sözleşmesinden kaynaklanan ve satıcıya karşı ileri sürebileceği hakları, kredi verene karşı ileri sürebilme hakkı tanınmış bulunmaktadır. Ancak, diğer hukuk sistemlerinde yer alan hükümlerden farklı olarak, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 10. maddesinin dördüncü fıkrasında, sadece ayıplı ifa durumunda, alıcıya karşı, kredi verenin sorumlu olacağı öngörülmüştür. Buna karşılık, büyük bir eksiklik olarak, satıcının, satış sözleşmesinden kaynaklanan edimlerini hiç veya gereği gibi ifa etmemesi durumunda; alıcının, bundan doğan haklarını (örneğin, BK. m. 96 vd., m. 81) kredi verene karşı ileri sürüp süremeyeceği düzenlenmemiştir¹⁰¹. Bir görüşe göre,

⁹⁸ OZANOĞLU, s. 97.

⁹⁹ İsviçre Borçlar Kanunu'nun 226m maddesinin ikinci fıkrasına göre, *"Bu hükümler (taksitle satış sözleşmesine ilişkin hükümler -m. 226a-226m-), satıcı, ödünç verene, alıcıya karşı olan alacağını, mülkiyeti saklı tutarak veya tutmaksızın devrettiği veya satıcıyla ödünç veren, bedelin, sonradan taksitle ödenmesi karşılığında, satılanı sağlamak amacıyla başka tarzda anlaştıkları takdirde, taşınır edinilmesini sağlamak için verilmiş ödünçlerde de, kıyas yolu ile uygulanır"*.

¹⁰⁰ Tasarı'da tüketici kredisi verebilecek kuruluşların kapsamı genişletilmiştir (m. 3/k). Buna göre, *"Kredi veren: Mevzuatları gereği tüketicilere nakit kredi vermeye yetkili olan banka, özel finans kuruluşu ve finansman şirketlerini"* ifade eder.

¹⁰¹ Tasarı' da, bu eksiklik giderilmektedir (m. 10/V). Buna göre, *"Kredi verenin, tüketici kredisini, belirli marka bir mal veya hizmet satın alınması ya da belirli bir satıcı veya sağlayıcı ile yapılacak satış sözleşmesi şartı ile vermesi durumunda satılan malın hiç ya da zamanında teslim edilmemesi hâlinde kredi veren tüketiciye karşı satıcıyla birlikte"*

satıcının edimini ifa etmemesi durumunda da, alıcının, bundan doğan haklarını kredi verene karşı ileri sürabilmesi Medenî Kanun'un 2. maddesinden hareketle kabul edilmelidir¹⁰². Kanaatimizce, kanunda bilinçsiz bir boşluk olduğunun kabul edilmesi¹⁰³ ve bu boşluğun, Medenî Kanun'un 1. maddesinden hareketle doldurularak, alıcıya, satıcının edimini ifa etmemesi durumunda da, kredi verene karşı bunu ileri sürabilme hakkının tanınmalıdır.

Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 10. maddesinin dördüncü fıkrası, "def'i hakkının ileri sürülmesinin taliliği" sorunu, yani, alıcın satış sözleşmesinden kaynaklanan def'ileri kredi verene karşı doğrudan mı; yoksa, önce satıcıya karşı ileri sürüp de sonuca ulaşamaması durumunda mı ileri sürebileceği konusunda da diğer hukuk sistemlerinden farklı bir düzenleme getirmiştir. Bu düzenlemede, kredi verenin satıcıyla birlikte müşterek ve müteselsil sorumluluğu kabul edilmiş ve böylece, def'i hakkının ileri sürülmesinin taliliği ilkesinin benimsenmesi, uygun olmamıştır. Çünkü, söz konusu ilke, tüketici ile banka arasındaki ilişkide, tüketiciyi koruyucu hükümlerle banka aleyhine dengenin bozulmasının engellenmesi bakımından önem taşımaktadır. Bu ilkenin kabul edilmemesiyle, bankaların bağlı tüketici kredisi verebilme ve bunun sonucu olarak, Avrupa bankalarıyla rekabet edebilme olanakları kısıtlanmaktadır¹⁰⁴. Bu durumda, tüketicilerin, bankalardan kredi alma olanağı da sınırlandırılmaktadır.

Bağlı tüketici kredisi sözleşmelerinde; satıcı ile tüketici arasındaki satış sözleşmesi, satıcı ile kredi kurumu arasındaki çerçeve sözleşme ve tüketici ile kredi kurumu arasındaki tüketici kredisi sözleşmesinden oluşan üçlü bir ilişki bulunur. Bu ilişkinin hukukî niteliği konusunda, genel olarak, "birleşim teorisi" ve "ayrım teorisi" olmak üzere iki teori ileri sürülmüştür.

müteselsilen sorumlu olur". Ayrıca, Tasarı'nın 4. maddesinin üçüncü fıkrasında, ayıplı mal tesliminden; 4/A maddesinin üçüncü fıkrasında ise, ayıplı hizmet sunulmasından dolayı 10. maddenin beşinci fıkrasına göre, kredi verenin de alıcıya karşı müteselsilen sorumlu olacağı düzenlenmektedir.

¹⁰² OZANOĞLU, s. 134.

¹⁰³ Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 10. maddesinin dördüncü fıkrasında, kanunkoyucunun, sadece ayıplı ifaya yer vermesi ve bu durumda, kredi verenin satıcıyla birlikte müteselsil sorumluluğunu düzenlemesi, satıcının edimini ifa etmemesi durumunda kredi verenin sorumlu olmasını istemediği anlamına gelmez. Kanunkoyucunun, satıcının borcunu ifa etmemesi durumuna bilinçsiz olarak yer vermediği ve bu nedenle, kanunda bilinçsiz bir boşluğun ortaya çıktığı söyleyebilir.

¹⁰⁴ OZANOĞLU, s. 134.

Birleşim teorisine göre¹⁰⁵, bağlı tüketici kredileri, kredi kurumu ile kredi alan arasında bir ödünç sözleşmesi olarak değil, aynı zamanda satış sözleşmesini ve satıcı ile kredi kurumu arasındaki çerçeve sözleşmeyi de içine alan bir birliği ifade eder. Bağlı tüketici kredisi ilişkisi içinde bulunan satıcı, kredi kurumu ve alıcı, bilinçli olarak ve isteyerek, belirli bir taşınır malın taksitli ödemeler karşılığında elde edilmesini sağlamak için işbirliği yapmaktadırlar. Bu işbirliği içinde, işbirliği yapanların her biri arasında akdî bir ilişki kurulmaktadır. Satış ve ödünç sözleşmeleri arasında sıkı bir bağlılık bulunmaktadır. Bu sözleşmelerden hiç birinin, diğeri olmadan yapılması mümkün olmamakta ve her bir hukukî ilişki içinde olan taraflar, kendi edimini birlik içindeki diğer sözleşmelerin taraflarının edimlerini dikkate alarak yerine getirmektedir.¹⁰⁶ Bu nedenle, her üç tarafın edimleri de, birbiriyle karşılıklık içinde bulunmaktadır. Bu bağlamda satıcı, alıcıya aynî edimi, kredi kurumu tarafından kredi teminini; kredi kurumu ise, alıcıya kredi teminini, satıcı tarafından satış konusu malın devredilmesini; alıcı da, kredi taksitlerinin ve bunların faizlerinin ödenmesini, satıcının teslimini dikkate alarak yerine getirmektedir. Bu nedenle, satış, ödünç ve satıcıyla kredi kurumu arasındaki çerçeve sözleşmeden oluşan bu birlik hukukî niteliği itibarıyla "kendine özgü (sui generis)" bir sözleşme oluşumu olarak ortaya çıkmaktadır¹⁰⁶.

Ayrım teorisine göre ise¹⁰⁷, bağlı tüketici kredisi ilişkisi içinde, kredi kurumu ile satıcı arasında yapılan çerçeve sözleşme, alıcıyla satıcı arasında yapılan satış sözleşmesi ve alıcıyla kredi kurumu arasında yapılan ödünç sözleşmesi olmak üzere üç farklı sözleşme bulunmaktadır. Bu üç sözleşme hukukî yönden bir birinden bağımsız olmakla birlikte, işlevsel ve ekonomik yönden birbiriyle bağlantı halinde bulunmaktadır. Öyle ki, bağlı tüketici kredisi ilişkisinde; taksitle satış sözleşmesinin malın parayla değişimi işlevi, satış sözleşmesiyle; kredilendirme işlevi ise, ödünç sözleşmesiyle sağlanmaktadır. İşte, taksitle satış sözleşmesinin bu işlevleri, bağlı tüketici kredisi sözleşmesiyle birbirinden ayrılmış ve bir çerçeve sözleşme yapılarak, satış sözleşmesi ile ödünç sözleşmesi arasındaki ilişki açıklığa kavuşturulmuştur.

¹⁰⁵ Bkz. OZANOĞLU, s. 109, dn. 71 de belirtilen yazarlar.

¹⁰⁶ OZANOĞLU'na göre (s. 111-112), bağlı tüketici kredilerinde, edim ve karşı edimin genetik ve yapısal anlamda karşı karşıya olduğu ve üç taraflı bir sözleşme yapılanması şeklinde bir araya geldiği kendine özgü bir sözleşme yapılanması söz konusudur. Kanaatimizce, bağlı tüketici kredisi çerçevesinde bir araya gelen tüketici kredisi sözleşmesi ile satış sözleşmesi, bağımsızlıklarını yitirmedikleri için, bunların oluşturduğu birliği, kendine özgü bir sözleşme olarak kabul etmek güçtür. Bkz. kendine özgü sözleşmeler hakkında TANDOĞAN, s. 13 vd..

¹⁰⁷ Bkz. OZANOĞLU, s. 110, dn. 73 de belirtilen yazarlar.

Kanaatimizce de, bağlı tüketici kredisi ilişkisi, hukukî niteliği itibarıyla birleşik bir sözleşmedir¹⁰⁸. Çünkü, birleşik sözleşmelerde, nitelikleri bakımından birbirinden bağımsız ve başka başka tiplerde birden çok sözleşme, niteliklerinde bir değişme olmaksızın tarafların iradesiyle bir birine öyle bağlanmıştır ki, bunların her birinin varlığı ve geçerliliği diğerinin veya diğerlerinin varlık ve geçerliliğinin zımnî koşulunu veya koşul mertebesine yükselmese bile, akdî temelini oluşturmaktadır. Birleşik sözleşmeyi oluşturan çeşitli sözleşme tipleri arasında, karşılıklı borç yükleyen sözleşmelerdeki edim-karşı edim ilişkisine benzer bir ilişki vardır. Birden çok sözleşmenin birleşik bir sözleşme meydana getirip getirmediği, tarafların iradesine ve bu sözleşmelerin ekonomik bakımdan bir bütün oluşturup oluşturmadığına bağlıdır¹⁰⁹. Bağlı tüketici kredisi ilişkisi içinde yer alan satış sözleşmesi ile tüketici kredisi sözleşmesi, bir birbirine taraf iradeleriyle öyle bağlanmaktadır ki; birinin varlık ve geçerliliği diğerine bağlı olmakta, biri olmazsa, diğerinin yapılması bir anlam ifade etmemektedir. Satıcı, alıcıya malın teslimi için, kredi verilmesini; kredi kurumu, alıcıya kredi vermek için, satış konusunun alıcıya devredilmesini; alıcı ise, krediyi ve bunu faizini taksitler hâlinde geri ödemek için, malın kendisine teslimini dikkate almakta ve böylece, tarafların farklı sözleşmelerden kaynaklanan edimleri arasında, bir karşılıklılık ortaya çıkmaktadır¹¹⁰. Ayrıca, bu birlik içindeki sözleşmeler, bağımsızlıklarını yitirmemektedir. Diğer yandan, bağlı tüketici kredisi ilişkisi içerisinde satıcı, kredi kurumu ve alıcı, alıcıya bir taşınır malın taksitli edimler karşılığında devredilmesi nihaî ekonomik amacı çerçevesinde işbirliği yapmaktadırlar¹¹¹.

¹⁰⁸ Bkz. HATEMİ/SEROZAN/ARPACI, s. 125.

¹⁰⁹ Bkz. KUNTALP (Karışık), s. 103 vd.; TANDOĞAN, s. 75.

¹¹⁰ Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 10. maddesinin dördüncü fıkrasında, banka veya finans kurumunun, tüketici kredisini, belirli bir mal ve hizmetin satın alınması veya bir satıcıyla yapılacak işlem koşuluyla vermesinden söz edilmekte ve bu nedenle, kanunkoyucu da, tüketici kredisi sözleşmesiyle satış sözleşmesini birbirine bağlı hâle getirmekte ve biri olmadan diğerinin olmayacağı bir hukukî ilişki öngörmektedir. Bkz. ÖZANOĞLU, s. 112.

¹¹¹ İleride yapılacak satış sözleşmeleri ile tüketici kredisi sözleşmelerinde, satıcı ile kredi kurumu arasındaki işbirliği, önceden bir çerçeve sözleşmeyle belirlenmektedir.

§3. Taksitle Satış Sözleşmesinin Türleri

I. Taksitle Kampanyalı Satış Sözleşmesi

1. Genel Olarak Kampanyalı Satış Sözleşmesi

Kampanyalı satış sözleşmesi, çok yaygın uygulama alanına sahip bir satış sözleşmesi türüdür¹¹². Bu özelliğine rağmen, Türk hukukunda uzun yıllar bu sözleşmeye ilişkin özel düzenlemeler yapılmamıştır¹¹³. 4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun yürürlüğe girene kadar, bu konunun esasları, Merkez Bankası ile Sanayi ve Ticaret Bakanlığı tarafından çıkarılan tebliğlerle belirlenmeye çalışılmıştır¹¹⁴.

Kampanyalı satış sözleşmesi, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 7. maddesinde düzenlenmiş bulunmaktadır. söz konusu kanunun birinci fıkrasında, kampanyalı satış sözleşmesi, *"Gazete, radyo, televizyon ilanı vesair yollarla halka duyurularak düzenlenen kampanyalara iştirakçi kabul etmek suretiyle ve malın veya hizmetin bilahare teslim edilmesi veya yerine getirilmesi vaadiyle yapılan satışlar..."* şeklinde tanımlanmıştır¹¹⁵.

Görüldüğü gibi, kampanyalı satış sözleşmesi esas itibarıyla, "ön ödemeli satış sözleşmesi" niteliğindedir¹¹⁶. Çünkü, ön ödemeli satış sözleşmesinin temel özelliği olan, satış bedelinin tamamının veya bir kısmının malın tesliminden önce ödenmesi, malın tesliminin ise daha sonra yapılması esası, kampanyalı satış sözleşmesinde de bulunmaktadır. Ancak, kampanyalı satış sözleşmesi bazı özel nitelikleri taşıması

¹¹² ASLAN (Tüketici), s. 227.

¹¹³ Bu düzenleme boşluğu nedeniyle, kampanyalı satış sözleşmeleri kullanılarak tüketiciler uzun süre sömürülmüştür. Bkz. ASLAN (Tüketici), s. 227.

¹¹⁴ Merkez Bankasının çıkardığı tebliğler için bkz. TANDOĞAN, s. 304 vd.. Sanayi Bakanlığı tarafından çıkartılan, 25.5.1994 tarihli ve 21940 sayılı "Taksitli, Kampanyalı ve Kapıdan Satışlar Hakkındaki Uygulama Esaslarına Dair Tebliğ" hâlen uygulanmaktadır. Bu tebliğde, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'a aykırı veya aslında bir kanunla düzenlenmesi gereken hükümler bulunmaktadır. Ancak hâlâ, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı tarafından, kampanyaların bu tebliğe uygunluk denetimi yapılmaktadır. Oysa, bu tebliğ, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'dan daha önce yürürlüğe girmiştir. Bkz. ZEVLİLİLER (Tüketici), s. 111.

¹¹⁵ Tasarı'da, bu tanım aynen korunmuştur (m.7/I). Ancak, maddede belirtilenler haricindeki kampanyalı satışların yapılması, Bakanlığın iznine tâbi tutulmuştur (m. 7/II). Buna göre, *"Sürekli yayın kuruluşlarınca ikinci ürün ve/veya hizmetin verilmesinin taahhüt edildiği kampanyalar ile üretici firma tarafından yürütülen kampanyalar hariç, kampanyalı satışlar Bakanlığın izni ile yapılır. Bakanlık hangi tür satışların izne tâbi olacağını, ön ödeme, taksit miktarı, teslim süresi, üretici firma garantisi, yatırılacak teminat ile kampanyalı satışlarda uyulması gereken usul ve esasları tespit eder"*.

¹¹⁶ ZEVLİLİLER (Tüketici), s. 110; ASLAN (Tüketici), s. 227; karş. OZANOĞLU, s. 167.

sebebiyle, diğer ön ödemeli satış sözleşmelerinden ayrılmaktadır. Buna karşın, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 7. maddesinin ikinci fıkrasında öngörülen ve *"kampanyalı satış olarak nitelendirilemeyen ancak, malın veya hizmetin bilahare teslim veya yerine getirilmesi koşuluyla yapılan her türlü satışlarda birinci fıkra hükmüne tabidir"* şeklindeki düzenlemeyle, kampanyalı olarak yapılmasa dahi, tüm ön ödemeli satış sözleşmeleri, kampanyalı satış sözleşmesi hakkındaki hükümlere tâbi tutulmuştur.

2. Taksitle Kampanyalı Satış Sözleşmesinin Özellikleri

Doktrinde, kampanyalı satış sözleşmesinin türleri konusunda fikir birliği oluşmamıştır. Kampanyalı satış sözleşmesinin "peşin" ve "taksitle" kampanyalı satış sözleşmesi olmak üzere iki şekilde yapılabileceğini savunanlar olduğu gibi; "ön ödemeli", "peşin" ve "taksitle" kampanyalı satış sözleşmesi olmak üzere üç şekilde yapılabileceğini savunanlar da vardır¹¹⁷.

Kanaatimizce, kampanyalı satış sözleşmesini "ön ödemeli" ve "taksitle" kampanyalı satış sözleşmesi olarak ikiye ayırmak mümkündür. Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un birinci maddesindeki tanım dikkate alındığında, kampanyalı satış sözleşmesinin peşin olarak yapılmasının mümkün olmadığı anlaşılar. Çünkü, söz konusu tanım uyarınca, bir kampanyalı satıştan söz edebilmek için, peşin satış sözleşmesinden farklı olarak (BK. m. 182/II), *"malın veya hizmetin bilahare teslim edilmesi veya yerine getirilmesi"* gerekir (TKHK. m. 7/I). Ön ödemeli satış sözleşmesinde, satış bedelinin, mutlaka kısmî edimler şeklinde ödenmesi şart olmayıp, malın tesliminden önce, bir defada da ödenebilir¹¹⁸. Ön ödemeli satış sözleşmesinde sözleşmeye niteliğini veren unsur, satış bedelinin kısmî edimler şeklinde veya bir defada ödenmesi değil, her ne şekilde olursa olsun malın tesliminden önce ödeme yapılmış olmasıdır.

¹¹⁷ ZEVLİLİLER (Tüketici, s.111), kampanyalı satış sözleşmesinin peşin ve taksitle yapılabileceğini kabul etmekte ve Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 7. maddesinin ikinci fıkrasında düzenlenen ve kampanyalı satış sözleşmesi niteliğinde olmasa bile, kampanyalı satış sözleşmesi hakkındaki hükümlere tâbi kılınan diğer ön ödemeli satış sözleşmelerini "kampanyalı satış benzeri" olarak nitelendirmektedir. OZANOĞLU ise (s. 167), kampanyalı satış sözleşmesinin üç gruba ayrıldığı; ön ödemeli, peşin ve taksitle yapılabileceğini ileri sürmüştür.

¹¹⁸ ZEVLİLİLERE göre (Tüketici, s. 111), peşin kampanyalı satış sözleşmesinde, satış bedelinin tamamı bir defada ödenmekte, mal veya hizmet ise daha sonra teslim edilmekte veya görülmektedir. Taksitle kampanyalı satış sözleşmesinde ise, satış bedeli bir defada toptan ödenmemekte, kısım kısım taksitler hâlinde ödenmektedir.

Kampanyalı satış sözleşmesinin taksitle yapılması da mümkündür (TKHK. m. 7/son). Kanunda, sadece, taksitle kampanyalı satış sözleşmesi bakımından 6. maddenin bazı fıkralarının uygulanacağı düzenlenmiş olup, taksitle kampanyalı satış sözleşmesinin bir tanımı verilmemiştir. Ancak, taksitle satış sözleşmesinin özelliklerinden hareketle, bir taksitle kampanyalı satış sözleşmesinden söz edebilmek için, hem malın tesliminden önce, hem de malın tesliminden sonra satıcıya ödemede bulunulması ve malın tesliminden sonra ödenecek olan taksit sayısının en az iki olması gerektiği söylenebilir.

Kampanyalı satışların iki grup durumunda incelenmesinin pratik önemi, kendisini, ön ödemeli kampanyalı satışlarda, sadece Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 7. maddesinin uygulanmasına karşılık; taksitle kampanyalı satış sözleşmesinde, bu maddenin yanı sıra, erken ödeme durumunda faizden indirim yapılmasını ve satış bedelinin sonradan arttırılamayacağını öngören hükümlerin de (TKHK. m. 6/I ve II) uygulanmasında gösterir¹¹⁹.

II. Taksitle Kapıdan Satış Sözleşmesi

1. Genel Olarak Kapıdan Satış Sözleşmesi

Kapıdan satış sözleşmesi, "doğrudan pazarlama" denilen satış tekniğine dayalı olarak yapılmaktadır. Doğrudan pazarlama tekniğine, "mağazasız pazarlama" ya da "dükkânsız pazarlama" da denilmektedir. Kapıdan satış sözleşmesinde, satıcı, alıcı tarafından davet edilmemiş olmasına rağmen, onun konutuna ya da işyerine giderek, genellikle ayak üstü belirli mal veya hizmetlerin tanıtımını yapmakta ve bu kısa süre içinde ona pazarlamasını yaptığı mal veya hizmetlerden satmaya çalışmaktadır¹²⁰.

"Kapıdan satışlar", Türk hukukunda¹²¹ kanun düzeyinde ilk kez 4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 8. ve 9. maddelerinde düzenlenmiştir¹²².

¹¹⁹ OZANOĞLU, s. 165. Tasarı'da, kampanyalı taksitle satış sözleşmesinde, taksitle satış sözleşmesiyle ilgili maddenin sadece birkaç hükmünün değil, tüm hükümlerinin uygulama alanı bulacağı düzenlenmektedir (m. 7/son).

¹²⁰ AYDOĞDU, s. 33.

¹²¹ Yabancı hukuk sistemlerinde, kapıdan satış sözleşmeleri hakkındaki düzenlemeler için bkz. AYDOĞDU, s. 15 vd..

¹²² Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Tüketici ve Rekabetin Korunması Genel Müdürlüğü tarafından "Kapıdan Satışlara İlişkin, Uygulama Usul ve Esaslarına dair 95/136-137 Sayılı Tebliğ" çıkartılmıştır (RG., 21.12.1995 T., S. 22500). Bu tebliğ karşısında daha önce 25.5.1994 tarihinde Resmî Gazete'de yayınlanarak, yürürlüğe girmiş bulunan "Taksitli Kampanyalı ve Kapıdan Satışlar Hakkındaki Uygulama Esaslarına Dair TRKGM.-94/2-3

Ancak, bu kanundan önce de kapıları rasgele çalarak, belirli bir mal veya hizmetin tanıtımını yapan ve satmak isteyen "pazarlamacı", "temsilci", "dağıtımçı", "distribütör", "röprazantan" ve benzeri sıfatlarla anılan kişiler ile tüketiciler arasında bu tür sözleşmeler yapılmaktaydı¹²³.

Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 8. maddesinin birinci fıkrasında, kapıdan satış sözleşmesi şöylece tanımlanmıştır, "*Kapıdan satışlar, işyeri, fuar, panayır gibi satış mekanları dışında, önceden mutabakat olmaksızın yapılan değeri 1.000.000 Türk Lirasını*¹²⁴ *aşan, tecrübe ve muayene koşullu satışlardır*"¹²⁵. Görüldüğü gibi, bu hükümle kanunkoyucu, kapıdan satış sözleşmesini, "tecrübe ve muayene koşuluyla yapılan" bir satış sözleşmesi olarak düzenlemiştir¹²⁶. Tecrübe ve muayene koşuluyla yapılan satış sözleşmesi, Borçlar Kanunu'nun 219-221. maddelerinde düzenlenmiş bulunmaktadır. Ancak, bu hükümler, tüketicinin korunması amacını tam olarak gerçekleştirmediği için, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 8. ve 9. maddeleriyle, Avrupa Birliği normlarına uygun olarak tüketiciyi koruyucu hükümler öngörülmüştür¹²⁷. Tüketicinin taraf olduğu kapıdan satış sözleşmesine, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un hükümleri (m. 8 ve 9); buna karşılık tüketicinin taraf olmadığı kapıdan satış sözleşmelerine ve diğer tecrübe ve muayene koşuluyla satış sözleşmelerine Borçlar Kanunu'nun maddeleri (m. 219-221) uygulanır. Ayrıca, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'da hüküm

sayılı Tebliğ'in kapıdan satışlarla ilgili hükümlerinin uygulanma olanağı kalmamıştır. Bkz. **ZEVKLİLER (Tüketici)**, s. 120, dn. 5a.

¹²³ **ZEVKLİLER (Tüketici)**, s. 116. Tasarı'da, yürürlükteki kanunda yer almayan, "*Bakanlık, kapıdan satış yapacaklarda aranılacak nitelikleri, bu Kanuna tâbi olan ve olmayan kapıdan satışları ve kapıdan satışlara ilişkin uygulama usul ve esaslarını belirler*" hükmü getirilmektedir (m. 8/II).

¹²⁴ "*1.000.000 liralık değer, her yılın Ekim ayı sonunda Devlet İstatistik Enstitüsü'nün Toptan Eşya Fiyat Endeksinde meydana gelen ortalama fiyat artışı oranında artar. Bu durum her yıl Aralık ayı içinde Resmi Gazetede ilân edilir.*" (TKHK. m. 8/son). Tasarı'da, bu miktar "20.000.000" liraya çıkarılmakta ve mevcut düzenlemede olduğu gibi, miktarın, her yıl Bakanlık tarafından belirleneceği düzenlenmektedir (m. 8/I c. 2).

¹²⁵ Tasarı'da, kapıdan satış sözleşmesi yeniden tanımlanmıştır (m. 8/I). Buna göre, "*Kapıdan satış; işyeri, fuar, panayır gibi satış mekânları dışında yapılan ve değeri 20 000 000 lirayı aşan satımlardır*". Görüldüğü gibi burada, mevcut düzenlemeden farklı olarak "önceden mutabakat olmaksızın" koşulu aranmamıştır. Ayrıca, tanımda, "tecrübe ve muayene koşullu bir satış sözleşmesi" türü olduğuna yer verilmemiştir.

¹²⁶ Kapıdan satış sözleşmeleri ile genel tecrübe ve muayene koşuluyla satış sözleşmeleri arasındaki farklar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **ZEVKLİLER (Tüketici)**, s. 117 vd.; **AYDOĞDU**, s. 105 vd.; **OZANOĞLU**, s. 171; **ASLAN (Tüketici)**, s. 232; ayrıca tecrübe ve muayene koşuluyla satış sözleşmesi hakkında bkz. **TANDOĞAN**, s. 295 vd.; **BERKİ**, s. 39 vd..

¹²⁷ Avrupa Birliği bünyesinde 20.11.1985 tarihli "İşyeri Dışında Akdedilen Sözleşmelerde Tüketicinin Korunması Hakkında Meclis Yönergesi" çıkartılmıştır.

bulunmayan hallerde, tüketicinin taraf olduğu kapıdan satış sözleşmelerine de, Borçlar Kanunu'nun 219-221. maddeleri uygulanır (TKHK. m. 30)¹²⁸.

Tüketicinin taraf olduğu kapıdan satış sözleşmelerini, diğer satış sözleşmelerinden ayıran özellikler, şöylece sıralanabilir¹²⁹:

- Satış işyeri, fuar, panayır gibi satış mekanları dışında yapılmalıdır (TKHK. m. 8/I, KSİT. m. 4/e)¹³⁰.

- Satış, önceden mutabakat olmadan yapılmalıdır (TKHK. m. 8/I, KSİT. m. 2/a, 4/e)¹³¹.

- Satış konusu mal ve hizmetin değeri, belli bir meblâğdan az olmamalıdır (TKHK. m. 8/I, KSİT. m. 4/e).

- Satışın, işyeri dışında yapılması teamül ve ticarî örf ve adetten olmamalıdır (TKHK. m. 8/V)¹³².

- Satış konusu mal, düzenleme kapsamı içinde yer almalıdır (KSİT. m. 19)¹³³.

¹²⁸ **ZEVKLİLER (Tüketici)**, s. 117. Tecrübe ve muayene koşulu, teknik anlamda bir şart olduğu için, şarta bağlı sözleşmeler hakkındaki Borçlar Kanunu'nun 149-155. maddeleri, niteliğine uygun düştükçe kapıdan satış sözleşmesine de uygulanır (TKHK. m.30). bkz. **AYDOĞDU**, s. 105.

¹²⁹ Kapıdan satış sözleşmesinin ayırıcı özellikleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **AYDOĞDU**, s. 67 vd.; **ZEVKLİLER (Tüketici)**, s. 119 vd.; **OZANOĞLU**, s. 175 vd..

¹³⁰ **ZEVKLİLER (Tüketici)**, s. 119; **AYDOĞDU**, s. 67; **OZANOĞLU**, s. 176.

¹³¹ Bu koşul, Tasarı'da aranmamaktadır (m. 8). Eğer, tüketici, satıcıyı kendisi bulunduğu yere çağırır veya satıcı önceden haber verip, randevu alarak tüketicinin yanına giderse ya da satıcı önce tüketicinin kapısına giderek satış teklifinde bulunur, fakat tüketici düşünmek için süre ister ve daha sonra tarafların bir araya gelmeleriyle sözleşme kurulursa, artık bu sözleşmeyi kapıdan satış olarak nitelendirmek doğru değildir. Bkz. **ZEVKLİLER (Tüketici)**, s. 121; **AYDOĞDU**, s. 70. Tebliğ'e göre, "Bu tebliğ kapsamındaki satışlarla ilgili olarak görüşme veya gösteri tarih ve yerinin tüketici ve satıcı, satış temsilcisi, elemanı, tanıtım görevlisi, distribütör ve benzerleri tarafından yazılı sözlü veya benzeri yollarla tespiti, önceden mutabakat olarak nitelendirilemez" (KSİT. m. 2/II).

¹³² Bu koşul, Tasarı'da aranmamaktadır (m. 8). Teamül ve ticarî örf ve adet hakkında Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'da bir hüküm olmadığı için, bu kavramların içeriğinin belirlenmesinde genel hükümlere bakmak gerekir (TKHK. m. 30). Bu hükümlere, Medenî Kanun'un 1. maddesi ve Türk Ticaret Kanunu'nun 1. maddesinin ikinci fıkrası, örnek olarak gösterilebilir. Bkz. **AYDOĞDU**, s. 72 vd..

¹³³ Tebliğ'de, bazı satışlar, kapıdan satışlara ilişkin hükümlerin kapsamı dışında bırakılmıştır (KSİT.'in 19). Buna göre, "a. Gıda maddeleri satışları, b. Halkın gündelik tüketiminin düzenli olarak karşılanmasına yönelik satışlar, c. Sigorta sözleşmeleri, d. Eğitim ve/veya kültürel amaçlı ses kaseti, video kaseti veya benzerlerini kapsayan satışlar, e. İşyeri dışında satılması teamül, ticarî örf veya adetten kabul edilen mal veya hizmet satışları" hakkında sözü geçen tebliğ hükümleri uygulanmaz.

Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'la kapıdan satış sözleşmelerinde, tüketiciye, onun korunması bakımından son derece önemli olan cayma hakkı tanınmıştır(TKHK. m. 8/II)¹³⁴. Buna göre, *"Bu tür satışlarda; tüketici, yedi günlük¹³⁵ tecrübe ve muayene süresi sonuna kadar malı kabul veya hiçbir gerekçe göstermeden, reddetmekte serbesttir. Satıcı almış olduğu bedeli, kıymetli evrakı ve tüketiciyi bu hukukî işleminden dolayı borç altına sokan her türlü belgeyi, cayma bildiriminin kendisine iadeli taahhütlü mektup ya da noter aracılığı ile ulaşması veya bizzat teslim edilmesi tarihinden itibaren 10 gün içerisinde tüketiciye iade etmekle ve 20 gün içerisinde de malı geri almakla yükümlüdür"*. Tüketiciye cayma hakkını tanıyan hüküm, emredici nitelikte olduğu için, tüketicinin, bu hakkından feragati veya bunu kullanamayacağına ilişkin olarak sözleşmeye konulan kayıtlar geçersizdir (BK. m.19/II, TKHK. m. 30)¹³⁶.

2. Taksitle Kapıdan Satış Sözleşmesinin Özellikleri

Tarafların aslî edimlerinin ifa zamanı bakımından, kapıdan satış sözleşmesi; peşin, veresiye, taksitle veya ön ödemeli olarak yapılabilir¹³⁷. Türk hukukunda, Fransız hukukunda olduğu gibi, "peşin ödeme yasağı" (interdiction de paiment)¹³⁸ bulunmadığı için, kapıdan satış sözleşmelerinin, peşin olarak yapılması mümkündür¹³⁹. Uygulamada, kapıdan satış sözleşmelerinin çoğu taksitle yapılmaktadır¹⁴⁰.

Taksitle kapıdan satış sözleşmesi; tüketicinin, satış bedelini, mal kendisine teslim edildikten veya hizmet sunulduktan sonra ve veresiye kapıdan satış sözleşmesinden farklı olarak, bir defada değil, kısım kısım ödediği kapıdan satış sözleşmesidir¹⁴¹.

¹³⁴ Kapıdan satış sözleşmesinde cayma hakkı konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. **AYDOĞDU**, s. 108 vd.; **ZEVKLİLER (Tüketici)**, s. 128 vd; **OZANOĞLU**, s. 177 vd..

¹³⁵ Yedi günlük sürenin çeşitli ihtimallere göre işlemeye başladığı tarihler için bkz. "Kapıdan Satışlara İlişkin Uygulama Usul ve Esaslarına Dair Tebliğ"ın 13. maddesi.

¹³⁶ **AYDOĞDU**, s. 109.

¹³⁷ **AYDOĞDU**, s. 110; karş. **ZEVKLİLER (Tüketici)**, s. 127.

¹³⁸ Peşin satış yasağına göre, cayma süresi dolana kadar tüketiciden her hangi bir ödeme yapması istenemeyeceği gibi, onu borç altına sokan her hangi bir kıymetli evrak vermesi de istenemez. Bkz. **ZEVKLİLER (Tüketici)**, s. 127. Tasarı'da, peşin ödeme yasağına ilişkin bir düzenlemeye yer verilmiştir (m. 8/III). Buna göre, *"Bu süre (cayma süresi) dolmadan satıcı, kapıdan satış işlemine konu mal veya hizmet karşılığında tüketiciden herhangi bir isim altında ödeme yapmasını veya borç altına sokan herhangi bir belge vermesini isteyemez"*.

¹³⁹ **AYDOĞDU**, s. 110.

¹⁴⁰ **OZANOĞLU**, s. 170.

¹⁴¹ **AYDOĞDU**, s. 116.

Diğer kapıdan satış sözleşmelerinden farklı olarak, taksitle kapıdan satış sözleşmesinde, taksitle satış sözleşmesine ilişkin Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 6. maddesi de uygulanır (TKHK. m.8/VI). Buna göre, taksitle kapıdan satış sözleşmesinde, ayrıca şu hükümler de uygulanır:

- Tüketicinin kalan taksitlerini ya da borcun tamamını erken ödemesi durumunda, satıcı, faizden uygun bir indirim yapmakla yükümlüdür (TKHK. m. 6/I, KSİT. m. 11/III).

- Tüketicinin taksitlerden birini veya bir kaçını ödememesi durumunda, geri kalan borcun tamamının muaccel olacağı hakkındaki koşulun geçerli olabilmesi için, satıcının bütün edimlerini yerine getirmiş olması ve taksiti ödememe tarihinden itibaren en az dört hafta geçmiş olması, ayrıca, satıcının tüketiciye en az bir haftalık süre vererek muacceliyet uyarısında bulunması gerekir (TKHK. m. 6/II, KSİT. m. 11/IV).

- Tüketicie yazılı olarak bildirilen mal ve hizmetin toplam satış fiyatı hiçbir şekilde değiştirilemez (TKHK. m. 6/II, KSİT. m. 10/II).

- Satıcı, mal veya hizmetlerin peşin fiyatlarını, vadeye göre faizle birlikte ödenecek toplam satış fiyatını, faiz miktarını, faizin hesaplandığı yıllık oranı, ön ödeme tutarını, ödeme plânını gösteren bir belgeyi ve sözleşmenin bir örneğini tüketiciye vermek zorundadır (TKHK. m. 6/III, KSİT. m. 11/I).

- Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'da hüküm bulunmaması durumunda, taksitle satış sözleşmesine ilişkin Borçlar Kanunu'nun 222-224. maddeleri, taksitle kapıdan satış sözleşmesine de uygulanır (TKHK. m.30).

- Taksitle kapıdan satış sözleşmesinde, malı teslim veya hizmeti ifa edimi satıcı tarafından daha sonra ifa edilecekse, kampanyalı satış sözleşmesine ilişkin hükümler, bu sözleşmeye de uygulanır (TKHK. m.7/II)¹⁴².

Kapıdan satış sözleşmesinde satılan mal veya hizmet, bedel hiç ödenmeden teslim edilir veya sunulursa, taksitle satış sözleşmesine ilişkin hükümlerin uygulanacağı konusunda tartışma yoktur. Ancak, satıcının, malı, bir veya birkaç taksit ödemesinden sonra teslim edeceği kararlaştırılmışsa, bu hâlde taksitle satış sözleşmesine ilişkin hükümlerin uygulanıp uygulanmayacağı konusunda, doktrinde

¹⁴² AYDOĞDU, s. 119.

tartışma vardır. Bir görüşe göre¹⁴³, malın tesliminden sonra en az iki taksit kararlaştırılmış olmalıdır ki, sözleşme, taksitle satış sözleşmesi olarak nitelendirilebilsin. Ayrıca, teslimden önce yapılan ödemeler de taksit niteliği taşımaz. Diğer görüşe göre ise¹⁴⁴, satış sözleşmesinin taksitle satış sözleşmesi olarak nitelendirilebilmesi için, bedelin tamamı ödenmeden malın teslim edilmiş olması yeterlidir. İki görüşü bağdaştırarak bir sonuca ulaşan Aydoğdu'ya göre, taksitle satış sözleşmesine ilişkin hükümler, tüketiciyi korumaya yönelik olduğu için, yapılacak yorum da tüketici lehine olmalıdır. Sözleşmenin, taksitle satış sözleşmesi niteliğinde kabul edilebilmesi için, en az iki taksit kararlaştırılmış olmalıdır; ancak, malın tesliminden önce yapılan ödemelerin de taksit niteliğinde kabul edilmesi ve malın tesliminden sonra en az bir taksit kararlaştırılmalıdır¹⁴⁵.

Kanaatimizce, malın tesliminden önce yapılmış olan ödemelerin, taksit olarak kabul edilmesi doğru değildir. Bir kısmî ödemenin, taksit niteliğinde kabul edilebilmesi için, malın tesliminden sonra yapılması gerekir. Malın tesliminden önce yapılan ödemeler, ön ödeme niteliğindedir. Ayrıca, malın tesliminden önce yapılan ödemelerin taksit niteliğinde olmadığı göz önünde tutulursa, kapıdan taksitle satış sözleşmesinde, malın tesliminden sonra, en az iki taksit kararlaştırılmalıdır. *Tüketici lehine yorum*

III. Mülkiyeti Saklı Tutma Kaydıyla Yapılan Taksitle Satış Sözleşmesi

1. Genel Olarak Mülkiyeti Saklı Tutma Sözleşmesi

Taksitle satış sözleşmesinin yaygınlık kazanmasıyla birlikte önemi artan mülkiyeti saklı tutma sözleşmesi, bir taşınır malın zilyetliğini mülkiyeti kazandırma amacıyla devreden kimsenin, belirli bir olayın (çoğunlukla satış bedelinin ödenmesi) gerçekleşmesine kadar, bu taşınır üzerindeki mülkiyet hakkını, teminat amacıyla saklı tutmasını öngören bir sözleşmedir¹⁴⁶. Mülkiyeti saklı tutma sözleşmesinin dayandığı temel fikir, alacağını almadan taşınır malını teslim eden kimsenin, bu alacağını teminat altına almaktır¹⁴⁷.

¹⁴³ Bkz. AYDOĞDU, s. 117, dn. 92 de belirtilen yazarlar.

¹⁴⁴ TANDOĞAN, s. 302.

¹⁴⁵ AYDOĞDU, s. 117.

¹⁴⁶ SEROZAN, Rona; "Mülkiyeti Muhafaza Anlaşması" (MHAD. 1968, S. 2, s. 176); GÜRKANLAR, Metin; "Mülkiyeti Saklı Tutma Koşuluyla Satılan Mallar Hakkında Cebri İcra ve İflâs Uygulaması" (Dr. Birol Dündar'a Armağan, AİTİAD. 1976, S. 1-2, s. 206); UYGUR, s. 933; İNCEOĞLU, s. 86; YHGK., 3.2.1984 tarih ve 4-117 E., 68 K. sayılı karar (İKİD. 1984, S. 283, s. 2724 vd.).

¹⁴⁷ SEROZAN, s. 176.

Mülkiyeti saklı tutma sözleşmesi, ayrı bir sözleşme olarak yapılabilmesine rağmen, daha çok ana sözleşmeye eklenen bir kayıt niteliğinde yapılır. Bu niteliği itibarıyla, mülkiyeti saklı tutma sözleşmesi asıl sözleşmenin bir teminatı durumundadır¹⁴⁸. Hemen belirtelim ki, teminat niteliğine bakarak, bu sözleşmeyi, rehinle karıştırmamak gerekir. Mülkiyeti saklı tutma sözleşmesiyle teminat altına alınan alacak ödenmediği zaman, malın kendisi geri alındığı hâlde; rehinde, teminat altına alınan alacak ödenmediği zaman, rehin konusu malın kendisi değil, ancak satışa çıkarılması ve bedelinden alacağın ödenmesi istenebilir¹⁴⁹.

Mülkiyeti saklı tutma sözleşmesi, Medenî Kanun'un 764 ve 765. maddelerinde, taşınır mallarda, mülkiyetin, teslimle karşı tarafa geçeceği kuralına istisna olarak düzenlenmiştir¹⁵⁰. Medenî Kanun'un 764. maddesinde, mülkiyeti saklı tutma sözleşmesinin şekil koşulları; Medenî Kanun'un 765. maddesinde ise, mülkiyeti saklı tutma kaydıyla yapılan taksitle satış sözleşmesinde satıcının malı geri alma hakkı düzenlenmiştir. Buna göre, *"Başkasına devredilen bir malın mülkiyetinin saklı tutulması kaydı, ancak resmî şekilde yapılacak sözleşmenin devralanın yerleşim yeri noterliğinde özel siciline kaydedilmesi ile olur"*¹⁵¹. Bir mülkiyeti saklı tutma sözleşmesinin geçerli olarak yapılabilmesi için, şekle ve esasa ilişkin olarak şu unsurların bir araya gelmesi gerekir¹⁵².

- Mülkiyetin devri borcunu yükleyen bir sözleşme (satış, bağışlama, trampa vs.) olması gerekir. Mülkiyeti saklı tutma sözleşmesinin konusu, ancak bir taşınır mal olabilir¹⁵³. Bu sebeple, mülkiyetin devri borcunu doğuran sözleşmelerin konusunun da taşınır mal olması gerekir. Ancak, taşınır bir malı konu almasına rağmen, hayvan satışı sözleşmelerinde de mülkiyeti saklı tutma kaydı konamaz (MK. m. 764/II).

¹⁴⁸ YHGK., 3.2.1984 tarih ve 4-117 E., 68 K. (İKİD. 1984, S. 283, s. 2724 vd.).

¹⁴⁹ GÜRKANLAR, s. 206-207; karş. SEROZAN, Rona; "Mülkiyeti Saklı Tutma Anlaşması ve Teminaten Temlik" (Prof. Dr. Erdoğan Moroğlu'na 65. Yaş Günün Armağanı, İstanbul 1999, s. 989) (Kısaltması: Teminaten Temlik); ANSAY, s. 107.

¹⁵⁰ 743 sayılı Türk Kanunu Medenîsinde, bu maddelere, 688. ve 689. maddeler karşılık gelmekteydi. Mülkiyeti saklı tutma sözleşmesinin, kanun sistematigi içerisindeki yeri yerinde olarak seçilmemiştir. Çünkü, mülkiyeti saklı tutma sözleşmesi, teslimle mülkiyetin geçeceği ilkesine istisna olmaktan daha fazla bir anlam taşır. Bu yüzden taşınır rehnini izleyen ayrı bir bapta yer alması gerekirdi. Bkz. SEROZAN, s. 177.

¹⁵¹ Yeni düzenlemeyle, yürürlükten kaldırılan Medenî kanunun, bu hükmünün karşılığını oluşturan 688. maddesinden genel olarak farklı bir düzenleme getirilmemiş, dili sadeleştirilmiştir. Ancak, eskiden sözleşmenin noter tarafından tasdik edilmesi öngörülmüşken, yeni düzenlemede, resmî şekilde düzenlenmesi öngörülmüştür.

¹⁵² Bkz. SEROZAN, s. 179 vd.; FEYZİOĞLU, s. 164 vd..

¹⁵³ Bkz. GÜRKANLAR, s. 207 vd.; FEYZİOĞLU, s. 163, 164.

- Mülkiyetin devrinin şarta bağlanmış olması gerekir¹⁵⁴. Burada şarta bağlı olan, tasarruf işlemi olan mülkiyetin devredilmesidir. Taahhüt işlemi olan satış sözleşmesi veya mülkiyetin devrini öngören diğer sözleşmeler şarta bağlı değildir¹⁵⁵.

- Mülkiyeti saklı tutma sözleşmesinin resmî şekilde düzenlenmesi¹⁵⁶ ve mülkiyeti saklı tutma siciline kaydedilmesi gerekir¹⁵⁷.

Mülkiyeti saklı tutma sicilinin, tapu sicili gibi "olumsuz etkisi" olmasına rağmen, "olumlu etkisi" yoktur¹⁵⁸. Çünkü, bu sicile kayıt yapılmaksızın mülkiyeti saklı tutma sözleşmesi hukuken geçerli olarak doğmamaktadır. Diğer yandan, sicilin olumlu etkisi olmaması nedeniyle, bu sicile güvenerek aynî hak kazanmak isteyenlerin, iyi niyetleri korunmamaktadır¹⁵⁹.

Mülkiyeti saklı tutma sözleşmesi, alıcının edimini yerine getirmesiyle sona erer. Mülkiyeti saklı tutmaya konu eşya üzerinde tam mülkiyet hakkının üçüncü kişilerce kazanılması durumunda da, mülkiyeti saklı tutma sözleşmesi sona erer. Örneğin, üçüncü bir kişi, emin sıfatıyla zilyetten, zilyetliği devralma (MK. m. 988) veya birleşme (MK. m. 776) ya da hukukî taşıyir (işleme) (MK. m. 775) ile eşya üzerinde mülkiyet hakkını kazanırsa mülkiyeti saklı tutma sözleşmesi sona erer¹⁶⁰.

¹⁵⁴ Doktrinde tartışmalı olmakla birlikte hâkim görüş, bu durumda şartın erteleyici nitelikte olacağı yönündedir. Bkz. SEROZAN, s. 180.; SEROZAN (Teminaten Temlik), s. 988; TANDOĞAN, s. 319; GÜRKANLAR, s. 207; FEYZİOĞLU, s. 168.

¹⁵⁵ GÜRKANLAR, s. 207.

¹⁵⁶ Yürürlükten kaldırılan Medenî Kanunda (m. 688), sözleşmenin noter tarafından tasdik edilmesi, Noterlik Kanunu'nda ise (m. 89) mülkiyeti saklı tutma sözleşmesini, noterlerin re'sen düzenleyeceği düzenlenmişti. Yeni düzenlemede, sözleşmenin resmî şekilde düzenlenmiş olması aranmıştır.

¹⁵⁷ Mülkiyeti saklı tutma sözleşmesini, özel siciline kaydetmeye yetkili olan noter, alıcının ikametgâhı noteridir (MK. m. 764). "Mülkiyeti muhafaza sözleşmeleri alıcının ikametgâhındaki noter tarafından tasdik ve özel siciline tescil edilmedikçe BK m. 11 uyarınca geçerli değildir geçerli değildir." YİBK., 19.4.1944 tarih ve 36/14 sayılı karar (RG., S. 5843). Kanaatimizce, eski düzenlemeyi esas alan bu içtihat, sözleşmenin tasdikini yapmaya yetkili noteri belirten kısmı bakımından geçerliliğini yitirmiştir. Çünkü, yeni düzenlemede, eski düzenlemeden farklı olarak, sadece özel sicile kaydetme bakımından yetkili noteri göstermiş, sözleşme bakımından ise, sadece bunun resmî şekilde yapılmasını aramıştır (m. 764). Artık mülkiyeti saklı tutma sözleşmesinin herhangi bir noter tarafından düzenlenmesi mümkündür. Ancak, sözleşmenin, alıcının ikametgâhı noterindeki özel sicile kaydedilmesi gerekir.

¹⁵⁸ Tapu sicilinin etkileri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. ERTAŞ, Şeref; Eşya Hukuku, B. 3, İzmir 1997, s. 92 vd..

¹⁵⁹ SEROZAN (Teminaten Temlik), s. 998, 999; ANSAY, s. 110; KARAHASAN, s. 277; TUNÇOMAĞ, s. 330; YAVUZ, s. 212; İNCEOĞLU, s. 91. Mülkiyeti saklı tutma siciline yapılan tescilin işlevi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. SEROZAN, s. 185 vd..

¹⁶⁰ SEROZAN (Teminaten Temlik), s. 1002.

2. Mülkiyeti Saklı Tutma Kaydıyla Yapılan Taksitle Satış Sözleşmesinin Özellikleri

Mülkiyeti saklı tutma sözleşmesine, genellikle taşıt, beyaz eşya ve elektronik eşya gibi malların taksitle satışında başvurulmaktadır¹⁶¹.

Mülkiyeti saklı tutma kaydıyla yapılan taksitle satış sözleşmesine ilişkin, Borçlar Kanunu'nun 222., 223. maddeleri ve Medenî Kanun'un 765. maddesi olmak üzere üç hüküm bulunmaktadır. Borçlar Kanunu'nun 222. maddesine göre, *"Menkul bir mal semeni taksitle tesviye edilmek şartı ile satım ve teslim edilip de alıcı taksitlerden birini tediye eden temerrüt ettiği halde... kendisi için bu hakkı muhafaza etmiş ise satılanın mülkiyetini iddia...edebilir"*.

Satıcı, eğer Borçlar Kanunu'nun 222. maddesinde ifade edildiği gibi bir kaydı sözleşmeye koymuşsa, satılan üzerinde mülkiyet iddiasında bulunma hakkını, nasıl kullanacağı ve satıcının bu hakkını kullanması durumunda tarafların birbirinden neleri isteyebileceği Borçlar Kanunu'nun 223. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre, *"Satılanın mülkiyetini iddia eden satıcı hakkında mülkiyeti muhafaza şartına müteallik hükümler tatbik olunur. Satıcı satımı feshettiği halde satıcı ve alıcının her biri, diğerinden aldığı şeyi iade ile mükelleftir. Satıcı her halde münasip bir kira bedeli talep edebileceği gibi satılan bozulmuş ise tazminat dahi talep edebilir. Alıcıya bundan ziyade borç tahmil eden mukaveleler batıldır."* Medenî Kanun'un "Taksitle satış" başlığını taşıyan 764. maddesine¹⁶² göre, *"Taksitle mal satan kimse, bu satımlara ilişkin özel hükümlere uymak koşuluyla, mülkiyeti saklı tutma sözleşmesine dayanarak, sattığı malın geri verilmesini isteyebilir."*¹⁶³.

Bu hükümlerden hareket ederek, bazı sonuçlara varılabilir. Her şeyden önce, taksitle satış sözleşmesinde, satıcının, satılan üzerinde mülkiyet iddia edebilmesi için, sözleşme, mülkiyeti saklı tutma kaydıyla yapılmış olmalı ve bu kaydın geçerli

¹⁶¹ SEROZAN (Teminaten Temlik), s. 990.

¹⁶² SEROZAN (s. 178), Borçlar Kanunu'nun 223. maddesi var iken, bu hükmün bir tekrarı niteliğinde olan Medenî Kanun'un 689. maddesinin (yeni kanunda m. 765) gereksiz olduğunu ileri sürmüştür.

¹⁶³ Yürürlükten kaldırılan Medenî Kanun'un, bu maddenin karşılığı oluşturan 689. maddesinde, aynı konuya ilişkin Borçlar Kanunu'nun 223. maddesinden farklı ifadeler kullanılmıştı ve bu karışıklıklara yol açabiliyordu. Yeni düzenlemeyle, taksitle satış sözleşmesine ilişkin düzenlemelere yollama yapılarak, bu karışıklık ortadan kaldırılmıştır. Eski düzenleme şöyleydi, *"Taksit ile mal satan kimse mülkiyeti muhafaza mukavelesine istinat ile malın iadesini ancak almış olduğu taksitlerden malın kullanmakla eskimesinden mütevellit tazminat ve münasip bir ücret miktarını tenzil eden mütebakiyi geriye vermek şartı ile talep edebilir"*.

olabilmesi için ise, mülkiyeti saklı tutma sözleşmesinin şekil koşullarına (MK. m. 764) uyulmalıdır¹⁶⁴.

Taksitle satış sözleşmesine mülkiyeti saklı tutma kaydı konulmuşsa, malın geri verilmesi için, dönme hakkının kullanılmasından farklı olarak aynî istihkak davası açılır. Burada malın geri verilmesinin dayandığı hukukî sebep, sebepsiz zenginleşme veya sözleşmeden doğan hak değil, aynî bir haktır¹⁶⁵.

Yabancı ülkelerde uygulaması çok yaygın olan mülkiyeti saklı tutma sözleşmesi, ülkemizde pek uygulanmamaktadır. Taksitle satış sözleşmelerinde, zaten noterde yapılması zorunlu olan motorlu taşıt satışı dışında, mülkiyeti saklı tutma kaydına çok başvurulmamaktadır. Bunun nedenlerinden biri, sözleşmenin resmî şekilde yapılması ve alıcının ikametgâhındaki noter tarafından özel siciline kaydedilmesinin gerekmesidir. Çünkü, bu, masraflı ve zaman alıcı bir yoldur¹⁶⁶. Bu sebeple uygulamada, mülkiyeti saklı tutma sözleşmesi yerine, genellikle, kefalet sözleşmesine başvurulmakta yada alıcıdan kıymetli evrak alınmaktadır¹⁶⁷.

¹⁶⁴ TANDOĞAN, s. 317.

¹⁶⁵ TANDOĞAN, s. 319; FEYZİOĞLU, s. 169; TUNÇOMAĞ, s. 336; UYGUR, s. 933.

¹⁶⁶ SEROZAN (Teminaten Temlik), s. 987; ANSAY, s. 109.

¹⁶⁷ SEROZAN (Teminaten Temlik), s. 998. Teminat olarak çek veya bono gibi kıymetli evrak alınması, alıcı bakımından çok sakıncalıdır. Çünkü, kıymetli evrak hukukunda mevcut olan "soyutluk ilkesi" nedeniyle alıcı, satıcıya karşı mevcut olan şahsî def'ilerini, kıymetli evrakı elinde bulunduran üçüncü kişiye karşı ileri süremez. Bkz. HATEMİ/SEROZAN/ARPACI, s. 124. Kıymetli evrak hukukundaki soyutluk ilkesi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. POROY, Reha/TEKİNALP, Ünal, Kıymetli Evrak Hukuku Esasları, B. 14, İstanbul 1999, s. 38 vd..

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TAKSİTLE SATIŞ SÖZLEŞMESİNİN TARAFLARI VE SÖZLEŞMENİN KURULMASI

§1. Taksitle Satış Sözleşmesinin Tarafları

I. Alıcı

Taksitle satış sözleşmesinde, satış konusu malın mülkiyetini devralan ve bedelini taksitler hâlinde ödemeyi taahhüt eden taraf, alıcı olarak adlandırılmaktadır. Taksitle satış sözleşmesinde, alıcının nitelikleri, sözleşmenin, Borçlar Kanunu ya da Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun hükümlerine tâbi olması bakımından farklılık arz etmektedir. Borçlar Kanunu hükümlerine tâbi olan taksitle satış sözleşmeleri bakımından, herkes alıcı olabilirken; Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun hükümlerine tâbi taksitle satış sözleşmesinde, alıcı, tüketici niteliğine sahip olmalıdır.

1. Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Bakımından

a) Genel Olarak

Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun bakımından alıcı, bu kanunla getirilen özel korunmaya ihtiyacı olan ve bu nedenle, belli özelliklere sahip olması gereken bir kişi olmalıdır. Bu kişi, "tüketici" olarak adlandırılmaktadır (TKHK. m. 1 vd.).

Daha önce de değinildiği gibi, tüketici kavramının açıklanmasında, çeşitli hukuk sistemlerinde objektif veya sübjektif sistem olmak üzere iki ayrı sistem benimsenmiştir¹. Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 3. maddesinin (f) bendinde, sübjektif sistemi benimsenerek, tüketicinin hangi amaçla hareket ettiğine önem verilmiştir. Söz konusu maddede, tüketici; "*Bir mal veya hizmeti özel*

¹ Bkz. yuk. Birinci Bölüm, §3, III, 1.

amaçlarla satın alarak nihaî olarak kullanan ve tüketen gerçek veya tüzel kişi" olarak tanımlanmıştır².

Öncelikle, alıcı ile tüketici kavramlarının birbirinden farklı olduğunu ifade etmek gerekir. Bütün alıcılar, tüketici değildir. Tüketici, belirli bir mal veya hizmeti kişisel ihtiyacı için edinen ve nihaî olarak kullanan kimsedir. Alıcının ise, belirli bir malı kişisel ihtiyacı için ve nihaî olarak tüketmek amacıyla edinmesi gerekmemez. O, belli bir malı, ticarî veya meslekî faaliyeti için edinebilir³. Ayrıca, alıcının satın aldığı mal, nihaî olarak tüketilecek bir mal olmayabilir. Tüketicinin satın aldığı mal veya yararlandığı hizmetler ise, tüketim alanındaki mal veya hizmetler olmalıdır⁴.

b) Tüketici Kavramının Özellikleri

Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun çerçevesinde tüketici kavramının özellikleri; özel amaçla hareket, nihaî olarak kullanma, gerçek veya tüzel kişi olabilme şeklinde sıralanabilir.

aa) Özel Amaçla Hareket

Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'a tâbi taksitle satış sözleşmesinde, alıcının hangi amaçla hareket ettiği önem taşımaktadır. Alıcının, tüketici olarak kabul edilebilmesi için, belli bir malı satın alırken veya hizmetten yararlanırken, özel ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla hareket etmiş olması gerekir⁵. Kendi ticaret veya mesleğinin icrası amacıyla hareket eden kişi, tüketici olarak kabul edilmez⁶. Burada, kişinin iradesi esas alındığına göre, özel amaçlarla hukukî ilişkiye giren tarafın, aynı zamanda tâcir veya serbest meslek sahibi olması önem taşımaz⁷. Diğer bir deyişle, bir tâcir veya meslek sahibinin, kendi özel ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla mal

² Tasarı'da tüketicinin tanımı değiştirilmiştir (m. 3/e). Buna göre, "Tüketici :Bir mal veya hizmeti ticarî veya meslekî olmayan amaçlarla edinen, kullanan veya bunlardan yararlanan gerçek ya da tüzel kişiyi" ifade eder.

³ **ASLAN (Tüketici)**, s. 3. Tüketici kavramı dar ve geniş olmak üzere iki anlamda kullanılmaktadır. Geniş anlamda tüketici, ticarî veya meslekî faaliyeti ya da şahsî ihtiyacı için sözleşme yapan gerçek ve tüzel kişiyi ifade etmektedir. Dar anlamda tüketici ise, ticarî ve meslekî faaliyeti dışında ya da şahsî ihtiyacı için sözleşme yapan gerçek veya tüzel kişidir. Bkz. **AYDOĞDU**, s. 75. Buna göre, alıcı kavramı, geniş anlamda tüketici kavramına; tüketici kavramı ise, dar anlamda tüketici kavramına karşılık gelmektedir.

⁴ **POROY**, s. 522.

⁵ Özel amaçla hareketin kapsamını belirleyici kriterler; "kişisel kullanım", "ailevî kullanım", "ev işlerinde kullanım", "özel kullanım", "özel amaç" olarak karşımıza çıkmaktadır.

⁶ **POROY**, s. 523. **OZANOĞLU (Tüketici)**, s. 685. Örneğin, satmak amacıyla çiçek üreten kişi, karanfil fidesi satın aldığı anda tüketici olarak değerlendirilmez. Bkz. 13. HD., 14.6.1999 tarih ve 176 E., 4810 K. sayılı karar (KADIOĞLU, s. 5).

⁷ **OZANOĞLU (Tüketici)**, s. 686.

veya hizmet alması durumunda, sıfatının tâcir veya serbest meslek sahibi olması, tüketici olarak kabul edilmesine engel olmaz⁸.

bb) Nihai Olarak Kullanma

Tüketici, bir mal ya da hizmeti özel amaçlarla satın almanın yanında, bunları nihai olarak tüketen kişi olmalıdır⁹. Bunun sonucu olarak, aldığı malı, tekrar satıp piyasaya süren kişiler, tüketici kavramının kapsamına dâhil değildir. Burada bir malın veya hizmetin nihai olarak tüketilmesi ve kullanılması deyiminden, onun tekrar tedavüle çıkarılmaması anlaşılmaktadır¹⁰. Başka bir deyişle, malı satın alan kişinin, malın aşınması, biçim değiştirmesi, tükenmesi, azalması veya değerini yitirmesi sonucunu doğuracak şekilde ondan yararlanması gerekir¹¹.

cc) Gerçek veya Tüzel Kişi Olabilme

Tüketicinin korunması araçlarının, gerçek kişiler bakımından işlemesi gerektiği; zaten tüzel kişilerin, genellikle ticarî veya sınaî bir faaliyette bulunduğu; bu nedenle, tüketici olarak kabul edilmelerinin, somut bir anlamının olmadığı düşünülebilir. Ancak, bir mal veya hizmeti nihai olarak satın alıp, tüketen bir derneğin, vakfın, kamu tüzel kişisinin ve hattâ bir ticaret şirketinin –meselâ, bürosunun ihtiyacı için kırtasiye malzemesi satın alan bir anonim şirketin- tüketicinin

⁸ Ancak, Yargıtay, bir kararında haklı olarak, tâcirin, ticarî işletmesi ve bu işletmenin faaliyetleriyle ilgili olarak taraf olduğu sözleşmelerde, tüketicinin korunması mevzuatından yararlanamayacağı ve kanunkoyucunun, tüketiciler için öngördüğü hükümlerin, kıyas yoluyla dahi ticarî satımda uygulanamayacağı sonucuna varmıştır. Bkz. 11. HD., 1.5.1998 tarih ve 10031 E., 2995 K. sayılı karar (YKD. 1998, S. 10, s. 1322 vd.; Yar. Dün. 1998, S. 34, s. 87 vd.).

⁹ Doktrinde bir görüşe göre, kanunda, "hizmetin kullanılması ve tüketilmesi"nden söz edilmesi yerinde değildir. "Tüketicinin mal veya hizmetten yararlanması" ibaresine yer verilmesi daha doğru olurdu. Çünkü, yararlanma hem taşınır mallar, hem de hizmetler için kullanılabilir ve nihai olarak tüketme ve kullanmayı da kapsayan daha geniş bir anlama sahiptir. Bkz. AYDOĞDU, s. 80. Kanaatimizce, kanunda, hizmeti tüketme ve kullanma ibaresinin kullanılması yerinde değilse de, hem mallar, hem de hizmetler için, sadece "yararlanma" ibaresinin kullanılması doğru değildir. Çünkü, bir malı satın alan ve ya hizmetten yararlanan kimse, ondan, malı başkasına satarak ve hizmetten başkasını yararlandırarak elde edeceği karşılıkla da yararlanmış olur. Burada kullanılması gereken, "nihai olarak yararlanma" ibaresidir.

¹⁰ OZANOĞLU (Tüketici), s. 687. OZANOĞLU'nun (Tüketici, s. 688, dn. 67) haklı olarak belirttiği gibi, bir malın, başkasına hediye etmek amacıyla satın alınması gibi durumlarda, tüketicinin sözleşme konusu malı bizzat kendisi kullanması (nihai tüketici olması) ilkesine sıkı sıkıya bağlı kalınmamalı ve bu kişi de, tüketici olarak nitelendirilmelidir.

¹¹ AYDOĞDU, s. 81.

korunmasını sağlayan düzenlemelerden yararlanmaktan yoksun bırakılması âdil olmaz¹².

Söz konusu durum dikkate alınarak, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'da, tüzel kişilerin de tüketici olarak nitelendirilebilecekleri kabul edilmiştir (m. 3-f)¹³. Ancak, kazanç paylaşma amacıyla kurulmuş tüzel kişilerin, özellikle ticarî şirketlerin, özel amaçla hareket edip etmediklerinin tespiti; tüzel kişi tâcirlerin bütün faaliyetlerinin, ticarî iş niteliğinde kabulünü öngören Türk Ticaret Kanunu'nun 21. maddesinin birinci fıkrasının ilk cümlesi karşısında oldukça güçtür¹⁴.

¹² POROY, s. 524; AYDOĞDU, s. 79; karş. ZEVKLİLER, s. 49.

¹³ Gerek, ulusal düzeydeki yabancı düzenlemelere, gerekse de, uluslararası düzenlemelere ve bu arada özellikle Avrupa Birliği mevzuatına bakıldığında, tüketicilerin genelde gerçek kişiler olarak tanımlandığı görülmektedir. Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un, bu hâliyle, Avrupa Birliği mevzuatının ve yabancı hukuklardaki düzenlemelerin ilerisinde olduğu söylenebilir. Bkz. OZANOĞLU (Tüketici), s. 689; AYDOĞDU, s. 79. DERYAL'a göre ise (s. 149); Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'da öngörülen bu düzenlemenin, Avrupa Birliği normlarına uyumu hedefleyen bir kanun için, Avrupa Birliği standartlarından sapmayı ifade eder. İsviçre Borçlar Kanunu'nda buna ilişkin bir hüküm olmamakla birlikte, "Kişisel Kredi İşlemleri ve Taksitli Satışlar Tüzüğü"nde, "*personnes privées*" ibaresine yer verilerek, gerçek kişiler tüketici olarak kabul edilmektedir. Bkz. POROY, s. 524.

¹⁴ DERYAL'a göre (s. 152) tüzel kişi tâcirlerin, tüketici olarak kabul edilebilmeleri, hem tüzel kişi tâcirlerin bütün iş ve işlemlerinin ticarî nitelikte kabul edildiği Türk Ticaret Kanunu'nun 21. maddesine, hem de zayıf ve güçsüz durumu nedeniyle özel koruma altına alınan "tüketici" kavramına ve Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un amacına aykırı olur. Aynı görüşte bkz. ZEVKLİLER, s. 49. 13. Hukuk Dairesi aynı görüşü benimsediği 26.6.1997 tarih ve 1815 E., 5112 K. sayılı kararında şu sonuca varmıştır; "*Davacı anonim ortaklık, tüzel kişilik adına bir taşıt satın almıştır. Aracın trafik belgesinde, "H. Oto" yani hususi (özel) oto yazılı bulunmaktadır. Aracın sahibi ticarî ortaklık (şirket) olmasına ve faturanın da bu ticarî ortaklık adına düzenlenmesine göre, bu araç özel değil, ticarî bir araçtır. Yasalara aykırı olarak düzenlenen bu belgenin, özel araç tanımlaması bakımından geçerliliği yoktur. Bunun sonucu olarak da, özel amaçlarla satın almalar için uygulanan 4077 sayılı Yasanın, davacı ortaklığa ait araç yönünden uygulanması söz konusu değildir.*" (YKD. 1997, C. 23, S. 10, s. 1564 vd.). Doktrinde, bu konuda ileri sürülen farklı görüşler için bkz. DERYAL, s. 149 vd.. AYDOĞDU'ya göre (s. 79-80), tüketicinin ticarî amaçla hareket edip etmediğinin tespiti konusunda, Türk Ticaret Kanunu'nun 21. maddesi kıyas yoluyla uygulanabilir. Alıcının tâcir olduğu durumlarda yaptığı işlemleri, karine olarak ticarî sayılmakla birlikte, gerçek veya tüzel kişi tâcirin söz konusu işlemi yaptığı sırada, bunun ticarî işletmesiyle ilgili olmadığını bildirdiği ya da işlemin ticarî nitelikte sayılmasına hâlin icabı elverişli olmadığı takdirde, işlem ticarî nitelikte değildir (TTK. m. 21/1 c. 2). Kanaatimizce, bu görüşe gerçek kişi tâcirler ve bu arada, âdi ortaklık ile miras ortaklığının gerçek kişi ortakları (âdi ortaklığın ve miras ortaklığının tüzel kişiliği ve buna bağlı olarak tâcir sıfatı yoktur. Koşulları varsa, bunların ortakları tâcir sıfatına sahip olur) bakımından katılmak mümkünse de, tüzel kişi tâcirler bakımından katılmak güçtür. Çünkü, yazarın dayanağı olan Türk Ticaret Kanunu'nun 21. maddesinin birinci cümlesinde, tâcirin borçlarının ticarî olmasının asıl olduğu kuralı getirildikten sonra; ikinci cümlede, yazarın da değindiği istisna, "*şu kadar ki, hakiki şahıs olan bir tâcir...*" demek suretiyle, sadece gerçek kişi tâcirler bakımından kabul edilmiştir. Bu nedenle, yazarın söz konusu istisnayı, kanunun açık hükmüne rağmen, tüzel kişi tâcirleri kapsayacak şekilde genişletmesi doğru olmamıştır. Ticarî iş karinesi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. ARKAN, Sabih; Ticarî İşletme Hukuku, B. 5, Ankara 1999, s. 60-61 (Kısaltması: Ticarî İşletme).

Bununla birlikte, kazanç paylaşma amacı gütmeyen ve ticarî işletme işletmeyen dernek ve vakıflar, nihaî olarak tüketmek için, mal satın aldıklarında ve hizmetten yararlandıklarında, bunların, özel amaçla hareket edip etmediklerinin tespiti bakımından, bir güçlük bulunmamaktadır¹⁵. Türk Ticaret Kanunu'nun 18. maddesinin birinci fıkrası gereğince, tâcir sayılmaz. Bu nedenle, aynı kanunun 21. maddesinin birinci fıkrasının birinci cümlesindeki ticarî iş karinesine tâbi olmaz.

Kanaatimizce, yeni bir düzenlemeyle, tüzel kişi tâcirlerin, faaliyet alanları dışında nihaî olarak kullanmak amacıyla satın aldıkları mallar ve yararlandıkları hizmetler bakımından, tüketici sayılacakları açıkça öngörülmeli ve Türk Ticaret Kanunu ile Tüketicinin Korunması Hakkında Kanunun arasında uyum sağlanması için, ticarî iş karinesine ilişkin Türk Ticaret Kanunu'nun 21. maddesinde, tüketicinin korunması amacıyla getirilen düzenlemeler saklı tutulmalıdır.

2. Borçlar Kanunu Bakımından

Borçlar Kanunu bakımından, alıcının mutlaka belli niteliklere sahip olması gerekmez. Herkes, alıcı olarak taksitle satış sözleşmesine taraf olabilir. Alıcının özel bir amaçla hareket etmesi gerekmeyeceği, diğer bir deyişle, meslekî veya ticarî bir amaçla hareket edebileceği gibi, satın aldığı malı nihaî olarak tüketmesi de gerekmemekte, tekrar bu malı piyasada tedavül ettirmesi mümkün olmaktadır. Ayrıca, tüketici gibi, Borçlar Kanunu bakımından, alıcı da gerçek veya tüzel kişi olabilmektedir.

Üzerinde durulması gereken diğer bir konu, tarafların ve bu arada alıcının tâcir olması durumunda taksitle satış sözleşmesinin tâbi olacağı hükümlerde bir değişiklik olup olmayacağıdır. Ticarî iş karinesine ilişkin Türk Ticaret Kanunu'nun 21. maddesinin birinci fıkrasının birinci cümlesine göre, "*Bir tâcirin borçlarının ticarî olması asıldır*". Bu hüküm gereğince, bir tâcirin her türlü işlem ve fiilinin ticarî olduğu kabul edilir¹⁶. İkinci cümlede gerçek kişi tâcirler bakımından istisna getirilmiş ve gerçek kişi tâcirin işlemi yaptığı anda bunun ticarî işletmesiyle ilgili olmadığını karşı tarafa bildirmesi veya somut olayın özelliklerinin, işin ticarî sayılmasına imkan vermemesi durumunda, borcun âdi sayılacağı öngörülmüştür. Tüzel kişi tâcirler

¹⁵ OZANOĞLU (Tüketici), s. 689; DERYAL, s. 152. Amaçlarına ulaşmak için ticarî işletme işleten dernek ve vakıflar, tüzel kişi tâcir olarak kabul edilir (TTK. m. 18/1). Bu nedenle, bu tür vakıf ve demekler bakımından, tâcirlerin her türlü faaliyetini ticarî iş olarak kabul eden ve tüzel kişi tâcir için, bir istisna getirmeyen Türk Ticaret Kanunu'nun birinci fıkrasından kaynaklanan güçlük söz konusu olmaktadır.

bakımından ise, herhangi istisna getirilmemiş, bunların her türlü işleminin ticarî sayılacağı kabul edilmiştir¹⁷. Ayrıca, Türk Ticaret Kanunu'nun 21. maddesinin ikinci fıkrasına göre, *"Taraflardan yalnızca biri için ticarî iş¹⁸ mahiyetinde olan mukaveleler kanunda aksine hüküm olmadıkça diğeri için de ticarî iş sayılır"*.

Söz konusu hükümler göz önünde tutulduğunda, taksitle satış sözleşmesinin taraflarından birinin (alıcı veya satıcı) veya iki tarafın tâcir olması durumunda, sözleşmenin, ticarî iş niteliğinde olduğu sonucuna varmak gerekir¹⁹.

Ticarî iş sayılmanın; teselsül karinesi, ticarî işlerde faiz ve ticarî işlerde zamanaşımı gibi sonuçları²⁰, ticarî iş niteliğindeki taksitle satış sözleşmeleri bakımından da geçerli olur. Bu tür sözleşmeler, öncelikle ticarî hükümlere tabî olacak, ticarî hüküm bulunmayan hallerde ticarî örf ve âdet, burada hüküm bulunmayan hallerde ise, genel hükümler uygulanır (TTK. m.1). Ancak, ticarî hüküm olsun veya olmasın, emredici hükümlerin, ticarî işlere öncelikle uygulanması gerekir²¹. Borçlar Kanunu ve Medenî Kanun'un taksitle satış sözleşmesine ilişkin hükümleri, emredici nitelikte olduğu için, ticarî nitelikte olan taksitle satış sözleşmeleri bakımından da, öncelikle uygulanır²².

Ancak, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un kapsamına giren bir taksitle satış sözleşmesi varsa, başka ifadeyle, alıcı olan tarafın tüketici sıfatı varsa, sözleşmenin, ticarî iş niteliğinde olduğu kabul edilemez. Çünkü, Türk Ticaret Kanunu'nun 21. maddesinin ikinci fıkrasında, ticarî iş karinesinin, kanunda aksine hüküm olmadıkça geçerli olacağı öngörülmüştür. Tüketicilerin taraf olduğu ve tüketici sözleşmesi niteliğindeki taksitle satış sözleşmeleri, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'da özel bir düzenleme konusu yapılmış ve tüketiciyi koruyucu emredici hükümler öngörülmüştür. Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 3. maddesinin (f) bendinde tüketici; *"Bir mal veya hizmeti özel amaçlarla satın alarak nihaî olarak kullanan veya tüketen kişi"* olarak tanımlanmış, ticarî işler tamamen tüketici kavramının kapsamı dışında bırakılmıştır. Söz konusu yasal düzenleme karşısında, tüketici sıfatına sahip olanlar bakımından, Türk Ticaret Kanunu'nun 21.

¹⁶ ARKAN, (Ticarî İşletme), s. 60.

¹⁷ ARKAN, (Ticarî İşletme), s. 61.

¹⁸ Ticarî iş sayılan hâller hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. ARKAN, (Ticarî İşletme), s. 61-62.

¹⁹ Karş. ANSAY, s. 35.

²⁰ Ticarî iş sayılmanın sonuçları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. ARKAN, (Ticarî İşletme), s. 662 vd..

²¹ ARKAN, (Ticarî İşletme), s. 84.

²² ANSAY, s. 36.

maddesinin ikinci fıkrasındaki ticarî iş karinesinin uygulanmayacağı sonucuna varılmalıdır. Çünkü, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 3. maddesinin (f) bendi, Türk Ticaret Kanunu'nun 21. maddesinin ikinci fıkrası anlamında "aksine hüküm" niteliğindedir.

II. Satıcı

Alıcı kavramında olduğu gibi satıcı kavramında da, Borçlar Kanunu ile Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun arasında farklılıklar bulunmaktadır. Borçlar Kanunu çerçevesinde herkes satıcı sıfatına sahip olabilirken, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'da, satıcıda bazı özelliklerin bulunması aramıştır (m. 3/g). Bu nedenle, satıcı kavramının, her iki kanun bakımından ayrı ayrı ele alınması gerekir.

1. Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Bakımından

a) Genel Olarak

Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'da, satıcı kavramı tanımlanmıştır (m. 3/g). Buna göre, "*Satıcı: Kamu kurum ve kuruluşları da dahil olmak üzere tüketiciye mal ve hizmet sunan gerçek ve tüzel kişileri... ifade eder*"²³. "Taksitli, Kampanyalı ve Kapıdan Satışlar Hakkındaki Uygulama Esaslarına Dair Tebliğ" in 2. maddesinde ise, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'dan farklı olarak, tüketiciye hizmet sunma edimine, satıcı kavramının tanımında yer verilmemiştir. Tebliğ'in bu maddesine göre, "*Satıcı: Kamu kurum ve kuruluşları da dahil olmak üzere tüketiciye mal satan gerçek veya tüzel kişiyi... ifade eder*". Kanaatimizce, hizmet sunma edimi, bir satış sözleşmesine konu olamayacağı için²⁴, söz konusu tebliğde öngörülen satıcı tanımı, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'dakine kıyasla daha yerindedir. Ancak, hukuk kuralları arasındaki hiyerarşi gereği, tebliğ hükümleri kanunlara uygun olmak zorunda olduklarından, pozitif hukuk bakımından, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'da öngörülen satıcı tanımı esas alınmalıdır.

²³ Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'da, satıcı; hizmet sunan ve mal satan kişiyi ifade etmek üzere kullanılmışken, Tasarı'da, satıcı ve sağlayıcı (hizmet sunan) kavramları birbirinden ayrılmakta ve bunların ayrı ayrı tanımları yapılmaktadır (3/f, g). Buna göre, "*Satıcı : Kamu tüzel kişileri de dahil olmak üzere ticarî veya meslekî faaliyetleri kapsamında tüketiciye mal sunan gerçek veya tüzel kişileri*", "*Sağlayıcı: Kamu tüzel kişileri de dahil olmak üzere ticarî veya meslekî faaliyetleri kapsamında tüketiciye hizmet sunan gerçek veya tüzel kişileri*" ifade eder.

²⁴ Taşınır satış sözleşmesinin konusu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. TANDOĞAN, s. 100 vd..

b) Satıcı Kavramının Özellikleri

Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun çerçevesinde satıcı kavramının özelliklerini; kamu kurum ya da kuruluşu veya özel hukuk gerçek ya da tüzel kişisi olabilme, tüketiciye mal satma veya hizmet sunma ve bu faaliyetini kazanç sağlamak amacıyla, sürekli olarak yürütme şeklinde sıralanabilir.

aa) Kamu Kurum ya da Kuruluşu veya Özel Hukuk Gerçek ya da Tüzel Kişisi Olabilme

Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'a göre, tüketici gibi, satıcı da bir gerçek veya tüzel kişi olabilir (m. 3/g)²⁵. Genellikle, gerçek kişilerden çok, ticaret ortaklığı şeklinde örgütlenmiş olan tüzel kişiler tüketicilere mal veya hizmet sunmaktadırlar. Bunlar yanında, amaçlarına ulaşmak için ticarî işletme işleten dernek ve vakıfların da tüketicilere mal ve hizmet sunduğu görülmektedir²⁶.

Kanunda, özel hukuk tüzel kişilerinin yanında, kamu kurum ve kuruluşları da satıcı kavramı kapsamında değerlendirilmiştir. Böylece, tüketiciye mal satan veya hizmet sunan köy, belediye, il özel idaresi, Devlet gibi kamu idareleriyle; üniversiteler, TRT gibi kamu kuruluşları; barolar, çeşitli meslekler için kurulmuş odalar gibi kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve kamu iktisadî teşebbüsleri (KİT), Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun çerçevesinde satıcı olarak değerlendirilir²⁷.

Özellikle, ülkemizdeki uygulama bakımından önem taşıyan husus, kamu iktisadî teşebbüslerinin de tüketicilere mal satmaları ve hizmet sunmalarıdır. Gerçekten, ülkemizde son yıllardaki özelleştirme çalışmalarıyla sayıları azaltılmaya çalışılan ve bir özel hukuk tüzel kişisi gibi faaliyet gösteren kamu iktisadî teşebbüsleri, tüketiciye mal satılmasında veya hizmet sunulmasında, önemli bir yere sahiptir. Bunlar, özellikle şeker demir, çelik, kömür, akaryakıt, elektrik vs. malları üretip satmakta veya haberleşme, ulaşım ve taşıma gibi alanlarda hizmet

²⁵ "Kapıdan Satışlara İlişin Uygulama Usul ve Esaslarına Dair Tebliğ"de, "Satıcı kamu kurum ve kuruluşları da dahil olmak üzere tüketicilere mal ve hizmet sunan tüzel kişileri ifade eder" hükmüne yer verilerek (m. 4/k), satıcı kavramının kapsamını kampanyalı satış sözleşmesi bakımından daraltmıştır. Kanuna aykırı olan bu tebliğ hükmünün yerine, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 3. maddesinin (g) bendinin uygulanarak, kapıdan satış sözleşmesi yönünden de gerçek kişilerin satıcı olarak kabul edilmesi gerekir. Bkz. AYDOĞDU, s. 83.

²⁶ ZEVLİLER, s. 53.

²⁷ AYDOĞDU, s. 82.

sunmaktadırlar. Diğer yandan, yerel yönetimler de su, hava gazı ve çeşitli tüketim maddelerini tüketicilere satmakta ve şehir içi taşımacılığı gibi alanlarda hizmet vermektedirler²⁸. Çeşitli kurumlar bünyesinde oluşturulan "döner sermayeli işletmeler" de, özellikle sağlık gibi alanlarda tüketicilere hizmet sunmakta ve karşılığında bir bedel almaktadırlar²⁹.

bb) Tüketicie Mal Satma veya Hizmet Sunma

Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun anlamında bir satıcıdan söz edebilmek için, tüketici niteliğine sahip bir kişiye, mal satılmalı veya hizmet sunulmalıdır. Bu nedenle, sözleşmenin karşı tarafı, özel amaçla ve nihaî olarak kullanma amacıyla hareket etmiyorsa, malı satan veya hizmeti sunan kişi, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun çerçevesinde satıcı olarak kabul edilmez. Ancak, bu kişi, genel hükümler çerçevesinde satıcı olarak kabul edilebilir.

Diğer yandan, eğer sözleşmenin karşı tarafı tüketici niteliğine sahipse; malı satan veya hizmeti sunan kişi ister tâcir, ister esnaf olsun, satıcı olarak nitelendirilir³⁰.

cc) Mal Satmayı veya Hizmet Sunmayı Kazanç Sağlama Amacıyla ve Sürekli Olarak Yapma

Her ne kadar, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'da, açıkça ifade edilmemiş olsa da, bu kanun çerçevesinde satıcı, meslekten satıcı olmalıdır³¹. Diğer bir deyişle, satıcı, mal satmayı veya hizmet sunmayı meslek edinmelidir³². Söz konusu sonuca, kanunun özünden hareketle varmak mümkündür. Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun hükümlerinin amacı, çeşitli açılardan satıcı karşısında zayıf durumda olan tüketiciyi korumaktır. Tüketici, meslekten olmayan satıcılar karşısında zayıf durumda değildir. Onlarla yaptığı sözleşmelerde, tüketiciye çeşitli ayrıcalıklar tanınması âdil olmaz. Meslekten olmayan satıcı ile tüketici arasında yapılan sözleşmeye, taraflar arasındaki eşitliği ve sözleşme özgürlüğünü daha çok gözetken genel hükümler uygulanmalı; Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun

²⁸ ZEVKLİLER, s. 53.

²⁹ ZEVKLİLER, s. 54.

³⁰ ZEVKLİLER, s. 54.

³¹ Bu özellik, Tasarı'da açıkça vurgulanmıştır (m. 3/f). Buna göre, "Satıcı : Kamu tüzel kişileri de dahil olmak üzere ticarî veya meslekî faaliyetleri kapsamında tüketiciye mal sunan gerçek veya tüzel kişiler" ifade eder. Aynı özellik, hizmet sunan kişi (sağlayıcı) bakımından da vurgulanmıştır (m. 3/g).

³² AYDOĞDU, s. 86; ZEVKLİLER, s. 54

hükümleri ise, tüketici ile ona göre ekonomik bakımdan güçlü olan meslekten satıcılar arasında yapılan sözleşmelere uygulanmalıdır³³. Ayrıca, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 3. maddesinin (c) bendinde mal kavramı tanımlanırken "*ticaret konusu taşınır eşya*"dan söz edilmektedir. Söz konusu ifadede yer alan "*ticaret konusu*" ibaresi tüketiciye değil satıcıya hitap etmektedir³⁴. Satın alınan malın, satıcı bakımından ticarî bir mal olması, sunulan hizmetin de ticarî amaçla tüketiciye sunulması gerekir. Dolayısıyla, tüketiciyle sözleşme yapan satıcı, mal satmayı veya hizmet sunmayı meslek edinmiş olmalıdır³⁵.

Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun anlamında satıcıdan söz edebilmek için, mal satan veya hizmet sunan kişinin meslekten satıcı olması gerektiği için; kullanılmış otomobilini yenisini almak için satan kişi örneğinde olduğu gibi, mal veya hizmeti arızî olarak satan veya sunan kişiler, satıcı olarak nitelendirilemez³⁶.

2. Borçlar Kanunu Bakımından

Borçlar Kanunu bakımından, taksitle satış sözleşmesinde, satıcının herhangi bir özelliğe sahip olması gerekmez. Söz konusu kanun bakımından, satıcının mutlaka, tüketici niteliğine sahip kişilere mal satması³⁷ gerekmez. Ayrıca, satıcının, faaliyetini sürekli olarak sürdürmesi, yani meslekten satıcı olması da şart değildir.

Diğer yandan, taksitle satış sözleşmesinin taraflarından birinin ve bu arada satıcının tâcir olması durumunda, alıcının, tüketici sıfatına sahip olmaması koşuluyla, sözleşmenin, her iki taraf için de ticarî sayılacağına ve sözleşmeye, taksitle satış sözleşmesi hakkındaki emredici hükümler dışında ticarî hükümlerin öncelikle uygulanacağına değinilmişti³⁸.

³³ AYDOĞDU, s. 86.

³⁴ Çünkü, bir kişinin tüketici sayılabilmesi için, malı ticarî amaçla değil, kişisel amaçla satın alması gerekir.

³⁵ AYDOĞDU, s. 85.

³⁶ ZEVKLİLER, s. 54.

³⁷ Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un aksine, Borçlar Kanunu bakımından hizmet sunulması, satış sözleşmesinin konusu olamayacağı için, hizmet sunan kişi, satıcı olarak kabul edilmez. Bu kişiler, sözleşmenin türüne göre, Borçlar Kanunu çerçevesinde vekil, yüklenici (müteahhit) gibi sıfatlara sahip olabilir.

§2. Taksitle Satış Sözleşmesinin Kurulması

I. Genel Olarak

Diğer tüm sözleşmeler gibi, taksitle satış sözleşmesi de, tarafların sözleşme önerisi (icap) ve kabul olarak ortaya çıkan irade beyanlarının, karşılıklı ve birbirine uygun şekilde bir araya gelmesiyle kurulur. Ancak, taksitle satış sözleşmesinde, sözleşmenin zayıf tarafı olan alıcının iradesi, sözleşmenin içeriğinin belirlenmesinde çok etkili olamamaktadır. Satıcılar genellikle, tüm müşterileri bakımından geçerli olacak aynı koşulları taşıyan tek tip sözleşmeler hazırlamakta ve alıcıya, sadece sözleşmeyi bu koşullarla kabul veya reddetme olanağı tanınmaktadır³⁹.

İşte, taksitle satış sözleşmesinin koşullarının belirlenmesinde, iradesi çok etkili olamayan alıcının korunması bakımından, kanunkoyucu, bazı düzenlemeler getirmiş ve daha sözleşmenin kurulması aşamasında alıcıyı korumak istemiştir. Bu nedenle, tarafları özellikle de alıcıyı, sözleşmenin kurulmasından önce daha iyi düşünmeye sevk etmek için, şekil koşulları ve alıcın sözleşmenin koşulları hakkında yeterince bilgi sahibi olmasını sağlamak amacıyla da, satıcı bakımından bazı yükümlülükler öngörmüştür⁴⁰.

II. Sözleşmenin Şekli Koşulları

1. Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'a Göre

Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'da, tüketiciyi kuruma düşüncesiyle, taksitle satış sözleşmesinin kurulması aşamasında, sözleşmenin şekline ilişkin olarak Borçlar Kanunu'ndan farklı bazı zorunluluklar öngörülmüştür (m. 6/III).

Sözleşmenin kurulması aşamasındaki bu zorunluluklar, şöylece sıralanabilir:

- Yazılı şekil koşulu.
- Sözleşmenin bir nüshasının tüketiciye verilmesi.
- Sözleşmede bazı hususların belirtilmesi.

³⁸ Bkz. yuk. Üçüncü Bölüm, §1, I, 2.

³⁹ OZANOĞLU, s. 189.

⁴⁰ OZANOĞLU, s. 189.

a) Yazılı Şekil Koşuluna Uyuma Zorunluluğu

Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 6. maddesinin üçüncü fıkrasına göre, "Taksitli satışlarda satıcı, aşağıdaki bilgileri (sözleşmenin içeriğiyle ilgili) yazılı olarak bildirmek ve taraflar arasında akdedilen sözleşmenin bir nüshasını tüketiciye vermek zorundadır". Görüldüğü gibi, madde metninde, taksitle satış sözleşmesinin yazılı şekilde yapılması gerektiği konusunda açık bir ifade kullanılmamıştır⁴¹. Ancak, satıcıya sözleşmenin bir nüshasını tüketiciye verme yükümlülüğü getirildiğine göre, bu yükümlülüğün yerine getirilebilmesi için, sözleşme, yazılı bir şekilde yapılmalıdır⁴².

^{291k} Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 6. maddesinin üçüncü fıkrasının çok olmaması, doktrinde farklı görüşlerin ileri sürülmesine neden olmuştur. Bir görüşe göre⁴³; bu hükümle, sözleşmenin yazılı şekilde yapılması öngörülmüş ve satıcıya, aynı fıkra da beş bent hâlinde sıralanmış bilgileri içeren bir belgeyi ve bir de sözleşmenin bir örneğini tüketiciye verme yükümlülüğü yüklenmiştir. Başka bir görüşe göre⁴⁴; taksitle satış sözleşmesi, "satış sözleşmesi" ve "ödeme şekli sözleşmesi" olmak üzere, iki ayrı sözleşmeyi bünyesinde taşımakta; kanunda, satış sözleşmesi değil, ödeme şekli sözleşmesi yazılı şekle bağlanmış bulunmaktadır. Diğer bir görüşe göre ise⁴⁵; satış sözleşmesi ve ödeme şekli sözleşmesi bir bütünün parçalarıdır. Taraflar arasında iki ayrı sözleşmenin bulunduğunu kabul etmenin pratik ve hukukî hiçbir faydası bulunmamaktadır. Diğer satış sözleşmeleri gibi taksitle satış sözleşmesi de, bir bütün olarak, tarafların borçlarının nelerden ibaret olduğunu ve bu borçların nasıl ödenmesi gerektiğini içermelidir. Ayrıca, taksitlerin sayısı ve miktarı gibi sözleşme koşulları, taksitle satış sözleşmesinin asli unsurlarındandır. Bu koşullar olmaksızın, bir taksitle satış sözleşmesinden söz etmek doğru değildir.

Kanaatimizce de, taksitle satış sözleşmesini, satış sözleşmesi ve ödeme şekli sözleşmesi olarak ikiye ayırmak ve ödeme şekli sözleşmesinin yazılı şekle tabi olduğunu, satış sözleşmesinin ise, hiçbir şekle bağlı olmadığını kabul etmek doğru

⁴¹ İsviçre Borçlar Kanunu'nda yapılan değişiklikle, açıkça, taksitle satış sözleşmesinin geçerliliği, yazılı şekilde yapılması koşuluna bağlanmıştır (m. 226a/II). Ayrıca, alıcının, evli olması durumunda eşinin; küçük olması durumunda ise, yasal temsilcisinin yazılı rızasının en geç sözleşmenin imzalandığı anda mevcut olması aranmıştır (m. 226b).

⁴² İNCEOĞLU, s. 12-13.

⁴³ ZEVLİLER (Tüketici), s. 108; OZANOĞLU, s. 193.

⁴⁴ Bkz. İNCEOĞLU, s. 12, dn. 50 de belirtilen yazarlar.

⁴⁵ İNCEOĞLU, s. 12; ayrıca, bkz. AYDOĞDU, s. 125; ASLAN (Tüketici), s.217-218.

değildir. Çünkü, her ne kadar, 6. maddenin üçüncü fıkrasında iradesini kanun metnine açık olarak yansıtamamışsa da, kanunkoyucunun amacı, taksitle satış sözleşmesinin yazılı olarak yapılmasını ve bazı hususları zorunlu olarak içermesini sağlamak, satıcıya da imzalanan sözleşmenin bir örneğini tüketiciye verme yükümlülüğünü yüklemektir. Diğer yandan, satıcıya, sözleşmenin bir örneği ile birlikte, kanunda belirtilen hususları içeren bir belgenin de tüketiciye verilmesi şeklinde, iki ayrı yükümlülük yüklemek gereksizdir. Çünkü, zaten söz konusu hususların çoğu, tüketicinin taksitle satış sözleşmesinden kaynaklanan borçları ile ilgili olduğu için, sözleşmede yer almalıdır. Bunların, ikinci kez, ayrı bir belge ile tüketiciye bildirilmesi gereksizdir⁴⁶.

Borçlar Kanunu'nun 11. maddesinin ikinci fıkrası uyarınca, aksine hüküm bulunmayan hallerde kanunda öngörülen şekle uyulmaması, sözleşmenin geçersizliğine neden olacağı için, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 6. maddesinin üçüncü fıkrasında öngörülen şekil, geçerlilik şeklidir. Bu şekil zorunluluğuna uyularak, sözleşme geçerli bir şekilde kurulduktan sonra, bunun bir örneğinin tüketiciye verilmesi, satıcı bakımından bir yan yükümlülüktür. Çünkü, bu yükümlülük, tam iki tarafa borç yükleyen taksitle satış sözleşmesinin tipini belirlememekte ve alıcının edimiyle karşılıklılık ilişkisi içinde bulunmamaktadır⁴⁷.

b) Sözleşmenin Zorunlu İçeriği

aa) Genel Olarak

Taksitle satış sözleşmesinin yazılı şekilde yapılması zorunluluğu, tüketicin, sözleşmenin kurulması aşamasında korunması bakımından büyük önem taşımasına rağmen, tek başına yeterli değildir. Ayrıca, sözleşmede bazı hususların bulunması zorunlu kılınarak, tüketicinin, taksitle satış sözleşmesinden kaynaklanan hak ve borçlarına ilişkin yeterli bilgi edinmesine ve uyuşmazlık çıkması durumunda, haklarını ilgili merciler ve mahkemeler önünde savunabilmesine olanak

⁴⁶ Nitekim, Tasarı'da, mevcut düzenlemedeki karışıklık ortadan kaldırılarak, açık bir şekilde taksitle satış sözleşmesinin yazılı şekilde yapılması ve bazı hususları içermesi zorunlu olan bu sözleşmenin bir örneğinin tüketiciye verilmesi gerektiği hükme bağlanmaktadır (m. 6A-II ve III). Sözleşme örneği dışında, başka bir belgenin tüketiciye verilmesi gerektiğinden söz edilmemektedir.

⁴⁷ Aslî ve yan yükümlülük arasındaki farklar için bkz. EREN, s. 30 vd..

tanınmalıdır⁴⁸. Böylece, tüketiciyi sözleşmenin kurulması esnasında korumayı amaçlayan şekil zorunluluğu tamamlanmış olur⁴⁹.

Türk hukukunda Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'la getirilen değişikliklerden biri de, bu hususu sağlamaya yöneliktir. Gerçekten, söz konusu kanunun 6. maddesinin üçüncü fıkrasına göre⁵⁰, bir taksitle satış sözleşmesinde şu hususlar belirtilmelidir:

- a) Mal ve hizmetlerin peşin satış fiyatı.
- b) Vadeye göre faiz ile birlikte ödenecek toplam satış fiyatı.
- c) Faiz miktarı, faizin hesaplandığı yıllık oran ve gecikme faizi oranı.
- d) Ön ödeme tutarı.
- e) Ödeme planı⁵¹.

Bunların yanı sıra, kampanyalı taksitle satış sözleşmelerinde "kampanya bitiş tarihi" ve "malın ya da hizmetin teslim veya yerine getirilme tarih ve şekli" hususlarının da yer alması gerekir (TKHK. m. 7/III). Kapıdan taksitle satış sözleşmelerinde ise, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 6. maddesindeki, bazı hususların sözleşmede gösterilmesi zorunluluğuna ek olarak, satıcı, en az 12

⁴⁸ İNCEOĞLU, s. 14.

⁴⁹ OZANOĞLU, s. 194.

⁵⁰ İsviçre Borçlar Kanunu'nda yapılan değişiklikle, taksitle satış sözleşmelerinde bulunması gereken zorunlu hususlar 11 bent hâlinde sıralanmıştır (İsv.BK. m. 226a/II, III). Bu değişiklikte, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'a göre farklı olan ve sözleşmede yer alması gereken hususlar genel olarak şunlardır: Tarafların adı ve yerleşim yeri; alıcının, nakden veya aynen diğer bütün edimleri; alıcının beş günlük süre içinde, sözleşme yapmaktan caydığını satıcıya bildirme hakkı; gerektiğinde, mülkiyetle (satış bedelinden doğan) alacağın devri haklarının saklı tutulmasına ilişkin anlaşma; sözleşmenin imzalandığı yer ve tarih (m. 226a/II). Ayrıca, peşin ödeme tutarı, peşin ve toplam satış bedeli ile cayma hakkını sözleşmede yer almamış olması durumunda sözleşme geçersiz sayılmıştır (m. 226a/III).

⁵¹ Tasarı'da, bu hükümde değişiklik yapılarak, tüketici daha çok korunmak istenmiştir (m. 6/A-II, III). Buna göre, "Taksitle satış sözleşmesinin yazılı şekilde yapılması zorunludur. Sözleşmede bulunması gereken asgarî koşullar aşağıda gösterilmiştir:

- a) Tüketicinin ve satıcı veya sağlayıcının isim, unvan ve açık adresleri,
- b) Malın veya hizmetin Türk Lirası olarak vergiler dahil peşin satış fiyatı,
- c) Vadeye göre faiz ile birlikte ödenecek Türk Lirası olarak toplam satış fiyatı,
- d) Faiz miktarı, faizin hesaplandığı yıllık oran ve akdi faiz oranının yüzde elli fazlasını geçmemek üzere gecikme faizi oranı,
- e) Peşinat tutarı,
- f) Ödeme planı,
- g) Borçlunun, temerrüde düşmesinin hukukî sonuçları.

punto siyah koyu harflerle yazılmış “Tüketicinin hiçbir hukukî ve cezaî sorumluluk üstlenmeksizin ve hiçbir gerekçe göstermeksizin yedi gün içerisinde malı reddederek alım-satım işleminden cayma hakkının var olduğunu ve cayma bildiriminin satıcıya bildiri tarihinden itibaren on gün içinde de tüketicinin vermiş olduğu bedelin, kıymetli evrakın ve tüketicuyu bu hukukî ilişkiden dolayı borç altına sokan her türlü belgenin satıcı tarafından iade edileceği”ni bildiren bir belgeyi tüketicie vermekle yükümlü kılınmıştır (TKHK. m. 9/l).

Tüm bu hususların, sözleşmede yer alması zorunluluğu getirilmekle, tüketiciler çeşitli yönlerden korunmak istenmiştir. Birincisi; tüketici, sözleşmeyle hangi haklara sahip olduğu ve hangi borçlar altına girdiği konusunda bilgilendirilmiş olur. Böylece, sözleşmede yer almayan isteklerde bulunan veya sözleşmede tek taraflı değişiklik yapmaya çalışan satıcıya karşı çıkabilir. İkincisi; tüketici ile satıcı arasında uyuşmazlık çıkması ve bunun yargı organlarının önüne gelmesi durumunda, satıcı tarafından yukarıdaki hususları kapsayan sözleşme örneğinin verilmesi, tüketicie, haklarını savunması konusunda kolaylık sağlar⁵². Çünkü, değeri veya miktarı belli bir miktarın üstünde olan uyuşmazlıklarda, yazılı delille ispat zorunluluğu vardır (HUMK. m. 288).

Taksitle satış sözleşmesinde yer alması gereken hususlara dikkat edildiğinde, kanunun, daha çok tüketicinin edimleriyle ilgilendiği, satıcının edimleriyle çok ilgilenmediği göze çarpmaktadır.

bb) Mal ve Hizmetin Peşin Satış Fiyatı

Mal ve hizmetin peşin fiyatlarının sözleşmede gösterilmesiyle (TKHK. m.6/III-a), tüketici, taksitle satış sözleşmesi yapmakla ne kadar borç altına girdiğini öğrenme olanağı kazanır. Böylece, tüketici, malı peşin satış fiyatı ile taksitle satış fiyatı arasında bir karşılaştırma yapabilir⁵³. Belki bu sayede, yeterli miktarda peşin parası olan tüketici, peşin satış fiyatı ile taksitle satış fiyatı arasındaki farkı görerek, satın alacağı malları, peşin almaya yönelebilir.

Satıcı, bu bilgilerin sözleşmede yer almasını sağlamak ve taraflar arasında akdedilen sözleşmenin bir nüshasını tüketicie vermekle yükümlüdür”.

⁵² ZEVKLİLER (Tüketici), s. 108; OZANOĞLU, s. 194; AYDOĞDU, s. 125.

⁵³ İNCEOĞLU, s. 14; OZANOĞLU, s. 197.

cc) Vadeye Göre Faiz İle Birlikte Ödenecek Toplam Satış Fiyatı

Taksitle satış sözleşmesinde satıcı, satış bedelini, belli aralıklarla ve ileriki bir zamanda alabileceği için, taksitlerin vadesine göre peşin satış fiyatı üzerine belli bir oranda faiz uygulamaktadır. İşte, bu uygulanan faizler de ilâve edilmek suretiyle toplam satış fiyatının sözleşmede gösterilmesi gerekir (TKHK. m. 6/III b). Toplam satış fiyatının sözleşmede gösterilmesi zorunluluğu, satıcının toplam satış fiyatı üzerinde hiçbir şekilde değişiklik yapamayacağını öngören emredici hükmün (TKHK. m. 6/II c. son) uygulanmasını kolaylaştırması bakımından öneme sahiptir⁵⁴.

Söz konusu toplam satış fiyatı, tüketicinin satıcıya nihai olarak ödemesi gereken tüm edimlerin toplamını ifade etmekte; buna, vadeye göre hesaplanan faiz dâhil olduğu gibi, tüketicinin yerine getirmesi gereken yan edim yükümler de dâhildir⁵⁵. Örneğin, satın alınan malın nakliye veya montaj giderlerinin tüketiciye yüklenmişse, bunlar, toplam satış fiyatı içinde gösterilmelidir⁵⁶.

dd) Faiz Miktarı, Faizin Hesaplandığı Yıllık Oran ve Gecikme Faizi Oranı

Kanunkoyucu, tüketiciyi koruma düşüncesiyle, vadeye göre faizle birlikte ödenecek toplam satış fiyatının sözleşmede yer almasını zorunlu kılmakla yetinmemiş; ödenecek faiz miktarının, bu faiz miktarı bulunurken uygulanan yıllık faiz oranının ve taksit ödemelerinin gecikmesi durumunda ödenecek gecikme faizi oranının da sözleşmede ayrıca gösterilmesini öngörmüştür (TKHK. m. 6/III-c). Yıllık faiz oranının sözleşmede gösterilmiş olması önemlidir. Çünkü, tüketicinin erken ödeme yapması durumunda (TKHK. m. 6/I c.3), indirilmesi gereken faiz miktarı buna göre hesaplanır. Ödenmesi gereken faiz miktarının sözleşmede yer alması zorunluluğuyla da, tüketiciye, peşin satış fiyatı üzerine eklenen meblâğın ne kadarının faiz, ne kararının diğer giderlere ilişkin olduğunu detaylı olarak görebilme olanağı tanınmaktadır⁵⁷.

Faizle ilgili sözleşmede gösterilmesi gereken hususlardan biri de, gecikme faizi oranıdır. Hemen belirtelim ki, sözleşmede bu hususun yer alması, tüketicinin

⁵⁴ OZANOĞLU, s. 198.

⁵⁵ İsviçre Borçlar Kanunu'nun 226a maddesinin 6. bendinde, alıcının, toplam satış bedeli dışında nakden ve aynen üstlendiği diğer bütün edimlerin de sözleşmede gösterilmesi gerektiği açık bir şekilde düzenlenmiştir.

⁵⁶ İNCEOĞLU, s. 14-15; karş. OZANOĞLU, s. 198.

⁵⁷ İNCEOĞLU, s. 15; OZANOĞLU, s. 198.

taksitle satış sözleşmesinden kaynaklanan borçlarını en ince ayrıntısına kadar bilmesi bakımından önem taşımakla birlikte, sözleşmede buna yer verilmemiş olması, sözleşmenin geçersizliği sonucunu doğurmaz⁵⁸. Çünkü, bu durumda, sözleşmede alacak için öngörülen faiz oranı, yasalarda temerrüt faizi oranından fazla ise bu oran; aksi takdirde, yasalarda öngörülen temerrüt faizi oranı uygulanır (TKHK. m. 30, 3095 S. Kanun m. 2/4, BK. m. 103)⁵⁹.

ee) Ön Ödeme Tutarı

Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 6. maddesinin üçüncü fıkrasının (d) bendinde, sadece "ön ödeme tutarı" ibaresinin kullanılması yerinde değildir. Söz konusu bentte, "peşinat ve/veya ön ödeme tutarı" ibaresinin kullanılması, daha yerinde olurdu. Çünkü ön ödeme, malın tesliminden önce yapılması gereken bir ödemedir⁶⁰. Malın teslimi anında yapılan ödemeler ise, ön ödeme olarak nitelendirilemez. Bunlar, "peşin ödeme" (peşinat) olarak nitelendirilir. Kanunda, "ön ödeme" ibaresi, hem teknik anlamda ön ödemeyi, hem de peşin ödemeyi (peşinatı) kapsayacak şekilde kullanılmış olup eleştirilebilecek niteliktedir⁶¹.

Ön ödeme tutarının sözleşmede gösterilmesinin zorunlu kılınmasından hareketle, taksitle satış sözleşmesinin geçerli olabilmesi için, sözleşmede, tüketici tarafından, ön ödeme yapılmasının kararlaştırılmış olması gerektiği sonucu çıkarılmamalıdır. Taksitle satış sözleşmesine taraf olan tüketiciyi, ön ödeme yapmakla yükümlü kılan bir düzenleme Türk hukukunda yoktur⁶². Ön ödeme tutarının gösterilmesini zorunlu kılan hükmün amacı, sözleşmede ön ödeme yapılmasının kararlaştırılmış olduğu durumlarda, bu ön ödemenin ne kadar olduğunun sözleşmede açıkça yer almasını ve tüketicinin bu konuda bilgilendirilmesini

⁵⁸ İNCEOĞLU, s. 15; karş. OZANOĞLU, s. 200.

⁵⁹ Temerrüdün para borçlarına ilişkin sonuçları için bkz. REİSOĞLU, s. 299 vd..

⁶⁰ Ön ödeme kavramı hakkında bkz. yuk. 2. Bölüm, §2., IV.

⁶¹ Tasarı'da, "ön ödeme" ibaresi yerine, "peşinat" ibaresi kullanılmaktadır (m. 6/A-III e). Tasarı'nın 6A maddesinin birinci fıkrasına göre, malın, sözleşmenin kurulması anında teslim edilmesi zorunlu olduğu için, söz konusu hükmün mevcut hâliyle yasalaşması durumunda, taksitle satış sözleşmelerinde, ön ödeme yapılması kararlaştırılmaz. Kanaatimizce, bu durum göz önünde tutularak, bilinçli bir şekilde, mevcut düzenlemedeki "ön ödeme" ibaresi yerine "peşinat" ibaresi kullanılmaktadır.

⁶² İNCEOĞLU, s. 16; OZANOĞLU, s. 198. Buna karşılık, İsviçre Borçlar Kanunu'nun 226d maddesinde, alıcının, peşin satış bedelinin en az beşte biri tutarındaki ön ödemeyi, en geç teslim anında yapması hükme bağlanmıştır. Buna uygun olarak, 226b maddesinde de, ön ödeme tutarının sözleşmede gösterilmesi zorunlu kılınmıştır.

sağlamaktır⁶³. Böylece, yapılan ön ödeme nedeniyle toplam satış fiyatından düşülecek olan miktar açıklığa kavuşmuş olur ve tüketicinin temerrüde düşmesi durumunda ödenecek olan faiz, bu ön ödeme tutarı düşüldükten sonra hesaplanır⁶⁴.

ff) Ödeme Plânı

Taksitle satış sözleşmesinde yer alması gereken ödeme plânı; taksitlerin sayısını, her bir taksitin tutarını ve ödeme gününü içermelidir. Tüketici her taksit için ne zaman, ne kadar ödeme yapması gerektiğini bu ödeme plânından anlayabilmelidir⁶⁵. Tüketici, bu ödeme plânına göre kendisini ayarlar, diğer yandan borçlarının neler olduğunu ve bunları ne zaman yerine getirmesi gerektiğini toplu bir şekilde görebilir⁶⁶.

2. Borçlar Kanunu'na Göre

Borçlar Kanunu'na tâbi olan taksitle satış sözleşmeleri bakımından, şekil koşulu öngörülmemiştir⁶⁷. Borçlar Kanunu'na tâbi olan taksitle satış sözleşmelerinde, "şekil serbestisi ilkesi" hâkimdir. Ancak, mülkiyeti saklı tutma kaydıyla taksitle satış sözleşmesi yapılması durumunda, bu kaydın, Borçlar Kanunu'nun 223. maddesinin yollamasıyla, Medenî Kanun'un mülkiyeti saklı tutma sözleşmesine ilişkin hükümlerine uygun olarak yapılması gerekir. Konuya ilişkin Medenî Kanun'un 764. maddesine göre, mülkiyeti saklı tutma sözleşmesinin geçerli olabilmesi için, bunun resmî şekilde yapılması ve taşınır malı satın alan kimsenin ikametgâhındaki noter tarafından özel siciline kaydedilmesi gerekir⁶⁸. Hemen ifade edelim ki, buradaki şekil koşulu, taksitle satış sözleşmesinin tamamı bakımından değil, sadece mülkiyeti saklı tutma kaydı bakımından söz konusudur.

Diğer yandan, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un aksine, Borçlar Kanunu'nda, taksitle satış sözleşmesinin bazı hususları içermesi zorunlu kılınmamıştır.

⁶³ İNCEOĞLU, s. 16. Kanundaki ibare, "varsa ön ödeme tutarı" ve "varsa peşinat" şeklinde anlaşılmalıdır. Bkz. AYDOĞDU, s. 123.

⁶⁴ OZANOĞLU, s. 198.

⁶⁵ İNCEOĞLU, s. 17.

⁶⁶ OZANOĞLU, s. 199.

⁶⁷ İNCEOĞLU, s. 8.

III. Şeklî Koşullara Uyulmamasının Hukukî Sonuçları

Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 6. maddesinde öngörülen şekil koşullarına uyulmamasının cezaî bir yaptırımı, söz konusu kanunun 25. maddesinin birinci fıkrasında düzenlenmiştir. Buna göre, "...6 ncı maddenin üçüncü fıkrasına...aykırı hareket edenler hakkında 5.000.000 lira para cezası⁶⁹ uygulanır."

Hemen belirtelim ki, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'da açıkça öngörülmemiş olmamasına rağmen, taksitle satış sözleşmesi, yazılı olarak yapılmamış veya kanunda öngörülen hususları içermiyorsa geçersizdir⁷⁰. Çünkü, kanunda aksine hüküm bulunmadığı takdirde, şekle aykırılığın yaptırımı, sözleşmenin geçersiz olmasıdır (TKHK. m. 30, BK. m. 11/II).

Ancak, tarafların kanunun öngördüğü hususları içeren yazılı sözleşme yapmalarına rağmen, satıcının sözleşmenin bir örneğini tüketiciye vermemesi, taksitle satış sözleşmesinin geçersizliğine neden olmaz. Çünkü, sözleşmenin bir örneğinin karşı tarafa verilmesi bir şekil koşulu değil, aksine hareket edilmesi cezaî bir yaptırıma bağlanmış, satıcıya yüklenen bir yan yükümlülüktür⁷¹. Sözleşmenin bir örneğini tüketiciye vermeyen satıcıya, 25. maddede öngörülen para cezası verilir. Bunun yanı sıra, tüketici, gerektiğinde dava açarak, sözleşmenin bir örneğinin kendisine teslim edilmesini satıcıdan isteyebilir⁷².

Taksitle satış sözleşmesinin yazılı şekilde yapılmaması veya kanunda öngörülen hususları içermemesi durumunda, sözleşmenin geçersiz sayılması her zaman tüketici lehine sonuçlar doğurmamaktadır. Acaba, sözleşmenin geçersiz olmasının tüketici aleyhine sonuçlar doğuracağı hallerde satıcı, sözleşmenin geçersizliğini ileri sürebilecek midir? Doktrinde, bu konuda farklı görüşler bulunmaktadır. Bir görüşe göre⁷³; burada tek taraflı bağlamazlık yaptırımı söz

⁶⁸ Bkz. yuk. İkinci Bölüm, §3, IV, 1.

⁶⁹ Aynı maddenin beşinci fıkrasına göre, "...para cezaları, suçun aynı yıl içerisinde tekerrürü hâlinde iki misli, olarak uygulanır. Para cezaları her yıl başında Türk Ceza Kanununun Ek 2 nci madde hükümleri uyarınca artırılır". Tasarı'da, para cezası 100.000.000 TL. ye çıkarılmaktadır (m. 25/II).

⁷⁰ İNCEOĞLU, s. 19; OZANOĞLU, s. 192. Ancak, gecikme faizi oranının veya ön ödeme tutarının gösterilmemiş olması, sözleşmenin geçersizliği sonucunu doğurmaz. Bkz. yuk. Üçüncü Bölüm, §2, II, 1, b, dd ve ee.

⁷¹ İNCEOĞLU (s. 18-19), bunun bir "külfet" olduğunu ileri sürmüştür. Kanaatimizce, satıcının, kanunda öngörülen bu zorunluluğunun yerine getirmemesi nedeniyle, tüketicinin bir zarara uğraması söz konusu olursa, bunun giderilmesi gerekeceği için, bunun, bir yan yükümlülük olarak değerlendirilmesi uygun olur.

⁷² İNCEOĞLU, s. 19.

⁷³ ASLAN (Tüketici), s. 225.

konusudur. Tüketici, tek taraflı bir irade beyanıyla sözleşmeyi geçersiz kılabilirken, satıcı sözleşmenin geçersizliğini ileri sürmez. Bizim de katıldığımız diğer bir görüşe göre ise⁷⁴; pozitif hukuk bakımından, tek taraflı bağlamazlık yaptırımının söz konusu olduğunu kabul etmek güçtür. Ancak sözleşmenin geçersizliğinin satıcı tarafından ileri sürülmesi çoğu zaman hakkın kötüye kullanılması (MK. m. 2) niteliğinde olur. Çünkü, sözleşmenin yazılı olarak yapılmasını ve belli hususları içermesini sağlama yükümlülüğü, esas itibarıyla satıcıya yüklenmişken, bunu yapmayan satıcının, kendi kusuruna dayanarak sözleşmenin geçersizliğini ileri sürmesi hakkın kötüye kullanılması olur.

Diğer yandan, mülkiyeti saklı tutma kaydıyla yapılan taksitle satış sözleşmelerinde, mülkiyeti saklı tutma sözleşmesinin şekil şartlarına uyulmamış olması, taksitle satış sözleşmesinin geçersizliği sonucunu doğurmaz, sadece mülkiyeti saklı tutma kaydı geçersiz olur⁷⁵. Çünkü, Medenî Kanun'un 764. maddesinde, sadece mülkiyeti saklı tutma kaydı (sözleşmesi) bakımından, şekil koşulu öngörülmüştür.

Taksitle satış sözleşmesinde, sözleşmenin yazılı şekilde yapılması ve tüketiciye kanunda belirtilen içeriğe sahip sözleşme örneğinin verilmesi, satıcının aynı zamanda bilgi verme yükümlülüğü kapsamına girdiği için, aksine davranışla sözleşmenin geçersizliğine neden olan satıcı, sözleşme öncesi sorumluluk (culpa in contrahendo sorumluluğu) gereğince, tüketicinin, sözleşmenin hükümsüz olmasından doğan menfi zararını da gidermesi gerekir⁷⁶.

§3. Sözleşmenin Unsurları

I. Genel Olarak

Taksitle satış sözleşmesinin maddî koşulları bakımından yapılacak açıklamalar, genel olarak, hem Borçlar Kanunu, hem de Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun kapsamındaki taksitle satış sözleşmeleri bakımından geçerlidir.

Taksitle satış sözleşmesi; satıcının, alıcıya taşınır bir malı satış bedelinin tamamen ödenmesinden önce teslim etme ve alıcının da, satış bedelini kısmi

⁷⁴ İNCEOĞLU, s. 20.

⁷⁵ OZANOĞLU, s. 193.

⁷⁶ OZANOĞLU, s. 193, 200.

edimlerle ödeme borcu altına girdiği bir tür satış sözleşmesidir⁷⁷. Bu tanım göz önünde tutularak, bir sözleşmesinin unsurları şöylece sıralanabilir⁷⁸:

- Mülkiyetin devrine ilişkin bir anlaşma yapılmalıdır.
- Sözleşmenin konusu taşınır bir mal olmalıdır.
- Malın, satış bedelinin tamamen ödenmesinden önce teslimi kararlaştırılmalıdır.
- Satış bedelinin, taksitler hâlinde ödenmesi kararlaştırılmalıdır.

II. Mülkiyetin Devrine İlişkin Anlaşma

Taksitle satış sözleşmesinin bir satış sözleşmesi türü olması nedeniyle, her şeyden önce, tarafların iradelerinin bir malın mülkiyetinin devri üzerinde uyuşması gerekir. Taksitle satış sözleşmesi mülkiyeti devir borcu doğuran sözleşmelerdendir⁷⁹.

Hemen belirtelim ki, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'da, hukuk tekniğiyle bağdaşmayacak şekilde, niteliği itibarıyla ancak bir malın mülkiyetinin devrini konu alabilen taksitle satış sözleşmesinin kapsamına, hizmet sunulmasını da dâhil edilmiştir (m. 6). Oysa, Borçlar Kanunu'na tâbi taksitle satış sözleşmesinin konusunu, sadece mallar oluşturmaktadır (m. 222). Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'da, "hizmetin satılması" ibaresine değil, "hizmetin sunulması" ibaresine yer verilmeliydi⁸⁰. Çünkü hizmetler, mülkiyet hakkının konusu olamaz⁸¹. Dolayısıyla, bunların mülkiyetinin devrinden ve mülkiyeti devir borcu doğuran taksitle satış sözleşmesine konu edilmesi yerinde değildir⁸².

⁷⁷ TANDOĞAN, s. 301. Benzer tanımlar için bkz. BİLGE, s. 111; BERKİ, s. 35; ZEVLİLİLER, s. 50.

⁷⁸ Karş. OZANOĞLU, s. 45 vd.; FEYZİOĞLU, s. 150 vd.; UYGUR, s. 920.

⁷⁹ Bkz. yuk. İkinci Bölüm, §2. II, 4.

⁸⁰ Tasarı'da da, hem hizmet sunulması, hem de mal satışı taksitle satış sözleşmesine konu edilmektedir (m. 6/A).

⁸¹ Mülkiyet hakkının konusu hakkında bkz. ERTAŞ, s. 233, 413.

⁸² Karş. OZANOĞLU, s. 58

III. Sözleşmenin Konusunun Taşınır Bir Mal Olması

Taksitle satış sözleşmesinin konusunu taşınır mallar⁸³ oluşturur. Nitekim, Borçlar Kanunu'nun 222. maddesinde "menkul bir mal" ibaresine yer verilmekte; Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 3. maddesinin (c) bendinde ise, bu kanunun uygulamasında malın, "ticaret konusu taşınır eşyayı"⁸⁴ ifade ettiği öngörülmektedir.

Taksitle satış sözleşmesinin konusunu teşkil eden taşınır maldan ne anlaşılması gerektiği konusunda, kanunda özel bir hüküm bulunmamaktadır. Bu nedenle, Borçlar Kanunu'nun taşınır satış sözleşmesiyle ilgili 184. maddesinden ve Medenî Kanun'un taşınır mülkiyetinin konusuna ilişkin 762. maddesinden yararlanmak gerekir. Borçlar Kanunu'nun 184. maddesine göre, "*Menkul satımı, araziden ve gayrimenkul olmak üzere tapu siciline kaydedilen haklardan başka her türlü şeyin satımıdır*". Bu tanım eksiktir. Çünkü, madde kapsamında belirtilenler dışında, taşınmaz mal satımının konusuna giren mallar vardır⁸⁵. Bu hükmün eksikliği Medenî Kanun'un 762. maddesi göz önünde tutularak giderilmelidir. Söz konusu maddeye göre, "*Taşınır mülkiyetinin konusu, nitelikleri itibarıyla taşınabilen maddî şeyler ile edinmeye elverişli olan ve taşınmaz mülkiyetinin kapsamına girmeyen doğal güçlerdir*"⁸⁶. Bu hüküm, göz önünde tutulduğunda, bir taşınır satış sözleşmesinin ve bu arada taksitle satış sözleşmesinin konusunu; taşınabilen maddî mallar ile taşınmaz mülkiyetinin kapsamında olmayıp, edinmeye elverişli doğal

⁸³ Taşınır mal, bir yerden bir yere özüne zarar vermeksizin taşınabilen, maddî bir varlığı olan eşyadır. Ekonomik bir değer taşımayan şeyler ile insan organları ve cesedi, maddî olmayan eşyalar taşınır mal kavramı dışındadır. Bkz ayrıntılı bilgi için ERTAŞ, s. 413 vd..

⁸⁴ Tasarı'da "mal" terimi yeniden tanımlanmaktadır(m. 3/c). Buna göre, "*Mal :Alış-verişe konu olan taşınır eşyayı, konut ve tatil amaçlı taşınmaz malları ve elektronik ortamda kullanılmak üzere hazırlanan yazılım, ses, görüntü ve benzeri gayri maddî malları*" ifade eder. Tasarı'nın bu hâliyle yasalaşması durumunda, sadece taşınır mallar değil, "konut" ve "tatil amaçlı" taşınmaz mallar da Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'a tâbi taksitle satış sözleşmesine konu olabilecektir.

⁸⁵ Bkz. TANDOĞAN, s. 100, 223 vd..

⁸⁶ Yürürlükten kaldıran Medenî Kanun'un, bu maddenin karşılığını oluşturan 686. maddesinde de, aynı hükme yer verilmiş, yeni düzenlemeyle sadece dil bakımından sadeleştirme yapılmıştır.

güçlerin⁸⁷ ve tapu siciline taşınmaz olarak kaydedilen inşaat ve kaynak hakkı dışında, değeri parayla ölçülebilen hakların⁸⁸ oluşturduğu söylenebilir⁸⁹.

Borçlar Kanunu'nun 222. maddesinde "menkul mal", Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 3. maddesinin (c) bendinde ise "ticaret konusu taşınır eşya" ibarelerinin kullanılmasından hareketle, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'da taşınır mal terimin daha dar kapsamlı olarak kullanılmış olduğu sonucuna varılabilir⁹⁰. Ticaret konusu taşınır eşya ibaresinin kullanılmasıyla, satıcının, kazanç elde etme amacıyla hareket etmesi gerektiği kastedilmiştir⁹¹. Bu nedenle, yukarıda taksitle satış sözleşmesinin konusuna çerçevesinde belirtilen şeyler, ancak meslekten bir satıcı tarafından, kazanç elde etme amacıyla satıldığında (ticarete konu edildiğinde), Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun kapsamında değerlendirilir.

İşlenmemiş tarımsal ürünler (işlenmemiş et ve süt, toprağı işleyerek elde edilen sebze ve meyve vb.), işlenmemiş balık gibi avlanmayla elde edilen mallar, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'da, bunlar bakımından bir ayırım yapmadığı için, söz konusu kanun kapsamında değerlendirilmelidir⁹².

Diğer yandan, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'da, Borçlar Kanunu'ndan farklı olarak, hizmetler de, söz konusu kanunun taksitle satış sözleşmesine ilişkin 6. maddesinin kapsamına dâhil edilmiştir. Nitekim, bu maddenin ikinci fıkrasının son cümlesinde, "mal veya hizmetin toplam satış fiyatı"; üçüncü

⁸⁷ Elektrik gibi doğal güçler, kişilerce hâkimiyet altına alınarak, bunlardan yararlanılabiliyorsa taşınır mülkiyetinin konusunu oluştururlar. Bkz. **ERTAŞ**, s. 414. Bazı yazarlar, doğal güçlerin maddî bir varlığın olmaması ve mülkiyeti saklı tutmaya konu olamaması nedeniyle taksitle satış sözleşmesinin konusu olamayacakları görüşüne varmışlardır. Bkz. **ANSAY**, s. 28, dn. 8 de belirtilen yazarlar.

⁸⁸ Haklar, Medenî Kanun'un 762. maddesi kapsamı dışında kalmış olsa da, Borçlar Kanunu'nun 184. maddesi gereğince bunlar da taşınır satış sözleşmesi kapsamına girmektedirler. Dolayısıyla hakların (fıkrî ve sınai haklar gibi) taksitle satış sözleşmesinin konusunu oluşturmaları mümkündür. Türk hukukunda, Alman ve Fransız Hukuklarında olduğu gibi yasaklayıcı hükümler olmadığı için, kıymetli evrakin ve piyango biletlerinin de taksitle satış sözleşmesine konu olabilmesi mümkündür. Bkz. **ANSAY**, s. 29.

⁸⁹ Karş. **ANSAY**, s.28-29; **TANDOĞAN**, s. 303; **OZANOĞLU**, s.59 vd.; **AYDOĞDU**, s. 61-62; **YAVUZ**, s. 208. Taşınır satış sözleşmesinin konusu hakkında bkz. **TANDOĞAN**, s. 100 vd..

⁹⁰ **OZANOĞLU**, s. 59, dn. 67; **ATASOY/TAŞKIN/ACAR**, s. 34.

⁹¹ **ZEVLİLER (Tüketici)**, s. 56; **ATASOY/TAŞKIN/ACAR**, s.34.

⁹² **ATASOY/TAŞKIN/ACAR**, s. 34. Aksi görüşte bkz. **ZEVLİLER (Tüketici)**, s. 57. Avrupa Konseyi'nin "Ayıplı Mallardan Sorumlulukla İlgili Üye Devletlerin Kanunlarının, Düzenlemelerinin ve İdarî Hükümlerinin Birbirine Yakınlaştırılması Hakkında" 25.7.1985 tarihli Yönergesinde, işlenmemiş tarımsal ürünlerle, avlanma sonucu elde edilen şeyler, mal kapsamına alınmamıştır (m. 2).

fıkrasının (a) bendinde ise, “mal veya hizmetlerin peşin satış fiyatı” ifadeleri yer almaktadır.

Acaba taşınmazlar, taksitle satış sözleşmesine konu olabilir mi? Tapu siciline kayıtlı taşınmazlar, satış bedelinin bölüm bölüm ödeneceği kararlaştırılmış olsa bile, kanundaki açık hüküm nedeniyle, taksitle satış sözleşmesine konu olmaz (BK. m. 222, TKHK. m. 3/c). Uygulamada görülen “taksitle arsa satışları”, taksitle satış sözleşmesine ilişkin hükümlere tâbi değildir⁹³.

Borçlar Kanunu’nun 217. maddesine göre, “*Menkul satımına müteallik hükümler, kıyas tarikiyle gayrimenkul satımına da tatbik olunur.*” Bu hükümden hareketle, taşınır satış sözleşmesinin bir türü olan taksitle satış sözleşmesine ilişkin hükümlerin, taksitle satılan taşınmazlara kıyas yoluyla uygulanabileceğini söylemek uygun değildir⁹⁴. Çünkü, anılan hükümde, Borçlar Kanunu’nun altıncı babının ikinci faslında düzenlenen ve genel olarak taşınır satış sözleşmesine ilişkin olan hükümlerin (m. 184-212) kıyas yoluyla uygulanacağı kastedilmiştir. Taksitle satış sözleşmesine ilişkin hükümler ise, kanunun bu fasılda değil, “satımın bazı neveleri”nin düzenlendiği dördüncü fasılda ve Borçlar Kanunu’nun 217. maddesinden sonra düzenlenmiştir⁹⁵. Ancak, tapuya kayıtlı olmayan taşınmazların satışında, taksitle satış sözleşmesi hükümlerinin uygulanabileceği Yargıtay’ın içtihatlarıyla kabul edilmiştir⁹⁶.

IV. Malın Satış Bedelinin Tamamen Ödenmesinden Önce Teslim Edilmesinin Kararlaştırılması

Taksitle satış sözleşmesi yapılmasıyla umulan temel yarar, satış bedelinin tümünü peşin ödeme olanağına sahip olmayan alıcıların, bunu belli aralıklarla ve kısım kısım ödemelerini ve ihtiyaç duydukları mallardan hemen yararlanmalarını

⁹³ TANDOĞAN, s. 303; ANSAY, s. 31; YAVUZ, s. 208; UYGUR, s. 919; BİLGE, s. 113; FEYZİOĞLU, s. 150. Aksi görüşte bkz. BERKİ, s. 36.

⁹⁴ Yargıtay aksi görüştedir. Örnek karar için bkz. 4. HD., 5.6.1972 tarih ve 1972/4497 E., 1973/5328 K. sayılı karar (KARAHASAN, s. 267-268).

⁹⁵ ANSAY, s. 31.

⁹⁶ Örnek olarak bkz. 1. HD., 7.3.1950 tarih ve 9921 E., 3148 K. sayılı karar (OLGAÇ, s. 352). ANSAY (s. 31-32), tapuya kayıtlı olmayan taşınmazlar üzerindeki zilyetliğin, olağanüstü kazandırıcı zamanaşımı olan 20 sene geçmeden önce devredilmesi durumunda, devreden henüz mülkiyet hakkını kazanmadığı için, bir satış sözleşmesinden söz edilemeyeceğini, dolayısıyla bunlara taksitle satış sözleşmesine ilişkin hükümlerin uygulanamayacağını ifade etmiştir. Yazara göre, 20 sene geçtikten sonra mülkiyet hakkı kendiliğinden doğacağı için, bu tür taşınmazların, mülkiyet hakkı doğduktan sonra, fakat tapuya kaydedilmesinden önce satılması durumunda ise, taksitle satış sözleşmesine ilişkin hükümler uygulanabilir. *Karş. TMK m. 713.*

sağlamaktır⁹⁷. Taksitle satış sözleşmesinde, taraflar, taksitlerin tamamen ödenmesinden önce, malın alıcıya teslimini kararlaştırmış olmalıdır. Satış bedelinin tamamen ödenmesinden sonra malın teslim edileceğinin kararlaştırılmış olduğu durumlarda, taksitle satış sözleşmesinden değil, ön ödemeli satış sözleşmesinden söz edilebilir.

Borçlar Kanunu'nun 223. maddesindeki "teslim" ibaresinden, sadece fiilî teslimi (malın kendisinin teslimini) değil; vasıtanın teslimi, fiilî hâkimiyet kurma olanağının verilmesi gibi, teslimle zilyetliğin devri hâlleri ile kısa elden teslim, hükmen teslim, zilyetlik havalesi ve eşyayı temsil eden senetlerin devri gibi zilyetliğin teslimsiz devri hâlleri de anlaşılmalıdır⁹⁸. Çünkü, her ne kadar kanunda "malın teslimi" kavramına yer verilmişse de, sayılan hallerde de zilyetlik ve buna bağlı olarak satış sözleşmelerinde mülkiyet, karşı tarafa geçirilmiş olmaktadır. Bu nedenle, "teslim" ibaresi, geniş yorumlanmalıdır.

Mülkiyeti saklı tutma kaydıyla taksitle satış sözleşmesi yapılmışsa, bu hâlde malın teslimiyle birlikte mülkiyet alıcıya geçmez, satıcıda kalır. Bu tür sözleşmelerde, taksitlerin tamamen ödenmesinden sonra, mülkiyet alıcıya geçer.

Hemen belirtelim ki; taksitle satış sözleşmesinin kurulabilmesi için malın teslim edilmiş olması gerekmez. Taksitle satış sözleşmesi, rızâî bir sözleşmedir⁹⁹. Tarafların birbirine uygun iradelerinin bir araya gelmesiyle kurulur. Bu nedenle, ayrıca maddî bir fiilin (malın tesliminin) yapılması gerekmez¹⁰⁰. Taksitle satış sözleşmesi, borçlandırııcı bir hukukî işlem; malın teslimi ise, tasarruf işlemi niteliğindedir. Bu nedenle, malın tesliminin taksitlerin tamamen ödenmesinden önce

⁹⁷ ATASOY/TAŞKIN/ACAR, s. 138; FEYZİOĞLU, s. 151. Tasarı'da; taksitle satış sözleşmesinin tanımı yapılırken, malın tesliminin veya hizmetin ifasının, sözleşmenin düzenlendiği anda yapılması öngörülmektedir (m. 6/A-I). Bu hükmün yasalaşması durumunda, tüketicinin taraf olduğu taksitle satış sözleşmesinde, "satış bedelinin tamamen ifasından önce malın teslim edilmiş olması" koşulu yerine, "sözleşmenin düzenlendiği zaman malın teslim veya hizmetin ifa edilmiş olması" koşulu aranır. Hemen belirtelim ki, hizmet edimlerinin niteliği gereği sözleşmenin düzenlendiği anda ifa edilmesi her zaman mümkün olmaz. Kanaatimizce; hizmet edimleri bakımından, daha farklı bir düzenleme getirilseydi, örneğin, ilk taksit ödenmeden önce ifa edilmiş olma koşulu aransaydı, daha yerinde olurdu. +

⁹⁸ OZANOĞLU, s. 62; karşı. ANSAY, s. 15-16; TANDOĞAN, s. 303. Zilyetliğin devri hâlleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. ERTAŞ, s. 41.

⁹⁹ "Rızâî sözleşmeler"de, sözleşmenin kurulması, sonuçlarını meydana getirmesi için, sadece tarafların karşılıklı ve birbirine uygun açıklamaları yeterlidir. "Real sözleşmeler"de ise, sözleşmenin kurulması, sonuçlarını meydana getirmesi için, ayrıca tamamlayıcı bir unsurun, maddî bir fiilin eklenmesi gerekir. Bkz. EREN, s. 206.

¹⁰⁰ OZANOĞLU, s. 57.

gerçekleşeceğinin kararlaştırılmış olması yeterlidir. Malın teslimi, sözleşmenin kurucu unsuru değil, ifası niteliğindedir.

V. Satış Bedelinin Taksitler Hâlinde Ödenmesinin Kararlaştırılması

Taksitle satış sözleşmesini, diğer satış sözleşmelerinden ayırmaya yarayan en önemli özellik, satış bedelinin, belli aralıklarla ve kısım kısım ödenmesidir¹⁰¹. Borçlar Kanunu'nda, taksitlerin sayısı ve malın tesliminden önce yapılan ödemelerin taksit sayılıp sayılmayacağı ve taksitlerin süresi konularında açıklık yoktur (m. 222 vd.).

1. Taksitlerin Sayısı

Borçlar Kanunu'nda ve Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'da, taksitlerin sayısı konusunda açık bir hüküm bulunmamaktadır¹⁰². Bu nedenle, doktrinde, taksitlerin sayısı konusunda farklı görüşler ortaya çıkmıştır.

Doktrinde bazı yazarlar¹⁰³, Borçlar Kanunu'nun muacceliyet kaydına ilişkin 224. maddesinde kullanılan "iki mütevali taksiti vermekten temerrüt" şeklindeki ibareden hareketle, taksit sayısının en az üç olması gerektiği sonucuna varmışlar ve bunun, sadece 224. maddenin uygulanması bakımından değil, taksitle satış sözleşmesinin tümü bakımından geçerli olduğunu kabul etmişlerdir.

Doktrinde hâkim olan görüşe göre¹⁰⁴, Borçlar Kanunu'nun 224. maddesinde kullanılan "iki mütevali taksiti vermekten temerrüt" şeklindeki ibare, sadece muacceliyet kaydını içeren taksitle satış sözleşmeleri bakımından geçerli olabilir. Yoksa bu ibareden hareketle, bütün taksitle satış sözleşmelerinin en az üç taksiti içermesi gerektiği savunulamaz. Çünkü, taksitle satış sözleşmelerinin, muacceliyet kaydı içermesi zorunlu değildir. Bu nedenle, taksitle satış sözleşmesinin varlığından söz edebilmek için, en az iki taksitin kararlaştırılmış olması yeterlidir.

¹⁰¹ Sadece faiz, gider gibi satış bedelinden ayrı olan fer'i ve yan yükümlülüklerin taksitler hâlinde ödenmesi kararlaştırılmış, satış bedelinin taksitler hâlinde ödenmesinin ise, kararlaştırılmamış olduğu sözleşmeleri, taksitle satış sözleşmesi olarak nitelendirmek doğru değildir. Bkz. **OZANOĞLU**, s. 66.

¹⁰² Tasarı'da, taksitle satış sözleşmesinin tanımı yapılırken "satış bedelinin en az iki taksitle ödenmesi" unsuruna yer verilmiştir (m. 6/A-I).

¹⁰³ Bkz. **ANSAY**, s. 19, dn. 19 da belirtilen yazarlar.

¹⁰⁴ **ANSAY**, s. 19; **TANDOĞAN**, s. 301, 302; **FEYZİOĞLU**, s.150; **ZEVKLİLER (Tüketici)**, s. 101; **İNCEOĞLU**, s. 2; **ATASOY, A. Ö./TAŞKIN, M./ACAR, H.**, Tüketicini Koruma Hukuku, İlgili Mevzuat ve Yargıtay Kararları, B. 2, Eskişehir, 2000, s. 38; **OZANOĞLU**, s. 56; **YAVUZ**, s. 207. Nitekim, Borçlar Kanunu'nun 222. maddesinde sözü geçen "taksitlerden birini tediye temerrüt", iki taksitin kararlaştırılmış olması durumunda da mümkündür. Bkz. **ANSAY**, s. 19. Yalnız iki taksitin kararlaştırılmış olması durumunda 224. madde uygulanmaz. Bkz. **TANDOĞAN**, s. 302.

gerçekleşebilir

Diğer yandan, malın tesliminden önce ya da malın teslimiyle birlikte peşin olarak yapılan ödemelerin, taksit olarak kabul edilip edilemeyeceği konusunda da, doktrinde görüş birliği yoktur. Bir görüşe göre¹⁰⁵, malın tesliminden önceki ödemeler, taksit olarak kabul edilemez. Bir taksitle satış sözleşmesinden söz edebilmek için, malın tesliminden sonra, en az iki taksitin ödeneceğinin kararlaştırılmış olması gerekir. Diğer bir görüşe göre ise¹⁰⁶, malın tesliminden önce yapılan ödemeler de, taksit olarak nitelendirilir.

Borçlar Kanunu ve Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'da, bir sözleşmenin, taksitle satış sözleşmesi niteliğinde sayılması için, en az kaç taksitin kararlaştırılması gerektiği konusunda bir hüküm yoktur. Bu durumda, taksitle satış sözleşmesinin hukukî niteliği ve özelliklerinden hareket ederek bir sonuca varılmalıdır. Satış sözleşmesi, satış bedelinin ödenme zamanına göre, genel olarak, ön ödemeli satış sözleşmesi, peşin satış sözleşmesi ve veresiye satış sözleşmesi olarak üç gruba ayrılabilir. Bunlardan, veresiye satış sözleşmesinde, satış bedeli, malın tesliminden sonra ödenir. Eğer malın tesliminden sonra ödenecek olan satış bedeli, bir defada değil, bölüm bölüm ve farklı zamanlarda ödenecekse, bu durumda satış sözleşmesi, veresiye satış sözleşmesinin bir türü olan taksitle satış sözleşmesi olarak adlandırılır. Bir defa, taksitle satış sözleşmesinde, satış bedelinin bölüm bölüm ödenmesinden hareket edilirse, taksit sayısının en az iki olması gerektiği sonucu çıkar. Diğer yandan, kanaatimizce de, malın tesliminden önce yapılan ödemeler taksit olarak kabul edilmemelidir. Çünkü, malın tesliminden önce yapılan ödemeler, ön ödeme niteliğindedir. Ayrıca, malın teslimi sırasında peşin olarak yapılan ödemeler de taksit olarak nitelendirilemez. Çünkü bunlar, "peşin ödeme veya peşinat" olarak nitelendirilebilir. Bir ödemenin, taksit olarak kabul edilebilmesi için, veresiye satış sözleşmesinin bir türü olan taksitle satış sözleşmesinin niteliği gereği, bu ödeme, malın tesliminden önce veya malın teslimi anında değil, malın tesliminden sonra yapılmalı ve satış bedelinin tamamını değil, bir bölümünü karşılamalıdır.

¹⁰⁵ ANSAY, s. 20; DALAMANLI, s. 187.

¹⁰⁶ AYDOĞDU, s. 117.

Sonuç olarak, kanaatimizce, bir taksitle satış sözleşmesinden söz edilebilmesi için, malın tesliminden önce ve teslimi sırasında yapılan ödemeler hariç, malın tesliminden sonra en az iki taksitin ödeneceğinin kararlaştırılmış olması gerekir¹⁰⁷.

2. Taksitlerin Aralıkları ve Miktarı

Tarafların kararlaştırmış oldukları taksitlerin aralıklarının, birbirine eşit olması gerekmez¹⁰⁸. Ancak, taksitlerin vadeleri, belirlenebilir bir şekilde kararlaştırılmış olmalıdır. Aksi takdirde, yani vadenin belirlenemediği durumlarda, tamamlayıcı hüküm niteliğindeki Borçlar Kanunu'nun 74. maddesi uygulama alanı bulur ve "ecelemeşrut olmadığı veya işin mahiyetinden anlaşılmadığı takdirde borcun hemen ifa ve derhal icrası talep" olunabilir¹⁰⁹. Bu durumda, bir taksitle satış sözleşmesinden söz etmek mümkün olamaz.

¹⁰⁷ Kanunda bir açıklık olmamasından kaynaklanan görüş ayrılığını kısmen önleyecek nitelikte bir hüküm Tasarı'da öngörülmüştür. Buna göre, "Taksitle satış, satım bedelinin en az iki taksitle ödendiği ve malın veya hizmetin, sözleşmenin düzenlendiği anda teslim veya ifa edildiği satım türüdür" (m. 6/A-1). Görüldüğü gibi, bu düzenlemede, taksitle satış sözleşmesinde, taksit sayısının en az iki olması gerektiği açıkça öngörülmektedir. Ayrıca, söz konusu hükümde, malın veya hizmetin, sözleşmenin düzenlendiği anda teslim ve ifa edilmesi gerektiği öngörülmekle, taksitle satış sözleşmesinde, ön ödeme yapılmasının kararlaştırılması engellendiği için, sözü edilen en az iki taksite, ön ödeme niteliğindeki ödemeler dâhil değildir. Çünkü ön ödeme, niteliği gereği malın teslimi ya da hizmetin ifasından önce yapılmalıdır. Nitekim Tasarı'da, bu durum göz önünde tutularak, yürürlükteki Tüketicinin Korunması Hakkındaki Kanun'un 6. maddesinin üçüncü fıkrasının (d) bendinde, taksitle satış sözleşmesinde yer alması gereken hususlar arasında sayılan "ön ödeme tutarı" ibaresi değiştirilerek, "peşinat tutarı" ibaresine yer verilmektedir. Malın teslimi ya da hizmetin ifası anında yapılan peşin ödemenin (peşinatın) kararlaştırılmasını, ön ödemenin kararlaştırılmasında olduğu gibi engelleyen bir hüküm olmadığı için, bu ödemelerin taksit olarak kabul edilip edilmeyeceği konusundaki görüş ayrılığı, ortadan kalkmamaktadır. Diğer yandan, söz konusu tasarının yasalaşması hâlinde bile, yapılan düzenlemeler, sadece tüketici sözleşmesi niteliğindeki taksitle satış sözleşmeleri bakımından geçerli olacağı için, tasarının taksitlerin sayısı ve hangi ödemelerin taksit niteliğinde olduğu konusundaki görüş ayrılığı, Borçlar Kanunu'na tâbi taksitle satış sözleşmeleri bakımından giderilmemektedir. İsviçre Borçlar Kanunu'nda, 1962 yılında değişiklik yapılmasına rağmen, bu değişikliklerde, taksitlerin sayısı konusunda açık bir hüküm yoktur. Söz konusu kanunun 226a maddesinin birinci fıkrasında, satış bedelinin tamamen ödenmesinden önce, malın tesliminin yapılması gerektiği öngörüldüğü için, taksitle satış sözleşmesinde, ön ödeme ve peşin ödeme yapılmasının kararlaştırılması mümkündür. Bu tür ödemelerin kararlaştırılması durumunda, İsviçre Borçlar Kanunu'nda, bunların taksit niteliğinde olup olmadığı konusundaki görüş ayrılığını giderici nitelikte açık bir hüküm yoktur.

¹⁰⁸ ANSAY, s. 21; FEYZİOĞLU, s. 150; OLGAÇ, s. 361; UYGUR, s. 920; İNCEOĞLU, s. 2; ZEVLİLİLER (Tüketici), s. 101; OZANOĞLU, s. 57; ASLAN (Tüketici), s. 217; YAVUZ, s. 207.

¹⁰⁹ ANSAY, s. 20; OZANOĞLU, s. 57. Ancak, ANSAY'a göre (s. 21), taksitlerin vadelerini, belli olayların gerçekleşmesine bağlamak mümkündür.

Taksitlerin belli aralıklarla ödenmesi gerekmediği gibi, taksitlerin miktarının da birbirine eşit olması gerekmez¹¹⁰. Önemli olan, satış bedelinin bir defada değil, belli aralıklarla ve kısım kısım ödenmesidir. Diğer yandan, taksit miktarının sözleşmede kesin olarak belirlenmesi gerekmeyip, belirlenebilir olması yeterlidir¹¹¹. Ancak, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'a tâbi taksitle satış sözleşmeleri bakımından, farklı bir değerlendirme yapılmalıdır. Her ne kadar, taksitle satış sözleşmesinin düzenlendiği 6. maddenin üçüncü fıkrasının (e) bendinde, sözleşmede yer alması gereken zorunlu unsurlar arasında, "taksit miktarları" açıkça belirtilmiş olmasa da, ödeme plânına sözleşmede yer verilmesi zorunlu kılınmıştır. Tüketicilerin, daha sözleşmenin kurulması aşamasında korunması ve buna bağlı olarak da bilgilendirilmeleri ilkeleri göz önünde tutulursa, taksitlerin miktarlarının, sayısının ve vadelerinin açıkça ödeme plânının içinde gösterilmesi gerektiği sonucuna varılır¹¹².

§4. Taksitle Satış Sözleşmesinde Yarar ve Hasarın Geçmesi

Taksitle satış sözleşmesinde yarar ve hasarın geçmesi konusunda, Borçlar Kanunu'nda ve Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'da özel bir düzenleme yapılmamıştır. Bu nedenle, taşınır satış sözleşmesi yönünden, Borçlar Kanunu'nda öngörülen yarar ve hasarın geçmesine ilişkin hükümler, taksitle satış sözleşmesi bakımından da uygulama alanı bulur (BK. m. 183, TKHK. m. 30).

I. Yarar ve Hasarın Geçmesi Kavramı

Taşınır satış sözleşmelerinde ve bu arada taksitle satış sözleşmelerinde, sözleşmenin yapılmasıyla mülkiyet alıcıya geçmez. Bu, bir borçlandırıcı işlemdir. Mülkiyetin geçmesi için tasarruf işleminin, yani malın tesliminin yapılmış olması gerekir.

Ancak, sözleşmenin kurulması ile tasarruf işlemi olan malın teslimi, her zaman aynı anda olmaz. Bu iki işlemin yapılması arasındaki zamanda, maldan bazı yararlar elde edilmiş veya mal, hasara uğramış olabilir. İşte, sözleşmenin kurulması ile mülkiyetin alıcıya geçirilmesi arasındaki zamanda, maldan elde edilen yararın ve

¹¹⁰ ANSAY, s. 20; FEYZİOĞLU, s. 150; OLGAÇ, s. 361; KARAHASAN, s. 267; UYGUR, s. 920; İNCEOĞLU, s. 2; ZEVLİLER (Tüketici), s. 101; OZANOĞLU, s. 57; ASLAN (Tüketici), s. 217; YAVUZ, s. 207.

¹¹¹ ANSAY, s. 20.

¹¹² OZANOĞLU, s. 57.

malda meydana gelen hasarın, alıcıya mı, yoksa satıcıya mı ait olacağı, yarar ve hasarın geçmesi sorununu oluşturur¹¹³.

Yararın geçmesi sorunu, satış sözleşmesinin kurulmasından sonra, fakat mülkiyetin alıcıya geçmesinden önce, satılan malda kendiliğinden ya da her malikin yapacağı faaliyet sonucunda meydana gelen fazlalıkların¹¹⁴; hasarın geçmesi sorunu ise, kaza sonucunda, satılan malın telef olması veya bozulması ya da değerinin düşmesinden kaynaklanan zararın¹¹⁵ satıcıya mı, yoksa alıcıya mı ait olacağıdır¹¹⁶.

II. Yarar ve Hasarın Geçmesine İlişkin Kural

Borcun ifasında imkânsızlık (sonraki imkânsızlık) hâline ilişkin Borçlar Kanunu'nun 117. maddesine göre, borçluya isnat olunamayan haller nedeniyle borcun ifası imkansızlaşırsa, borçlu borcundan kurtulur. Tam iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerde, borcundan kurtulan borçlu, almış olduğu şeyleri geri vermek zorunda kalır. Eğer, kendisine herhangi bir şey verilmemişse, bunu almaktan mahrum kalır. Bu hükme göre, malın tesliminden önce taraflara isnat edilemeyen bir nedenle, malın tesliminin imkansızlaşması durumunda, malda meydana gelen hasara, satıcı katlanmalıdır. Bu durumda, malı telef veya bozulmuş olan satıcı, aynı zamanda, satış bedeli alacağından da yoksun kalır. Ancak, kanunda bu kurala bir istisna getirilerek, kanun ve sözleşmeyle, borcun ifasından önce meydana gelen zararın, alacaklıya yüklendiği durumlar, yukarıdaki kuraldan ayrık tutulmuştur (BK. m. 117/II c. 2).

İşte, kanundan kaynaklanan bu istisna, satış sözleşmesi bakımından öngörülmüştür. "Nefi ve hasar" başlığını taşıyan Borçlar Kanunu'nun 183. maddesine göre, "*Halin icabından veya hususî şartlardan mütevellit istisnaların maadasında, satılan şeyin nefi ve hasarı akdin in'ikadı anından itibaren alıcıya intikal eder*". Söz konusu hüküm göz önünde tutulduğunda, hâlin icabından ve özel şartlardan kaynaklanan istisnalar dışında¹¹⁷, satış sözleşmelerinde ve bu arada

¹¹³ TANDOĞAN, s. 104

¹¹⁴ Bu fazlalıklar, tabii ve hukukî semereler ile diğer gelirlerdir. Bkz. TANDOĞAN, s. 105; AYDOĞDU, s. 48.

¹¹⁵ Bu zararın, taraflara isnat edilemeyen bir sebepten kaynaklanması ve borcun gereği gibi ifasına engel olması gerekir. Bkz. TANDOĞAN, s. 106; AYDOĞDU, s. 48.

¹¹⁶ TANDOĞAN, s. 105, 106; ATAMER, Yeşim M., "Satım Sözleşmesinde Hasarın İntikali Anı" (Prof. Dr. M. Kemal OĞUZMAN'ın Anısına Armağan, İstanbul 2000, s. 131).

¹¹⁷ Bu istisnalar; hâlin icabı, tarafların aksine anlaşma yapmaları ve şarta bağlı satış sözleşmesidir. Bu konuda bkz. TANDOĞAN, s. 111 vd.; ATAMER, s. 143 vd..

taksitle satış sözleşmesinde, yarar ve hasarın alıcıya geçmesi, sözleşmenin kurulması anında olmaktadır. Bu kuralın uygulanabilmesi için, sözleşme kurulmuş, hükümlerini meydana getirmeye başlamış ve satılan mal, ferdan belirlenmiş olmalıdır¹¹⁸.

Geciktirici şarta bağlı satış sözleşmelerinde, yarar ve hasar, ancak bu şartın gerçekleşmesi anında alıcıya geçer (BK. m. 183/III). Şartın gerçekleşmesinden önce mal alıcıya teslim edilmişse, doktrinde hâkim olan görüşe göre¹¹⁹, hasar, şartın gerçekleşmesine kadar satıcıda kalır. Ancak, Borçlar Kanunu'nun 151. maddesinin birinci fıkrası uyarınca, yarar alıcıya aittir.

Hemen belirtelim ki, geciktirici şarta bağlı olan sözleşmeler bakımından getirilen bu kural, mülkiyeti saklı tutma kaydıyla yapılan satış sözleşmeleri bakımından uygulanmaz¹²⁰. Çünkü, bu kural, satış sözleşmesinin, yani borçlandırıci işlemin hüküm ve sonuç doğurmasının şarta bağlı tutulması hâli için öngörülmüştür. Oysa, mülkiyeti saklı tutma kaydıyla yapılan satış sözleşmelerinde, borçlandırıci işlemin hüküm ve sonuçlarını doğurması değil; mülkiyetin devri, yani tasarruf işlemi şarta bağlanmaktadır. Burada, mal teslim edilmesine rağmen, mülkiyet, alıcıya geciktirici şartın gerçekleşmesiyle birlikte geçer.

Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'a tâbi taksitle satış sözleşmelerinin konusu, hizmet edimleri de olabilir. Acaba, bu durumda Borçlar Kanunu'nun 183. maddesindeki kural, yine uygulama alanı bulacak mıdır? Bu soruya olumsuz yanıt vermek gerekir. Söz konusu hüküm, satış sözleşmeleri bakımından öngörülmüştür. Konusu hizmet edimi olan taksitle satış sözleşmelerini, teknik anlamda bir satış sözleşmesi olarak değerlendirmek doğru değildir. Bu nedenle, bunlara, Borçlar Kanunu'nun 183. maddesinin değil, sözleşmenin kurulmasından sonraki imkansızlık hâline ilişkin 117. maddesinin ikinci fıkrasının uygulanması gerekir¹²¹.

¹¹⁸ TANDOĞAN, s. 109.

¹¹⁹ TANDOĞAN, s. 117, dn. 50'deki yazarlar. Hakkaniyet gereği, bu durumda, yararlar birlikte hasarın da, alıcıya ait olması gerektiğini savunanlar da vardır. Bkz. AYDOĞDU, s. 53.

¹²⁰ TANDOĞAN, s. 118; UYGUR, s. 934; ATAMER, s. 145, dn. 59; YHGK., 3.2.1984 tarih ve 4-117 E., 68 K. sayılı karar (İKİD. 1984, S. 283, s. 2724 vd.).

III. Çeşidiyle Belirtilen Malların Satışında Hasarın Geçmesi

Çeşidiyle belirtilen malların satışında, yarar ve hasarın geçmesini; aynı yerde ifa edilecek satış sözleşmeleri ile mesafeli satış sözleşmeleri bakımından ayrı ayrı incelemek gerekir.

Aynı yerde teslim edilen ve çeşidiyle belirtilen malları konu alan satış sözleşmelerinde, yarar ve hasarın alıcıya geçmesi için, ayrıca, satılan malın "ayırt edilmiş"¹²² olması da gerekir (BK. m. 183/II).

Borçlar Kanunu'nun 183. maddesinin ikinci fıkrasında, ayırt etmenin nasıl yapılacağına ilişkin bir hüküm yoktur. Bu konuda, satıcının tek taraflı ayırt etmesini yeterli gören veya satıcının tek taraflı ayırt etmesinin yanında, alıcıya ihbarda bulunmasını arayan¹²³ görüşler olmasına rağmen¹²⁴; bizim de katıldığımız ve alıcının daha çok yararına olan görüşe göre¹²⁵, satıcının tek taraflı olarak malı ayırması yeterli değildir. Satıcının, ayırt etmeyi, alıcı veya temsilcisinin huzurunda yapması gerekir. Ancak, ihtara rağmen alıcı veya temsilcisi gelmezse, satıcı, tek başına satılan malı ayırt edebilir.

Konusu, çeşidiyle belirtilen mallar olan mesafeli satış sözleşmelerinde ise, yarar ve hasarın geçmesi için, malın ayırt edilmiş olması yeterli görülmemiş, satıcının, başka yere gönderilmek üzere, malın üzerinden zilyetliğini kaldırmış olması da aranmıştır (BK. m. 183/II). Doktrinde, bu koşulun gerçekleşmesi için, malın, satıcının elinden çıkmış olması ve onun adamı olmayan (bağımsız), taşımayla yükümlü kişiye tevdi edilmiş olması gerektiği ileri sürülmüştür¹²⁶.

IV. Yarar ve Hasara İlişkin Düzenlemenin Tüketicinin Korunması Bakımından Değerlendirilmesi

Satış sözleşmesinin kurulmasıyla, daha mal teslim alınmadan, hasarın tüketiciye geçmesi, tüketicinin korunması amacıyla bağdaşmaz. Özellikle, uzun bir ön ödeme dönemi öngörülen ön ödemeli satış sözleşmelerinde, aylar sonra malı teslim alacak olan tüketicinin, satıcının elinde bulunan malda, kaza sonucu meydana

¹²¹ Hizmet edimini konu alan kapıdan satışlar bakımından bkz. AYDOĞDU, s. 50.

¹²² Bu anlamda bir ayırt etmeden söz edebilmek için, dış dünyaya yansıyan ve malın alıcıya tahsis edildiği bir ayırt etmenin gerçekleşmiş olmalıdır. Bkz. ATAMER, s. 140.

¹²³ ATAMER, s. 140.

¹²⁴ Bu tartışmalar için bkz. TANDOĞAN, s. 115.

¹²⁵ TANDOĞAN, s. 115.

¹²⁶ TANDOĞAN, s. 116; ATAMER, s. 141-142.

gelen zararlara katlanmak zorunda kalacağı düşünöldüğünde, mevcut düzenlemelerin ne kadar tüketici aleyhine olduğu, kolayca anlaşılır.

Kanaatimizce, yeni bir düzenleme yapılarak, tüketicinin taraf olduğu sözleşmeler bakımından yarar ve hasarın geçişinin, malın tesliminden sonrası için geçerli olması hüküm altına alınmalıdır¹²⁷.

¹²⁷ Borçlar Kanunu Tasarısı hazırlamakla görevli komisyonca da bu yönde çalışma yapıldığı bilinmektedir. Hasarın geçmesi bakımından teklif edilen yeni öneriler için bkz. ATAMER, s. 149 vd..

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TAKSİTLE SATIŞ SÖZLEŞMESİNİN HÜKÜMLERİ

Alıcı ve satıcı yönünden, taksitle satış sözleşmesinden kaynaklanan bazı borçlar ve haklar doğar. Her iki taraf da, iyiniyet kuralına, kanun hükümlerine ve sözleşmeye uygun olarak bu haklarını kullanmak ve borçlarını yerine getirmekle yükümlüdür. Aksi takdirde, kanunda öngörülen bazı sonuçlara katlanmaları gerekir. Şimdi, satıcı ve alıcı yönünden taksitle satış sözleşmesinden kaynaklanan hakları ve borçları, borçların yerine getirilmemesinin sonuçlarını inceleyeceğiz.

§1. Satıcının Borçları ve Hakları

I. Satıcının Borçları

1. Genel Olarak

Borçlar Kanunu ile Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun arasında, satıcının bazı borçları (malın teslimi borcu gibi) bakımından çok fark olmamakla birlikte, kanunkoyucu, tüketiciyi korumak amacıyla, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'da, özellikle satıcının ayıba karşı tekeffül borcu bakımından, farklı bir düzenleme yapılmış ve toplam satış bedelinde artış yapma yasağı gibi, bazı zorunluluklar öngörülmüştür.

Bu farklılıklar dikkate alınarak, satıcının, taksitle satış sözleşmesinden kaynaklanan borçları, Borçlar Kanunu ve Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun bakımından ayrı ayrı incelenecek, ancak, satıcının her iki kanundan kaynaklanan benzer borçları incelenirken, farklılıklara değinildikten sonra, ilgili bölüme yollama yapılmakla yetinilecektir.

2. Borçlar Kanunu Bakımından

a) Satılanı Teslim Borcu

Taksitle satış sözleşmesi, taşınır satış sözleşmesinin bir türü olması nedeniyle, satıcının temel borcu, malın alıcıya teslim edilmesidir (BK. m. 182)¹. Bu teslimle birlikte, mülkiyet, alıcıya geçer. Ancak, mülkiyeti saklı tutma kaydıyla taksitle satış sözleşmesi yapılmışsa, teslimle birlikte mülkiyet, alıcıya geçmez².

Borçlar Kanunu'nun 222. maddesindeki ifadeye, sıkı sıkıya bağlı kalarak, satıcının, bu borcunu yerine getirmiş sayılması için, mutlaka malın kendisini teslim etmesi (fiili teslim) gerektiği sonucuna varılmamalıdır. Söz konusu maddedeki "teslim" ibaresi, "zilyetliğin devri" olarak yorumlanarak; zilyetliğin, teslimsiz kazanılması hâllerinden birinin (kısa elden teslim gibi) gerçekleşmesi durumunda da, satıcının, satılanı teslim borcundan kurtulduğu kabul edilmelidir³.

Satıcının, malı nerede teslim etmesi gerektiğine ilişkin olarak, taksitle satış sözleşmeleri bakımından özel bir düzenleme getirilmemiştir. Bu sorunun genel hükümlere göre çözümlenmesi gerekir. Borçlar Kanunu'nun "borcun ifa edileceği mahal" başlığını taşıyan 73. maddesinin 2. bendine göre, "*Borç muayyen bir şeye taallûk ediyorsa, bu şey akdin inikadı zamanında bulunduğu yerde teslim olunur*". O hâlde satıcı, parça borcu olan malı, taksitle satış sözleşmesinin yapıldığı anda mal nerede bulunuyorsa orada teslim eder. Buna karşılık cins borcu⁴ niteliğindeki malın, borcun doğduğu anda borçlunun (satıcının) bulunduğu yerde teslim edilmesi gerekir (BK. m. 73/3). Her iki yer de, somut olayda genellikle satıcının işyeri olur.

Malı teslim yerine kadar götürmek ve teslimle ilişkin giderleri karşılamak, satıcıya (BK. m. 185); buna karşılık, malı bu yerden almak, kullanılacağı yere götürmek ve bunların giderini karşılamak alıcıya (BK. m. 186) aittir. Ancak, sözleşmede, malın nakli, montajı gibi yan yükümlülüklerin ve bunlara ilişkin giderlerin satıcıya ait olacağı da kararlaştırılabilir.

¹ Yargıtay, malın teslim edilip edilmediği konusunda uyuşmazlık çıkması durumunda, bu konuda, tanık dinlenemeyeceği sonucuna varmıştır. Bkz. 13. HD., 4.1.1997 tarih ve 8312 E., 8759 K. sayılı karar; 13. HD., 4.11.1997 tarih ve, 8310 E., 8758 K. sayılı karar (KADIOĞLU, s. 18-19).

² ZEVKLİLER (Tüketici), s. 102.

³ Bkz. yuk. Üçüncü Bölüm, §1, IV.

⁴ Parça borcu, kararlaştırılan malın tüm özellikleriyle, somut olarak belirlendiği borçtur. Cins borcu ise, kararlaştırılan malın, tüm özellikleriyle somut olarak değil, sadece, cinsiyle belirlendiği borçtur. Bkz. AYDOĞDU, s. 134, dn. 10 ve dn. 12.

Satıcının, malı teslim etme ve mülkiyeti devretme borcuna aykırı davranması durumunda, alıcı, Borçlar Kanunu'nun 96. ve devamı maddelerine dayanabilir⁵.

b) Ayıba Karşı Tekeffül Borcu

aa) Genel Olarak

Satıcının ayıba karşı tekeffül borcu; satılan şeyin, onun belirttiği niteliklere uymamasından veya bu şeyin değerini ya da sözleşme gereğince ondan beklenen yararları azaltan veya ortadan kaldıran eksiklikleri bulunmasından sorumlu olmasını ifade eder⁶.

Ayıba karşı tekeffülle ilgili olarak, Borçlar Kanunu'na tâbi taksitle satış sözleşmeleri bakımından özel bir düzenleme yapılmamıştır. Bu nedenle de, taşınır satış sözleşmesi bakımından getirilmiş olan Borçlar Kanunu'nun 194-207. maddelerindeki ayıba karşı tekeffül hükümleri ile ticarî satış sözleşmeleri bakımından, ayıba karşı tekeffül konusunda bazı özel düzenlemeler getiren Türk Ticaret Kanunu'nun 25. maddesinin 3. bendi uygulanır⁷.

bb) Ayıp Kavramı ve Türleri

Ayıp, satılan malda ortaya çıkan ve alıcının o maldan tümüyle veya gereği gibi yararlanmasını engelleyen eksiklikler olarak tanımlanabilir⁸. Mobilyanın kırık olması, buzdolabının soğutmaması, çamaşır makinesinin su kaçırmaması, cep telefonunun şarj tutmaması ve az yakıt harcadığı söylenen otomobilin normalden çok yakıt tüketmesi buna örnek olarak gösterilebilir.

Maldaki eksiklik, diğer bir deyimle ayıp; maddî, hukukî veya ekonomik olabilir. Maddî ayıplar; satılanın kırık, yırtık, lekeli olması gibi malın fizikî varlığındaki eksikliklerdir⁹. Hukukî ayıplar ise; bina yapmak için alınan arsanın imar plânına göre, kısmen yeşil sahanın içinde kalması gibi malın değerini veya ondan beklenen faydaları etkileyen ve objektif hukukta (kamu hukukunda) yer alan sınırlama ve

⁵ AYDOĞDU, s. 134.

⁶ TANDOĞAN, s. 163; BERZEK, s. 8; ZEVLİLER (Tüketici), s. 62; ASLAN (Tüketici), s. 94; AYDOĞDU, s. 139.

⁷ Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 4. maddesinde ayıba karşı tekeffülle ilgili olarak özel düzenleme getirilmiş bulunduğu için, bu kanununa tâbi taksitle satış sözleşmeleri bakımından, ancak burada hüküm bulunmayan hâllerde genel hükümlere gidilir (TKHK. m. 30).

⁸ ZEVLİLER (Tüketici), s. 62; ASLAN (Tüketici), s. 86; ERDOĞAN, s. 55.

yasaklamalardan kaynaklanan eksikliklerdir¹⁰. Burada malın fiziki varlığında bir eksiklik söz konusu değildir¹¹. Ekonomik ayıba gelince; bu, alıcının maldan beklediği yararlanma ve kullanma olanağını azaltan, kullanma olanağı bulunsa bile, malın ekonomik değerini düşüren eksikliklerdir. Az elektrik tükettiği bildirilen makinenin, çok elektrik tüketmesi, otomobilin saatteki hızının belirtilen kadar olmaması, buna örnek gösterilebilir¹².

Satılan malın miktar bakımından eksik teslim edilmiş olması veya kararlaştırılan maldan tamamen farklı bir malın teslim edilmiş olması (aliud teslim) durumunda, ayıplı mal teslimi söz konusu olmaz¹³. Ancak, malın miktarındaki eksiklik, onun niteliğini etkilerse, ayıplı teslim söz konusu olur. Örneğin, kerestelerin kararlaştırılan belli boyutta olmaması ayıp olarak değerlendirilir¹⁴.

cc) Ayıba Karşı Tekeffül Sorumluluğunun Maddî ve Şeklî Koşulları

aaa) Maddî Koşulları

Ayıba karşı tekeffül, belirtilen ve vaat olunan niteliklerden (zikir ve vaad olunan vasıflardan) dolayı tekeffül ve gerekli niteliklerden (lüzumlu vasıflardan) dolayı tekeffül olmak üzere iki türe ayrılır (BK. m. 194/I)¹⁵.

Belirtilen veya vaat olunan niteliklerin satılan malda bulunmamasından dolayı satıcının sorumluluğu için, bu nitelikler, belirtilmiş ve vaat edilmiş olmalıdır. Ayrıca, bu niteliklerin belirtilmesi ve vaadi, ciddî, yani sözleşmenin yapılmasında etkili

⁹ ZEVLİLER (Tüketici), s. 65; TANDOĞAN, s. 168; ASLAN (Tüketici), s. 89; AYDOĞDU, s. 141.

¹⁰ TANDOĞAN, s. 168; ZEVLİLER (Tüketici), s. 65; AYDOĞDU, s. 142; ERDOĞAN, s. 55. Malla ilgili olarak her hukukî sorunun, hukukî ayıp olarak değerlendirilmemesi, zapta karşı tekeffül (BK. m. 189 vd.) veya ithal ve ihraç yasağı gibi hâllerde hukukî imkansızlığın (BK. m. 20/I) söz konusu olabileceği, göz önünde tutulmalıdır. Bkz. TANDOĞAN, s. 171; ASLAN (Tüketici), s. 90. Yargıtay'ın, bir kararında, araca Emniyet tarafından alıkonulması bakımından, zapta karşı tekeffül hükümlerinin söz konusu olup olmadığının araştırılması gerektiği sonucuna varması yerinde değildir. Çünkü, burada objektif hukuktan (kamu hukukundan) kaynaklanan bir sınırlama söz konusu olduğu için, ayıba karşı tekeffül koşullarının gerçekleşip gerçekleşmediği araştırılmalıdır. Bkz. 13. HD., 26.10.1999 tarih ve 6860 E., 7562 K. sayılı karar (KADIOĞLU, s. 13-14).

¹¹ ZEVLİLER (Tüketici), s. 65.

¹² ZEVLİLER (Tüketici), s. 66; AYDOĞDU, s. 142; ERDOĞAN, s. 56.

¹³ Bu durumlarda, alıcı, sözleşmenin hiç veya gereği gibi ifa edilmemesine ilişkin Borçlar Kanunu'nun 96. ve devamı maddelerine dayanabilir.

¹⁴ TANDOĞAN, s. 172; ZEVLİLER (Tüketici), s. 64, 65; AYDOĞDU, s. 145; ASLAN (Tüketici), s. 91, 97.

¹⁵ TANDOĞAN, s. 164, 167; ZEVLİLER (Tüketici), s. 62; AYDOĞDU, s. 141.

olmalıdır¹⁶. Dolayısıyla, sadece reklâm niteliğindeki, örneğin; “kronometre gibi çalışan makine”, “maksimum verim ve güvenlik” gibi ifadeler, ayıba karşı tekeffül sorumluluğunu doğurmaz¹⁷.

Satıcılar, bazen, malda bazı niteliklerin bulunduğunu veya bazı eksikliklerin bulunmadığını belirtmez. Ancak, satılan mal, ondan beklenen gayeyi temin edecek niteliklere sahip olmalıdır. Bunlara, gerekli (lüzumlu) nitelikler denir. Bu niteliklerin, satıcı tarafından belirtilmesi ve vaadi gerekmez¹⁸. Satıcı, bu niteliklerin malda bulunmadığını bilmeseyse bile, bunlardan dolayı kanunen sorumludur (BK. m. 194/II)¹⁹. Kanun, malda bulunmayan bu gibi niteliklerin satıcı tarafından taahhüt edilmiş olup olmamasına bakmaksızın, onu, bu niteliklerin bulunmamasından dolayı sorumlu kılmıştır. Satıcının bu sorumluluğunun ortaya çıkması şu koşulların gerçekleşmesi gerekir²⁰:

- Malda, taksitle satış sözleşmesinde kastedilen tahsis ve kullanma yönü²¹ bakımından onun değerini veya elverişliliğini kaldıran ya da azaltan önemli bir eksiklik bulunmalıdır²².

- Eksiklik sonucunda, malın değeri veya elverişliliği önemli ölçüde azalmalı ya da tamamen ortadan kalkmalıdır.

- Maldaki ayıp, gizli olmalıdır²³.

¹⁶ TANDOĞAN, s. 165, 166; karş. ZEVKLİLER (Tüketici), s. 67; AYDOĞDU, s. 143.

¹⁷ TANDOĞAN, s. 166; ASLAN (Tüketici), s. 99; karş. AYDOĞDU, s. 143.

¹⁸ Örneğin, benzinci, benzinin katıksız ve susuz olduğunu işin niteliği gereği tekeffül etmiş sayılır. Bkz. 13. HD., 18.11.1999 tarih ve 7875 E., 8539 K. sayılı karar; başka örnekler için bkz. 13. HD., 22.2.1999 tarih ve 585 E., 1071 K sayılı karar; 13. HD., 13.4.1998T., 2273 E., 3034 K. sayılı karar; 13. HD., 23.11.1995 tarih ve 9228 E., 1032 K. sayılı karar (KADIOĞLU, s. 10 vd.).

¹⁹ TANDOĞAN, s. 167; ZEVKLİLER (Tüketici), s. 64; ASLAN (Tüketici), s. 94, 103. Satıcının bazı nitelikleri belirtmesi veya vaat etmesi durumunda ise, bunlara ilişkin ayıba karşı tekeffül borcunun; sözleşmeden doğan bir yükümlülük, tek taraflı bir hukukî işleminden doğan yükümlülük ve bir tasavvur açıklaması sonucunda doğan kanunî bir yükümlülük olduğunu savunanlar vardır. Bu görüşler için bkz. TANDOĞAN, s. 165; ASLAN (Tüketici), s. 99.

²⁰ Bu koşullar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. TANDOĞAN, s. 167 vd.; ZEVKLİLER (Tüketici), s. 67 vd.; AYDOĞDU, s. 144 vd.; ayrıca karş. ASLAN (Tüketici), s. 96 vd.; ERDOĞAN, s. 56, 57.

²¹ Malın tahsis ve kullanma yönünün belirlenmesinde, alıcı ile satıcının anlaşması dikkate alınır. Bu yönde açık bir anlaşma yoksa, o çevrede genel kabul edilen görüşe, hâlin icaplarına, sözleşmenin özel koşullarına, satış bedeline ve benzer sözleşmeler bakımından, malda ne gibi nitelikler aranacağına bakılması gerekir. Bkz. AYDOĞDU, s. 145; ASLAN (Tüketici), s. 103.

²² Önemli eksikliğin varlığı, alıcının kişisel eğilim ve değerlendirmelerine göre değil, objektif kıstaslara göre belirlenir. Bkz. ZEVKLİLER (Tüketici), s. 68; ERDOĞAN, s. 57.

- Maldaki ayıp, hasarın alıcıya geçmesinden önce mevcut olmalıdır.

- Ayıba karşı tekeffül sorumluluğu, sözleşmeyle ortadan kaldırılmamış olmalıdır²⁴.

bbb) Sekli Koşulları

Satıcının, malın ayıbından dolayı sorumlu tutulabilmesi için, kanunda birtakım şekli koşullar öngörülmüş, alıcıya bazı külfetler yüklenmiştir. Bunlar, satılanın zamanında "muayenesi" ve maldaki eksikliklerin satıcıya "ihbar" edilmesidir. Bu koşullar, ayıba karşı tekeffülden yararlanmanın koşuludur²⁵. Yoksa, bunların yerine getirilmemesi, alıcı aleyhine bir tazminat borcu doğurmaz²⁶.

Muayene için, öncelikle mal teslim alınmış olmalıdır. Mal teslim alındıktan sonra, "işlerin olağan yürüyüşüne göre imkan hasıl olur olmaz" muayene yapılmalıdır (BK. m. 198). Görüldüğü gibi, kanunda, belli bir muayene süresi öngörülmemiştir²⁷. Muayene süresi; malın niteliğine, ilgili ticaret dalına ve ayıbın cinsine göre değişebilir²⁸.

Ayıp belli olunca, "derhal" satıcıya ihbarda bulunulmalıdır²⁹. İhbar, belli bir şekil koşuluna bağlı tutulmamıştır. İhbarın zamanında gönderilmesi yeterli olup, onun,

²³ Satıcının, satılanın olağan bir muayenesiyle farkına varılabilecek âdi ayıplardan dolayı sorumlu tutulabilmesi için, bunların bulunmadığını, alıcıya temin etmiş olması gerekir (BK. m. 197). Gizli ayıba örnek olarak bkz. 13. HD., 28.6.1999 tarih ve 4862 E., 5270 K. sayılı karar (KADIOĞLU, s. 95-96).

²⁴ Satıcı, satılan malın ayıbını, hileyle alıcıdan gizlemişse, ayıba karşı tekeffülü ortadan kaldıran ya da sınırlandıran kayıtlar geçersizdir (BK. m. 196).

²⁵ **ASLAN (Tüketici)**, s. 109. Hayvan satışları bakımından, bu koşullar da yeterli değildir. Hayvan satışları bakımından özel bir düzenleme getirilerek; satıcının, yazılı güvence vermediği veya alıcıyı kandımadığı sürece, maldaki ayıptan dolayı sorumlu olmadığı hükme bağlanmıştır (BK. m. 195). Bu konuda bkz. **TANDOĞAN**, s. 182 vd..

²⁶ **TANDOĞAN**, s. 176; **AYDOĞDU**, s. 152. Muayene ve ihbar, teknik anlamda bir "yükümlülük" değildir. Yani, yerine getirilmemesi, herhangi bir tazminat borcu doğurmaz, sadece seçimlik hakların kaybedilmesi sonucunu doğurur. Burada, tam anlamıyla bir "külfet" söz konusudur. Borçlar Kanunu'nun 198. maddesinin birinci fıkrasında yer alan "borç" ifadesini, mehzaz kanununa (İsv.BK. m. 201) uygun olarak, "külfet" şeklinde anlamak gerekir. Bkz. **ZEVLİLİLER (Tüketici)**, s. 74; **AYDOĞDU**, s. 152.; **ASLAN (Tüketici)**, s. 112.

²⁷ Ancak, hayvan satışlarında ve tâcirler arasındaki ticarî satışlarda, muayene süresi, kanunla belli edilmiştir (BK. m. 199, TTK. m. 25/3). Bu konuda bkz. **TANDOĞAN**, s. 179; **ZEVLİLİLER (Tüketici)**, s. 76-77.

²⁸ **TANDOĞAN**, s. 178; **ZEVLİLİLER (Tüketici)**, s. 74-75; **AYDOĞDU**, s. 152.

²⁹ Ancak, hayvan satışlarında ve tüccarlar arasındaki ticarî satışlarda, ihbar süresi, kanunla belli edilmiştir (BK. m. 199, TTK. m. 25/3). Bu konuda bkz. **TANDOĞAN**, s. 181; **ZEVLİLİLER (Tüketici)**, s. 76-77.

postadaki gecikmeler gibi nedenlerle, zamanında satıcıya ulaşmamasından, alıcı sorumlu değildir³⁰.

Her hâlükârda, alıcı, muayene ve ihbar külfetlerini, ayıba karşı tekeffülden doğan davaların zamanaşımı süresi geçmeden yerine getirmelidir. Çünkü, kanunda "satılndaki ayıp daha sonradan ortaya çıksa bile", alıcıya teslimin gerçekleşmesinden itibaren bir sene geçmekle, ayıba karşı tekeffülden kaynaklanan tüm davaların zamanaşımına uğrayacağı öngörülmüştür (BK. m. 207/I)³¹. Muayene ve ihbar külfetleri zamanında yer getirilmemiş olursa, alıcı, malı kabul etmiş sayılır. Ancak satıcı, ayıbı hileyle gizlemişse, alıcı, gecikmiş ihbara rağmen, ayıba karşı tekeffülden kaynaklanan haklarını kullanabilir (BK. m. 200, 207/III)³².

Başka yerden gönderilen malların ayıplı çıkması durumunda, alıcının, seçimlik haklarını kullanması için, muayene ve ihbar külfetlerini yerine getirmiş olması yeterli değildir³³. Alıcı, bulunduğu yerde satıcının temsilcisi varsa, ayıbı, ona bildirerek yükümlülüğünü yerine getirmiş sayılır. Ancak, bulunduğu yerde satıcının temsilcisi yoksa, alıcı, üzerinde gerekli koruma tedbirlerini almaksızın, malı satıcıya gönderemez (BK. m. 201/I). Alıcı, zaman geçirmeden, satılanın durumunu, usulüne uygun olarak tasdik ettirmelidir. Aksi takdirde, ayıbın, malın kendisine ulaşması sırasında mevcut bulunduğunu ispat etmesi gerekir (BK. m. 201/II). Ayrıca, malın kısa sürede bozulması tehlikesi söz konusu ise, alıcı, malı, bulunduğu yerde mercii marifetiyle sattırabilir. Hattâ, satıcının menfaati gerektiriyorsa, bunu yapmaya mecburdur. Diğer yandan, alıcı, durumdan, mümkün olan en kısa sürede satıcıyı haberdar etmelidir. Aksi takdirde, o, satıcının bundan doğan zararlarını gidermekle yükümlü olur (BK. m. 201/III)³⁴.

³⁰ TANDOĞAN, s. 181; ZEVLİLER (Tüketici), s. 74, 75; ERDOĞAN, s. 58.

³¹ Ancak, alıcının, satıcı tarafından, aleyhine açılan davada, bir sene geçmeden ihbar ettiği ayıptan kaynaklanan haklarını, bir sene geçtikten sonra def'i yoluyla ileri sürmesi mümkündür (BK. m. 207/II).

³² TANDOĞAN, s. 181-182.

³³ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. TANDOĞAN, s. 185-186; ZEVLİLER (Tüketici), s. 78-79.

³⁴ ~~Görüldüğü gibi~~ Başka yerden gönderilen mallar bakımından, alıcının yapması gereken şeyler, aksine hareket tazminatı gerektirdiği için, "külfet" değil, bir "yükümlülüktür". Bkz. ZEVLİLER (Tüketici), s. 78.

dd) Ayıba Karşı Tekeffül Sorumluluğunun Doğması Durumunda Alıcının Hakları

aaa) Genel Olarak

Alıcının, satılan maldaki bir ayıptan dolayı muayene ve ihbar külfetlerini zamanında yerine getirmesi durumunda, üç seçimlik hakkı doğar. Alıcı dilerse, sözleşmeden dönebilir veya satış bedelinden indirim yapılmasını (BK. m. 202) ya da misli eşya satışı söz konusu ise, satılan malın ayıpsız bir misliyle değiştirilmesini isteyebilir (BK. m. 203).

Seçim hakkının kullanılması, değiştirici yenilik doğuran bir hakkın kullanılması niteliğindedir ve bu husustaki irade beyanının karşı tarafa ulaşmasıyla veya davanın açılmasıyla tamam olur. Bundan sonra, artık seçilen yoldan dönülemez³⁵.

Alıcının seçim hakkı, şu durumlarda sınırlandırılmıştır³⁶:

- Sözleşmeden dönmeye ilişkin bir dava açılmışsa, hâkim haklı nedenleri göz önüne alarak, satış bedelinin indirilmesine karar verebilir (BK. m. 202/I).

- Değer düşüklüğü, satış bedeline eşit ise, hâkim, satış bedelinin indirilmesi istenmiş olsa bile, sözleşmeden dönülmesine karar verir (BK. m. 202/II)³⁷.

- Mal, alıcının kusuruyla telef olmuş³⁸ veya alıcı, onu başkasına temlik etmiş ya da şeklini tağyir etmişse, ancak satış bedelinden indirim yapılması istenebilir (BK. m. 204/ c. 2).

- Satılan mal, başka bir yerden gönderilmiyorsa, satıcı, derhal malın ayıpsız mislini alıcıya teslim edip, onun zararını tamamen tazmin ederek, aleyhine olan davalardan kurtulabilir (BK. m. 203/II)³⁹.

³⁵ TANDOĞAN, s. 188; AYDOĞDU, s. 155; YAVUZ (Ayıp) , s. 1303; 13. HD., 9.1.1998 tarih ve 6654 E., 8835 K. sayılı karar (KADIOĞLU, s. 102 vd.).

³⁶ Daha geniş bilgi için bkz. TANDOĞAN, s. 188 vd.; ASLAN (Tüketici), s. 121 vd..

³⁷ Yukarıda sayılan iki durumda, medenî usul hukukuna hâkim olan "hâkimin taleple bağlılığı ilkesine" (HUMK. m. 74) istisna getirilmiştir. Bkz. AYDOĞDU, s. 165, dn. 103.

³⁸ Satılan mal, ayıp nedeniyle veya kazayla telef, ziya veya hasara uğramışsa, bunlar, alıcının sözleşmeden dönme hakkını kullanmasına engel değildir (BK. m. 204/c. 1).

³⁹ Her ne kadar Borçlar Kanunu'nun 203. maddesinin ikinci fıkrasında, satıcının, aleyhine olan davalara engel olabileceği ibaresine yer verilmişse öngörülmüşse de, bunu, dava açılmamış olsa bile alıcının diğer seçimlik haklarını kullanmasına engel olabileceği şekilde geniş anlamak gerekir. Bu hükmün uygulanabilmesi için, malın misli bir eşya olması, başka yerden gönderilmemesi, satıcının malı derhal ayıpsız misliyle değiştirmesi

Ayıba karşı tekeffülün koşullarıyla birlikte, çoğu zaman hata (BK. m. 23 vd.), hile (BK. m. 28), hattâ gabin (BK. m. 21) ve gereği gibi ifa etmemenin (BK. m. 96 vd.) koşulları da oluşabilir⁴⁰. Bu durumda, hakların yarışması söz konusu olduğu için, alıcı dilediği hükme dayanabilir⁴¹.

bbb) Sözleşmeden Dönme Hakkı

Malı kendisinde alıkoymak artık yararına değilse, alıcı, sözleşmeden dönme⁴² hakkını kullanır⁴³. Alıcı, bozucu yenilik doğurucu nitelikteki dönme beyanı, satıcıya ulaşmasıyla birlikte hüküm ve sonuçlarını doğurur, sözleşmeyi ortadan kaldırır. Dönme hakkının koşullarının oluşmadığı iddiasıyla, dava açıldığında, hâkimin vereceği karar, açıklayıcı nitelikte olur. Ayrıca, alıcı, dönme beyanında bulunmaksızın, doğrudan dava yoluyla, sözleşmeden dönme hakkını kullanabilir⁴⁴.

Sözleşmeden dönme hakkının kullanılmasının sonuçları şöylece ortaya çıkmaktadır⁴⁵:

- Alıcı, satılan malı, ondan elde ettiği menfaatlerle birlikte geri vermekle yükümlüdür (BK. m. 205/1)⁴⁶.

ve alıcının zararını tamamen tazmin etmesi gerekir. Bkz. **ASLAN (Tüketici)**, s. 123; **TANDOĞAN**, s. 199-200.

⁴⁰ **TANDOĞAN**, s. 203; **AYDOĞDU**, s. 140.

⁴¹ **ASLAN (Tüketici)**, s. 154 vd.; **AYDOĞDU**, s. 141; **ERDOĞAN**, s. 54. Bu görüşü doğrulayan bir içtihadı birleştirme kararına göre, "Satılan malın ayıplı olması hâlinde BK. m. 203 uyarınca satımın feshi istenebileceği gibi BK.m. 24/b.4 hükmünce vasıfta hata esasına dayanılarak da akdin feshi cihetine gidilebilir." YİBK., 4.6.1958 tarih ve 15/6 sayılı karar (RG., S. 10021). Bazı yazarlara göre, irade sakatlığı ile ayıba karşı tekeffül hükümlerinin çakışması durumunda, özel hüküm olduğu için, ayıba karşı tekeffül hükümlerinin uygulanması gerekir. Bkz. **TANDOĞAN**, s. 204, dn. 124 de belirtilen yazarlar.

⁴² Borçlar Kanunu'nun 202. ve devamı maddelerinde kullanılan, "fesih" ibaresi, "dönme" olarak anlaşılmalıdır. Bkz. **AYDOĞDU**, s. 164; **ASLAN (Tüketici)**, s. 129; **ERDOĞAN**, s. 62. Çünkü fesih, sözleşmeyi ileriye dönük olarak sona erdirirken; dönme, sözleşmeyi başlangıçtan itibaren geriye dönük olarak sona erdirmektedir. Kanundaki ifadeye uygun olarak "fesih" ibaresini kullananlar da vardır. Bkz. **TANDOĞAN**, s. 190; **ZEVKLİLER (Tüketici)**, s. 81. "Fesih" ve "dönme" arasındaki fark için bkz. **EREN, Fikret**; Borçlar Hukuku Genel Hükümler, C. 2, B. 5, İstanbul 1999, s. 1247 vd. (Kısaltması: Cilt 2)

⁴³ **ZEVKLİLER (Tüketici)**, s. 81.

⁴⁴ **TANDOĞAN**, s. 190; **ASLAN (Tüketici)**, s. 120-129.

⁴⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz. **TANDOĞAN**, s. 190 vd.; **ASLAN (Tüketici)**, s. 131 vd..

⁴⁶ Zapta karşı tekeffülde, alıcının, satılan maldan elde ettiği ve elde etmeyi ihmal ettiği semereler, satış bedeli iade edilirken, indirildiği hâlde; ayıba karşı tekeffülde, alıcı, yalnız elde ettiği menfaatleri geri vermekle yükümlüdür. Diğer yandan, burada, alıcı elde ettiği semereleri değil, elde ettiği menfaatleri geri vermek zorunda olduğu için, malı kendi kullanmışsa, bu kullanma karşılığı, satıcıya belli bir tazminat ödemek zorundadır. Bkz. **TANDOĞAN**, s. 191, 192; karşı. **ZEVKLİLER (Tüketici)**, s. 81.

- Satıcı, alıcıya satış bedelini (taksitle satış sözleşmeleri bakımından, yapılan ön ödemeleri, ödenen peşinat ve taksitleri), faiziyle birlikte iade etmelidir.⁴⁷ Satıcı, alıcının satılan mala yaptığı giderleri ve dava açmışsa, yargılama giderlerini de ödemelidir. Diğer yandan, satıcı, malın ayıplı olarak tesliminden dolayı alıcının doğrudan doğruya uğradığı zararı da gidermelidir (BK. m. 205/II). Satıcının buraya kadar sayılan yükümlülükleri, bakımından kusur koşulu aranmamıştır⁴⁸.

- Satıcı, kendisine hiçbir kusurun isnat edilemeyeceğini ispat etmedikçe, alıcının diğer her türlü zararını da (dolaylı zarar) gidermelidir (BK. m. 205/III). Burada kusur sorumluluğu öngörülmüş ve kusur yönünden ispat külfeti, satıcının üzerinde bırakılmıştır⁴⁹.

- Birden çok mal veya parça birlikte satılmış ve bunlardan bazısı ayıplı çıkmışsa, alıcı, sadece ayıplı çıkanlar bakımından sözleşmeden dönme hakkını kullanabilir (BK. m. 206/I). Ancak, alıcıya veya satıcıya önemli bir zarar vermeksizin, ayıplı olanların, diğerlerinden ayrılması mümkün olmazsa, alıcı, sözleşmeden satılan malların tümü bakımından dönebilir (BK. m. 206/II).

- Satılan malın aslı bakımından sözleşmeden dönme hakkının kullanılması, ayrı bir satış bedeli öngörülerek satılmış olsa bile, fer'ilerini de kapsar. Ancak, fer'iler bakımından sözleşmeden dönme hakkının kullanılması, satılan malın aslını kapsamaz (BK. m. 206).

ccc) Satış Bedelinin İndirilmesini İsteme hakkı

Sözleşmenin devam etmesinde yararı olan alıcı, dönme hakkını kullanmak yerine, malı kendisinde alıkoyup, ayıp dolayısıyla satılan malda meydana gelen değer azalması nispetinde, satış bedelinde indirim yapılmasını isteyebilir. Bu durumda, taksitle satış sözleşmesi ve ona bağlı hak ve borçlar (gerekli indirim yapıldıktan sonra geri kalan taksit borçları gibi) devam eder⁵⁰.

İndirilecek miktarın belirlenmesi bakımından çeşitli metotlar geliştirilmişse de, bunlardan "nispî metot"; kararlaştırılan satış bedelinin, malın gerçek değerine göre az veya çok belirlenmiş olmasını, indirilecek miktara yansıtması bakımından, en

⁴⁷ Bedelin geri verilmesi ile malın geri verilmesi aynı anda olmalıdır. Aksi takdirde, ödemezlik def'inin ileri sürülebilir (BK. m. 81). Bkz. 13. HD., 16.3.1995 tarih ve 2380 E., 2254 K. sayılı karar (KADIOĞLU, s. 23-24).

⁴⁸ TANDOĞAN, s. 192; ASLAN (Tüketici), s. 135; ERDOĞAN, s. 62.

⁴⁹ TANDOĞAN, s. 193; ASLAN (Tüketici), s. 135.

uygun olanıdır⁵¹. Bu metoda göre, malın ayıplı ve ayıpsız değeri arasındaki oran, kararlaştırılan satış bedeline uygulanarak, ödenecek satış bedeli bulunmaktadır⁵². Söz konusu metot, şöylece formüle edilebilir:

Ayıpsız değer/Ayıplı değer = Kararlaştırılan satış bedeli/Ödenecek satış bedeli

Ödenecek satış bedeli = Kararlaştırılan satış bedeli X Ayıplı değer/Ayıpsız değer

İndirilecek miktar = Kararlaştırılan satış bedeli – Ödenecek satış bedeli

ddd) Malın Ayıpsız Misliyle Değiştirilmesini İsteme Hakkı

Borçlar Kanunu'nun alıcıya verdiği seçimlik haklardan biri de, satılan malın ayıpsız misliyle değiştirilmesini satıcıdan isteme hakkıdır (BK. m. 203). Alıcının satılan mala ihtiyacı varsa, diğer haklardan çok, bu hakkını kullanması yararına olabilir. Hemen belirtelim ki, bu hakkın kullanılması, malın misli nitelikte olması koşuluna bağlanmıştır⁵³.

c) Zapta Karşı Tekeffül Borcu

aa) Genel Olarak

Taksitle satış sözleşmesi bakımından, satıcının zabta karşı tekeffül borcu, özel olarak düzenlenmemiştir. Bu nedenle, taşınır satış sözleşmesinde zabta karşı tekeffüle ilişkin Borçlar Kanunu'nun 189-193. maddeleri, bir taşınır satış sözleşmesi türü olan taksitle satış sözleşmesine de uygulanır.⁵⁴

Zapta karşı tekeffül borcu; üçüncü bir kişinin iddia ettiği üstün bir hak nedeniyle, satılan malın, alıcının elinden alınmasından veya alıcının, mülkiyet hakkını gereği gibi kullanamamasından satıcının sorumlu olmasını ifade eder⁵⁵.

Zapta karşı tekeffül borcu, satıcının malı teslim ve mülkiyeti nakil borcunun bir sonucudur. Bu tekeffül borcu, kanunî bir borçtur. Satıcının, bunu, ayrıca taahhüt etmesi gerekmez⁵⁶.

⁵⁰ TANDOĞAN, s. 195; ASLAN (Tüketici), s. 137.

⁵¹ TANDOĞAN, s. 196; AYDOĞDU, s. 166; ASLAN (Tüketici), s. 139.; 13. HD., 26.12.1997 tarih ve 7580 E., 10870 K. sayılı karar (KADIOĞLU, s. 105-106).

⁵² İndirilecek bedelin hesaplanmasına ilişkin diğer metotlar için bkz. TANDOĞAN, s. 196; ZEVLİLER (Tüketici), s. 83; ASLAN (Tüketici), s. 137 vd..

⁵³ TANDOĞAN, s. 198; karşı ASLAN (Tüketici), s. 140.

⁵⁴ AYDOĞDU, s. 175. Bu konuda bkz. Tükel, Erhan, Türk ve İslam Hukukunun

⁵⁵ TANDOĞAN, s. 148; AYDOĞDU, s. 175; ERDOĞAN, s. 55. da Satıcının Zabta Karşı

⁵⁶ TANDOĞAN, s. 148; AYDOĞDU, s. 175.

Teminat Borcu Etkisi
1974

Zapta karşı tekeffül borcunun sözleşmeyle sınırlandırılması ya da kaldırılabilir. Ancak satıcının, üçüncü kişinin hakkını bilerek gizlediği durumlarda, bu tür kayıtlar, geçersizdir (BK. m. 189/III).

Zapta karşı tekeffül yerine, koşulları oluşmuşsa, gereği gibi ifa etmemeye (BK. m. 96 vd.) veya hata, hileye (BK. m. 23 vd.) dayanılması da mümkün olabilir. Ancak, zapta karşı tekeffül durumunda, satıcıya kurutuluş beyyinesi getirme olanağı tanınmamıştır. Bu nedenle, diğer hükümlere, zapta karşı tekeffül koşulları oluşmadığı zaman dayanması, alıcının yararına olur⁵⁷.

aa) Zapta Karşı Tekeffül Sorumluluğunun Maddî ve Şeklî Koşulları

aaa) Maddî Koşulları

Satılan mal üzerinde üstün hak edilen her durumda, satıcının zapta karşı tekeffül borcu ortaya çıkmaz. Satıcının zapta karşı tekeffül borcunun ortaya çıkması için, bazı maddî koşullar bir araya gelmiş olmalıdır (BK. m. 189). Bu koşullar, şöylece sıralanabilir⁵⁸:

- Satılan mal, alıcıya teslim edilmiş olmalıdır.
- Üçüncü kişinin, satılan mal üzerinde zaptı sağlayacak sübjektif bir üstün hakkı olmalıdır⁵⁹.
- Satılan malın zaptı sonucunu doğuracak hak, en geç sözleşmenin yapıldığı zamanda var olmalıdır.
- Üçüncü kişi, bu hakkına dayanarak zapta girişmiş olmalıdır⁶⁰.
- Üçüncü kişinin hakkının varlığı, alıcı tarafından sözleşmenin kurulması sırasında bilinmiyorsa olmalıdır (BK. m. 189/II)⁶¹.

⁵⁷ TANDOĞAN, s. 148.

⁵⁸ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. TANDOĞAN, s. 151.

⁵⁹ Satılan mal üzerindeki aynî haklar ile taşınmazlara ilişkin olarak, tapu siciline şerh verilmiş şahsî haklar, sübjektif nitelikte üstün hak olarak nitelendirilebilir. Ancak, imar plânı gibi, objektif hukuk (kamu hukuku) çerçevesinde, satılan mal üzerinde bir sınırlandırma söz konusu ise, zapta karşı tekeffül hükümleri değil, bu, hukukî bir ayıp kabul edilerek, ayıba karşı tekeffül hükümleri uygulanır. Bkz. TANDOĞAN, s. 152.

⁶⁰ Bir görüşe göre, bu koşulun gerçekleşmiş olması için, zapt girişimi dava yoluyla olmalıdır. Bizim de katıldığımız diğer bir görüşe göre ise, İsviçre Borçlar Kanunu'ndaki düzenleme dikkate alınmalı (İsv.BK. m. 194/II) ve alıcı, malı, üçüncü kişiye davasız bırakmış olsa bile, iadeye mecbur olduğunu ispat ederek, zapta karşı tekeffül hükümlerinden yararlandırılmalıdır. Bu konudaki tartışmalar için bkz. TANDOĞAN, s. 151.

bbb) Şekli Koşulları

Zapta karşı tekeffülün maddî koşulları gerçekleşmiş olsa bile, ancak bazı şekli koşulların yerine getirilmesinden sonra, satıcının sorumluluğu yoluna gidilebilir. Bu şekli koşullar, "ihbar" ve "ispat" külfetidir.

"İhbar külfeti", üçüncü kişinin satılan mal üzerinde dava yoluyla hak iddia etmesi durumunda söz konusu olur. Üçüncü kişinin dava açması durumunda, alıcının, bu davayı satıcıya ihbar etmesi zorunludur (BK. m. 190). İhbar, mahkeme aracılığıyla veya mahkeme dışında da, örneğin, noter aracılığıyla yapılabilir⁶². İhbar, davanın her aşamasında yapılabilirse de, satıcının müdahale ve savunmasına olanak tanıyacak bir zamanda yapılmalıdır (BK. m. 190/II).

Aksi takdirde satıcı, kendisine zamanında haber verilmiş olunsaydı, ne derece daha iyi bir hüküm alabilecek idiyse, o derece, sorumluluğundan kısmen veya tamamen kurtulur (BK. m. 190/III). Zamanında yapılan ihbar sonucunda, satıcı davaya müdahale etmişse, mahkeme sonucunda verilen hüküm lehe de olsa, aleyhe de olsa, onu bağlar. Zamanında yapılan ihbara rağmen, davaya müdahale edilmemişse, alıcının aleyhinde verilen hüküm, alıcının hilesi veya ağır bir hatası nedeniyle verildiğini ispat etmedikçe, satıcıyı da bağlar (BK. m. 190/II). Satıcının müdahale etmemesi durumunda, alıcının, mahkemenin hükmünü beklemezsin, üçüncü kişinin satılan mal üzerindeki hakkını tanımak veya hakeme gitmeyi kabul etmek olanağı vardır (BK. m. 191)⁶³.

"İspat külfeti" alıcının, malı, dava açılmadan önce veya dava açılmasına rağmen, mahkemenin hükmünü beklemeden üçüncü kişiye bırakması durumunda ortaya çıkar. Bu durumda, alıcı, üçüncü kişinin üstün hakkının varlığını ispat etmelidir⁶⁴.

⁶¹ Ancak, satıcı açıkça taahhüt etmişse, alıcı üçüncü kişinin üstün hakkını bilse bile, zapta karşı tekeffül hükümlerinden yararlanır (BK. m. 189/II).

⁶² TANDOĞAN, s. 155-156.

⁶³ İhbar yapılmasının ve yapılmamasının sonuçları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. TANDOĞAN, s. 157-158.

⁶⁴ TANDOĞAN, s. 156.

dd) Zapta Karşı Tekeffül Sorumluluğunun Doğması Durumunda Alıcının Hakları

aaa) Tam Zapt Durumunda

Tam zapt durumunda, üçüncü kişinin, satılan malın tamamı üzerinde mülkiyet hakkı söz konusu olup, sözleşme kendiliğinden sona erer (münfesi olur) (BK. m. 192). Alıcının, sözleşmeden dönmesine gerek yoktur⁶⁵. Sözleşmenin sona ermesi nedeniyle, alıcı lehine bazı haklar doğmaktadır (BK. m. 192) . Bunlar, şöylece sıralanabilir⁶⁶:

- Alıcı, satılan maldan elde edilen veya elde edilmesi ihmal edilen semereler indirilerek, satış bedelinin (taksitle satış sözleşmesi bakımından, yapılmış olan ön ödemenin, ödenmiş olan taksit ve peşinatın) faiziyle birlikte geri verilmesini isteyebilir (BK. m. 192/I-1).

- Alıcı, satılan mala yaptığı ve zaptı gerçekleştiren üçüncü kişiden isteyemeyeceği giderleri isteyebilir (BK. m. 192/I-2)⁶⁷.

- Alıcı, davanın ihbar edilmesiyle kaçınılabilecek olanlar dışındaki mahkeme giderlerini ve mahkeme dışındaki giderleri isteyebilir (BK. m. 192/I-3).

- Alıcı, doğrudan doğruya satılanın zaptından doğan zararların giderilmesini isteyebilir (BK. m. 192/I-4). Satıcının buraya kadar sayılan borçları bakımından, kusur koşulu aranmamıştır. Satıcı, bunlardan dolayı üçüncü kişinin hakkını bilmiyorsa bile, diğer bir deyimle kusursuz olsa da sorumludur. Satıcının bu sorumlulukları bakımından, kanunda kurtuluş beyyinesi öngörülmemiştir⁶⁸.

- Alıcı, satılanın zaptından kaynaklanan her türlü zararı da isteyebilir. Ancak, kendisine hiçbir kusurun isnat edilemeyeceğini ispat etmesi durumunda, satıcıya, bu sorumluluktan kurtulabilme olanağı tanınmıştır (BK. m. 192/II).

⁶⁵ TANDOĞAN, s. 158; AYDOĞDU, s. 177.

⁶⁶ Bu koşullar hakkında daha geniş bilgi için bkz. TANDOĞAN, s. 158 vd..

⁶⁷ Medenî Kanun'un 907. maddesi gereğince, satılan mala yapılan faydalı ve zorunlu giderler, üçüncü kişiden istenebilir. Ancak, bunların üçüncü kişiden tahsil edilemeyen kısmı ile zapt öğrenilene kadar yapılan lüks giderler, üçüncü kişiden istenemez, satıcıdan istenebilir. Bkz. TANDOĞAN, s. 160.

değil,

bbb) Kısmî Zapt Durumunda

Üçüncü kişinin, satılan mal üzerinde ortak bir mülkiyet payı, sınırlı bir aynı hakkı, şerh edilmiş bir şahsî hakkı veya malın teferruatı üzerinde mülkiyet hakkı bulunuyorsa, kısmî zapt söz konusu olur⁶⁹.

Kısmî zapt durumunda, alıcı, kural olarak sözleşmeden dönemeyip, sadece kısmî zapt nedeniyle uğradığı zararın, satıcı tarafından giderilmesini isteyebilir (BK. m. 193/I). Ancak, üçüncü kişinin hakkını bilmiş olsaydı, malı satın almayacağı anlaşıyorsa, alıcı sözleşmeden dönülebilir (BK. m. 193/II). Diğer yandan, burada tam zapttan farklı olarak, sözleşme kendiliğinden sona ermeyip, alıcının sözleşmeden dönmesi gerekir. Bu durumda, alıcının haklarının kapsamı tam zapt durumunda olduğu gibi belirlenir⁷⁰. Fakat, kısmî zapt durumunda, alıcının, satılan malın zapt edilmeyen kısmını, ondan elde ettiği menfaatlerle birlikte satıcıya iade etmesi gerekir (BK. m. 193/III).

Kısmî zapt ve tam zapt durumunda, zapta karşı tekeffülden kaynaklanan davaların zamanaşımı süresi, genel zamanaşımı süresi olan on yıldır (BK. m. 125)⁷¹.

2. Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Bakımından

a) Satılanı Teslim Borcu

Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'a tâbi taksitle satış sözleşmeleri bakımından, satıcının malı teslim borcunun, farklı bir özelliği yoktur. Malın teslimine ilişkin olarak, Borçlar Kanunu bakımından yapılan açıklamalar, burada da geçerlidir (TKHK. 30)⁷².

Ancak, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun bakımından, taksitle satış sözleşmesi kapsamında değerlendirilmiş olan hizmetlerin teslimi değil, sunulması söz konusu olur. Bu nedenle, hizmet edimini içeren sözleşmeler bakımından, satıcının (hizmet sunanın), hizmeti teslim borcundan değil, hizmeti sunma borcundan söz edilir. Hizmet sunma borcunun nerede ifa edileceği konusunda, genellikle, taraflar aralarında bir anlaşmaya varır. Ancak, böyle bir anlaşma yoksa,

⁶⁸ TANDOĞAN, s. 160.

⁶⁹ TANDOĞAN, s. 161; AYDOĞDU, s. 177.

⁷⁰ TANDOĞAN, s. 162.

⁷¹ TANDOĞAN, s. 162; AYDOĞDU, s. 177.

⁷² Bkz. yuk. Dördüncü Bölüm, §1, I, 2, a.

hizmet, borcun doğduğu anda, borçlunun (hizmet sunanın) bulunduğu yerde ifa edilmelidir (BK. m. 73/3)⁷³.

b) Ayıba Karşı Tekeffül Borcu

aa) Genel Olarak

Taksitle satış sözleşmesinde, tüketicinin, ayıplı ifaya karşı, genel hükümlere göre daha çok korunduğu görülmektedir. Bir çok hukuk sisteminde, reklâm ve prospektüslerdeki malın kalitesine ve niteliğine ilişkin vaatlerin, sözleşme şartlarında yazılmasa bile, sözleşmenin kapsamında kabul edilmeleri; gizli ayıplarda, satıcının, sahip olduğu teknik üstünlük nedeniyle, kötü niyetli olduğunun karine olarak kabulü; satıcının ayıba karşı tekeffül borcunun kaldırılması veya kısıtlanması konusunda sözleşmeye konulan hükümlere müdahale edilmesi, tüketiciyi ayıplı ifaya karşı koruyan hükümlere örnek gösterilebilir⁷⁴.

Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 4. maddesinde, satıcının ayıba karşı tekeffül borcu bakımından özel bir düzenleme yapılmıştır. Ayıba karşı tekeffül borcunu içeren bu düzenleme, bedel karşılığı, tüketicilere mal satışını ve hizmet sunulmasını konu alan her türlü sözleşmeye uygulanabilir⁷⁵. Bu düzenlemede, satıcının, özel tekeffüle gerek olmadan sorumlu olduğu eksiklikler teker teker sayılmış, bunlardan dolayı alıcıya karşı sorumlu olan kişilerin sayısı artırılmış ve alıcının hakları genişletilmiştir.

Ancak, hemen ifade edelim ki, satıcının ayıba karşı tekeffül borcuna ilişkin Borçlar Kanunu'nun 194-207. maddelerindeki genel hükümler, tüketici sözleşmelerinde dolayısıyla da taksitle satış sözleşmelerinde, tamamlayıcı hüküm olarak uygulanabilir (TKHK. m. 30)⁷⁶. Ancak, böyle bir uygulama hiçbir şekilde, tüketici aleyhine sonuçlar doğurmamalı ve tüketiciyi koruyan tedbirlerle gelişmemelidir⁷⁷.

⁷³ Kapıdan satış sözleşmesi bakımından aynı yöndeki açıklamalar için bkz. **AYDOĞDU**, s. 138.

⁷⁴ **POROY**, s. 537.

⁷⁵ Tasarı'da, "ayıplı mal" ve "ayıplı hizmet" birbirinden ayrılıp, farklı maddelerde düzenlenmekte, ancak genel olarak birbirine paralel hükümler getirilmektedir (m. 4, 4/A). Her iki maddede de, getirilen düzenlemelerin, mal veya hizmeti konu alan her türlü tüketici işlemine uygulanacağı hükme bağlanmıştır (m. 4/son, 4/A-son).

⁷⁶ **AYDOĞDU**, s. 139.

⁷⁷ **YAVUZ (Ayıp)**, s. 1305.

Borçlar Kanunu'ndaki ayıp kavramı ve türleri ile Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'daki ayıp kavramı ve türleri birbiriyle örtüşmektedir. Bu nedenle, daha önce yapılan açıklamalar burada da geçerlidir⁷⁸. Diğer yandan, ayıba karşı tekeffülün koşulları bakımından da iki kanun arasında çok fark olmadığı için, ilgili başlıklar altında, sadece, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun bakımından ortaya çıkan farklılıklara değinilecektir.

bb) Ayıba Karşı Tekeffül Sorumluluğunun Maddî ve Şeklî Koşulları

aaa) Maddî Koşulları

aaa/1) Genel Olarak

Borçlar Kanunu bakımından yapılan, belirtilen ve vaat edilen niteliklerden dolayı tekeffül-gerekli niteliklerden dolayı tekeffül ayrımının, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun bakımından da geçerli olduğu söylenebilir⁷⁹.

Belirtilen ve vaat edilen niteliklerden dolayı tekeffül bakımından Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'da, *"Ambalajında, etiketinde, tanııtma veya kullanma kılavuzunda yer alan veya satıcı tarafından vaadedilen... nitelik ve/veya niceliğine aykırı olan... mal veya hizmetler ayıplı mal veya ayıplı hizmet olarak kabul edilir"* hükmüne yer verilmiştir (TKHK. m. 4/I)⁸⁰. Burada, belirtilen niteliklerden dolayı tekeffülün kapsamı yönünden açıklık getirilmiş; mal veya hizmette bulunmayan nitelikler satıcı tarafından özel olarak belirtilmemiş olsa da, eğer bunlar malın

⁷⁸ Bkz. yuk. Dördüncü Bölüm, §1, 1, 2, b. Nicelik (miktar) eksikliği konusunda, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun bakımından açıklama yapmak gerekir. Söz konusu kanunun 4. maddesinde, satılan malda bulunan salt miktar eksikliği de ayıp kavramı içinde değerlendiriliyor gibi görünmektedir. Ancak, bu durum, hükmün iyi kaleme alınmamasından kaynaklanmakta olup; kanunda yer alan "nicelik eksikliği" ibaresi, "niteliği etkileyen nicelik eksikliği" şeklinde anlaşılmalıdır. Bkz. ZEVKLİLER (Tüketici), s. 64. Aksi görüşte bkz. ASLAN (Tüketici), s. 91 vd.. Nitekim, Tasarı'da nicelik eksikliğin, niteliğe etki eder nitelikte olması gerektiği düzenlenmektedir (m. 4/II).

⁷⁹ ZEVKLİLER (Tüketici), s. 62; AYDOĞDU, s. 139; ASLAN (Tüketici), s. 92-93.

⁸⁰ Tasarı'da, bu hükmün içeriğinde değişiklik yapılmakta, hem de mal ve hizmetler bakımından ayrı düzenleme yapılmaktadır (m. 4/I, 4/A-I). Buna göre, *"Ambalajında, etiketinde, tanııtma ve kullanma kılavuzunda ya da reklâm ve ilânlarında yer alan veya satıcı tarafından bildirilen ... nitelik veya niteliği etkileyen niceliğine aykırı olan ... maddî, hukukî veya ekonomik eksiklikler içeren mallar, ayıplı mal olarak kabul edilir."*, *"Sağlayıcı tarafından bildirilen, reklâm ve ilânlarında ... tespit edilen, nitelik veya niteliği etkileyen niceliğine aykırı olan ... maddî, hukukî veya ekonomik eksiklikler içeren hizmetler, ayıplı hizmet olarak kabul edilir"*

ambalajında, tanıtma veya kullanma kılavuzunda yer alıyorsa, satıcının, bunları da tekeffül ettiği kabul edilmiştir⁸¹.

Belirtilen ve vaat edilen niteliklerden dolayı tekeffül için; malda olmayan niteliklerin ambalaj, tanıtma ve kullanma kılavuzunda yer alması veya satıcı tarafından belirtilmiş olması ve bu belirtmenin, reklâm niteliğinde olmayıp, ciddi olması yeterlidir⁸².

Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 4. maddesinin birinci fıkrasında, gerekli niteliklerden dolayı tekeffül etmek üzere, "*Standardında tespit edilen nitelik ve/veya niceliğine aykırı olan veya tahsis veya kullanım amacı bakımından değerini veya tüketicinin ondan beklediği faydaları azaltan veya ortadan kaldıran maddî, hukukî veya ekonomik eksiklikler içeren mal veya hizmetler, ayıplı mal veya hizmetlerdir*" hükmüne yer verilmiştir⁸³. Bu hükümle; mal veya hizmet için ilgili kuruluşların belirlediği nitelik ve nicelik, sözleşmede açıkça yer almasa da, satıcının, tekeffül ettiği kabul edilerek, bunları dikkate almak suretiyle sözleşmeyi yapmış olan tüketici korunmak istenmiştir. Burada, satıcının sorumluluğu, kanundan doğmaktadır⁸⁴.

Borçlar Kanunu bakımından gerekli niteliklerden dolayı tekeffülün koşulları daha önce açıklanmıştı⁸⁵. Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun bakımından da bazı farklılıklar dışında aynı koşulların aranacağı söylenebilir⁸⁶. Çünkü, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'da, tüketiciyi koruma düşüncesiyle bazı farklılıklar öngörülmüş, ancak, ayıba karşı tekeffül borcunun koşulları, Borçlar Kanunu'nda

⁸¹ Bkz. 13. HD., 11.6.1996 tarih ve 5334 E., 5952 K. sayılı karar; 13. HD., 12.10.1999 tarih ve 5770 E., 6995 K. sayılı karar (KADIOĞLU, s. 20 vd.). Aslında, Borçlar Kanunu bakımından da, bu durumlarda, satıcı tarafından belirtilen ve vaat edilen ayıplardan dolayı tekeffül sorumluluğunun bulunduğu kabul edilebilir. Çünkü, TANDOĞAN'ın (s. 166) haklı olarak ifade ettiği gibi, satıcının, malın niteliklerini belirtmesinin ve vaat etmesinin mutlaka açıkça olması gerekmeyp, zımnî de olması mümkündür.

⁸² Bkz. yuk. Dördüncü Bölüm, §1, 1, 2, b, cc.

⁸³ Tasarı'da, bu hükümde değişiklik yapılarak, mal ve hizmetler bakımından ayrı düzenleme getirilmektedir (m. 4/1, 4/A-1). Buna göre, "*standardında veya teknik düzenlemesinde tespit edilen nitelik veya niteliği etkileyen niceliğine aykırı olan ya da tahsis veya kullanım amacı bakımından değerini veya tüketicinin ondan beklediği faydaları azaltan veya ortadan kaldıran maddî, hukukî veya ekonomik eksiklikler içeren mallar, ayıplı mal olarak kabul edilir*", "*standardında veya teknik kuralında tespit edilen, nitelik veya niteliği etkileyen niceliğine aykırı olan ya da yararlanma amacı bakımından değerini veya tüketicinin ondan beklediği faydaları azaltan veya ortadan kaldıran maddî, hukukî veya ekonomik eksiklikler içeren hizmetler, ayıplı hizmet olarak kabul edilir*".

⁸⁴ ZEVKLİLER (Tüketici), s. 64; AYDOĞDU, s. 144.

⁸⁵ Bkz. yuk. Dördüncü Bölüm, §1, 1, 2, b, cc, aaa.

⁸⁶ ZEVKLİLER (Tüketici), s. 66.

olduğu kadar ayrıntılı düzenlenmemiştir. Bu nedenle, söz konusu kanunda hüküm bulunmayan hallerde, Borçlar Kanunu'ndaki hükümlere gidilir (TKHK. m. 30). Bu bölümde, sadece iki kanun arasındaki farklılıklara değinilecektir.

bbb/2) Standarda Aykırılık

Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'da, satılan mal veya sunulan hizmetin tahsis ve kullanma amacı yönünden, tüketicinin ondan beklediği faydaları azaltan veya kaldıran ya da malın değerini düşüren eksiklikler yanında, mal veya hizmetin standardında belirtilen niteliğindeki ve/veya niceliğindeki eksiklikler de ayıp kavramı içinde değerlendirilmiştir (TKHK. m. 4/l).

"Standart" kavramı, kanunda "Türk Standardı" olarak ifade edilmiş (TKHK. m. 3/e), mecburî- ihtiyarî standart ayrımı yapılmamıştır. Ancak, standart ibaresi, mecburî Türk Standardı olarak anlaşılmalıdır⁸⁷. İhtiyarî standarttaki niteliklere uyulmaması durumunda, ayıba karşı tekeffül hükümlerine başvurabilmek için, bu niteliklerin satıcı tarafından belirtilmiş ve vaat edilmiş olması ya da malın ambalaj, etiket, kullanma ve tanıtma kılavuzunda yer almış olması gerekir. Diğer bir deyişle, belirtilen ve vaat edilen niteliklerden dolayı tekeffülün koşullarının oluşması gerekir⁸⁸. Çünkü, adından da anlaşılacağı üzere bu standartlar ihtiyarîdir, malın bu standartlardaki nicelik ve nitelikleri taşıyıp taşıyamaması ilgilinin isteğine bırakılmıştır. Mecburî standartlardaki eksiklikte ise, mal veya hizmetin, bu standartlara uygun

⁸⁷ ZEVKLİLER (Tüketici), s. 67; AYDOĞDU, s. 144. Tasarı'da çok farklı düzenleme yapılarak, ihtiyarî standart için, "standart" (m. 3/o); mecburî standart için ise, "teknik düzenleme" (m. 3/p) ibaresi kullanılmakta ve satılan malın veya sunulan hizmetin, bunlarda belirtilen nitelikleri taşıyamaması durumunda, satıcının ayıba karşı tekeffül borcunun doğacağı düzenlenmektedir (m. 4/l, 4/A-l). Tasarı'nın 3. maddesine göre, "Standart :Üzerinde mutabakat sağlanmış olan, kabul edilmiş bir kuruluş tarafından onaylanan, mevcut şartlar altında en uygun seviyede bir düzen kurulmasını amaçlayan, ortak ve tekrar eden kullanımlar için ürünün ve hizmetin özellikleri, işleme ve üretim yöntemleri, bunlarla ilgili terminoloji, sembol, ambalajlama, işaretleme, etiketleme ve uygunluk değerlendirilmesi işlemleri hususlarından biri veya birkaçını belirten ve uyulması ihtiyarî olan düzenlenmeyi", "Teknik düzenleme : Bir ürünün ve hizmetin, ilgili idarî hükümler de dahil olmak üzere, özellikleri, işletme ve üretim yöntemleri, bunlarla ilgili terminoloji, sembol, ambalajlama, işaretleme, etiketleme ve uygunluk değerlendirilmesi işlemleri hususlarından biri veya birkaçını belirten ve uyulması zorunlu olan her türlü düzenlemeyi" ifade eder.

⁸⁸ ZEVKLİLER (Tüketici), s. 67. Ancak, ihtiyarî standartlarda belirtilen niteliklere aykırılık durumunda, bu niteliklerin bulunmaması, mal veya hizmetin tahsis ve kullanım amacı bakımından tüketicinin ondan beklediği faydaları azaltan veya kaldıran ya da değer düşüklüğüne neden olan nitelikte ise, burada artık belirtilen ve vaat edilen niteliklerden dolayı tekeffülün şartlarını aramaya gerek yoktur. Çünkü, bu durumda, gerekli niteliklerden dolayı tekeffül söz konusudur.

olması, kanunî yükümlülük olduğu için, satıcı, bu tür eksikliklerden biraz önce sayılan koşullar aranmaksızın sorumlu olur⁸⁹.

132 sayılı Türk Standartları Enstitüsü Kurumunun Kuruluş Kanunu'na⁹⁰ göre, *"Yalnız TSE tarafından kabul edilen standartlar, "Türk Standardı" adını alır. Bu standartlar, ihtiyarî olup; standardın ilgili olduğu Bakanlığın onayı ile mecburî kılınabilir. Bir standardın mecburî kılınabilmesi için, "Türk Standardı" olması gerekir. Mecburî kılınan standartlar Resmî Gazetede yayınlanır"* (m. 1/II, IV). Bu hüküm göz önünde tutulduğunda, yabancı standartların (ISO 9000, 9001 vs.), mecburî standart hâline getirilemeyeceği anlaşılr. Bunlar, ancak belirtilmiş ve vaat edilmiş ise, satıcı tarafından, tekeffül edilmiş sayılır⁹¹.

ccc/3) Ayıbın Önemli Olmasının Gerekmemesi

Borçlar Kanunu'nda, alıcının, ayıba karşı tekeffülden kaynaklanan haklarını kullanabilmesi, ayıbın, malın değerini veya faydalarını önemli ölçüde azaltması koşuluna bağlanmıştır (m. 194). Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'da ise, böyle bir koşul yoktur (m. 4). Bu nedenle, söz konusu kanun bakımından, tüketicinin ayıba karşı tekeffülden kaynaklanan haklarını kullanması için, ayıbın malın değerini veya faydalarını önemli ölçüde etkilemesi koşulu aranmaz⁹². Ancak, çok önemsiz ayıplar bakımından, Medenî Kanun'un 2. maddesindeki dürüstlük kuralı, göz önünde tutulmalıdır.

bbb) Şekli Koşulları

Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun bakımından da, tüketicinin ayıba karşı tekeffülden dolayı satıcı ve diğer ilgileri sorumlu tutabilmesi için, "muayene" ve "ihbar" külfetlerini yerine getirmesi gerekir⁹³.

Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'da, muayene ve ihbar süresi konusunda açık bir hükme verilmemiştir. Ancak, tüketicinin, teslimden itibaren on beş gün⁹⁴ içinde malları satıcıya geri vererek, seçimlik haklarını kullanabileceği

⁸⁹ ZEVKLİLER (Tüketici), s. 67.

⁹⁰ RG., 22.11.1960 T., S. 10661.

⁹¹ ZEVKLİLER (Tüketici), s. 68; AYDOĞDU, s. 143.

⁹² ASLAN (Tüketici), s. 105-106; ERDOĞAN, s. 60. Aksi görüşte bkz. YAVUZ (Ayıp) , s. 1297.

⁹³ ZEVKLİLER (Tüketici), s. 75; AYDOĞDU, s. 151; ERDOĞAN, s. 61; karşı. ASLAN (Tüketici), s. 110.

⁹⁴ Tasarı'da bu süre, 30 güne çıkarılmaktadır (m. 4/II, 4/A-II).

öngörülmüştür (TKHK. m. 4/II). Bu hükmün kaleme alınışı, başarılı olmamıştır. Burada yer alan "malların satıcı firmaya geri verilmesi" ibaresinden anlaşılması gereken, satıcı firmaya mal veya hizmetteki ayıbın bildirilmesi, yani ihbardır⁹⁵. Kanunun yanlış kaleme alınışından yola çıkarak, bu ihbarın, mutlaka, malın geri verilmesi şeklinde yapılması gerektiği anlaşılmamalıdır⁹⁶. Bu ihbar, herhangi bir şekilde tâbi değildir ve malın tesliminden itibaren on beş gün içinde yapılmalıdır⁹⁷.

Tasarıdan
düzeltildi
mi? mi?
(Gizli Harek)

Diğer yandan, muayene külfetinin malın tesliminden sonra yerine getirileceği ve ihbarın muayene sonucuna göre yapılabileceği göz önüne alındığında, muayenenin, teslimden itibaren, işin özelliğine göre, imkân hasıl olur olmaz yapılması gerektiği (TKHK. m. 30, BK. m. 198), ancak bu sürenin de, malın tesliminden itibaren on beş günü geçemeyeceği söylenebilir⁹⁸. Hemen belirtelim ki; ihbar ve muayene süresi bakımından yapılan açıklamalar, malda bulunan "âdi ayıp" yönünden geçerlidir. Çünkü, "gizli ayıp"⁹⁹ ve "hileli ayıp" bakımından, satıcı, malın tesliminden başlayan on beş günlük sürenin geçirildiğini iddia ederek, sorumluluktan kurtulamaz (TKHK. m. 4/III). Bundan hareketle, Tüketicinin Korunması Hakkında

⁹⁵ ZEVKLİLER (Tüketici), s. 75, dn. 40a; YAVUZ (Ayıp), s. 1300; AYDOĞDU, s. 153; ASLAN (Tüketici), s. 111; ERDOĞAN, s. 61; 13. HD., 28.6.1999 tarih ve 4862 E., 5270 K. sayılı karar (KADIOĞLU, s. 95-96). Nitekim, Tasarı'da, tüketici, malın teslimi tarihinden itibaren otuz gün içerisinde ayıbı satıcıya "bildirmekle" yükümlü kılınmaktadır (m. 4/II. 4/A-II). AYDOĞDU'nun (s. 154) haklı olarak ifade ettiği gibi; kanunun ifadesinden kaynaklanan karışıklığı önlemek için, malın tesliminden sonraki on beş gün içinde muayene ve ihbar külfetlerini yerine getiren tüketicinin, seçimlik haklarını, bu süreden sonra kullanması durumunda; satıcının, süreyi ileri sürerek, seçimlik hakların kullanılamayacağını söylemesi, hakkın kötüye kullanılması niteliğinde sayılmalıdır. ERDOĞAN'a göre ise (s. 61), tüketici, on beş günlük süre içinde, seçimlik hakkını da kullanmalıdır.

⁹⁶ Aksi düşünülecek olursa, buzdolabı, oturma grubu gibi elle taşınması mümkün olmayan malların ayıplı çıkması durumunda, kanunun kendisine verdiği hakları kullanmak isteyen tüketiciler zor durumda kalır. Çünkü, tüketiciler, malların taşıma giderlerini de ödemek zorunda kalır. Oysa mal, dönme beyanının satıcıya ulaşması anındaki bulunduğu yerden satıcı tarafından alınmalı (BK. m. 73/II) ve taşıma giderleri, onun tarafından karşılanmalıdır. Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 4. maddesinin birinci fıkrasındaki ifadeye sıkı sıkıya bağlı kalınırsa, İstanbul'daki bir firmadan otomobil satın alan ve Ardahan'da oturan bir tüketici, otomobildeki bir ayıptan dolayı ihbarda bulunmak ve seçimlik haklarını kullanmak istediğinde, otomobille birlikte İstanbul'a gitmeye mecbur kılınmış olur ki, böyle bir sonuç, "tüketicinin korunması ilkesi" bakımından kabul edilemez. Aynı yönde bkz. ASLAN (Tüketici), s. 133. 13. HD., 9.11.1978 tarih ve 6654/8835 sayılı karar.

⁹⁷ ASLAN (Tüketici), s. 113. Yargıtay, tüketici hakem heyetine başvurulmasını veya doğrudan dava açılmasını, ayıp ihbarı niteliğinde kabul etmiştir. Bkz. 13. HD., 4.5.1998 tarih ve 2555 E., 3864 K. sayılı karar (KADIOĞLU, s. 17). Ancak, tüketici tarafından hakem heyetine başvurunun ve doğrudan doğruya dava açmanın, ayıp ihbarı olarak nitelendirilebilmesi için, karşı tarafa bu merciler tarafından tebligat çıkartılmış olmalıdır. Çünkü, tek taraflı bir hukukî işlem olan ihbarın, muhataba yöneltilmesi gerekir.

⁹⁸ ZEVKLİLER (Tüketici), s. 75-76.

⁹⁹ YAVUZ'a göre (Ayıp, s. 1301), kanundaki "gizli ayıp" ibaresi yerine, "satılan malın ayıbı, âdi bir muayeneyle çıkarılamayacak bir ayıp ise" ibaresinin kullanılması gerekir.

Kanun'un 4. maddesinin birinci fıkrasında, açıkça ifade edilmiş olsa da, malın tesliminden itibaren başlayan on beş günlük muayene ve ihbar süresinin, "âdi ayıp" yönünden düzenlendiği anlaşılr¹⁰⁰.

Gizli ayıplar bakımından, muayene süresinin, satıcının, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 4. maddesindeki on beş günlük süreyi ileri sürerek sorumluluktan kurutulamayacağı öngörüldüğü için (m. 4/III), ayıba karşı tekeffülden dolayı açılacak davaların zamanaşımı süresi olan iki yıllık süre olduğu kabul edilebilir¹⁰¹. Acaba, muayene sonucunda ayıbın varlığını öğrenen tüketici, bu iki yıllık süre içinde herhangi bir tarihte, örneğin; malın tesliminden sonraki ilk hafta ayıbın varlığını öğrendiği varsayılırsa, ikinci yılın sonuncu günü, ihbar külfetini yerine getirebilir mi? Kanaatimizce, gizli ayıplar bakımından muayene süresinin, iki yıl olduğu; ihbar süresinin ise, (malın tesliminden itibaren değil) ayıbın öğrenilmesinden itibaren on beş gün (TKHK. m.4/II ye kıyasen), her hâlükârda, malın tesliminden itibaren iki yıl olduğu kabul edilmelidir¹⁰².

"Hileli ayıp" bakımından ise, kanunda alt veya üst sınır öngörülmemiştir. Ayıbın hileyle gizlenmesi durumunda, satıcının iki yıllık zamanaşımından yararlanamayacağı hükme bağlanmıştır (TKHK. m. 4/IV). Burada, gizli ayıp durumunda olduğu gibi, ayıbı öğrenme tarihinden itibaren on beş günlük bir ihbar süresinin bulunduğu kabul edilerek, hileyle ayıbı gizlemiş olan satıcı lehine bir yorum yapmak doğru olmaz. Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'a tâbi olmayan satış sözleşmelerinde olduğu gibi, burada da, on yıllık genel zaman aşımı süresinin (BK. m. 125) kabul edilmesi uygun olur¹⁰³.

Diğer yandan, hayvan satışlarıyla ilgili olarak, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'da ayrı bir düzenleme yapılmamıştır. Bir görüşe göre¹⁰⁴, Borçlar Kanunu'nda, hayvan satış sözleşmesi bakımından, ayıba karşı tekeffül, buna ilişkin muayene ve ihbar süreleri özel olarak düzenlenmiştir (m. 195, 199). Bu nedenle, hayvan satış

¹⁰⁰ AYDOĞDU, s. 153; ASLAN (Tüketici), s. 114.

¹⁰¹ AYDOĞDU, s. 154. "Hileli ayıplar" bakımından iki yıllık üst sınır da yoktur (TKHK. m. 4/IV). Tasan'da, iki yıllık zamanaşımı süresi öngörülmekte, ancak, "konut" ve "tatil amaçlı" taşınmazlar bakımından, bu süre, beş yıl olarak belirlenmektedir. Ayrıca, satıcının hileyle ayıbı gizlemesi yanında, "ağır kusurunun bulunması durumunda" da, bu zamanaşımı sürelerinin söz konusu olmayacağı öngörülmektedir (m. 4/IV, 4/A-IV).

¹⁰² Karş. ASLAN (Tüketici), s. 114; AYDOĞDU, s. 154.

¹⁰³ AYDOĞDU, s. 154; TANDOĞAN, s. 203; ERDOĞAN, s. 63; karş. ASLAN (Tüketici), s. 115.

¹⁰⁴ ZEVLİLİLER (Tüketici), s. 77; AYDOĞDU, s. 154.

sözleşmesi hakkında özel düzenleme yapılmamış olan Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun bakımından da, bu hükümler uygulanmalıdır.

Kanaatimizce, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 4. maddesinde, tüketicinin taraf olduğu sözleşmelerde ayıba karşı tekeffül bakımından, tüketiciyi koruma düşüncesiyle Borçlar Kanunu'na göre özel bir düzenleme yapılmıştır. Bu hüküm, tüketicinin taraf olduğu sözleşmelerin hepsi ve bu arada canlı evcil hayvan satış sözleşmeleri hakkında uygulama alanı bulur. Özel hüküm-genel hüküm değerlendirmesi yapılacaksa, tüketicinin taraf olduğu sözleşmeler ile diğer sözleşmelerden yola çıkılarak yapılmalı ve tüketicinin taraf olduğu sözleşmelere (hayvan satış sözleşmeleri de dâhil), özel hüküm olan Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun uygulanmalıdır. Alıcı aleyhine olan ve satıcıyı korumak amacıyla düzenlenen¹⁰⁵ hayvan satışlarında, ayıba karşı tekeffül sorumluluğunun koşullarına ilişkin hükümlerin¹⁰⁶, tüketicinin taraf olduğu canlı evcil hayvan satış sözleşmelerinde uygulanması, tüketicinin korunması ilkesiyle ve Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un özüyle çelişir. Bu nedenle, tüketicinin taraf olduğu satış sözleşmelerinde, satıcının ayıba karşı tekeffül sorumluluğu bakımından, canlı hayvan-cansız hayvan satışı arasında fark gözetilmemelidir. Ayrıca, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 30. maddesinin yollamasıyla, tüketicinin taraf olduğu sözleşmelere genel hükümlerin uygulanması, hiçbir zaman tüketicinin korunması amacıyla çelişmemelidir. *BK. 199, TKHK m. 4'e göre özel hüküm değil mi?*

Malın başka yerden gönderilmesi durumunda tüketicinin alması gereken tedbirlere ilişkin olarak Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'da bir düzenleme yapılmamıştır. Bu durumda, Borçlar Kanunu'nun konuyla ilgili 201. maddesi uygulanmalıdır (TKHK. m. 30)¹⁰⁷. Hemen belirtelim ki, tüketicici, seçimlik haklarından malın onarılmasını veya satış bedelinden indirim yapılmasını, diğer bir deyişle, malın kendisinde kalması sonucunu doğuracak bir seçimlik hakkını kullanmak istiyorsa,

¹⁰⁵ TANDOĞAN, s. 182.

¹⁰⁶ Borçlar Kanunu'nun 195. maddesine göre, hayvan satış sözleşmesinde, satıcı yazılı olarak tekeffül etmiş olmadıkça veya alıcıyı kandırmış bulunmadıkça maldaki ayıplardan dolayı sorumlu değildir. Hayvan satış sözleşmesinde ayıba karşı tekeffülün şekli koşullarını düzenleyen 199. maddeye göre ise, satılan hayvandaki ayıp hakkında yazılı güvence verilmemişse ve ayıp da hayvanın gebe olması dışındaki bir konudaysa, hayvanın alıcıya teslim edildiği tarihten veya alıcının kabızda temerrüde düştüğü tarihten itibaren ayıp dokuz gün içinde satıcıya ihbar yapılmalı ve aynı süre içinde, hayvanın, bilirkşi marifetiyle muayenesi için, merciinden talepte bulunulmuş olmalıdır. Görüldüğü gibi, bu hükümler, tüketicinin durumunu ağırlaştırıcı niteliktedir.

¹⁰⁷ ZEVLİLER (Tüketicici), s. 78.

Borçlar Kanunu'nun 201. maddesindeki diğer önlemleri almasına gerek olmaksızın, sadece malın durumunu tespit ettirmekle yetinebilir¹⁰⁸.

cc) Satıcının Ayıba Karşı Tekeffül Sorumluluğunu Ortadan Kaldıran Durumlar

aaa) Tüketicinin Ayıbın Varlığını Bilmesi

Ayıbın varlığını bilerek, malı satın almış veya hizmetten yararlanmış olan tüketici, korunmamış, onun ayıba karşı tekeffül hükümlerine dayanamayacağı hükme bağlanmıştır (TKHK. m. 4/VI)¹⁰⁹. Borçlar Kanunu'ndan farklı olarak, burada "tüketicinin ayıplı malı bilerek satın alması" durumu düzenlenip, "âdi ayıp" durumuna (BK. m. 197), ayıba karşı tekeffül borcunun ortadan kalkması çerçevesinde yer verilmemiştir.

Bu iki durumu bir birine karıştırmamak gerekir. "Âdi ayıp", alıcının olağan bir muayeneyle fark edebileceği eksiklikleri ifade etmektedir¹¹⁰. "Alıcının ayıbı bilmesi" durumu ise bundan farklıdır. Çünkü alıcı, ayıp âdi nitelikte olmasına rağmen, bunun varlığını somut olayda bilmeyebilir. Diğer yandan, ayıp gizli olmasına rağmen, alıcı, bunu, bir şekilde somut olayda öğrenmiş olabilir¹¹¹. Ayıbın bilinmesinden söz edebilmek için, birtakım varsayımlardan hareket edilmemelidir. Ayıbın bilinmesi, tüketicinin maldaki eksiklikten gerçekten haberdar olmasını ifade eder. Bu nedenle, satış bedelinin düşük olması malın ayıplı olduğunu ve alıcının bunu bildiğini her zaman göstermez¹¹².

Nitekim Borçlar Kanunu'nda, bu iki durum ayrılarak; satıcının, alıcının bildiği ayıplardan dolayı sorumlu olmadığı, satılan malı olağan (yeterli) bir muayeneyle fark edebileceği ayıplardan (âdi ayıplardan) ise, bunun mevcut olmadığını temin etmiş ise, sorumlu olduğu hükme bağlanmıştır (m. 197). Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'da ise, satıcının sorumluluğunun ortadan kalkması bakımından, bu iki durumdan, sadece alıcının ayıbı bilmesine yer verilmiş, âdi ayıba ise, bu çerçevede yer verilmemiştir¹¹³. Kanaatimizce, kanunkoyucunun amacı, Borçlar Kanunu'nun

¹⁰⁸ ZEVKLİLER (Tüketici), s. 79.

¹⁰⁹ Aynı hüküm, Tasarı'da da yer almıştır (m. 4/V, 4/A-V).

¹¹⁰ TANDOĞAN, s. 174; AYDOĞDU, s. 148.

¹¹¹ ZEVKLİLER (Tüketici), s. 71.

¹¹² 13. HD., 30.8.1989 tarih ve 6825 E., 2181 K. sayılı karar (YKD. 1990, C. XVI, S. 4, s. 573 vd.).

¹¹³ YAVUZ (Ayıp, s. 1297-1298), Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un, Borçlar Kanunu'nun 197. maddesinden farklı bir düzenleme getirdiğini kabul etmemektedir.

aksine, tüketicinin taraf olduğu sözleşmelerde, ayrıca tekeffül etmiş olmasını aramaksızın, satıcıyı âdi ayıplardan dolayı sorumlu tutarak tüketiciyi daha çok korumaktır. Ayrıca, kanunda, “satılan malın ayıbı gizli nitelikte ise”, satıcının on beş gün içinde kendisine başvurulmadığını ileri sürerek sorumluluktan kurtulamayacağı öngörülmüştür (TKHK. m. 4/III). Bu hüküm göz önünde tutulduğunda, açıkça ifade edilmiş olmasa da, söz konusu maddenin ikinci fıkrasında, tüketicinin, on beş günlük yasal süre içinde satıcıya başvurarak, seçimlik haklarını kullanabileceğinin öngörülmesinin, âdi ayıpları da kapsar nitelikte bulunduğu kolayca anlaşılır¹¹⁴.

Sonuç olarak, “tüketicinin mal veya hizmetteki ayıbı bilmesi”nin, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun bakımından ayıba karşı tekeffül borcunu ortadan kaldıran bir durum olduğu, “âdi ayıp” durumunda ise, satıcının bundan ayrıca tekeffül koşulu aranmaksızın sorumlu bulunduğu kabul edilmelidir.

bbb) Malın Üzerinde “Özürdür” İbaresinin Bulunması

Satışa sunulacak kullanılmış, tamir edilmiş veya ayıplı olan mal üzerine ya da ambalajına, imalatçı veya satıcı tarafından, alıcının kolaylıkla okuyabileceği şekilde, “özürdür” ibaresi taşıyan bir etiket konulması ve bu durumun tüketiciye verilen fatura, fiş veya satış belgesi üzerinde de gösterilmesi zorunlu kılınmıştır (TKHK. m. 4/VI)¹¹⁵.

¹¹⁴ “Âdi ayıp” durumunda, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun’un 30. maddesinde yapılan yollama gereğince, Borçlar Kanunu’ndaki âdi ayıba ilişkin düzenlemenin, tüketicinin taraf olduğu sözleşmeler bakımından da göz önünde tutulması gerektiği ileri sürülmektedir. Bkz. ZEVKLİLER (Tüketici), s. 70; karş. ASLAN (Tüketici), s. 106 vd.. Kanaatimizce, âdi ayıp bakımından, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun’un 30. maddesinin yollamasıyla, Borçlar Kanunu’nun âdi ayıba ilişkin düzenlemesine gitmeye gerek yoktur. Çünkü, söz konusu kanunun 4. maddenin ikinci fıkrasında âdi ayıp durumu da düzenlenmiş ve satıcının bundan dolayı sorumlu olduğu hükme bağlanmıştır. Sadece, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun’da özel hüküm bulunmayan durumlarda, genel hükümlere gidilebilir (TKHK. m. 30). Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun’un 4. maddesinin ikinci fıkrası, âdi ayıplar bakımından, Borçlar Kanunu’nun 197. maddesine göre, özel hüküm niteliğindedir. Tüketiciyi, daha çok korumak için, söz konusu kanunun 4. maddesinde, âdi ayıp bakımından Borçlar Kanunu’nun 197. maddesinde aranan, ayrıca tekeffül koşulu aranmamıştır. Aksi görüşün kabulü durumunda, Borçlar Kanunu’nun 197. maddesine göre, satıcının âdi ayıplardan dolayı sorumluluğu, bunun var olmadığını tekeffül etmişse söz konusu olduğu için, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun’da aranmayan bir koşul aranarak, tüketicinin durumu, âdi ayıplar bakımından ağırlaştırılmış olur. Bu ise, “tüketicinin korunması ilkesi”yle bağdaşmaz.

¹¹⁵ Aynı hükme, Tasarı’da da yer verilmekte, ancak “kullanılmış, tamir edilmiş” ibareleri kaldırılmaktadır (m. 4/VI).

Eğer, satıcı veya imalatçı bu yükümlülüklerini yerine getirirse, alıcı malı satın alırken onda var olan ayıbı biliyor olacağı için, söz konusu kişilerin, bu ayıptan dolayı sorumlulukları olmaz. Aksi takdirde, bunların sorumlulukları söz konusu olduğu gibi, ayıbın varlığını bilmeleri durumunda, bu, bir hile olarak da değerlendirilebilir¹¹⁶.

ccc) Malın Yalnızca Ayıplı Mal Satan Yerden Satın Alınması

Sadece ayıplı mal satan veya işyerinin bir katını ya da reyonunu, sürekli olarak, ayıplı mal satışına tahsis etmiş olan satıcıların, malları üzerine “özürlüdür” ibaresini taşıyan etiket koymaları gerekmez (TKHK. m. 4/son)¹¹⁷. Mal üzerine “özürlüdür” ibaresinin konulmasındaki amaç, tüketicilerin, malın ayıplı olduğu konusunda bilgi sahibi olmalarını ve onların korunmasını sağlamaktır. Kanunkoyucu, tüketicilerin, sürekli ayıplı mal satan yerlerden alışveriş yaparken, ayıplı mal satın aldığını bildiğinden hareketle, buralarda satılan mallar üzerine, “özürlüdür” etiketinin konmasına gerek görmemiştir.

Gerçekten, bazı mağazalar, bir katını veya reyonunu ya da mağazanın tümünü, sadece ayıplı malların (günlük hayattaki deyimıyla “defolu” malların) satışına ayırmaktadır. Buralarda ayıplı mal satıldığı, tüketiciler tarafından bilinmektedir. Bu gibi yerleri işleten satıcıların, ayıba karşı tekeffülden dolayı sorumluluğu olmaz¹¹⁸. Ancak; söz konusu mağaza, kat veya reyonda ayıplı mal satıldığının tüketici tarafından anlaşılabilmesi gerekir. Bunu sağlamak için, bu yerlerde, tüketicilerin görebileceği şekilde, ayıplı mal satışı yapıldığını ifade eden ibareler asılabilir.

ddd) Ayıba Karşı Tekeffül Sorumluluğunu Ortadan Kaldıran veya Sınırlandıran Kayıtların Geçersizliği

Borçlar Kanunu’ndan farklı olarak, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun bakımından, ayıba karşı tekeffül borcunun sözleşmeyle sınırlandırılmış veya kaldırılmış olmaması koşulu aranmaz. Çünkü, tüketicinin taraf olduğu sözleşmelerde, ayıba karşı tekeffül borcunun sınırlandıran veya ortadan kaldıran kayıtlar geçerli değildir. Buna ilişkin bir hüküm yoksa da, bu sonuç; Tüketicinin

¹¹⁶ ZEVKLİLER (Tüketici), s. 73; AYDOĞDU, s. 148.

¹¹⁷ Tasarı’da da, aynı hükme yer verilmekte, ancak, “tüketicinin bilebileceği şekilde tahsis edilmiş olma” koşulu aranmaktadır. Ayrıca, bu durumda da, “malın ayıplı olduğu” hususunun, tüketiciye verilen fatura, fiş veya satış belgesi üzerinde gösterilmesi gerektiği düzenlenmektedir (m. 4/VI).

¹¹⁸ ZEVKLİLER (Tüketici), s. 73.

Korunması Hakkında Kanun'da tüketicinin korumasının amaçlanmasından ve buna ilişkin olarak, tüketiciye karşı sorumlu olanların yükümlülüklerinin emredici hükümlerle düzenlenmesinden çıkarılabilir¹¹⁹. "Tüketicinin korunması ilkesi"yle bağdaşmayacağı için, söz konusu kanunun 30. maddesinin yollamasıyla, ayıba karşı tekeffül sorumluluğunun kaldırılması ve sınırlandırılmasına ilişkin Borçlar Kanunu'nun 196. maddesine gidilemez. Aksi takdirde, zaten tüketiciye karşı güçlü durumda olan satıcılar veya hizmet sunanlar, kendi sorumluluklarını kaldıran veya sınırlandıran kayıtlar koyarak, tüketiciyi koruyan bu kanun hükümlerinin kağıt üzerinde kalmasına neden olabilir. Diğer yandan, tek tip sözleşmelerde, tüketiciler çoğu zaman sözleşmeyi okumadıkları gibi, bu tür kayıtların varlığından bile haberdar olmaz¹²⁰.

dd) Ayıba Karşı Tekeffül Sorumluluğunun Doğması Durumunda Tüketicinin Hakları

aaa) Genel Olarak

Muayene ve ihbar külfetini zamanında yerine getiren tüketici, serbestçe yapacağı tercihe göre, ayıplı malın değiştirilmesini veya ödediği bedelin geri verilmesini ya da ayıbın neden olduğu değer kaybının bedelden indirilmesini yahut ücretsiz olarak tamirini isteyebilir (TKHK. m. 4/II). Burada, Borçlar Kanunu'ndan farklı olarak, alıcıya, malı ücretsiz tamir ettirme hakkı tanınmıştır¹²¹.

¹¹⁹ ZEVKLİLER (Tüketici), s. 61; YAVUZ (Ayıp), s. 1299; AYDOĞDU, s. 151; ERDOĞAN, s. 61. Aksi görüşte bkz. ASLAN (Tüketici), s. 95, 116 vd..

¹²⁰ Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un hazırlanmasında Avrupa Birliği Konseyi'nin ve Avrupa Birliği Bakanlar Konseyi'nin program ve ilke kararları dikkate alınmıştır. Avrupa Birliği Konseyi'nin "Ayıplı Mallardan Sorumlulukla İlgili Üye Devletlerin Kanunlarının, Düzenlemelerinin ve İdarî Hükümlerinin Birbirine Yakınlaştırılması Hakkında", 25.7.1985 tarihli Yönergesinin 8. maddesinde, ayıbın yol açtığı zararlardan sorumluluğu sınırlayan veya kaldıran kayıtların geçerli olmayacağı öngörülmüştür. Bu nedenle, ZEVKLİLER'e göre (Tüketici, s. 72), Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun bakımından da, söz konusu kayıtların geçerli olmaması gerekir.

¹²¹ Borçlar Kanunu bakımından da, tarafların anlaşması durumunda "ücretsiz tamir hakkı" alıcıya tanınabilir. Bkz. 13. HD., 16.3.1995 tarih ve 2380 E., 2254 K. sayılı karar (KADIOĞLU, s. 23-24). Tasarı'da, aynı seçimlik haklar tüketiciye tanınmakta, ancak, tazminatla ilgili özel bir düzenleme yapılmaktadır (m. 4/II). Buna göre, "Tüketici bu durumda (süresinde ayıpla ilgili bildirimde bulunduğu, sözleşmeden dönme, malın ayıpsız misliyle değiştirilmesi veya ayıp oranında bedel indirimi ya da ücretsiz onarım isteme haklarına sahiptir. Tüketici, bu seçimlik haklarından biri ile birlikte ayıplı malın neden olduğu ölüm ve/veya yaralanmaya yol açan ve/veya kullanımındaki diğer mallarda zarara neden olan hallerde tazminat isteme hakkına da sahiptir. Satıcı, tüketicinin seçtiği bu talebi yerine getirmekle yükümlüdür". Diğer yandan, ayıplı hizmetler bakımından tüketicinin seçimlik hakları farklı bir şekilde düzenlenmiş ve "ücretsiz tamir hakkı"na yer

Tüketici, bu haklardan dilediğini kullanabilir (TKHK. m. 4/II c. 2). Satıcı, onun tercih ettiğini, yerine getirmekle yükümlüdür (TKHK. m. 4/II c.3). Satıcı, tüketiciyi, başka bir seçeneği tercih etmeye doğrudan veya dolaylı olarak zorlayamaz¹²².

Diğer yandan, tüketici, aynı anda birden çok seçimlik hakkını kullanamaz. Ancak o, sözleşme konusunun bölünebilir olması durumunda, malın bir kısmı için bedelin geri verilmesini, diğer kısmı için ise, satış bedelinde indirim yapılmasını veya ücretsiz tamir edilmesini isteyebilmelidir¹²³. Diğer yandan, seçimlik haklarından birini kullanan, ancak, tatmin edilmeyen tüketici, daha sonra başka seçeneğe yönelebilmelidir. Örneğin, malın ücretsiz tamir edilmesini istemiş olan tüketici, eğer tamire rağmen, mal kullanıma elverişli hâle getirilemediyse, malın ayıpsız misliyle değiştirilmesi veya sözleşmeden dönme haklarından birini kullanabilmelidir¹²⁴.

Daha önce Borçlar Kanunu yönünden değinilmiş olan, hâkimin istenilenden başka bir seçimlik hakka karar vermesi gibi, seçim hakkını sınırlandıran durumlar (BK. m. 202/I-II, 204/II)¹²⁵, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'a tâbi taksitle satış sözleşmeleri bakımından da geçerlidir (TKHK. m. 30)¹²⁶. Söz konusu sınırlamalar, hakkaniyet gereği, öngörüldüğü için, "tüketicinin korunması ilkesi", bunların uygulanmasına engel değildir.

Tüketici, ayıplı hizmetler yönünden de, niteliğine uygun düştüğü ölçüde, ayıplı mal teslimi hâli için öngörülen seçimlik hakları kullanabilir (TKHK. m. 4/V)¹²⁷. Ancak, hizmetin yeniden görülmesi imkansızlaşmışsa veya yeniden görülmesi, sözleşmeyle güdülen amaca aykırı sonuçlar doğuracaksa, satış bedeli geri verilirken, tüketicinin

verilmemekte; "ayıpsız misliyle değiştirilmesini isteme hakkı" yerine ise, "hizmetin yeniden görülmesini isteme hakkı" tanınmaktadır (m. 4/A-II).

¹²² ZEVLİLER (Tüketici), s. 81; 13. HD., 28.6.1999 tarih ve 4862 E., 5270 K. sayılı karar (KADIOĞLU, s. 95-96).

¹²³ Bkz. ZEVLİLER (Tüketici), s. 80, dn. 48 de belirtilen yazarlar.

¹²⁴ ZEVLİLER (Tüketici), s. 81.

¹²⁵ Bkz. Dördüncü Bölüm, §1, I, 2, b, dd, aaa.

¹²⁶ AYDOĞDU, s. 165; YAVUZ (Ayıp), s. 1305; karş. ASLAN (Tüketici), S. 121-122. Yargıtay'ın, bir kararında davacının bedelin geri verilmesini istemesine rağmen, yerel mahkemenin, belli süre içinde ayıbın giderilmesi, aksi takdirde, ayıbın giderilmesi karşılığı olarak belli bir miktarın davacıya verilmesine ilişkin kararını bozması yerinde olmuştur. Çünkü, Borçlar Kanunu'nun 202. maddesinin birinci fıkrasında, sözleşmeden dönmenin, (bedelin geri verilmesinin) haklı görülmemesi durumunda, hâkime, sadece satış bedelinde indirim yapılmasına karar verme yetkisi tanınmıştır. Bkz. 13. HD., 16.3.1995 tarih ve 2380 E., 2554 K. sayılı karar (KADIOĞLU, s. 23-24). Tasarı'da, ayıplı hizmetler bakımından, "Tüketicinin sözleşmeyi sona erdirmesi, durumun gereği olarak haklı görülemiyorsa bedelden indirim ile yetinilir" hükmü öngörülmektedir (4/A-II).

hizmetten sağladığı fayda kadar bir indirim yapılabilir (TKHK. m. 4/V). Diğer yanda, her ne kadar ayıplı hizmet sunulması durumunda da, tüketicinin ayıplı mal teslimi durumundaki hakları kullanabileceği hükme bağlanmışsa da, hizmet edimlerinin niteliği gereği, "ücretsiz tamir hakkı", ayıplı hizmetler bakımından kullanılamaz¹²⁸.

bbb) Ödenen Bedelin Geri Verilmesini İsteme Hakkı

Ayıba karşı tekeffülün koşullarının oluşması durumunda, tüketicinin kullanabileceği seçimlik haklardan biri, "bedelin geri verilmesini isteme hakkı"dır (TKHK. m. 4/II). Bedelin geri verilmesini isteme hakkından anlaşılması gereken, Borçlar Kanunu'nda olduğu gibi (m. 202) "sözleşmeden dönme hakkı"dır¹²⁹.

Sözleşmeden dönme hakkı (bedel geri verilmesini isteme hakkı) kullanıldığında, bunun sonuçlarına ilişkin olarak Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'da hüküm bulunmamaktadır¹³⁰. Bu nedenle, Borçlar Kanunu'nun ilgili hükümleri, burada da uygulanır (TKHK. m. 30, BK. m. 202 vd.)¹³¹.

ccc) Satış Bedelinden İndirim Yapılmasını İsteme hakkı

"Satış bedelinden indirim yapılmasını isteme hakkı", Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'da da tanınmış (TKHK. m. 4/II) ve Borçlar Kanunu ile paralel bir düzenleme yapılmıştır. Bu nedenle, Borçlar Kanunu ve bu arada indirilecek miktarın

¹²⁷ AYDOĞDU, s. 168. Ayıplı hizmet sayılan hâllere örnek olarak bkz. 13. HD., 9.11.1998 tarih ve 6965 E., 8859 K. sayılı karar; 13. HD., 4.5.1998 tarih ve 2555 E., 3864 K. sayılı karar (KADIOĞLU, s. 16-17).

¹²⁸ Nitekim Tasarı'da, ayıplı hizmetler bakımından, tüketicinin seçimlik hakları, ayrıca düzenlenmekte, fakat, malın değiştirilmesi yerine, hizmetin yeniden görülmesi hakkı öngörülmesine rağmen, "ücretsiz tamir hakkı" na karşılık gelen bir hakka yer verilmemektedir (m. 4/A-II). AYDOĞDU'ya göre (s. 168), "ücretsiz tamir hakkı" ve "ücretsiz değiştirme hakkı", ayıplı hizmetler bakımından, hizmetin ayıplı olan kısmının ya da tamamının yeniden görülmesi şeklinde kullanılabilir.

¹²⁹ AYDOĞDU, s. 164; ASLAN (Tüketici), s. 129; YAVUZ (Ayıp), s. 1307; ERDOĞAN, s. 64. ZEVKLİLER (Tüketici, s. 81), bedelin geri verilmesi talebinden kastın, Borçlar Kanunu'ndaki ifadeyle "fesih hakkı" olduğunu belirtmektedir. Tasarı'da, "bedelin iadesi" yerine, "sözleşmeden dönme" ibaresi kullanılmaktadır (m. 4/II, 4/A-II).

¹³⁰ Dönme hakkının kullanılmasının sonuçları bakımından, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'da da düzenleme getirilmeliydi. Bkz. ASLAN (Tüketici), s. 131, 132.

¹³¹ ZEVKLİLER (Tüketici), s. 81; AYDOĞDU, s. 165; ERDOĞAN, s. 64. ASLAN (Tüketici, s. 136), Borçlar Kanunu'ndan farklı olarak, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun bakımından doğrudan ve dolaylı zarar ayrımı yapılmadığını, bu nedenle de, her iki zarar bakımından da, kusur koşulunun aranmayacağını ileri sürmektedir. Kanaatimizce, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'da, dönme hakkının kullanılmasının sonuçları düzenlenmemiştir. Bu nedenle, ayıptan kaynaklanan zararların giderilmesinde, dolaylı veya doğrudan zarar ayrımı yapıp yapılmadığı gibi bir sonuca varmak doğru değildir. Söz konusu kanunda hüküm bulunmadığı için, dönme hakkının sonuçları ve bu arada

hesaplanmasında kullanılan metotlar bakımından yapılan açıklamalar burada da geçerlidir (TKHK. m. 30)¹³².

ddd) Malın Değiştirilmesini İsteme Hakkı

Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'da "malın değiştirilmesini isteme hakkı"na da yer verilmiştir (m. 4/II). Ancak, söz konusu kanununda açıkça ifade edilmemişse de, bu hakkın kullanılabilmesi için, değiştirilmesi istenen mal, misli nitelikte değildir¹³³. Borçlar Kanunu'nun 203. maddesinde, "*satılan miktarı muayyen misli şeylerden ise*" hükmüne yer verilerek, bu hakkın kullanılması, değiştirilecek malın misli eşya olması koşuluna bağlanmıştır. Bu hak bakımından, Borçlar Kanunu ile paralel bir düzenleme getirilmiş olduğu için, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'da düzenleme bulunmayan bu hususta genel hükümlere gidilir (TKHK. m. 30, BK. m. 203).

eee) Malın Ücretsiz Tamirini İsteme Hakkı

aaa/1) Genel Olarak

"Malın ücretsiz tamirini isteme hakkı", Borçlar Kanunu'nda yer almayan, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'da öngörülmüş, yeni bir seçimlik haktır. Diğer seçimlik haklarını kullanması, menfaatine uygun olmayan tüketici, malın tamirinin, "ücretsiz olarak" yapılmasını isteyebilir (TKHK. m. 4/II)¹³⁴.

Diğer seçimlik haklarından birini kullanmış olan tüketici, ayrıca bu hakkını kullanamaz¹³⁵. Buna göre, satış bedelinden indirim hakkı kullanıldığı zaman, hâlâ arızalı olan mal satıcıya götürülerek, ücretsiz olarak tamir etmesi de istenemez. Eğer bu durumda, mal tamir edilmişse, satıcı, karşılığında ücret isteyebilir.

zararın giderilmesi bakımından genel hükümlere (BK. m. 205) gidilmelidir (TKHK. m. 30). Sözleşmeden dönmenin sonuçları hakkında bkz. yuk. Dördüncü Bölüm, §2, II, 2, c, bb.

¹³² ZEVLİLER (Tüketici), s. 82-83; YAVUZ (Ayıp) , s. 1309; AYDOĞDU, s. 166; ASLAN (Tüketici), s. 138-139; ERDOĞAN, s. 64. Satış bedelinden indirim yapılmasını isteme hakkı için bkz. yuk. Dördüncü Bölüm, §1, I, 2, b, dd, ccc.

¹³³ ZEVLİLER (Tüketici), s. 84; AYDOĞDU, s. 157; ERDOĞAN, s. 63; karş. ASLAN (Tüketici), s. 141-142. Tasarı'da, malın değiştirilmesini talep hakkı bakımından, satılan malın misli nitelikte olması gerektiği açıkça düzenlenmektedir (m. 4/II).

¹³⁴ ERDOĞAN'a göre (s. 165), tüketici ücretsiz tamir isteme yerine, doğruluk ve güven kuralları içinde kendisinin yaptırdığı tamir bedelini de isteyebilir.

¹³⁵ ZEVLİLER (Tüketici), s. 85; ASLAN (Tüketici), s. 143. Yargıtay, bir kararında, garanti belgesiyle satılan bir mal bakımından, yenisiyle değiştirme hakkının kullanıldığı ve fakat bu hakkın koşullarının oluşmadığı durumlarda, hâkimin, "çoğun içinde az da vardır" kuralı gereğince, ücretsiz tamir hakkının kullanıldığını kabul etmesi gerektiği sonucuna

bbb/2) Garanti Belgesiyle Satışı Zorunlu Olan Sanayi Malları Bakımından

Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 13. maddesinde, sanayi mallarının satışı bakımından, "garanti belgesi"¹³⁶ düzenleme ve malı satın alan tüketiciye, bu belgeyi verme zorunluluğu öngörülmüştür¹³⁷. Bu tür mallar bakımından, alıcının malı değiştirme hakkı bakımından farklılıklar vardır.

Tüketiciye satılan bütün mallar bakımından değil, sadece "sanayi malları"¹³⁸ bakımından garanti belgesi verilme zorunluluğu öngörülmüştür. Satıcı, bu nitelikte olmayan mallar için de garanti belgesi verebilir, ancak bu zorunlu değildir¹³⁹.

Hemen belirtelim ki, tüm sanayi malları bakımından da, garanti belgesi düzenlenmesi zorunluluğu bulunmamaktadır. Hangi sanayi mallarını için garanti belgesi düzenleme zorunluluğu bulunduğunu tespit etme görevi, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı ile birlikte Türk Standartları Enstitüsü'ne verilmiştir (TKHK. m. 13/son)¹⁴⁰.

Garanti süresinin, malın teslim tarihinden itibaren başlayıp, en az bir yıl olması gerekir (TKHK. m. 13/1 c. 3)¹⁴¹. Ancak, daha uzun süre için garanti belgesi verilmesi de mümkündür.

varmıştır. Bkz. 13 HD., 8.3.1999 tarih ve 528 E., 1657 K. sayılı karar (KADIOĞLU, s. 14-15).

¹³⁶ Garanti belgesinin tanımı, kanunda yapılmamıştır. Ancak, "Garanti Belgesi ile Tanıtma Kullanma Kılavuzunun Uygulama Esaslarına Dair Tebliğ" de (TRKGM. 95/116-117 S., RG., 9.9.1995, S. 22399), bir tanım yapılmıştır. Buna göre, "Garanti belgesi; imalatçı ve ithalatçıların imal ve/veya ithal ettikleri sanayi malları için düzenlenen ve malın garanti süresi içinde meydana gelebilecek arızalarının en az bir yıl süreyle ücretsiz olarak tamirinin veya yenisiyle değiştirilmesinin taahhüt edildiğini ve satıcıyla tüketicinin yükümlülüklerini gösteren belgedir" (m. 4/e).

¹³⁷ Tasarı'da, garanti belgesinin Bakanlıkça onaylı olması gerektiği öngörülmektedir (m. 13/1).

¹³⁸ Sanayi malının neyi ifade ettiği, kanunda düzenlenmemiştir. Ancak, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın çıkarmış olduğu, "Garanti Belgesi ile Satılmak Zorunda Olan Sanayi Malları ve Bu Malların Arızalarının Tamiri İçin Gereken Azami Süreler Hakkında Tebliğ"de, sanayi mallarının tanımı yapılmıştır. Buna göre, "Sanayi malı: Bir maddenin veya bütünü oluşturan parçaların fiziksel veya kimyasal özelliğini makine, cihaz, tezgah, alet veya diğer vasıta ve kuvvetlerin yardımı ile veya sadece el emeği ile kısmen veya tamamen değiştirmek veya bu maddeleri işlemek suretiyle imal edilen nihaî maldır" (m. 4/c)

¹³⁹ ZEVKLİLER (Tüketici), s. 165; ASLAN (Tüketici), s.144.

¹⁴⁰ Bakanlık, bu görevini, "Garanti Belgesi ile Satılmak Zorunda Olan Sanayi Malları ve Bu Malların Arızalarının Tamiri İçin Gereken Azami Süreler Hakkında Tebliğ"ini çıkararak yerine getirmiş ve garanti belgesi istenecek malların listesini belirlemiştir. Tasarı'da, mevcut düzenlemeden farklı olarak, Türk Standartları Enstitüsü'nün "görüşünün alınması" öngörülmektedir (m. 13/son).

¹⁴¹ Tasarı'da, bu süre iki yıla çıkartılmakta ve Bakanlığın özelliği nedeniyle bazı malların garanti şartları bakımından farklı bir ölçü birimi belirleyebileceği düzenlenmektedir (m. 13/1).

Garanti kapsamındaki bir mal, garanti süresi içinde malzeme, işçilik ve montaj hatalarından dolayı arızalanırsa, tüketici, değiştirilen parça bedeli ya da başka herhangi bir ad altında hiçbir ücret vermeksizin, malın tamirini isteyebilir (TKHK. m. 13/II)¹⁴².

Bunun için, garanti süresi içinde malın sık sık arızalanması sonucu, ondan yararlanamamanın süreklilik arz etmesi veya tamiri için gereken azamî sürenin¹⁴³ aşılmış olması gerekir¹⁴⁴. Bu koşullar gerçekleştiğinde, satıcı, alıcının malın değiştirilmesi yönündeki talebini reddedemez (TKHK. m. 13/III c. 2)¹⁴⁵. Tüketicinin bu talebi karşısında satıcı, bayi, acente, imalatçı-üretici ve ithalatçı müştereken ve müteselsilen sorumludurlar (TKHK. m. 13/III c. son).

Tüketicinin, malı, kullanma kılavuzundaki hususlara aykırı kullanmasından meydana gelen arızalar sebebiyle, malın ücretsiz tamiri veya değiştirilmesi istenemez (TKHK. m. 13/IV).

Garanti belgesine ilişkin Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 13. maddesi ile aynı kanunun ayıplı mal teslimi durumunda seçimlik haklarını düzenleyen 4. maddesinin ikinci fıkrası arasındaki ilişkinin tespit edilmesi gerekmektedir. Bu konuda, kanunda bir açıklık olmaması, farklı görüşlerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Bir görüşe göre¹⁴⁶, sanayi malları bakımından, kanunkoyucu, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 13. maddesiyle özel bir düzenleme getirmiştir. Bu nedenle de, Bakanlığın tespit ettiği garanti belgesi verilmesi gereken sanayi malları

¹⁴² Satıcı, malın tamiri için gerekli taşıma giderlerini de karşılamalıdır. Tüketici, malın arızalı olduğunu ihbar etmekle, üzerine düşen külfeti yerine getirmiş olur. Diğer yükümlülükler, satıcıya aittir. Bkz. **ASLAN (Tüketici)**, s. 148.

¹⁴³ Bu süreler için bkz. "Garanti Belgesi İle Satılmak Zorunda Olun Sanayi Mallarının ve Bu Malların Arızalarının Tamiri İçin Gereken Azami Süreler Hakkında Tebliğ".

¹⁴⁴ Malın ücretsiz değiştirilmesini isteme hakkı ve koşulları hakkında bkz. ve karş. **AYDOĞDU**, s. 158 vd.; **ZEVLİLER (Tüketici)**, s. 170 vd.; 13. HD., 5.4.1999 tarih ve 1703 E., 2213 K. sayılı karar; 13. HD., 15.3.1999 tarih ve 622 E., 1850 K. sayılı karar (**KADIOĞLU**, s. 98 vd.). Tasarı'da, bu koşulların yerine gelmesi durumunda, tüketicinin, sadece ücretsiz onarım hakkını değil, ayıplı mal teslimi durumu için öngörülen diğer seçimlik hakları da kullanabileceği düzenlenmektedir (m. 13/III). Buna göre, "Tüketici onarım hakkını kullanmışsa, garanti süresi içerisinde sık sık arızalanması nedeniyle maldan yararlanamamanın süreklilik arz etmesi veya tamiri için gereken azamî sürenin aşılması veya tamirinin mümkün bulunmadığının anlaşılması hallerinde, 4 üncü maddede yer alan diğer seçimlik haklarını kullanabilir. Satıcı bu talebi reddedemez".

¹⁴⁵ Malın değiştirilmesine ilişkin tüm giderlerin de, satıcı tarafından karşılanmalıdır. Bkz. 13. HD., 25.10.1999 tarih ve 7368 E., 7467 K. sayılı karar (**KADIOĞLU**, s. 95).

¹⁴⁶ Bkz. **AYDOĞDU**, s. 157 vd..

bakımından, söz konusu kanun 4. maddesi uygulanmaz, 13. madde uygulama alanı bulur. Tüketicinin, ücretsiz tamir hakkını kullanabilmesi, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 13. maddesinin üçüncü fıkrasındaki koşulların yerine gelmesine bağlıdır.

Bizimde katıldığımız ikinci görüşe göre ise¹⁴⁷, garanti belgesi ile satılan mallar bakımından, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 4. maddesi ile aynı kanunun garanti belgesine ilişkin 13. maddesi birlikte uygulanır. Söz konusu kanunun 13. maddesi, 4. maddesinin uygulanmasını engellememekte, tüketicinin, ayıplı mal teslimi durumundaki seçimlik haklarından, ücretsiz tamir hakkını seçtiği zaman uygulama alanı bulur. Normalde, tüketicinin seçimlik haklarını kullandıktan sonra, bundan dönüp, diğer seçimlik haklarını kullanması mümkün değildir. Ancak, kanunkoyucu, garanti belgesi ile satışı zorunlu olan sanayi malları bakımından tüketiciyi daha fazla korumak istemiş ve ayıplı mal teslimi durumunda, onun, seçim haklarını kullandıktan sonra, diğer haklarını kullanamaması kuralına istisna getirerek, ücretsiz tamir hakkını kullandıktan sonra, belli koşullarla, ücretsiz değiştirme hakkını kullanmasına olanak tanımıştır.

Bu görüş, tüketicinin korunması amacına daha uygundur. Çünkü, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 13. maddesinin tüketiciye tanıdığı imkânlar, 4. maddesine oranla oldukça dardır. Aksi görüşün, yani garanti belgesiyle satışı zorunlu olan mallar bakımından 4. maddenin değil de, 13. maddenin uygulanma alanı bulması gerektiğinin kabulü durumunda, kanunkoyucunun, sanayi malları bakımından daha çok koruma sağlamak düşüncesiyle tüketici lehine getirdiği bir düzenlemeden, onun aleyhine sonuç çıkarılmış olur¹⁴⁸. Daha çok korunma ihtiyacının duyulduğu söz konusu mallar bakımından, diğer taşınır mallar bakımından doğrudan kullanılabilen malın yenisiyle değiştirme hakkının belli koşullara bağlanması sonucu ortaya çıkar. Bu ise, "tüketicinin korunması ilkesi"yle bağdaşmaz.

Sanayi mallarında servis kurma, maliyetine katlanmakla yükümlü tutulan satıcının menfaatlendirmesini korumak için, T.K.H.Z. n. 13'ün aynı kanunun 4. maddesinden önce uygulanmasını gerektirdiği kabul edilmiş olamaz mı?

YKD. 1999, s. 1, s. 52

¹⁴⁷ ZEVKLİLER (Tüketici), s. 84, 170; ASLAN (Tüketici), s. 152; YAVUZ (Ayıp), s. 1311.

Yargıtay, bazı kararlarında, bu görüş doğrultusunda bir sonuca varmaktadır. Örnek olarak bkz. 13. HD., 9.1.1998 tarih ve 6654 E., 8835 K. sayılı karar (KADIOĞLU, s. 102 vd.). Bazı kararlarında ise, birinci görüşe yaklaşmaktadır. Örnek olarak bkz. ve karşı. 13. HD., 8.3.1999 tarih ve 528 E., 1657 K. sayılı karar (KADIOĞLU, s. 14-15).

¹⁴⁸ ASLAN (Tüketici), s. 151-152.

(YKD. 2000, s. 1, s. 62)

Ayrıca, sanayi malı da olsa, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 4. maddesinin ikinci fıkrası, tüm taşınır mallar bakımından uygulama alanına sahiptir, aksine bir hüküm, kanunda yoktur.

Diğer yandan, kanunkoyucunun, sanayi malları bakımından, tüketicileri, ücretsiz tamir hakkını kullanmaya yönlendirdiği, satıcı ve üreticileri, küçük bir arıza durumunda, hemen, ücretsiz tamir hakkından daha ağır olan malın ücretsiz değiştirilmesinin istenmesi veya sözleşmeden dönme sonuçlarıyla karşılaştırmak istemediği düşünülebilir. Kanaatimizce, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'da yer alan hükümleri yorumlanırken, satıcı lehine değil, tüketici lehine yorum yapılmalıdır. Bu nedenle, söz konusu yoruma katılmak güçtür. Ayrıca, satıcı bakımından söz konusu olan bu endişe, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 30. maddesinin yollamasıyla gidilen Borçlar Kanunu'nun 202. maddesinin birinci fıkrasının ikinci cümlesi göz önünde tutularak bir ölçüde giderilebilir¹⁴⁹. Çünkü, bu hükme göre, *"Hâkim, alıcının satılanı ret dâvası üzerine, hâl icabı satımın feshini muhik göstermiyorsa semenin tenzili ile iktifa edebilir."*

ee)Tüketicie Karşı Sorumlu Olan Kişiler

Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'da, herhangi birine başvurarak, tüketicinin ayıba karşı tekeffülden kaynaklanan haklarını kolayca elde edebilmesi amacıyla, ona karşı satıcının, bayiinin, acentenin, imalâtçı-üreticinin ve ithalatçının, müştereken ve müteselsilen sorumlu oldukları öngörülmüştür (TKHK. m.4/II)¹⁵⁰. Bu

¹⁴⁹ ASLAN'ın (Tüketici, s. 152) haklı olarak belirttiği gibi, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 13. maddesinin, 4. maddesindeki seçimlik hakların kullanılmasını engellemediği, söz konusu maddede, sanayi malları bakımından, 4. maddeye göre sahip olunan seçimlik haklardan ücretsiz tamir hakkının kullanılması durumunda, bundan sonuç alamayan tüketiciye, belli koşullarla ücretsiz değiştirme hakkını kullanma olanağı tanındığı kabul edildiği takdirde, tüketiciler, ücretsiz tamir hakkını kullanmaktan korkmayacaklardır. Çünkü, seçimlik haklarından ücretsiz tamir hakkını kullanan tüketici açısından, bundan sonuç alamama endişesi olmaz. Sonuç alamadığı zaman, belli koşullar altında, ücretsiz değiştirme hakkını kullanabilir. Böylece ücretsiz tamir hakkının kullanılması, bu görüşün kabul edilmesi halinde de teşvik edilmektedir.

¹⁵⁰ 13. HD., 11.12.1997 T., 9164 E., 2313 K. (KADIOĞLU, s. 106 vd.). Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 10. maddesinin dördüncü fıkrasında, bağlı tüketici kredilerinde, kredi verenin de, ayıplı mal ve hizmetlerden dolayı sorumlu olduğu öngörülmüştür. Ayrıntılı bilgi için bkz. DERYAL, s. 166, 171. Ayıplı maldan dolayı tüketiciye karşı sorumlu olanlar ve bunların sorumluluklarının kapsamı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. ASLAN (Tüketici), s. 161 vd.. Tasarı'da, ayıplı mal veya hizmetlerden dolayı tüketiciye karşı sorumlu olanlar, yeniden düzenlenmektedir (m. 4/III, 4/A-III). Buna göre, *"Satıcı, bayi, acenta, imalâtçı-üretici, ithalatçı ve 10 uncu maddenin beşinci fıkrasına göre (bağlı tüketici kredilerinde) kredi veren, ayıplı maldan ve ayıplı malın neden olduğu her türlü zarardan ve tüketicinin bu maddede yer alan seçimlik haklarından dolayı müteselsilen sorumludur. Satılan malın ayıplı olduğunun bilinmemesi bu sorumluluğu*

düzenleme tüketicinin korunması bakımından yerinde olmuştur. Borçlar Kanunu'na göre, ayıba karşı tekeffülden dolayı alıcıya karşı sorumlu, sadece satıcıdır.

c) Zapta Karşı Tekeffül Borcu

Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun, satıcının zapta karşı tekeffül borcunu özel olarak düzenlememiştir. Bu nedenle, Borçlar Kanunu'nun ilgili hükümleri, burada da uygulama alanı bulur (TKHK. m. 30, BK. m. 189 vd.)¹⁵¹. Ancak, sorumsuzluk anlaşması, zaptın hileyle gizlenmiş olması durumu (BK. m. 189/III) dışında da geçersiz olmalıdır¹⁵². Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 30. maddesinin yollamasıyla, zapta karşı tekeffülde, sorumsuzluk anlaşmasına ilişkin Borçlar Kanunu'nun 189. maddesinin üçüncü fıkrasına gidilmesi, "tüketicinin korunması ilkesi"yle bağdaşmaz.

d) Toplam Satış Bedelinde Değişiklik Yapmama Borcu

Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'da, Borçlar Kanunu'ndan farklı olarak, bu konuda özel bir düzenlemeye yer verilmiş ve "*Taraflarca belirlenen ve tüketiciye yazılı olarak bildirilen mal veya hizmetin toplam satış fiyatında değişiklik yapılamaz*" hükmü öngörülmüştür (TKHK. m. 6/II c. 2). Bu düzenlemeyle, tüketiciye "sabit fiyat garantisi" tanınmıştır¹⁵³.

Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 6. maddesinin üçüncü fıkrasına göre, satıcı, sözleşme koşullarını ve bu arada toplam satış bedelini gösteren (TKHK. m. 6/III b) bir belgeyi ve sözleşmenin bir nüshasını tüketiciye vermekle yükümlüdür. İşte, bu belgede yer alan toplam satış bedeli, hiçbir şekilde değiştirilemez.

Bu düzenlemenin yürürlüğe girmesinden önce, bazı satıcılar, taksitlerin tamamının ödenmesine kadar, hammadde fiyatlarındaki, üretim maliyetindeki artışı ve Türk Parasının değerinde meydana gelecek değişiklikleri toplam satış bedeline yansıtma haklarını sözleşmede saklı tutuyordu. Sözleşmede satıcıya tanınan bu

ortadan kaldırmaz", "Sağlayıcı, bayi, acenta ve 10 uncu maddenin beşinci fıkrasına göre (bağlı tüketici kredilerinde) kredi veren, ayıplı hizmetten ve ayıplı hizmetin neden olduğu her türlü zarardan ve tüketicinin bu maddede yer alan seçimlik haklarından dolayı müteselsilen sorumludur. Satılan hizmetin ayıplı olduğunun bilinmemesi bu sorumluluğu ortadan kaldırmaz".

¹⁵¹ AYDOĞDU, s. 175. Bkz. yuk. Dördüncü Bölüm, §1, I, 2, c.

¹⁵² Aksi görüşte bkz. AYDOĞDU, s. 176.

¹⁵³ ZEVKLİLER (Tüketici), s. 107; OZANOĞLU, s. 224; AYDOĞDU, s. 122. Tasarı'da, "Sözleşme şartları tüketici aleyhine hiçbir şekilde değiştirilemez" hükmü getirmektedir (m.

hak, kimi zaman keyfi olarak, tüketicinin aleyhine kullanılıyordu. Bu nedenle, kanunkoyucu anılan hükümle bunun önüne geçmiştir¹⁵⁴. Artık, sözleşmede böyle bir kayda yer verilmiş veya tüketiciye sonradan böyle bir kayıt kabul ettirilmiş olsa bile, bunlar, kanunun emredici hükmü karşısında geçersizdir¹⁵⁵.

e) Tüketiciciye Bilgi Verme ve Sözleşmenin Bir Nüshasını İbraz Borcu

Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'da, Borçlar Kanunu'ndan farklı olarak, satıcı bakımından, sözleşmenin koşullarıyla ilgili olarak, tüketiciyi yazılı olarak bilgilendirmek ve sözleşmenin bir nüshasını ona vermek yükümlülüğü öngörülmüştür (TKHK. m. 6/III).

Tüketiciciye verilecek olan belgede;

- mal ve hizmetlerin peşin satış fiyatı,
- vadeye göre faizle birlikte ödenecek toplam satış fiyatı,
- faiz miktarı, faizin hesaplandığı yıllık oran ve gecikme faizi oranı,
- ön ödeme tutarı,
- ödeme plânı,

bilgileri yer almalıdır (TKHK. m. 6/III a-e).

Bu düzenlemede öngörülen yükümlülüğün yerine getirilmesiyle, tüketici, sözleşme koşulları hakkında büyük ölçüde bilgilendirilmiş, aynı zamanda, usul hukukunda öngörülen, belli bir miktarı aşan hukukî işlemlerin, yazılı olarak ispatlanmasını öngören kural (HUMK. m. 288) nedeniyle zarar görmemiş ve ona ispat kolaylığı sağlanmış olur¹⁵⁶.

6/A-son). Böylece, yalnız satış bedeli bakımından değil, sözleşmenin bütün koşulları yönünden tüketici aleyhine değişiklik yapılması yasaklanmaktadır.

¹⁵⁴ ZEVKLİLER (Tüketici), s. 107; OZANOĞLU, s. 224; İNCEOĞLU, s. 34; AYDOĞDU, s. 123. Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un yürürlüğünden önce de, Yargıtay, otomobil veya başka tüketim mallarını konu alan ön ödemeli satış sözleşmeleri bakımından; satış bedelinin, malın teslim tarihine göre belirlenmesini öngören sözleşme hükümlerinin dürüstlük kuralına aykırı olarak kullanılamayacağı sonucuna varmıştır. Bkz. 13. HD., 11.11.1983 tarih ve 1045 E., 7882 K. sayılı karar (YKD., 1984, S. 11, s. 1695-1696).

¹⁵⁵ İNCEOĞLU, s. 34; ASLAN (Tüketici), s. 226.

¹⁵⁶ ZEVKLİLER (Tüketici), s. 109; İNCEOĞLU, s. 14; AYDOĞDU, s. 125.

f) Yetki ve Tahkim Kaydı Koymama Borcu

Taksitle satış sözleşmelerinde, satıcıların sıklıkla koydukları "tahkime" ve kendi ikametgâhı mahkemesini yetkili kılan "yetkili mahkemeye" ilişkin kayıtlar, bir çok hukuk sisteminde yasaklanmıştır¹⁵⁷. Tüketicinin ikametgâhı mahkemesi dışındaki mahkemelerin, sözleşmeyle yetkili kılınması geçersiz sayılmıştır¹⁵⁸.

İsviçre Borçlar Kanunu'nda yapılan değişiklikle, taksitle satış sözleşmesinden doğan uyuşmazlıklar bakımından, alıcının, yerleşim yerindeki yetkili mahkemeden önceden vazgeçmesi veya tahkim sözleşmesi yapması yasaklanmıştır (m. 226I).

Türk hukukunda ise, taksitle satış sözleşmelerine konulan yetkili mahkemeye ve tahkime ilişkin kayıtları düzenleyen bir hükme yer verilmemiştir. Sadece, tüketiciyle ilgili uyuşmazlıklarda, tüketici mahkemelerinin görevli olduğu hükme bağlanmıştır (TKHK. m. 23). Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'da yetki ve tahkim kaydına ilişkin bir sınırlamaya yer verilmemesi nedeniyle, satıcıların, bu konuda, tüketiciler aleyhine kayıt koyma olanağının doğması (HUMK. m. 22, HUMK. m. 516 vd.) bir eksiklik¹⁵⁹. Bu eksiklik, İsviçre Borçlar Kanunu'nun 226I maddesine benzer bir düzenleme yapılarak, giderilmelidir.

II. Satıcının Hakları

Taksitle satış sözleşmelerinde, her ne kadar alıcı/tüketici korunmak istenmiş ve bu yönde emredici düzenlemeler getirilmişse de, hukuk düzeni, taraflar arasındaki menfaat dengesini korumak, dolayısıyla sözleşmenin karşı tarafı olan satıcının haklarını da ihmal etmemek zorundadır.

Esas itibarıyla, Borçlar Kanunu ve Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun arasında, satıcının hakları konusunda, çok farklılık bulunmadığı için, her iki kanun bakımından ayrı başlıklar altında inceleme yapılması gerekmez.

Taksitle satış sözleşmesinde, alıcının, satılanın teslimini isteme hakkına karşılık, satıcının da satış bedelinin, yani, taksitlerin ödenmesini ve kararlaştırılmışsa, ön ödeme yapılmasını ve peşinat verilmesini isteme hakkı vardır.

¹⁵⁷ Sözleşmeye konulan yetki koşulu nedeniyle, alıcı çoğu kez, bulunduğu yere uzak bir mahkemede hakkını savunmak zorunda kalmakta ve mahkeme giderleri bakımından büyük güçlüklerle karşılaşmaktadır. Bkz. **AKÜNAL**, s. 104.

¹⁵⁸ Bu konuda bazı hukuk sistemlerindeki düzenlemeler hakkında bkz. **OZANOĞLU**, s. 225. İsviçre hukukunda, hem yetki kaydına hem de tahkim kaydına ilişkin sınırlama getirilmiştir (İsv.BK. m. 226I).

Eğer, sözleşmede alıcının ön ödeme yapması veya peşinat verilmesi kararlaştırılmışsa, bunlar yerine getirilmedikçe, satıcının, malın tesliminden kaçınma hakkı bulunmaktadır (BK. m. 81).

Ancak, satıcının da, malı teslim etmeden, alıcıdan, taksitleri ödemesini isteyemez. Alıcı, bu durumda, ödemezlik def'inde bulunarak, taksit ödemesinde bulunmaktan kaçınabilir (BK. m. 81)¹⁶⁰.

§2. Alıcının Borçları ve Hakları

I. Alıcının Borçları

1. Peşinat ve Ön Ödeme Borcu

Daha önce de denildiği gibi, malın tesliminden önce ve malın teslimi anında yapılan kısmî ödemeler, taksit olarak değerlendirilmez. Bunlardan malın tesliminden önce yapılan kısmî ödemeler, ön ödeme; malın teslimi anında yapılan kısmî ödemeler ise, peşin ödeme (peşinat) olarak nitelendirilir¹⁶¹.

Taksitle satış sözleşmesinde, ön ödemede veya peşin ödeme yapılması kararlaştırılmışsa, bunların ifası, alıcı bakımından, aslî bir yükümlülük olur. Borçlar Kanunu'na ve Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'a tâbi taksitle satış sözleşmelerinde, sözleşme özgürlüğü çerçevesinde, ön ödeme ve peşinat kararlaştırılabilir. Her ne kadar, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 6. maddesinin üçüncü fıkrasının (d) bendinde "ön ödeme tutarı", sözleşmede gösterilmesi zorunlu unsurlardan sayılmışsa da, söz konusu kanuna tâbi taksitle satış sözleşmelerinde de, alıcının ön ödeme yapmasının kararlaştırılması, bir geçerlilik koşulu değildir¹⁶². Söz konusu hükümden çıkarılması gereken sonuç, eğer alıcının ön ödemede bulunması kararlaştırılması durumunda, bunun tutarının, satıcı tarafından sözleşmede gösterilmesinin zorunlu olduğudur.

Bir çok hukuk sisteminde, taksitle satış sözleşmesi yapan alıcılara, belli bir miktar ön ödeme yapma veya peşinat verme yükümlüğü getirerek, alıcının, sözleşmeyi yaparken, daha iyi düşünmesi sağlanmak istenmiştir¹⁶³. Türk hukukunda, buna ilişkin bir düzenleme yoktur. Satıcıların, sattıkları malın bedelinin

¹⁵⁹ OZANOĞLU, s. 226.

¹⁶⁰ İNCEOĞLU, s. 46; karş. OZANOĞLU, s. 276.

¹⁶¹ Bkz. yuk. İkinci Bölüm, §2, IV.

¹⁶² OZANOĞLU, s. 48; İNCEOĞLU, s. 17.

bir kısmını bile ödeyemeyecek alıcılarla sözleşme yapmalarının; alıcıların ise, sorumsuzca hareket etmelerinin önüne geçilmesi için¹⁶⁴, İsviçre Borçlar Kanunu'nun 226d maddesinin birinci ve ikinci fıkralarına benzer şekilde¹⁶⁵, satış bedelinin belli bir oranında peşinat vermelerinin zorunlu hâle getirilmesi uygun olur¹⁶⁶.

2. Taksitleri Ödeme Borcu

Taksitle satış sözleşmesinde, alıcının en önemli borcu, sözleşmede kararlaştırılan taksitleri ödeme borcudur¹⁶⁷. Ayrıca, alıcının bu borcu, taksitle satış sözleşmesinin, diğer sözleşmelerden ayrılmasını sağlayan temel özelliktir.

Taksitleri ödeme borcu, bir para borcu olduğu için, sözleşmede aksi kararlaştırılmamışsa, alacaklının (satıcının) ödeme zamanındaki ikametgâhında ödenmesi gerekir (BK. m. 73)¹⁶⁸.

Taksitler, önceden sözleşmede kararlaştırılan vadelerde ödenir. Ancak, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'a tâbi taksitle satış sözleşmelerinde, alıcının, taksitleri vadelerinden önce ödeme ve gerekli faiz indirimini yapılmasını isteme hakkı vardır¹⁶⁹. Ayrıca, muacceliyet koşulu gerçekleştiğinde, alıcı, kalan taksitlerin tamamını vadesinden önce ödemek zorunda kalır (BK. m. 224, TKHK. m. 6).

Diğer yandan, satış bedelinin kısım kısım ödenmesi ve sözleşmenin ifasının uzun bir süre alması nedeniyle, diğer satış sözleşmelerinden farklı olarak, tüketici sözleşmesi niteliğindeki taksitle satış sözleşmeleri bakımından, bazı sınırlandırmalar öngörülmüştür. Çeşitli ülkelerde, sözleşmenin süresi sınırlandırılarak, taksitle satış sözleşmesinde, bir şeyi olduğundan daha küçük gösterme özelliğinin alıcı üzerindeki etkisi azaltılmaya çalışılmıştır¹⁷⁰. Çünkü, sözleşme süresinin sınırlandırılması suretiyle, hem taksitlerin çok küçük miktarda belirlenmesinin, hem de taksit borçlarının alıcı üzerinde sürekli bir yük oluşturmalarının önüne geçilmiş

¹⁶³ Bazı hukuk sistemlerindeki düzenlemeler için bkz. **OZANOĞLU**, s. 48 vd..

¹⁶⁴ **OZANOĞLU**, s. 51; **İNCEOĞLU**, s. 17.

¹⁶⁵ İsviçre Borçlar Kanunu'nun 226d maddesinin birinci fıkrasına göre, "Alıcı, peşin satış bedelinin beşte biri tutarındaki ilk ödemeyi, en geç telsin ânında yapmak..."la yükümlüdür. Söz konusu maddenin ikinci fıkrasına göre ise, "Sözleşme konusunun niteliğine göre, Federal Konsey, kararname yoluyla, yasal il ödemeyi peşin bedelinin yüzde onuna kadar indirebilir, yüzde otuz beşine kadar artırabilir."

¹⁶⁶ Bkz. ve karşı. **İNCEOĞLU**, s. 17.

¹⁶⁷ **ATASOY/TAŞKIN/ACAR**, s. 150.

¹⁶⁸ **ATASOY/TAŞKIN/ACAR**, s. 150.

¹⁶⁹ Bkz. yuk. Dördüncü Bölüm, §2, III, 2.

olmaktadır¹⁷¹. Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'da, taksitle satış sözleşmesinin sınırlandırılmasına ilişkin bir hüküm yoktur. Sözleşmenin süresinin sınırlandırılmasına gerekçe olan endişeler, ülkemizde de var olduğu için, sözleşmenin süresi, İsviçre Borçlar Kanunu'nun birinci ve ikinci fıkralarına benzer şekilde sınırlandırılmalıdır¹⁷².

3. Satılanı Teslim Alma Borcu

Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'da ve Borçlar Kanunu'nda, taksitle satış sözleşmesi bakımından, alıcının malı teslim alma borcu konusunda bir hüküm yoktur. Ancak, Borçlar Kanunu'nda, taşınır satış sözleşmesiyle ilgili bakımından, malın teslim alınması, alıcı bakımından bir borç olarak öngörülmüştür. Buna göre, *"Alıcı ...kendisine mukarrer olan şartlar dairesinde arzedilen satılanı kabz etmekle mükelleftir."* (BK. m. 208).

Taksitle satış sözleşmesinin de, bir çeşit taşınır satış sözleşmesi olması nedeniyle, Borçlar Kanunu'nun 288. maddesi; Borçlar Kanunu'na ve Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 30. maddesinde yapılan yollama gereğince Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'a tâbi taksitle satış sözleşmelerinde uygulanır¹⁷³. O hâlde, taksitle satış sözleşmesiyle bir malı satın alan alıcı, sözleşmede kararlaştırıldığı şekilde kendisine teslim edilmek istenen malı, teslim almakla yükümlüdür¹⁷⁴. Ancak, söz konusu hükmün zıt anlamından, sözleşmeye aykırı bir teslim (örneğin, ayıplı teslim) yapılmak istendiğinde, alıcının, bunu kabul etme yükümlülüğünün olmadığı sonucu çıkmaktadır¹⁷⁵.

¹⁷⁰ Bazı ülkelerde sözleşme süresinin sınırlandırılması hakkında bkz. **OZANOĞLU**, s. 221.

¹⁷¹ **OZANOĞLU**, s. 220.

¹⁷² Bkz. ve karşı. **OZANOĞLU**, s. 221. İsviçre Borçlar Kanunu'nun 226d maddesinin birinci ve ikinci fıkralarına göre, *"Alıcı, ... geri kalan satış bedelini, sözleşmenin kurulmasından başlayarak, iki buçuk yıllık bir süre içinde ödemekle yükümlüdür."*

Sözleşme konusunun niteliğine göre, Federal Konsey, kararname yoluyla, ... sözleşmenin âzami süresini, bir buçuk yıla indirebileceği gibi, beş yıla kadar da uzatabilir."

¹⁷³ Kapıdan satış sözleşmesi çerçevesinde bkz. **AYDOĞDU**, s. 181.

¹⁷⁴ **ATASOY/TAŞKIN/ACAR**, s. 150. Malı teslim alma, alıcı bakımından, hem borç, hem de haktır. Bkz. **TANDOĞAN**, s. 210; **AYDOĞDU**, s. 181.

¹⁷⁵ Satıcının, usulüne uygun ifa teklifinin koşulları ve alıcının, satılanı kabz borcunun hukukî niteliği konusundaki tartışma ve değerlendirmeler için bkz. **KOÇ, Nevzat**; İsviçre-Türk Hukukunda Alacaklının Temerrüdü, Ankara 1992, s. 95 vd..

(Doktora Tezi)

4. Yan Borçları

Bunların sözleşmede kararlaştırılmış olması zorunlu değildir. Malın taşınması için yapılanlar gibi giderlerin, alıcı yerine, satıcı tarafından karşılanacağı da kararlaştırılabilir.

Alicının, kanundan doğabilen yan borçlarına şunlar örnek gösterilebilir:

-Taksitlerin vadeleriyle orantılı olarak, faiz ödeme borcu (BK. m. 210/II)¹⁷⁶.

-Satıcının, satılan için yaptığı zorunlu ve faydalı giderleri ödeme borcu¹⁷⁷.

-Malın teslimi için yapılan giderleri ödeme borcu (BK. m. 185).

-Satılan malla ilgili vergileri ödeme borcu (BK. m. 186/III)¹⁷⁸.

II. Alicının Borçlarını İfa Etmemesinin Hukukî Sonuçları

1. Genel Olarak

Taksitle satış sözleşmelerinde, ön ödeme veya peşin ödeme borçlarında temerrüde düşen alıcı, taksitleri ödemede temerrüde düşmesi durumundaki korumaya sahip değildir. Gerçekten, Borçlar Kanunu'nda ve Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'da, alıcının ön ödeme ve peşinat ödeme borcunu yerine getirmemesi durumu ve bunun hukukî sonuçları, özel olarak düzenlenmemiştir¹⁷⁹.

Alicının ön ödeme ve peşinat ödeme borcunda temerrüde düşmesi durumunda, Borçlar Kanunu'nun satış sözleşmesinde alıcının temerrüdünü düzenleyen 211. maddesinin birinci ve ikinci fıkraları¹⁸⁰ uygulanır (TKHK. m. 30). Bu durumda, satıcı, hiçbir merasime muhtaç olmaksızın (BK. m. 106'daki süreyi vermeksizin), sözleşmeden dönebilir (BK. m. 211/I). Ancak, sözleşmeden dönme hakkını kullanmak istediğini, alıcıya bildirmesi gerekir (BK. m. 211/II)¹⁸¹.

¹⁷⁶ AYDOĞDU, s. 182.

¹⁷⁷ TANDOĞAN, s. 211, AYDOĞDU, s. 182.

¹⁷⁸ TANDOĞAN, s. 212; AYDOĞDU, s. 182

¹⁷⁹ İsviçre Borçlar Kanunu'nda yapılan değişikliklerle, taksitle satış sözleşmesi bakımından, alıcının, peşin ödemede (m. 226d) temerrüde düşmesi, özel olarak düzenlenmiş ve satıcıya ödemenin yapılmasını isteme veya sözleşmeden dönme hakkı tanınmıştır (m. 226h/I).

¹⁸⁰ Maddenin üçüncü fıkrası veresiye satış sözleşmesine ilişkindir. Bkz. TANDOĞAN, s. 215.

¹⁸¹ Alicının temerrüdü hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. TANDOĞAN, s. 213 vd..

Görüldüğü gibi, alıcı, ön ödeme ve peşinat ödeme borcunda temerrüde düşmesi durumunda, taksitleri ödemedi temerrüde düşmeden daha ağır sonuçlarla karşılaşmaktadır. Özellikle, alıcı, tüketici niteliğine sahipse, bu durum, tüketicinin korunması ilkesiyle bağdaşmaz ve tüketici, hukukî açıdan önemli ölçüde korumasız kalır¹⁸². Ön ödemeli satış sözleşmelerinin tâbi olduğu Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un kampanyalı satışlara ilişkin 7. maddesinde de, bu konuda bir hüküm bulunmamaktadır. Aynı kanunun taksitle satış sözleşmesine ilişkin 6. maddesi ile ön ödemeli satış sözleşmesine ilişkin 7. maddesinde değişiklik yapılarak, alıcının, taksit borcunda temerrüde düşmesine benzer bir düzenlemenin, ön ödeme ve peşinat ödemede temerrüt bakımından da yapılması gerekir¹⁸³. Bu düzenlemede, özellikle, satıcının, alıcının temerrüdü durumunda doğan seçimlik hakları kullanması, bunların sözleşmede saklı tutulmuş olması ve alıcıya ek süre verilmesi koşullarına bağlanmalıdır. Diğer yandan, kanunda, satıcının dönme hâlindeki talepleri, taksitleri ödemekte temerrüde düşülmesi durumundaki gibi (BK m. 223/II-III) sınırlandırılmalıdır.

Taksitle satış sözleşmesinin en önemli konularından biri, alıcının taksitleri ödemede temerrüde düşmesi ve bunun hukukî sonuçlarıdır¹⁸⁴. Çünkü, bir taksitle satış sözleşmesinde, alıcıyı bekleyen en önemli tehlike, taksitleri ödeyememesidir. Başlangıçta, çok cazip gibi görünen taksitle satış sözleşmelerinde, alıcılar, gelecekteki kazançları üzerinde tasarrufta bulunmaktadırlar. Taksitle satış sözleşmeleri, satıcılar yönünden de satış bedelini alamama gibi riskleri içermektedir. Bu nedenle, satıcılar, daha sözleşme yapılırken, kendileri bakımından riski en aza indiren hükümleri sözleşmeye koymaktadır. Ancak, bu konuda, satıcılar, o kadar çok kendi lehlerine hareket etmektedir ki; neredeyse, alıcının taksitleri ödeyememesini arzular hâle gelirler¹⁸⁵.

Bu nedenle, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 6. maddesinin ikinci fıkrasında, Borçlar Kanunu'nun 222. ve devamı maddelerinde, bu konu, özel olarak düzenlenmiş, zayıf durumdaki tüketiciler/alıcılar korunmak istenmiştir. Tüketicinin

¹⁸² OZANOĞLU, s. 237.

¹⁸³ OZANOĞLU, s. 236, 237.

¹⁸⁴ ANSAY, s. 37. Bu tehlike göz önünde tutularak, İsviçre Borçlar Kanunu'nda, hâkime, temerrüde düşen alıcıya ödeme kolaylıkları sağlama ve alıcının ifa güvencesi vemesi ve bu yüzden satıcının hiçbir zarara uğramaması koşuluyla, satıcının, satılan malı geri almasını yasaklama yetkisi verilmiştir (m. 226k).

¹⁸⁵ İNCEOĞLU, s. 36-37.

Korunması Hakkında Kanun'da, sadece, muacceliyet koşulu bakımından, bazı farklı düzenlemeler yapılmıştır¹⁸⁶.

Ancak, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'da, tüketicinin taksitleri ödemede temerrüdü bütün yönleriyle düzenlenmemiş bulunduğu, muacceliyet koşulunun gerçekleşmesi dışındaki hallerde, yine, Borçlar Kanunu'nun ilgili hükümlerine gitme gereği ortaya çıkmaktadır (TKHK. m.30).

Alıcının temerrüde düşmesi için öncelikle, borç, muaccel olmalıdır. Muaccel bir borcun borçlusu, ancak alacaklının ihtarıyla mütemerrit olur (BK. m.101/I). Taksitlerin ödeme günü sözleşmeyle belli edildiğinden ve kesin vadeye bağlandığı için, alıcıyı temerrüde düşürmek için, genellikle, satıcının ihtarda bulunmasına gerek olmaz¹⁸⁷. Taksitin vadesinde ödenmemesi durumunda temerrüt kendiliğinden gerçekleşir (BK. m. 101/II). Eğer taksitlerin vadesi satıcının yapacağı bir ihbarla belli oluyorsa, bu ihbar aynı zamanda ihtar yerine de geçer¹⁸⁸.

Taksitle satış sözleşmelerinde, alıcının taksitleri ödemede temerrüde düşmesi durumu, özel olarak düzenmiş olup, bu düzenlemeler (BK. m. 222 vd.), satıcının bazı hakları ve bunları kullanabilmesi bakımından, genel hükümlerden (BK. m. 106 vd.) farklılık taşımaktadır. Öncelikle, taksitle satış sözleşmelerinde, genel hükümlerden farklı olarak, satıcıya, taksitin aynen ifası ve gecikme nedeniyle meydana gelen zarar ve ziyandan vazgeçerek müspet zararın giderilmesini isteme hakkı (BK. m.106/II) tanınmamıştır¹⁸⁹. Diğer yandan, taksitle satış sözleşmesine mülkiyeti saklı tutma kaydı konmuşsa, satıcıya, satılan üzerinde, mülkiyet iddiasında bulunma hakkı tanınmıştır (BK. m.222).

Temerrüdün gerçekleşmesi, kusur koşuluna bağlanmadığı için, taksitleri zamanında ödemeyen borçlunun, temerrüde düşmesi için, kusurlu olması gerekmez. Ancak taraflar, temerrüt için, kusur koşulunu arayabilirler¹⁹⁰.

Taksitle satış sözleşmesinde, alıcı, taksitlerden birini ödemede temerrüde düştüğünde, satıcı yönünden, aşağıdaki seçimlik haklar doğmaktadır¹⁹¹:

¹⁸⁶ Ancak, bugün dahi, bu korumanın, tam olarak sağlandığı söylenemez. Bkz. **İNCEOĞLU**, s. 37.

¹⁸⁷ **YAVUZ**, s. 210; **TUNCOMAĞ**, s. 328; **UYGUR**, s. 920; karşı. **ANSAY**, s. 38. Kesin vadeli işlemlerde temerrüt hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **SELİÇİ, Özer**; "Kesin Vadeli İşlemler" (MHAD. 1968, S. 3, s. 92 vd.).

¹⁸⁸ **TANDOĞAN**, s. 309; **UYGUR**, s. 920.

¹⁸⁹ **TANDOĞAN**, s. 309; **UYGUR**, s. 921; **YAVUZ**, s. 210.

¹⁹⁰ **ANSAY**, s. 39.

-Satıcı, temerrüde düşülen taksitin, faiziyle birlikte ödenmesini isteyebilir (BK. m. 222),

-Satıcı, sözleşmede muacceliyet kaydı varsa, kalan tüm taksitlerin ödenmesini isteyebilir (BK. m. 224).

-Satıcı, sözleşmeden dönebilir (BK. m. 222, 223)

-Satıcı, mülkiyeti saklı tutma anlaşması yapılmışsa, satılan üzerinde, mülkiyet iddiasında bulunabilir (BK. m. 222, 223).

Alicının taksitleri ödemede temerrüde düşmesi hâli, farklı düzenlemeleri içermesi nedeniyle Borçlar Kanunu ve Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun bakımından ayrı ayrı incelenmesi uygun olur.

2. Borçlar Kanunu Bakımından Taksitleri Ödemede Temerrüt Durumunda Satıcının Seçimlik Hakları

a) Gecikmiş Taksitin Faiziyle Birlikte Ödenmesini İsteme Hakkı

Borçlar Kanunu'nun 222. maddesinde "*alıcı taksitlerden birini tediye temerrüt ettiği hâlde*", satıcının, "*o taksitin tediyesini*" isteyebileceği öngörülerek, onun, alıcının temerrüdü durumunda kullanabileceği seçimlik haklarından, gecikmiş taksitin ödenmesini isteme hakkına yer verilmiştir. Kanunkoyucu, bu hakkın kullanılması bakımından, satıcının diğer haklarından farklı olarak, sözleşmede kararlaştırılmış olma koşulunu aramamıştır.

Söz konusu maddede, bu hakka yer verilmiş olmakla birlikte, bunun, nasıl kullanılacağı, neleri kapsadığı düzenlenmemiştir. Gecikmiş taksitin ödenmesini isteme hakkı, taksitle satış sözleşmesi bakımından herhangi bir özellik arz etmediği için, genel hükümlere göre (BK. m. 102 vd.) kullanılmalıdır¹⁹². Aslında, taksitle satış sözleşmelerinde, alıcının aslî borcu, taksitlerin ödenmesi olduğu için, Borçlar Kanunu 222. maddesinde yer verilmeseydi bile, bu hak, genel hükümlerden çıkarılabilirdi¹⁹³.

¹⁹¹ Bkz. ve karşı. OZANOĞLU, s. 238. İsviçre Borçlar Kanunu'nda yapılan değişiklikle, taksit ödemelerinde temerrüt durumunda, satıcıya, sözleşmeden dönme ve kalan taksitlerin tamamının bir defada ödenmesini isteme hakkı verilmiştir (m. 226h/II).

¹⁹² ANSAY, s. 40; TANDOĞAN, s. 309; FEYZİOĞLU, s. 153; UYGUR, s. 921; KARAHASAN, s. 270; OZANOĞLU, s. 239; YAVUZ, s. 210.

¹⁹³ ANSAY, s. 40.

Satıcı, gecikmiş olan taksitle birlikte, temerrüt faizi (BK. m.103) ve gecikme nedeniyle bir zarar doğmuşsa, ayrıca gecikme tazminatı (BK. m.105) isteyebilir¹⁹⁴. Ancak, gecikme tazminatı istenebilmesi için, zararı, temerrüt faizinden çok olmalı ve alıcı, gecikmeden dolayı kendisine hiçbir kusur isnat edilemeyeceğini ispat etmemiş olmalıdır (BK. m.105). Satıcının zararının kapsamına, gecikmeden kaynaklanan zararın yanında, mahrum kalınan kâr da girmektedir. Mahrum kalınan kâr, satış konusu malın, üçüncü bir kişiye satılması durumunda elde edilebilecek kârı ifade eder. Taksitle satış sözleşmesinde, bu, taksitler zamanında ödenmiş olsaydı, satıcının bundan elde edebileceği faydalar şeklinde anlaşılmalıdır¹⁹⁵.

Bu hak, temerrüde düşülen taksit borcunun muaccel olmasından itibaren, beş yıllık zamanaşımına tâbidir (BK. m. 126 /1)¹⁹⁶.

b) Geri Kalan Taksitlerin Tamamının Ödenmesini İsteme Hakkı

aa) Genel Olarak

Taksitle satış sözleşmesinde, satıcılar, kendi menfaatlerini korumak ve alıcıyı ifaya zorlamak için; sözleşmeye, genellikle, bir taksitin ödenmemesi durumunda diğer tüm taksitlerin muaccel olacağına ilişkin, "muacceliyet koşulu" adı verilen bir kayıt koymaktadır. Sözleşmeden dönme hakkını kullanmak istemeyen satıcılar, sözleşmeye bu kaydı koyarak, ödenmesi tehlikeye düşen satış bedelinin tamamını, teker teker taksitlerin vadelerini beklemeden tahsil edebilmeyi ister. Böylece, satıcılar, her bir taksitin tahsili için, ayrı ayrı gider yapmaktan da kurtulmuş olur¹⁹⁷.

Bu hak, diğer seçimlik haklardan farklı olarak, Borçlar Kanunu'nun 222. maddesinde değil, 224. maddesinde düzenlenmiştir. Ayrıca, bu maddede, hakkın kullanılma koşulları da hükme bağlanmıştır.

Kanunkoyucular tarafından, alıcı lehine bazı düzenlemeler yapılarak, taksitlerin ödenmesinde temerrüde düşülmesi durumunda satıcının tüm taksitlerin ödenmesini isteyebilmesi, bazı koşullara bağlanmıştır¹⁹⁸.

¹⁹⁴ TANDOĞAN, s. 309-310.

¹⁹⁵ ANSAY, s. 41.

¹⁹⁶ ANSAY, s. 41; TANDOĞAN, s. 310; TUNCOMAĞ, s. 325; YAVUZ, s. 210.

¹⁹⁷ ANSAY, s. 122; TANDOĞAN, s. 310; FEYZİOĞLU, s. 153; OZANOĞLU, s. 271, 172; ASLAN (Tüketici), s. 221, 222; YAVUZ, s. 209.

bb) Koşulları

aaa) Sözleşmede Kararlaştırılmış Olması

Borçlar Kanunu'nun 224. maddesinde "*taksitlerden birinin tediye edilememesi hâlinde mecmuunun muacceliyet kesbetmesi şart edilmişse*" ifadesine yer verilerek, taksitlerden birinin ödenmemesi durumunda, diğerlerinin de muaccel olması, bunun, sözleşmede kararlaştırılmış olması koşuluna bağlanmıştır¹⁹⁹.

Muacceliyet koşulu, ancak alıcının taksit ödemesinde temerrüde düşmesi nedenine bağlanabilir. Yoksa, alıcının diğer borçlarını yerine getirmemesine (örneğin ön ödemede temerrüde) veya ikametgâhını değiştirmesi gibi nedenlere bağlanamaz. Çünkü, Borçlar Kanunu'nun muacceliyet koşuluna ilişkin 224. maddesinin emredici hükmü, sadece alıcının taksit ödemesinde temerrüt durumunu kapsar. Diğer durumlara ilişkin olarak, sözleşmeye konulan muacceliyet koşulları, geçersizdir²⁰⁰.

bbb) Birbirini İzleyen İki Taksiti Ödenmekte Temerrüde Düşülmüş Olması

Taksitlerden birinin ödenmemesi durumunda, tüm taksitlerin muaccel olabilmesi için, sözleşmeye bu yönde bir hüküm konulmuş olması yetmez. Alıcıyı korumak, onun güçlü durumda olan satıcı tarafından sömürülmesini engellemek için, tüm taksitlerin muaccel olması, sözleşmede muacceliyet kaydının bulunması yanında; alıcının, birbirini izleyen iki taksiti ödenmekte temerrüde düşmesi ve temerrüde düştüğü taksit tutarları toplamının, en az satış bedelinin onda birine eşit olması koşullarının birlikte gerçekleşmesine bağlanmıştır (BK. m. 224)²⁰¹.

¹⁹⁸ Bazı hukuk sistemlerindeki düzenlemeler için bkz. **ANSAY**, s. 123; **OZANOĞLU**, s. 272, dn. 118.

¹⁹⁹ **OZANOĞLU**, s. 273. Yargıtay, bono üzerine yazılan muacceliyet koşulunu yeterli saymıştır. Bkz. YHGK., 16.0.1996 tarih ve 12-599 E., 709 K. sayılı karar (İKİD. 2000, S. 479, s. 15278). Dönme hakkının kullanılabilmesi için, bu hakkın saklı tutulmuş olmasını yeterli sayan 222. maddeden farklı olarak, 224. maddede, sözleşmede muacceliyet koşuluna ilişkin bir şartın yer alması arandığından, bu koşulun, sözleşmede açık olarak kararlaştırılmış olması gerekir. Bkz. **İNCEOĞLU**, s. 41. İsviçre Borçlar Kanunu'nda, muacceliyet koşulunun, sözleşmede açıkça kararlaştırılmış olması aranmıştır (m. 226h/II).

²⁰⁰ **ANSAY**, s. 125; **OZANOĞLU**, s. 274; karşı. **TUNCOMAĞ**, s. 323.

²⁰¹ **İNCEOĞLU**, s. 42; **FEYZİOĞLU**, s. 153-154. İsviçre Borçlar Kanunu'nda, kalan taksitlerin tamamının bir defada ödenmesini isteme hakkı; ya peşin satış bedelinin en az onda birine karşılık gelen iki taksit ödemesinde veya bu bedelin en az dörtte birini oluşturan bir taksit ödemesinde ya da son taksit ödemesinde temerrüde düşülmesi koşuluna bağlanmıştır

Gerçekten, Borçlar Kanunu'nun 224. maddesine göre, "semenin mecmuunun muacceliyet kesbetmesi ... alıcının iki mütevali taksiti vermekten temerrüt etmesine ... mütevakıftır". Söz konusu hükümde, "mütevali" (birbirini izleyen) ibaresinin kullanılması nedeniyle, herhangi iki taksitin ödenmesinde temerrüt değil, birbirini izleyen iki taksitin ödenmesinde temerrüt koşulu gerçekleşmelidir. İki taksiti ödemekte temerrüt ve ödenmeyen taksitlerin birbirini izlemesi birlikte aranmıştır²⁰².

Alıcının, birer taksit atlayıp, 1., 3., 5. taksitleri ödeyerek, Borçlar Kanunumuzun 224. maddesinde, satıcının, kalan taksitlerin tümünü talep hakkını kullanmasının koşulu olarak öngörülen, "birbirini izleyen iki taksiti ödemekte temerrüt" durumunun ortaya çıkmasını engellemesi, hakkın kötüye kullanılması (MK. 2) niteliğindedir. Söz konusu durumda, alıcı; kendisine, yapmak istediği ödemeyi, muaccel olan birden çok borcu arasından, tercih edeceği birinden mahsup ettirme hakkı veren Borçlar Kanunumuzun 85. maddesinin birinci fıkrasına dayanarak, temerrüde düştüğü ikinci taksit ile vadesi gelen ve muaccel olan beşinci taksit arasında seçim yapıp, yapacağı ödemenin, beşinci taksitten mahsup edilmesini isteyemez. Burada, satıcının, yapılacak ödemeyi, ilk olarak temerrüde düşülen, ikinci taksitten mahsup etme hakkı vardır²⁰³. Satıcı, yapılan ödemeyi, ikinci taksitten mahsup ettiğinde, beşinci taksit ödenmemiş ve dördüncü taksit ise, daha önce alıcı tarafından atlanmış olduğu için, Borçlar Kanunumuzun 224. maddesinde aranan, "birbirini izleyen iki taksit ödemesinde temerrüt" koşulu gerçekleşmiş olur. Kanunkoyucu, taksitle satış sözleşmelerine konan muacceliyet koşuluna karşı, alıcıları korumak amacıyla, taraflar arasındaki menfaat dengesini, satıcının, bu kayda dayanarak, kalan taksitlerin tamamını isteme hakkını kullanmasını, alıcının "birbirini izleyen iki taksiti ödemekte temerrüde düşmesi" koşuluna bağlayarak, zorlaştırmıştır. Kanunkoyucu tarafından, menfaat dengesi göz önünde tutularak, zorlaştırılan söz konusu hakkın kullanılması, alıcı tarafından, taksitler birer atlanarak, imkânsız hâle getirilmemelidir. *BK 224 cıf, hukuk*

çünkü BK 85 in uygulanması Söz konusu duruma bir örnek vermek gerekirse. Satıcı (S) ile alıcı (A) arasında, muacceliyet kaydını içeren bir taksitle satış sözleşmesi yapılmış olsun. (A), muacceliyet koşulunun gerçekleşmesine engel olmak için, "birbirini izleyen iki taksiti ödemekte temerrüt" durumunun ortaya çıkmasını istememektedir. Bu *olay, ne zaman gerçekleşir?*

(m. 226h/II). Ayrıca, bu hakkın kullanılabilmesi için, satıcının, alıcıya en az on dört günlük süre tanıması zorunlu kılınmıştır (m. 226h/III).

²⁰² OZANOĞLU, s. 274; İNCEOĞLU, s. 41; FEYZİOĞLU, s. 154.

²⁰³ ANSAY, s. 124; TANDOĞAN, s. 310; KARAHASAN, s. 271; OZANOĞLU, s. 274; UYGUR, s. 941; İNCEOĞLU, s. 42; karşı FEYZİOĞLU, s. 155.

nedenle, (S) ye, birinci taksiti ödeyip, ikinci taksiti ödemiyor; üçüncü taksiti ödeyip, dördüncü taksiti ödemiyor. Beşinci taksit muaccel hâle geldiğinde; bu taksit ile daha önce temerrüde düşülen ikinci taksit ve dördüncü taksit olmak üzere, (A) nın üç taksit borcu, muaccel hâldedir. Bu durumda (A), Borçlar Kanunu'nun 85. maddesinin birinci fıkrasına dayanarak, beşinci taksiti ödemek isterse, bu hakkın kötüye kullanılması olur. (S), yapılacak ödemeyi, (A) nın mevcut borçlarından ilk muaccel olan ikinci taksitten mahsup edebilir. Bu mahsup yapıldığı zaman, (A), beşinci taksiti ödemekte temerrüde düşmüş olur. (A), daha önceden de, dördüncü taksiti ödemekte temerrüde düşmüş olduğu için, Borçlar Kanunu'nun 224. maddesinde, satıcının, kalan taksitlerin tamamını isteme hakkını kullanmasının koşulu olarak aranan "birbirini izleyen iki taksiti demekte temerrüt"e düşmüş olur. (Çok uzatılmış.)

ccc) Ödenmemiş Taksitlerin Toplamının Satış Bedelinin Belli Bir Oranına Ulaşması

İki taksiti ödenmekte temerrüde düşülmesi de, başlı başına muacceliyet koşulunun gerçekleşmesi için yeterli değildir, ayrıca, bu taksit tutarlarının toplamı, en az satış bedelinin 1/10 una eşit olması gerekir (BK. m. 224). Kanunkoyucu, bu koşulu öngörerek, satış bedelinin küçük bir bölümünde temerrüde düşülmesi durumunda, kalan taksitlerin tamamının muaccel olması gibi ağır bir sonucun doğmasını engellemek istemiştir²⁰⁴.

Alıcının, iki taksit ödemesinde temerrüde düşmesine rağmen, bunların toplamı satış bedelinin onda birine eşit değilse, muacceliyet koşulu gerçekleşmez. Buna, genellikle, taksitlerin çok sayıda kararlaştırıldığı durumlarda rastlanır. Bu gibi durumlarda, toplam tutarı, satış bedelinin onda birine ulaşacak sayıda taksitti ödemekte temerrüde düşülmelidir²⁰⁵. Yani, temerrüde düşülen taksit sayısı üç veya daha çok olabilir. Her ne kadar kanunun lafzında, bir birini izleyen iki taksitten bahsedilmişse de, bu, en az birbirini izleyen iki taksit olarak anlaşılmalıdır. Borçlar Kanunu'nun 224. maddesinde, asgarî sınır belirtilmiştir.

Yukarıda sayılan üç koşulun bir arada bulunması durumunda, vadesi gelmemiş tüm taksitler muaccel hâle gelir. Satıcı, bunların hepsini birden isteme hakkına sahip olur. Taksitlerin hepsinin birden muaccel hâle gelmesiyle, satıcı, artık bunları, taksitle satış sözleşmesine ilişkin hükümlere göre değil, genel hükümlere

²⁰⁴ TUNCOMAĞ, s. 322.

²⁰⁵ KARAHASAN, s. 271; İNCEOĞLU, s. 43.

göre (BK. m. 102 vd.) ister. Muaccel olan tüm taksitler bakımından, muacceliyet tarihinden itibaren temerrüt faizi istenebilir (BK. m. 103)²⁰⁶.

Ayrıca, artık taksitlerin tamamı muaccel olup, bir bütün teşkil etmektedir. Bu nedenle, alıcının muaccel olan tüm taksitleri karşılamayan taksit tutarında ödeme yapma teklifi, kısmî ödeme niteliğinde olacağı için, satıcının, bunu reddetme hakkı doğar (BK. m. 68)²⁰⁷.

c) Sözleşmeden Dönme Hakkı

aa) Genel Olarak

Alıcının taksitleri ödemede temerrüdü durumunda, satıcıya tanınan seçimlik haklardan biri, sözleşmeden dönme hakkıdır (BK. m. 222). Her ne kadar, kanunda "fesih" ibaresi kullanılmışsa da, burada fesih değil, "dönme" söz konusudur²⁰⁸. Çünkü fesih, sözleşmeyi ileriye dönük olarak sona erdirirken; dönme, sözleşmeyi başlangıçtan itibaren geriye dönük olarak sona erdirmektedir.

Satıcının tek taraflı irade beyanıyla, taksitle satış sözleşmesi, geriye dönük olarak ortadan kalkar²⁰⁹. Ancak, taksitle satış sözleşmesindeki dönme hakkı, tarafları anlaşmasıyla satıcıya tanındığı için, genel olarak sözleşmeden dönme hakkına

²⁰⁶ **ANSAY**, s. 124. Peşin satış fiyatının üzerine belli oranda faiz uygulanarak hesaplanan taksitleri, muacceliyet koşulu nedeniyle, vadesinden önce ödemek zorunda kalan alıcıyı, bir de temerrüt faiziyle yükümlü kılmak hakkaniyet kurallarına aykırı gibi görünse de, Borçlar Kanunu'nun mevcut sistemi göz önüne alındığında, alıcının ileriki taksitler bakımından temerrüde düşmemiş olduğunu ve muacceliyet koşulunun gerçekleşmesi durumunda, sadece taksit asıllarını ödemekle yükümlü olduğunu, bunlara temerrüt faizi işletilmesinin mümkün olmadığını ileri sürmek uygun değildir. Bkz. **İNCEOĞLU**, s. 44.

²⁰⁷ **ANSAY**, s. 124. **İNCEOĞLU** (s. 42), bu görüşün sakıncasının, satıcının kendisine teklif edilen taksiti geri çevirmek zorunda bırakılması olarak ifade etmişse de, kısmî ödemenin kabulünün veya reddinin, alacaklı bakımından bir zorunluluk değil, hak olduğu göz önünde tutulduğunda, bu eleştiriye katılmak güçtür. Çünkü, "alacaklı kısmen vukubulan tediye"yi reddedebilir" hükmü nedeniyle, satıcı, kısmî ödemeyi kabul edip etmeme hakkına sahiptir (BK. m. 68).

²⁰⁸ **OZANOĞLU**, s. 239; **İNCEOĞLU**, s. 51; **YAVUZ**, s. 211; **KARAHASAN**, s. 271; **SEROZAN**, s. 189; **TUNCOMAĞ**, s. 326. **ANSAY** (s. 41), "dönme" ibaresinin eski dildeki karşılığı olan "rücû" ibaresini kullanmıştır. Kanundaki ifadeye uygun olarak, "fesih" ibaresini kullananlar da vardır. Bkz. **TANDOĞAN**, s. 311; **FEYZİOĞLU**, s. 155; **UYGUR**, s. 929; **BİLGE**, s. 111. İsviçre Borçlar Kanunu tercüme edilirken, çeşitli yerlerde geçen "rücktritt" ibaresi, Türk Borçlar Kanunu'na, genellikle "fesih" olarak alınmış, ancak bir yerde, Borçlar Kanunu'nun 108. maddesinde "dönme" ibaresine yer verilmiştir. Bkz. **ANSAY**, s. 41, 42, dn. 1; **SEROZAN**, s. 189.

²⁰⁹ **YAVUZ**, s. 211.

ilişkin Borçlar Kanunu'nun 106. maddesinin II fıkrasındaki kanundan doğan dönme hakkından farklıdır²¹⁰.

Eğer muacceliyet koşulu yoksa, alıcının her taksit ödemesinde temerrüdü durumunda, gecikmiş taksiti ve zararını ispat ederek, gecikmeden dolayı tazminat istemek, satıcı bakımından güçlük doğurur. Bu nedenle, taksitlerin ödenmemesi durumunda, satıcının sözleşmeden dönme hakkını kullanması, daha pratik bir yol olabilir. Ancak, ödenmeyen taksit, son taksitlerden biri ise, artık satış bedelinin büyük bir bölümünü tahsil etmiş bulunduğundan, gecikmiş taksiti ve gecikmeden kaynaklanan tazminatı istemek, satıcı bakımından daha faydalı olur²¹¹.

Taksitle satış sözleşmesindeki dönme hakkına ilişkin Borçlar Kanunu'nun 222. ve 223. maddelerinde, dönme hakkının koşulları ve dönme sonucunda tarafların hak ve borçları; aynı kanunun, taşınır satışlarındaki dönme hakkına ilişkin 211. maddesine ve genel olarak borçlunun temerrüdü durumunda, alacaklının dönme hakkına ilişkin 106. ve devamı maddelerine göre farklı bir düzenlemeye tâbi tutulmuştur²¹². Yeri geldikçe, bu farklılıklara değinilecektir.

Taksitle satış sözleşmelerinde, dönme hakkının kullanılması ve sonuçları bakımından farklı düzenlemeler getirilmiş olmasının nedeni, satıcıların, dönme hakkına ve bu hakkın sonuçlarına ilişkin alıcıları sömürmeye yönelik olarak, sözleşmeye hükümler koymasındır. Kanunkoyucu, keyfi olarak sözleşmeden dönülmesinin ve dönme hâlinde de, sözleşmeye konulan ağır şartlar nedeniyle alıcının sömürülmesinin önlenmesi için, taksitle satış sözleşmesinde dönme hakkına ilişkin olarak özel düzenlemeler yapmıştır²¹³.

Dönme hakkı, bozucu yenilik doğuran bir hak niteliğindedir²¹⁴. Dönme beyanı, tek taraflı bir hukukî işlemdir. Yenilik doğuran bir hak niteliğinde olan dönme

²¹⁰ **ANSAY**, s. 52.

²¹¹ **ANSAY**, s. 41.

²¹² **ANSAY**, s. 44; **OZANOĞLU**, s. 240.

²¹³ **İNCEOĞLU**, s. 51.

²¹⁴ Yenilik doğuran haklar; kullanılması, bir kişinin tek taraflı irade açıklamasına bağlı bulunan ve yeni bir hukukî durum oluşturan veya var olan bir hukukî ilişkiyi değiştiren ya da ortadan kaldıran haklardır. Bkz. **ZEVKLİLER**, s. 103. Yenilik doğuran haklar; kurucu, değiştirici ve bozucu yenilik doğuran haklar olarak üçe ayrılmaktadır. Bozucu yenilik doğuran haklar; kullanılmalarıyla bir hakkı veya hukukî ilişkiyi ortadan kaldıran haklardır. Bu konuda bkz. **EREN**, s. 60 vd..

hakkının kullanılmasına ilişkindir. Satıcı tarafından, alıcıya yöneltilmiş tek taraflı bir irade beyanının, ona ulaşmasıyla bu hukukî işlem yerine getirilir²¹⁵.

Herhangi bir şekle tâbi tutulmadığı için, dönme beyanı, sözlü veya yazılı olarak yapılabilir. Hattâ bunun, zımnî olarak yapılması da mümkündür. Ancak, bu, alıcı tarafından kesin olarak anlaşılacak nitelikte olmalıdır²¹⁶.

Her yenilik doğuran hakkın kullanılması gibi, dönme beyanını da, karşı tarafa, yani alıcıya ulaşmasıyla hüküm ve sonuçlarını doğurur. Alıcının, bunu kabul etmesi gerekmez²¹⁷. İrade beyanı, karşı tarafa ulaştıktan sonra, artık bu beyandan dönülemez. Çünkü, yenilik doğuran haklar, bir defa kullanılmakla tükenir²¹⁸. Yine, dönme beyanı, yenilik doğuran bir hakkın kullanılması niteliğinde olduğu için, koşula bağlanamaz²¹⁹.

bb) Koşulları

Borçlar Kanunu'nun 222-223. maddelerinde, dönme hakkı, muacceliyet koşulunda olduğu gibi geniş bir sınırlandırmaya tâbi tutulmamıştır²²⁰. Muacceliyet koşulunun gerçekleşmesi için, bunun, sözleşmede saklı tutulmuş olması yanında, alıcının, birbirini izleyen iki taksiti ödemekte temerrüde düşmesi ve bunların toplamının, satış bedelinin onda birine eşit olması da aranmıştır (BK. m. 224). Ancak, en az onun kadar önemli sayılabilecek sözleşmeden dönme hakkı için, bu hakkın sözleşmede saklı tutulmuş olması ve sadece bir taksit ödemesinde temerrüde düşülmesi yeterli görülmüştür (BK. m. 222)²²¹. Yeni bir düzenleme yapılarak, İsviçre Borçlar Kanunu'nun 226h/II maddesine benzer şekilde²²², dönme hakkı bakımından da, geri kalan taksitlerin tamamını isteme hakkına ilişkin koşullar aranmalıdır²²³.

²¹⁵ ANSAY, s. 62; EREN, s. 63; ZEVLİLER, s. 103.

²¹⁶ ANSAY, s. 65.

²¹⁷ ANSAY, s. 63; EREN, s. 63; YAVUZ, s. 211.

²¹⁸ ANSAY, s. 63; EREN, s. 64-65; ZEVLİLER, s. 104.

²¹⁹ ANSAY, s. 64; EREN, s. 66; ZEVLİLER, s. 104.

²²⁰ İNCEOĞLU, s. 53.

²²¹ Bazı hukuk sistemlerinde, taksitle satış sözleşmelerine ilişkin olarak dönme hakkının sınırlandırılması konusunda bkz. İNCEOĞLU, s. 52-53

²²² İsviçre Borçlar Kanunu'nun 226h maddesinin ikinci fıkrasında, dönme hakkının ve kalan taksitlerin tamamının istenmesi hakkının kullanılması, aynı koşullara bağlanmıştır.

²²³ Bkz. ve karşı. İNCEOĞLU, s. 54.

Sözleşmeden dönmek isteyen ve bu hakkını saklı tutmuş olan satıcı, alıcıya uygun bir süre vermeli ve bu sürenin sonunda, sözleşmeden dönme isteğini, derhal bildirmelidir²²⁴.

aaa) Sözleşmede Saklı Tutulmuş Olması

Borçlar Kanunu'nun 222. maddesinde, taksitlerden birini ödemekte temerrüde düşülmesi durumunda, satıcının, "*kendisi için bu hakkı muhafaza etmiş ise*" sözleşmeden dönebileceği öngörülmüştür. Buna göre, satıcının sözleşmeden dönme hakkını kullanabilmesi, söz konusu hakkını, sözleşmede saklı tutmasına bağlanmıştır.

Veresiye taşınır satış sözleşmesinde, alıcının temerrüdü durumunda, sözleşmeden dönme hakkına ilişkin Borçlar Kanunu'nun 211. maddesinin üçüncü fıkrasından farklı olarak, aynı kanunun 222. maddesinde sözleşmeden dönme hakkının açıkça saklı tutulması aranmamıştır²²⁵. Doktrinde çoğunluk²²⁶ ve Yargıtay²²⁷, bundan hareketle, haklı olarak, taksitle satış sözleşmelerinde, sözleşmeden dönme hakkının açıkça saklı tutulması gerekmediği, zımnen de saklı tutulabileceği görüşünü benimsemiştir. Mülkiyeti saklı tutma sözleşmesi yapılmışsa, sözleşmeden dönme hakkı, zımnen saklı tutulmuş sayılır. Mülkiyeti saklı tutma sözleşmesi, şekil eksikliği nedeniyle geçersiz olsa da, aynı durum söz konusudur²²⁸.

Doktrinde bazı yazarlara göre²²⁹, Borçlar Kanunu'nun 222. maddesi, aynı kanunun, söz konusu maddeye göre genel nitelikteki 211. maddesinin, taksitle satış sözleşmelerindeki özel uygulama şeklidir. Bu nedenle, taksitle satış sözleşmesinde de, dönme hakkının kullanılması, bu hakkın, sözleşmede açıkça kararlaştırılmış olmasına bağlıdır. Ayrıca mülkiyeti saklı tutma sözleşmesi, gerekli şekil koşullarına uymadığında geçersiz olduğu için, geçersiz bir işlemin, hiçbir hukukî etkisi doğmaz.

²²⁴ İNCEOĞLU, s. 54.

²²⁵ ANSAY, s. 44; TANDOĞAN, s. 311; UYGUR, s. 921; KARAHASAN, s. 272. Borçlar Kanunu'nun 211. maddesinin üçüncü fıkrasına göre, "*Satılan alıcıya teslim edilmiş ise, satıcı bu hakkı sarahaten muhafaza etmiş olmadıkça, satımı feshedip satılanı istirdat edemez*". İsviçre Borçlar Kanunu'nda, dönme hakkının, sözleşmede açıkça saklı tutulması gerektiği öngörülmüştür (m. 226h/II).

²²⁶ ANSAY, s. 44; TANDOĞAN, s. 311; FEYZİOĞLU, s. 155; TUNCOMAĞ, s. 324; KARAHASAN, s. 272; UYGUR, s. 921; OZANOĞLU, s. 241.

²²⁷ Örnek olarak bkz. YHGK., 15.11.1969 tarih ve 799 E., 821 K. sayılı karar (TUNÇOMAĞ, s. 331 vd.).

²²⁸ TANDOĞAN, s. 311; KARAHASAN, s. 272; OZANOĞLU, s. 241; 13. HD., 18.2.1986 tarih ve 491 E., 927 K. sayılı karar (KARAHASAN, s. 272). Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. ANSAY, s. 45 vd..

²²⁹ Bkz. İNCEOĞLU, s. 56, dn. 192 de belirtilen yazarlar.

Bu geçersiz işleme dayanılarak, sözleşmeden dönme hakkının saklı tutulduğunu söylemek doğru değildir.

Sözleşmeden dönme hakkı, satıcıya, taksitle satış sözleşmesi yapılırken verilebileceği gibi, daha sonra, alıcı ile satıcı arasında yapılacak, ayrı bir anlaşmayla da verilebilir²³⁰.

bbb) Bir Taksiti Ödemekte Temerrüde Düşülmüş Olması

Muacceliyet koşulundan farklı olarak, sözleşmeden dönme hakkı bakımından, kanunkoyucu, birbirini izleyen iki taksiti ödemekte temerrüde düşülmüş olması koşulunu aramamıştır. Dönme hakkının kullanılabilmesi için, bir olması yeterli sayılmıştır (BK. m. 222)²³¹.

Sözleşmeden dönme hakkının kullanılabilmesi için, alıcının, taksit ödeme borcunda temerrüt etmiş olması gerekir. Alıcının, diğer borçlarını ifada temerrüde düşmesi durumunda, satıcı, dönme hakkını, Borçlar Kanunu'nun 222. maddesine göre kullanamaz²³². Çünkü, söz konusu kanunun 222. maddesinde, "*alıcı taksitlerden birini tediye temerrüt ettiği takdirde*", satıcıya sözleşmeden dönme hakkı tanınmıştır. Ayrıca, kanunun bu hükmü emredici nitelikte olduğu için, taraflar, aksini kararlaştıramaz²³³. Taksit borçları dışındaki borçlarını ifa etmeyen alıcıya

²³⁰ ANSAY, s. 51; TANDOĞAN, s. 311; İNCEOĞLU, s. 56; OZANOĞLU, s. 241. Yargıtay, bir kararında, alıcı tarafından, satıcıya verilen bono üzerinde yazılı olan, "senetlerin vadesinde ödenmemesi durumunda kamyonun noksansız olarak satıcıya teslim edileceği" şeklindeki ifadeyi, sözleşmeden dönme hakkının saklı tutulması olarak nitelendirmiştir. Bkz. 13. HD., 25.3.1986 tarih ve 565 E., 1762 K. sayılı karar (YKD. 1986, S. 11, s. 1798-1799).

²³¹ İsviçre Borçlar Kanunu'nda, dönme hakkının kullanılması da, muacceliyet koşulunda olduğu gibi; ya peşin satış bedelinin en az onda birine karşılık gelen iki taksit ödemesinde veya bu bedelin en az dörtte birini oluşturan bir taksit ödemesinde ya da son taksit ödemesinde temerrüde düşülmesi koşuluna bağlanmıştır (m. 226h/II).

²³² ANSAY, s. 43; İNCEOĞLU, s. 54. ANSAY'a göre (s. 43), borçlunun diğer yükümlülüklerine aykırılık olarak; ekonomik durumu hakkında gerçeğe aykırı beyanda bulunma, adres değişikliklerini bildirmeme gibi yükümlülükler sayılabilir. Bu durumlarda, satıcının sözleşmeden dönme hakkı yoktur. Ancak, satış bedelinin bir parçasını teşkil eden ve satıcının malı teslim borcuyla karşılıklılık ilişkisi içinde olan, ön ödeme ve peşinat ödemelerinde temerrüt durumunda, satıcı, Borçlar Kanunu'nun 211. maddesinin birinci ve ikinci fıkralarına göre, sözleşmeden dönme hakkını kullanabilir. Yazarın ifade ettiği yükümlülüklerde temerrüde düşülmesi durumunda, 211. maddeye dayanılarak satıcının sözleşmeden dönme hakkını kullanamamasının nedeni, bu yükümlülüklerin yan edim yükümlülükleri olmaları ve bu nedenle, karşı tarafın edimiyle karşılıklılık ilişkisi içinde olmamalarıdır. TANDOĞAN'ın (s. 213) haklı olarak belirttiği gibi, satılanı teslim alma borcu dışındaki yan edim yükümlülüklerinde temerrüt durumunda, Borçlar Kanunu'nun 106. ve devamı maddeleri ile 211. maddesi uygulanmaz.

²³³ ANSAY, s. 43.

*Tartışma ile birlikte
bç. EDEN*

karşı, satıcı, koşulları varsa, Borçlar Kanunu'nun 96. ve devamı maddelerine dayanabilir.

ccc) Alıcıya Ek Süre Verilmesinin Gerekip Gerekmediği Sorunu

Alıcının, bir taksiti ödemekte temerrüde düşmesi durumunda, satıcı, derhal sözleşmeden dönme hakkını kullanamaz. Satıcı, taksitin ödenmesi için, alıcıya ek süre vermelidir (BK m. 106/II)²³⁴.

Borçlar Kanunu'nun 222. maddesinde, satıcının sözleşmeden dönme hakkını kullanabilmesi için, alıcıya ek süre vermesinin gerekip, gerekmediğine ilişkin bir hüküm yoktur²³⁵. Ancak bu, taksitle satış sözleşmelerinde dönme hakkının kullanılabilmesi için, alıcıya süre verilmesine gerek olmadığı anlamına gelmez. Çünkü, genel hüküm niteliğinde olan Borçlar Kanunu'nun 106. maddesinin ikinci fıkrasında, temerrüt durumunda sözleşmeden dönme hakkının kullanılabilmesi için, borçluya, ek süre verilmesi gerektiği öngörülmüştür. Genel hükümlerin uygulanmaması için, özel hükümde açıklık olmalıdır. Nitekim, Borçlar Kanunu'nun 211. maddesinde, alıcının temerrüdü durumunda satıcının, *"hiç bir merasime muhtaç olmaksızın"* sözleşmeden dönebileceği hükmüne, açıkça yer verilmiştir²³⁶. Oysa, aynı kanunun 222. maddesinde genel hükmün uygulanması olanağını kaldıran bir düzenleme yapılmamıştır. Kaldı ki, böyle bir uygulamanın, ekonomik bakımdan, genellikle zayıf olan taksitle mal alıcıları yönünden vazgeçilemez bir önemi vardır.

Sonuç olarak, satıcının, sözleşmeden dönme hakkını kullanabilmesi, taksitin ödenmesi için, alıcıya uygun bir süre vermesine veya hâkime uygun bir süre tayin ettirmesine ve verilen süre sonunda alıcı taksiti ödemezse, derhal dönme bildiriminde bulunmasına bağlıdır(BK. m. 106)²³⁷. Ancak , Borçlar Kanunu'nun 107.

²³⁴ FEYZİOĞLU, s. 156; KARAHASAN, s. 273; UYGUR, s. 929.

²³⁵ Borçlar Kanunu'nun 222. maddesinin, hiçbir merasime gerek olmaksızın, sözleşmeden dönme hakkı veren 211. maddesinin özel bir uygulama şekli olduğu ve metninde ek süre öngörülmediği düşüncesinden hareketle, bazı yazarlar, satıcının sözleşmeden dönme hakkını kullanabilmesi için, alıcıya ek süre vermesinin gerekli olmadığını ileri sürmüşlerdir. Bkz. İNCEOĞLU, s. 57, dn. 195 de belirtilen yazarlar. İsviçre Borçlar Kanunu'nda, dönme hakkının kullanılması için satıcının, alıcıya en az on dört günlük süre vermesi gerektiği öngörülmüştür (m. 226h/III).

²³⁶ Bkz. ANSAY, s. 57 vd; İNCEOĞLU, s. 56 vd..

²³⁷ ANSAY, s. 61; TANDOĞAN, s. 311, 312; OLGAC, s. 350; KARAHASAN, s. 273; UYGUR, s. 929; İNCEOĞLU, s. 59; OZANOĞLU, s. 242; 13. HD., 25.5.1981 tarih ve 2158 E., 3966 K. sayılı karar (YKD. 1981, S. 11, s. 1315 vd.). Satıcı, sözleşmeden dönmeye ilişkin iradesini, alıcıya ek süre verdiği sırada da açıklayabilir. Bkz. İNCEOĞLU, s. 59.

maddesinde öngörülen ve sözleşmeden derhal dönülmesini mümkün kılan hallerin varlığı durumunda, alıcıya ek süre verilmesi gerekmez²³⁸.

cc) Hukukî Sonuçları

Satıcıların, sözleşmeden dönmenin, sonuçlarına ilişkin olarak alıcılar aleyhine koydukları kayıtları göz önünde tutan kanunkoyucu, Borçlar Kanunu'nun 223. maddesiyle, sözleşmeden dönmenin sonuçlarını sınırlayıcı bir şekilde saymıştır. Buna göre, satıcı ve alıcı, dönme hâlinde, diğer taraftan aldığı şeyi geri vermekle yükümlüdür. Satıcı, uygun bir kira bedeli ve satılan bozulmuşsa, tazminat isteyebilir (BK. m. 223/II). Alıcıya bundan fazla borç yükleyen sözleşmeler geçersizdir (BK. m. 223/III). Hemen belirtelim ki, bu son sınırlama, sadece alıcı aleyhine konulacak kayıtlara ilişkindir. Sözleşmeyle, satıcıya, kanunda sayılan yükümlülüklerden daha fazlası yüklenebilir.

aaa) Satıcının Hakları

aaa/1) Satılanın Geri Verilmesini İsteme Hakkı

Sözleşmeden dönme hâlinde satıcı, alıcıya teslim etmiş olduğu malın geri verilmesini isteyebilir. Doktrinde hâkim olan görüşe göre²³⁹, satıcının bu hakkı, bir mülkiyeti saklı tutma sözleşmesi yoksa, şahsî niteliktedir. Çünkü, satıcı, malı teslim etmekle, mülkiyeti alıcıya devretmiştir.

Sözleşmeden dönme hâlinde, yerine getirilmiş edimlerin, sebepsiz zenginleşme hükümlerine dayanarak mı, yoksa, sözleşmeye dayanarak mı geri istenebileceği tartışmalıdır. Bizim de katıldığımız görüşe göre²⁴⁰, yerine getirilmiş

²³⁸ **ANSAY**, s. 61; **FEYZİOĞLU**, s. 157; **İNCEOĞLU**, s. 58. **OZANOĞLU**'na göre (s. 242), Borçlar Kanunu'nun 107. maddesinde düzenlenmiş ve derhal fesih hakkı veren vadenin belli olması durumu mevcut olsa bile, sözleşmenin zayıf tarafını koruma düşüncesiyle, alıcıya, yine ek süre verilmelidir.

²³⁹ **PİOTET**, Paul; "Akdin Feshinden Sonra Edimlerin İadesi" (Çev. **HELVACI**, İlhan) (Prof. Dr. Kemal **OĞUZMAN**'ın Anısına Armağan, İstanbul 2000, s. 923); **TANDOĞAN**, s. 311; **FEYZİOĞLU**, s. 157; **BERKİ**, s. 38; **BİLGE**, s. 112; **İNCEOĞLU**, s. 60; karş. **OZANOĞLU**, s. 243.

²⁴⁰ **PİOTET**, s. 923; **TANDOĞAN**, s. 312; **KARAHASAN**, s. 274; **UYGUR**, s. 930. Aksi görüşte bkz. **İNCEOĞLU**, s. 62; **FEYZİOĞLU**, s. 157; **GÖKTÜRK**, s. 37. Sözleşmeden dönme hâlinde, yerine getirilmiş olan edimlerin geri verilmesi konusunda, aynı istihkak ve kanunî borç görüşlerini ileri sürenler de vardır. Sözleşmeden dönme hâlinde, yerine getirilmiş olan edimlerin geri verilmesinin, klasik ve yeni dönme teorisi çerçevesinde değerlendirilmesi ve bu konudaki tartışmalar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **EREN (Cilt 2)**, s. 1108 vd.; **BUZ, Vedat**; Borçlunun Temerrüdünde Sözleşmeden Dönme, Ankara 1999, s. 117 vd..

olan edimler, sözleşmeye dayanılarak geri istenebilir. Dava zamanaşımı ise, Borçlar Kanunu'nun 125. maddesinde öngörülen on yıldır.

Diğer yandan, malın geri verilmesi giderlerinin kim tarafından karşılanacağı ve iadenin nerede yapılacağı kanunda açıkça belirtilmemiştir. Bu nedenle, genel hükümlere göre hareket edilmelidir. Borçlar Kanunu'nun 73. maddesinin 2. bendine göre, "*Borç muayyen bir şeye taalluk ediyorsa, bu şey akdın inikadı zamanında bulunduğu yerde teslim edilir*". Burada "akdın inikadı zamanı" ibaresini, "borcun doğduğu zaman" şeklinde anlamak gerekir²⁴¹. Buna göre, alıcı, sözleşmeden dönme beyanının, kendisine ulaşmasıyla birlikte, geri verme borcunun doğduğu anda malın bulunduğu yerde, onu, satıcının teslim almasına elverişli bir hâlde bulundurmalıdır²⁴². Satıcı da, giderleri kendisine ait olmak üzere, malı buradan almalıdır. Malın geri gönderilmesi (satıcıya iade) giderleri, alıcıya yüklenmişse; buna ilişkin anlaşma, Borçlar Kanunu'nun 223. maddesinin son fıkrası hükmü gereğince geçersizdir²⁴³.

bbb/2) Uygun Bir Kira Bedeli İsteme Hakkı

Satıcının, dönme hakkını kullanmasından sonra ortaya çıkan haklarından biri de, "*münasip bir kira bedelini talep*" hakkıdır (BK. m. 223/II)²⁴⁴. Satıcıya, bu hakkın tanınmasının nedeni, satış sözleşmesinin ortadan kalkmasıyla birlikte, o zamana kadar malı elinde bulunduran alıcının, âdeta bir kiracı durumuna girmesidir²⁴⁵.

Satıcının uygun bir kira bedeli isteyebilmesi için, alıcının malı kullanmış olup olmamasının bir önemi yoktur. Malı kullanma olanağının, kendisine verilmiş olması yeterlidir²⁴⁶.

Uygun bir kira bedelinin, hangi süreyi kapsayacağı konusunda görüş ayrılığı bulunmaktadır. Federal mahkemeye göre, münasip bir kira bedeli, "malın fiilen

²⁴¹ ANSAY, s. 75; İNCEOĞLU, s. 63.

²⁴² ANSAY, s. 74-75; İNCEOĞLU, s. 63; OZANOĞLU, s. 244.

²⁴³ ANSAY, s. 75; TANDOĞAN, s. 312; UYGUR, s. 930; İNCEOĞLU, s. 63; karşı. OZANOĞLU, s. 245.

²⁴⁴ Yürürlükten kaldırılan Medenî Kanun'un 689. maddesinde, "münasip kira bedeli" ibaresi yerine, "münasip bir ücret" ibaresi kullanılıyordu. Yeni Medenî Kanun'un "taksitle satış"a ilişkin 765. maddesiyle, bu farklılık ortadan kaldırılmıştır. Söz konusu maddeye göre, "*Taksitle mal satan kimse, bu satımlara ilişkin özel hükümlere uymak koşuluyla, mülkiyeti saklı tutma sözleşmesine dayanarak, sattığı malın geri verilmesini isteyebilir*" hükmünü getirmiştir.

²⁴⁵ ANSAY, s. 75.

²⁴⁶ ANSAY, s. 76; TANDOĞAN, s. 313; FEYZİOĞLU, s. 158; KARAHASAN, s. 274; UYGUR, s. 930; İNCEOĞLU, s. 63.

teslimi anına kadar" istenebilir²⁴⁷. Bizim de katıldığımız görüşe göre ise²⁴⁸; alıcının ödemesi gereken kira bedelinin sebebi; malın, alıcıya teslim edilmesi nedeniyle, başka birine kiralanamaması değil, kullanma olanağının alıcıya verilmesidir. Dönme beyanın alıcıya ulaşmasıyla, sözleşme son bulduğu için, alıcının malı kullanma olanağı ortadan kalkar. Bu nedenle, uygun kira bedeli, "dönme beyanının alıcıya ulaşması anına kadar" istenilebilir.

Satıcının istediği kira bedelinin, "uygun" olması gerekir. Bunun belirlenmesinde, satıcının, malı başkasına kiraya vermesi durumunda, elde edebileceği kira bedeli dikkate alınmalıdır. Yani, piyasadaki "carî kira bedeli" dikkate alınır²⁴⁹. Ancak, piyasada carî kira bedeli bulunmayan mallar söz konusu olabilir. Bu durumda, kira bedeli, malın, sözleşmenin yapıldığı zamandaki gerçek değerinin belli bir yüzdesi olarak hesaplanmalıdır. Bu yüzdenin hesaplanmasında, malın normal kullanmadan doğan değer düşüklüğü ve satıcının yapmış olduğu haklı giderler de, dikkate alınmalıdır. Böylece, malın, piyasada carî kira bedelinin olmadığı durumlarda, genellikle, bilirkişiye başvurarak, uygun kira bedelini belirlemek gerekir²⁵⁰. Taraflar da, önceden, uygun kira bedelini belirleyebilir. Örneğin, malın satış bedelinin belli bir yüzdesi, uygun kira bedeli olarak belirlenmiş olabilir. Bu durumda, satış bedelinin, sözleşmenin yapıldığı zamandaki gerçek değeri dikkate alınmalıdır²⁵¹. Çünkü, taksitle satış sözleşmelerinde, satıcılar tarafından, satış bedeli, genellikle yüksek gösterilmektedir.

Diğer yandan, kumaş, çimento, gıda maddesi gibi bazı malların taksitle satış sözleşmesine konu olabilmesine rağmen, kira sözleşmesine pek konu olmaz. Bu

²⁴⁷ "Mebii kendisine fiilen iade tarihine kadar satıcının ücret talebi hakkı vardır. Müddeinin iddialarını bir zamanla tahdit etmek için hiç bir sebep yoktur. Teslimde gecikme, esasen müddeialeyhin aleyhinedir". BGE. 75 III, s. 33 (ANSAY, s. 77, dn. 35; TANDOĞAN, s. 313, dn. 30)

²⁴⁸ ANSAY, s. 77; karş. OZANOĞLU, s. 256.

²⁴⁹ ANSAY, s. 78; OZANOĞLU, s. 257. OZANOĞLU'na göre (s. 251 vd.), "uygun kira bedeli" iki unsurdan oluşur. Bunlardan ilki, malın kullanımı karşılığında ödenecek bedel; ikincisinin ise, olağan kullanım sonucunda malda meydana gelecek değer azalmasıdır. Kanaatimizce, satıcının dönme hâlinde talep edebileceği haklarının sınırlayıcı biçimde sayıldığı Borçlar Kanunu'nun 223. maddesi, böyle bir yoruma elverişli değildir. Çünkü, kanunda, satılardaki olağan kullanmadan kaynaklanan değer azalmalarının da isteyebileceğine ilişkin bir hüküm yoktur. Kaldı ki, kira bedeli, olağan kullanımın zorunlu kıldığı eskime ve yıpranmalar için öngörülen bir karşılık (ivaz) niteliğindedir. Ayrıca, böyle bir yorum, taksitle satış sözleşmelerinde alıcıyı korumayı amaç edinen kanunkoyucunun iradesine de aykırı düşer. ANSAY'ın da (s. 83) haklı olarak ifade ettiği gibi, olağan kullanma nedeniyle meydana gelen değer azalmalarının karşılığı, "uygun kira bedeli"ne dâhildir.

²⁵⁰ İNCEOĞLU, s. 66.

²⁵¹ ANSAY, s. 79; TANDOĞAN, s. 313; OZANOĞLU, s. 255.

durumda, uygun bir kira bedelinin hesaplanamaz. Bu tür malların, tüketilmiş kısmın değerinin, uygun kira bedeli olarak ödenmesi söz konusu olabilir²⁵².

ccc/3) Satılan Bozulmuşsa Tazminat İsteme Hakkı

Dönme hakkını kullanan satıcıya, uygun bir kira bedelinden başka, malın bozulmuş olması durumunda alıcıdan tazminat isteme hakkı da tanınmıştır (BK. m. 223/II)²⁵³.

Bozulmadan kaynaklanan zarar, öncelikle, olağan kullanmayı aşan bir kullanma sonucu ortaya çıkmalıdır²⁵⁴. Örneğin, yemek odası takımının, oturma odası takımı olarak da kullanılıyor olması veya gece elbisesinin, gündüz de kullanılıyor olması normal kullanmayı aşan bir kullanmadır²⁵⁵. Olağan kullanma sonucu meydana gelen zararlar, esasen "uygun kira bedeli" içinde hesaba katılmaktadır²⁵⁶.

Diğer yandan, olağan veya olağan olmayan kullanmayla ilgisi olmayan, örneğin, mobilyanın yağmur altında bırakılması, yangın gibi durumlarda, ortaya çıkan zararlar da, satıcı tarafından istenilebilir²⁵⁷. Bir görüşe göre²⁵⁸, alıcının bu zararlardan sorumlu olabilmesi için, kusurlu olması gerekir. Bizim de katıldığımız görüşe göre²⁵⁹, hasar, sözleşmesinin kurulmasıyla birlikte alıcıya geçtiği için (BK. m. 183), alıcının, bu zararlardan sorumlu olması, onun kusurlu olmasına bağlı değildir. Aksi takdirde, satıcı, alıcının kusuru olmadan bir zarar ortaya çıkması durumunda,

²⁵² İNCEOĞLU, s. 66.

²⁵³ Yürürlükten kaldırılan Medenî Kanun'un 689. maddesinde, "malın kullanılmakla eskimesinden mütevellit tazminat" ibaresi kullanılmıştı. Borçlar Kanunu'nda yer alan "bozulma" kavramı, yürürlükten kaldırılan Medenî Kanun'daki "kullanılmakla eskime" kavramına oranla daha geniş kapsamlıdır. Kullanılma haricinde bir sebepten, örneğin yangından kaynaklanan zararları da kapsamaktadır. Bkz. ANSAY, s. 81. Yeni Medenî Kanun'da, bu fark ortadan kaldırılmış ve taksitle satış sözleşmesine ilişkin hükümlere yollama yapılmıştır (MK. m. 765).

²⁵⁴ TANDOĞAN, s. 313; ANSAY, s. 83; FEYZİOĞLU, s. 159; KARAHASAN, s. 274; TUNCOMAĞ, s. 329; UYGUR, s. 930; BİLGE, s. 112; İNCEOĞLU, s. 67; OZANOĞLU, s. 258; YHGK., 25.2.1998 T., 13-137 E., 155 K. (YKD. 1999, S. 5, s. 597 vd.; Yar. Dün. 1998, s. 50 vd.).

²⁵⁵ TANDOĞAN, s. 313; ANSAY, s. 83.

²⁵⁶ ANSAY, s. 83; FEYZİOĞLU, s. 159; KARAHASAN, s. 274; TUNCOMAĞ, s. 329; UYGUR, s. 930; BİLGE, s. 112; İNCEOĞLU, s. 67.

²⁵⁷ TANDOĞAN, s. 313; OZANOĞLU, s. 263

²⁵⁸ Bu görüşe göre, alıcı kazayla meydana gelen zararlardan sorumlu değildir. Kullanma dışındaki bozulmalardan alıcının sorumlu olabilmesi için, buna, kusuruyla sebebiyet vermesi gerekir. Kusursuzluğunu ispatlayarak alıcı sorumluluktan kurtulabilir. Bkz. ANSAY, s. 85-86; karş. İNCEOĞLU, s. 69-70.

²⁵⁹ TANDOĞAN, s. 313-314; FEYZİOĞLU, s. 159; UYGUR, s. 931; OZANOĞLU, s. 264. Kullanım dışı meydana gelen zararlardan dolayı alıcının sorumluluğu bakımından ileri sürülen farklı görüşler için bkz. OZANOĞLU, s. 260 vd..

bu zararın, kendi üzerinde kalmaması için, dönme hakkını kullanmak istemez ve kanunun kendisine verdiği bir haktan yararlanamaz.

Malın değerinde, moda değişikliği gibi, alıcının dışında, "tesadüfen" meydana gelen değer azalmalarının, ondan istenilip istenilemeyeceği konusunda da, görüş ayrılığı bulunmaktadır. Federal Mahkeme²⁶⁰, geniş bir yorumla, bunları da, bozulmadan doğan zarar kapsamında değerlendirmektedir. Bir görüşe göre ise²⁶¹, kanunun lafzına bağlı kalınarak, tesadüfî değer azalmalarının, bu kapsamda değerlendirilmemesi gerekir. Kanaatimizce de, Borçlar Kanunu'nun 223. maddesinin ikinci fıkrasında, "*satılan bozulmuş ise*", satıcının, alıcıdan tazminat isteyebileceği hükmüne yer verilerek, tazminatın kapsamı, malın kendisinde (maddî varlığında) meydana gelen zararlarla sınırlandırılmak istenmiştir. Bu nedenle, malın kendisinde meydana gelen zararlar dışında kalan tesadüfî değer azalmaları, alıcıdan istenemez.

ddd/4) Satıcının Haklarının Sınırlılığı

Borçlar Kanunu'nun 223. maddesinin son fıkrasıyla, satıcının dönme hâlindeki talepleri; malın geri verilmesi, uygun kira bedeli ve malın bozulmasından kaynaklanan zararın giderilmesi talebi olmak üzere, üç hakla sınırlandırılmıştır. Alıcıya, bundan fazla yükümlülük getiren sözleşmeler geçersizdir.

Kanunda öngörülen sınırlandırma nedeniyle, satıcının, alıcıdan isteyemeyeceği şeylerden biri, satıcının sözleşme dolayısıyla yapmış olduğu giderlerdir. Bunlara örnek olarak; taşıma giderleri, noter ve damga pulu giderleri, paketleme giderleri gösterilebilir²⁶².

Dönme hâlinde, malı iade etmek zorunda kalan alıcının, semereleri de iade etmesinin gerekip, gerekmeyeceği konusunda görüş ayrılığı bulunmaktadır. Bir

²⁶⁰ BGE. 62 II 412; 75 II 33 (İNCEOĞLU, s. 71, dn. 246).

²⁶¹ ANSAY, s. 88; İNCEOĞLU, s. 72. İNCEOĞLU (s. 72), malın değerinde meydana gelen değer azalmalarının, tesadüfî nedenlerden değil de, belirli zaman aralıklarıyla düzenli olarak ortaya çıkması durumunda (örneğin, otomobil ve bilgisayarların bir üst modellerinin piyasa çıkması nedeniyle, önceki modellerin değerinin düşmesi gibi), bunun, uygun kira bedeli hesaplanırken göz önünde bulundurulması gerektiğini ifade etmiştir.

²⁶² ANSAY, s. 88-89; İNCEOĞLU, s. 73; OZANOĞLU, s. 267. İNCEOĞLU'na göre (s. 74), bu giderlerin, tazminat kapsamı dışında bırakılması uygun olmamıştır. Bu durum, satıcı aleyhine adaletsizlik oluşturur. Karş. ANSAY, s. 89-90. Yargıtay, bir kararında, satıcının, yaptığı giderleri de isteyebileceği sonucuna varmıştır. Bkz. YHGK., 8.2.1989 tarih ve 11-891 E., 80 K. sayılı karar (İKİD. 1989, S. 342, s. 6508.).

görüŖe göre²⁶³; alıcı, temerrüde düŖtüğü zaman semereleri iade edeceğini bilmektedir. Bu nedenle, satıcı, elde edilen ve elde edilmesi ihmal edilen semerelerin geri verilmesini isteyebilir. Ancak, bizim de katıldığımız doktrindeki hâkim görüşe göre²⁶⁴; satıcı, elde edilen ve elde edilmesi ihmal edilen semereleri isteyemez. Çünkü, kanunkoyucu, satıcının dönme hâlindeki taleplerini sınırlayarak, alıcıyı korumak istemiş ve genişletici bir yoruma meydan vermeyecek şekilde satıcının isteklerini saymıştır. Ayrıca, kanunda, semerelerin iade edileceğine ilişkin bir hüküm yoktur²⁶⁵. Hemen belirtelim ki, bu açıklamalar, dönme beyanının alıcıya ulaşmasına kadarki dönem için geçerlidir. Dönme beyanının alıcıya ulaşmasından sonra, artık taksitle satış sözleşmesi ortadan kalktığı için, semerelerin geri verilmesi bakımından, sözleşmede, mülkiyeti saklı tutma kaydı varsa, zilyetliğin iadesine ilişkin hükümler (MK. m. 993 vd.); mülkiyeti saklı tutma kaydı yoksa, sebepsiz zenginleşmeye ilişkin hükümler (BK. m. 61 vd.) uygulanır²⁶⁶.

Satıcının dönme hâlindeki taleplerinin sınırlılığı bakımından, üzerinde durulması gereken bir başka konu da, menfî tazminattır. Genel olarak borçlunun temerrüdü durumunda, sözleşmeden dönmenin sonuçlarına ilişkin Borçlar Kanunu'nun 108. maddesinin ikinci fıkrasına göre, borçlu, kendisine hiçbir kusurun isnat edilemeyeceğini ispat edemezse, alacaklı sözleşmenin hükümsüz olmasından kaynaklanan zararın giderilmesini isteyebilir. Ancak, kanunkoyucu, taksitle satış sözleşmelerinde, bu genel düzenlemeden ayrılarak, satıcının dönme hâlindeki taleplerini emredici bir şekilde sınırlamış olduğu için (BK. m. 223/III), o, menfî tazminat isteyemez²⁶⁷. Bu arada, menfî tazminata dâhil olan yoksun kalınan kâr da, alıcıdan istenemez²⁶⁸.

Üzerinde durulması gereken bir konu da, satıcının cezaî şart isteyip isteyemeyeceğidir. Bu konuyu, cezaî şartın, satıcının diğer istekleriyle birlikte kararlaştırılmış olması ve bunlar yerine geçmek üzere kararlaştırılmış olması

²⁶³ TUNCOMAĞ, s. 329.

²⁶⁴ ANSAY, s. 90; UYGUR, s. 931; İNCEOĞLU, s. 74; OZANOĞLU, s. 265-266. TANDOĞAN (s. 314), alıcının maldan elde etmeyi ihmal ettiği semerelerin istenilemeyeceğini belirtmiş, ancak elde edilen semereler hakkında bir açıklama getirmemiştir. KARAHASAN da (s. 274), alıcıdan sadece elde etmeyi ihmal ettiği semerelerin istenemeyeceğini ifade etmiştir.

²⁶⁵ ANSAY, s. 90; İNCEOĞLU, s. 74; OZANOĞLU, s. 266.

²⁶⁶ ANSAY, s. 90; İNCEOĞLU, s. 74-75.

²⁶⁷ ANSAY, s. 91; TANDOĞAN, s. 314; KARAHASAN, s. 274; UYGUR, s. 931; İNCEOĞLU, s. 75; YHGK., 25.2.1998 tarih ve 13-137 E., 155 K. sayılı karar (YKD. 1999. s. 597 vd.).

bakımından, ayrı ayrı değerlendirmek gerekir. Birinci durumda (cezaî şartın, satıcının alıcıya karşı ileri sürebileceği isteklerle birlikte kararlaştırılması durumunda), Borçlar Kanunu'nun 223. maddesinin üçüncü fıkrası uyarınca, cezaî şarta ilişkin kayıtlar geçersizdir²⁶⁹. İkinci durumda (cezaî şartın, satıcının kanunda yazılı isteklerinin, yerine geçmek üzere kararlaştırılmış olduğu durumlarda), bir görüşe göre²⁷⁰, cezaî şarta ilişkin kaydın geçerli olur. Ancak, cezaî şartın, satıcının diğer taleplerini aşan kısmı indirilir. Bu görüşün gerekçesi olarak, Borçlar Kanunu'nun 160. maddesinin ikinci fıkrasının "*taksitle satışlara dair olan hükümler bakidir*" hükmü gösterilmekte ve taksitle satış sözleşmesine ilişkin hükümlerde, bu tür sözleşmelere, cezaî şart konulamayacağına ilişkin bir düzenlemenin olmadığı ifade edilmektedir²⁷¹. Satıcının, uygun kira bedeli ve bozulmadan kaynaklanan zarar yerine, cezaî şart istemesinin pratik faydası; satıcının, zarar miktarını ispat külfetinden kurtulmuş olmasıdır²⁷².

Kanaatimizce, satıcının, kanunda sayılan hakları yerine geçmek üzere ve bu yasal hakları çerçevesinde cezaî şart istemesi durumunda, her ne kadar, alıcının ödeyeceği miktar bakımından bir farklılık olmasa da, bu, onun durumunu ağırlaştırmaktadır. Alıcının kanunda sayılan yükümlülüklerinin artırılması, sadece maddî yönden anlaşılmamalı, alıcının durumunu ağırlaştıracak her türlü kayıt, bu kapsamda değerlendirilmelidir. Bu nedenle, satıcının kanunda sayılan hakları yerine geçmek üzere cezaî şart isteyebileceğini içeren kayıtlar, bu hakların sınırını aşmasa bile, Borçlar Kanunu'nun 223. maddesinin son fıkrasında öngörülen sınırlama kapsamında değerlendirilerek, geçersiz sayılmalıdır. Bu çözüm tarzı, kanunkoyucunun taksitle satış sözleşmelerinde alıcıyı korumaya yönelik eğilimine daha uygun düşer. Sözleşmede yer almakla birlikte, satıcının yasal hakları yerine geçmek üzere kararlaştırılmayan cezaî şart ise, satıcıya, onun yasal talep hakları yanında, başka bir isteme hakkı daha verdiği ve böylece, alıcının durumunu ağırlaştırdığı için, yine Borçlar Kanunu'nun 223. maddesinin son fıkrasında öngörülen sınırlama kapsamında değerlendirilip, geçersiz sayılmalıdır.

²⁶⁸ TANDOĞAN, s. 314; FEYZİOĞLU, s. 161; OLGAC, s. 354; KARAHASAN, s. 274; UYGUR, s. 931; OZANOĞLU, s. 266; İNCEOĞLU, s. 76; HATEMİ/SEROZAN/ARPACI, s. 127.

²⁶⁹ FEYZİOĞLU, s. 161; İNCEOĞLU, s. 76; OZANOĞLU, s. 268.

²⁷⁰ ANSAY, s. 94 vd.; TANDOĞAN, s. 314, 315; FEYZİOĞLU, s. 161; KARAHASAN, s. 275; UYGUR, s. 931; İNCEOĞLU, s. 76; OZANOĞLU, s. 267; HATEMİ/SEROZAN/ARPACI, s. 127. İsviçre Borçlar Kanunu'nda, cezaî şartın, peşin satış bedelinin yüzde onunu aşamayacağı öngörülmüştür (m. 226i/II).

²⁷¹ ANSAY, s. 94-95; İNCEOĞLU, s. 76-77.

²⁷² İNCEOĞLU, s. 77.

eee/5) Satıcının Taleplerinin Üst Sınırı

Dönme hâlinde, satıcının isteyebileceği; malın geri verilmesi, uygun kira bedeli ve bozulmadan doğan zararın giderilmesi taleplerinin belli bir sınırı olup olmadığı, bunların toplamının, satıcının ifaya olan menfaatini aşıp aşamayacağı konusu, doktrinde ve yargısal içtihatlarda değerlendirilmiş ve çeşitli sonuçlara varılmıştır.

Federal Mahkeme, İsviçre Borçlar Kanunu'nda, 1962 yılında yapılan değişiklikten önce verdiği kararlardan birinde; satıcının isteklerinin toplamının, satış bedelinden fazla olmaması gerektiği sonucuna varmıştır²⁷³. Federal Mahkeme, daha sonraki bir kararında ise, satıcının isteklerinin toplamının, satış bedelini geçebileceğini kabul etmiş, satış bedelini geçmemesi gerekenin, sadece uygun kira bedeliyle bozulmadan kaynaklanan zararın giderilmesinin toplamı olduğu, geri verilen malın değerinin, bu hesaba katılmayacağı sonucuna varmıştır²⁷⁴.

İsviçre Borçlar Kanunu'nda, sonradan yapılan değişiklikle düzenlenen 226i maddesinde, Federal mahkemenin ilk kararındaki ölçü benimsenmiş ve satıcının dönme hâlindeki isteklerinin toplamı, onun ifaya olan menfaatiyle sınırlandırılmıştır. Buna göre, "...satıcı, sözleşme zamanında ifa edilmiş olsaydı elde edebileceğinden fazlasını isteyemez" (İsv. BK. m. 226i/I)²⁷⁵.

Yargıtay'ımız, 1946 tarihli bir kararında²⁷⁶, daha sınırlı bir çözümü benimsemiş ve alıcının ödemesi gereken uygun kira bedeli ve tazminat tutarının, ödenmiş

²⁷³ BGE. 62 II, s. 30 vd. (ANSAY, s. 100, dn. 132)

²⁷⁴ BGE. 68 II, s. 292 vd. (ANSAY, s. 100, dn. 134)

²⁷⁵ YAVUZ'a göre (s. 212), benzer bir hükmün, Türk hukukunda da kabul edilmesi uygun olur.

²⁷⁶ (Yargıtay) Ticaret Dairesinin 7.3.1946 tarih ve 2916 E., 602 K. sayılı kararından: "Gerek BK nun 223 üncü, gerekse MK un 689uncu (yeni Medenî Kanunun 765. maddesi) maddeleri satıcının aldığı taksitleri kendisinde bırakarak malı geri almasına müsaait değildir. Başka bir deyişle satıcının isteyeceği münasip kira ve eskime tazminatı almış olduğu taksit bedellerini geçemeyeceği gibi, ona müsaavi para istemeye de hakkı yoktur. Taksitlerin tutarından münasip kira karşılığı ve tazminat indirildikten sonra geri kalanın müşteriye verilmesi kanunun hükümleri iktizasındandır. Eğer ödenmiş taksitler istenilen parayı kapatmıyor veya ona eşit bulunuyorsa, bu takdirde satıcı ancak bağıtı bozmaksızın, kanunun çizdiği çerçeve içinde zarar ve ziyanın tazminini isteyebilir. Yoksa BK nun 223. maddesine dayanarak, hem malın geri verilmesini hem de zararlarının tazminini isteyemez. Borçlar Kanunu'nun ve Medenî Kanunun sözü geçen 223 ve 689 uncu maddeleri müşterileri korumak için bağıt serbestliği takyit edilmek suretiyle konulmuştur. Satıcının hem malı geri alıp hem de tam bir tazminat isteyebileceğini kabul etmek kanunu müşteriye zararlı bir şekilde yorumlamak olur. Esasen kanunun metni de yorumlanmaya muhtaç olmayacak kadar açıktır". (İBD., 1947, s. 180 vd.). Doktrinde, bu karar eleştirilmiştir. Böyle bir çözümün kabul edilmesi durumunda; özellikle, sadece ilk taksitlerin ödenmesinden sonra alıcının temerrüde düşmesi durumunda, malın geri verilmesini isteyen satıcının, zararının tamamını tazmin etmesinin mümkün olamayacağı

taksitler tutarından fazla veya bu tutara eşit olması durumunda, satıcının sözleşmeden dönemeyeceği sonucuna varmıştır.

Bu konu, doktrinde tartışmalıdır. Bir görüşe göre²⁷⁷; satıcının dönme hâlindeki isteklerinin toplamı, onun ifaya olan menfaatiyle sınırlanamaz ve Federal Mahkeme'nin ikinci çözüm tarzı yerindedir. Satıcının istekleri sınırlanarak, malın değerinin yükselmesinden, temerrüde düşmüş olan alıcının yararlanmaması gerekir. Borçlar Kanunu'nun 223. maddesinin ikinci fıkrasında da, dönme hâlindeki menfi zararın, müspet zararla sınırlandırıldığına ilişkin bir hüküm yoktur. Kira bedeli ve tazminat, satıştan değil, satılanın kullanılmasının alıcıya bırakılmasından kaynaklanmakta olup, bunların, satıcının ifaya olan menfaatiyle bir ilgisi yoktur²⁷⁸.

Bizim de katıldığımız diğer bir görüşe göre²⁷⁹; Federal Mahkeme'nin ikinci kararına katılmak güçtür. Satıcının dönme hâlindeki taleplerinin toplamı, onun ifaya olan menfaatini aşmamalıdır. Sözleşmeden dönme hâlinde ortaya çıkan hukukî durum, satıcının uygun kira bedelini isteme hakkının bulunması yönünden, kira sözleşmesiyle benzerlik göstermekteyse de, bu benzerlik, satıcıyı, kiraya veren konumuna sokmamalıdır. Malın, alıcı tarafından kullanılması, taksitle satış sözleşmesine dayanmaktadır²⁸⁰. Kanaatimizce, her ne kadar İsviçre'deki gibi bir düzenleme, Türk hukukunda mevcut değilse de; kanunkoyucu, Borçlar Kanunu'nun 223. maddesinde, alıcıyı korumak istemekle birlikte, burada, dönme hâlinde satıcının da zarara uğramasını engellemek, onun, taksitle satış sözleşmesinin ifasına olan menfaatini korumak istemiştir. Yoksa, taksitle satış sözleşmelerinde alıcıyı koruma amacı güden kanunkoyucun; satıcının, dönme hâlinde, taksitle satış sözleşmesinin ifa edilmiş olması durumundaki menfaatinden daha çok menfaat elde etmesini sağlayacak bir düzenleme yaptığı düşünmek güçtür. Ayrıca, sözleşmeden

ileri sürülmüştür. Bkz. **TANDOĞAN**, s. 316; **ANSAY**, s. 103; **İNCEOĞLU**, s. 82. Ayrıca, Yargıtay bu kararında, yürürlükten kaldırılan Medenî Kanun'un 689. maddesindeki "tenzil" ibaresinden hareket etmiş ve bu ibareyi dar bir şekilde yorumlamıştır. Yargıtay'ın, ödenmiş olan taksitlerden mutlaka bir şeyler iade edilmesi gerektiği sonucuna varması yerinde olmamıştır. Nitekim, aynı konuya ilişkin Borçlar Kanunu'nun 223. maddesinde "tenzil" ibaresine yer verilmemiştir. Bkz. **ANSAY**, s. 103. Hemen ifade edelim ki, yürürlükten kaldırılan Medenî Kanun'un 689. maddesinin karşılık gelen, 4721 sayılı Medenî Kanun'un 765. maddesinde, "tenzil" ibaresine yer verilmeyip, taksitle satış sözleşmesine ilişkin hükümlere yollama yapılmıştır. Bu nedenle, Yargıtay'ın kararına dayanak olan Medenî Kanun'daki düzenleme ile Borçlar Kanunu'ndaki düzenleme arasındaki fark ortadan kaldırılmıştır.

²⁷⁷ **ANSAY**, s. 104; **TANDOĞAN**, s. 315; **SEROZAN**, s. 192.

²⁷⁸ **TANDOĞAN**, s. 315; karşı **ANSAY**, s. 99 vd.

²⁷⁹ **UYGUR**, s.931; **İNCEOĞLU**, s.80 vd.; **OZANOĞLU**, s.265; **HATEMİ/SEROZAN/ARPACI**, s. 127.

dönme, satıcı bakımından cazip bir hâle getirilmemelidir²⁸¹. Satıcının dönme hâlindeki isteklerinin toplamı, onun ifaya olan menfaatiyle sınırlandırılmazsa, satıcı, dönme hâlindeki menfaatinin, ifaya olan menfaatinden daha fazla olmasını göz önünde tutarak, diğer seçimlik haklarına başvurmaz. Bu durum ise, ekonomik yönden genellikle zayıf durumda olan taksitle mal alıcılarını, emredici hükümlerle koruma amacıyla çelişen, sakıncalı sonuçlar doğurur.

bbb) Alıcının Hakları

aaa/1) Yapılan Ödemelerin Geri verilmesini İsteme Hakkı

Borçlar Kanunu'nun 223. maddesinin ikinci fıkrasına göre, satıcın, dönme hakkını kullanması durumunda, taraflar, diğerinden aldığı şeyi, geri vermek zorunda olduğu için; alıcı, dönme hakkının kullanılmasına kadar yapmış olduğu ödemeleri geri isteyebilir²⁸². Buradaki ödemeler, taksit niteliğinde olabileceği gibi, malın tesliminden önce yapılmış olan ön ödemeler ve malın teslimiyle birlikte ödenen peşinat da olabilir. Kanunda, bunlar arasında fark gözetilmemiştir.

Alıcının, temerrüde düşmesi durumunda yapmış olduğu ödemeleri geri isteyemeyeceğine (yapılan ödemelerin yanacağına) ilişkin kayıtlar, kanunun emredici hükmü karşısında geçersizdir. Aksi takdirde alıcı, hem malı teslim etmek, hem de bu mal karşılığında yaptığı ödemeleri satıcıda bırakmak durumunda kalır ki, bu âdil olmaz²⁸³.

Kanunda açıkça ifade edilmemesine rağmen, alıcının yapmış olduğu ödemeler için faiz isteyip isteyemeyeceği tartışmalıdır. Bizimde katıldığımız görüşe göre²⁸⁴, alıcının, malı kullanma karşılığında uygun bir kira bedeli ödediği göz önünde bulundurulursa, yapmış olduğu ödemeler için satıcıdan faiz isteyebilmesi gerekir. Diğer bir görüşe göre ise²⁸⁵, kanunda, sadece alınan şeylerin geri verilmesinden söz edilmiştir. Bu nedenle, alıcının, yaptığı ödemeler için faiz isteyemez.

²⁸⁰ İNCEOĞLU, s. 80.

²⁸¹ İNCEOĞLU, s. 81.

²⁸² Ödenen bedelin geri verilmesi, bir para borcu ve bu nedenle, götürülecek borç olduğu için, ödeme zamanında alacaklının (alıcının) oturduğu yerde gerçekleşmelidir. Bkz. 13 HD., 17.12.1996 tarih ve 10980 E., 11372 K. sayılı karar (KADIOĞLU, s.19)

²⁸³ ANSAY, s. 97; TANDOĞAN, s. 316; HATEMİ/SEROZAN/ARPACI, s. 127; OLGAC, s. 353; FEYZİOĞLU, s. 152; UYGUR, s. 931; İNCEOĞLU, s. 83.

²⁸⁴ TANDOĞAN, s.317; ANSAY, s. 98; KARAHASAN, s.275; HATEMİ/SEROZAN/ARPACI, s. 127; İNCEOĞLU, s. 83, 84. İNCEOĞLU'na göre (s. 84), kanunda sadece satıcının istekleri sınırlandırılmış, alıcıninkiler ise sınırlandırılmamıştır.

²⁸⁵ Bkz. İNCEOĞLU, s. 83, dn. 300 de belirtilen yazarlar.

bbb/2) Giderleri İsteme Hakkı

Taksitle satış sözleşmesine ilişkin düzenlemelerde (BK m. 222 vd.), giderlere ilişkin özel bir hüküm yoktur. Bu nedenle, alıcı, satıcıdan, mala yaptığı giderlerin ödenmesini, sebepsiz zenginleşme hükümlerine göre (BK. m. 61 vd.) isteyebilir²⁸⁶. Alıcı, ancak mala yaptığı zorunlu ve faydalı giderleri, satıcıdan isteyebilir. Yapılan lüks giderler, istenemezse de, mala zarar vermemek koşuluyla maldan ayrılabilir (BK. m. 64)²⁸⁷.

Taksitle satış sözleşmesine mülkiyeti saklı tutma kaydı konmuşsa, malın mülkiyeti, teslimle alıcıya geçmediği için, giderler bakımından sebepsiz zenginleşme hükümleri değil, iyiniyetli veya kötüniyetli zilyedin iade yükümlülüğünü düzenleyen Medenî Kanun'un 993-995. maddeleri uygulanır²⁸⁸.

Malın sigorta ettirilmesi durumunda, ödenen sigorta primleri satıcıdan istenemez. Çünkü, taksitle satış sözleşmesinin kurulmasıyla birlikte, hasar da, alıcıya geçmekte ve o, kendisi aleyhine mala gelebilecek zararları karşılamak için, sigorta yaptırmaktadır. Ancak, iade borcunun doğmasından sonraya ilişkin olan primler istenilebilir²⁸⁹.

d) Satılan Üzerinde Mülkiyet İddiasında Bulunma Hakkı

Alıcının taksitleri ödemede temerrüde düşmesi durumunda, satıcının kullanabileceği haklarda biri de, satılan üzerinde mülkiyet iddiasında bulunarak, malın geri verilmesini isteme hakkıdır (BK. m. 222).

Satıcının bu hakkını kullanabilmesi için, gerekli özel şekil koşullarına uyularak mülkiyeti saklı tutma sözleşmesi yapılmış veya yine bu koşullara uyularak, taksitle satış sözleşmesine, mülkiyeti saklı tutma kaydı konulmuş olmalıdır (BK. m. 223/I). Mülkiyeti saklı tutulma kaydı, ancak resmî şekilde yapıldıktan sonra, alıcının ikametgâhı noterliğinin özel siciline kaydedilerek, geçerlilik kazanır (MK. m. 764).

²⁸⁶ ANSAY, s. 98; TANDOĞAN, s. 317; OLGAÇ, s. 354; TUNCOMAĞ, s. 329; KARAHAN, s. 275; UYGUR, s. 932; İNCEOĞLU, s. 85.

²⁸⁷ Alıcı, sözleşmeden dönme beyanı kendisine ulaştıktan sonra, kötü niyetli sebepsiz zenginleşen sayılır. Bundan sonra yapmış olduğu giderler bakımından, talebi, zorunlu giderler ve faydalı giderlerin iade anında mevcut olan değer fazlalığıyla sınırlıdır. Lüks giderler bakımından, bunları maldan ayırma hakkı yine vardır. Bkz. İNCEOĞLU, s. 85.

²⁸⁸ İNCEOĞLU, s. 85. Zilyetliğin iadesi durumunda zilyedin hak ve borçları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. ERTAŞ, s. 74 vd..Yeni Medenî Kanun'da, yürürlükten kaldırılan Medenî Kanun'un, söz konusu maddelere karşılık gelen 906-908. maddelerinden farklı bir düzenleme getirilmemiş, sadece, dilinin sadeleştirilmesiyle yetinilmiştir.

Mülkiyeti saklı tutma kaydıyla yapılan taksitle satış sözleşmelerinde, malın geri verilmesinin nasıl isteneceğine ilişkin Medenî Kanun'un 765. maddesinde, taksitle satış sözleşmesine ilişkin hükümlere yollama yapılmıştır. Buna göre, *"Taksitle mal satan kimse, bu satımlara ilişkin özel hükümlere uymak koşuluyla, mülkiyeti saklı tutma sözleşmesine dayanarak, sattığı malın geri verilmesini isteyebilir"*.

Mülkiyeti saklı tutma sözleşmesine dayanarak, satıcının, malın kendisine geri verilmesini isteyebilmesi için, her şeyden önce, kanunda aranan şekil şartlarına uygun bir mülkiyeti saklı tutma kaydının bulunması (BK. m. 223/I, MK. m. 764); ikinci olarak, alıcının, taksitlerden birini ödemekte temerrüde düşmüş olması gerekir (BK. m. 222, MK. m. 765).

Ayrıca, satılan malın, mülkiyeti saklı tutma kaydına dayanılarak geri verilmesinin istenmesi durumunda, satıcı ve alıcının hak ve borçları, Borçlar Kanunu'nun 223. maddesinin ikinci ve üçüncü fıkraları çerçevesinde belirlenir. Çünkü, kanunda (MK. m. 765), taksitle satış sözleşmelerine ilişkin özel hükümlere uyulması gerektiği hükmüne yer verilmiştir. Buna göre, satıcı, malın geri verilmesinin yanında, uygun kira bedeli ve bozulmadan kaynaklanan zararlara ilişkin tazminat isteyebilir. Buna karşılık alıcı ise, yaptığı ödemelerin ve giderlerin geri verilmesini isteyebilir²⁹⁰. Ancak, sözleşmeden dönmeden farklı olarak, giderlerin geri verilmesi, sebepsiz zenginleşme hükümlerine göre değil, zilyetliğin iadesi hükümlerine (MK. m. 993-995) göre olur²⁹¹. Bunun pratik faydası, kötüniyetli zilyedin, faydalı giderlerin ödenmesini isteyememesine (MK. m. 995/II) karşılık, kötüniyetli sebepsiz zenginleşenin, iade zamanındaki fazlalık nispetinde, bunların ödenmesini isteyebilmesidir (BK. m. 64)²⁹².

Sözleşmeden dönme hakkının kullanılmasından sonra doğan malın geri verilmesini isteme hakkından farklı olarak, satıcının, mülkiyeti saklı tutma sözleşmesine dayanan malın geri verilmesini isteme hakkı, aynî nitelikte bir haktır²⁹³. Çünkü, birinci durumda, mülkiyet alıcıya geçmişken, ikinci durumda, mülkiyet satıcıda kalmaktadır. Sözleşmeden dönmeden farklı olarak, burada malın geri verilmesi; sebepsiz zenginleşmeden veya sözleşmeden kaynaklanan bir alacak

²⁸⁹ ANSAY, s. 99.

²⁹⁰ TANDOĞAN, s. 319; OZANOĞLU, s. 271.

²⁹¹ İNCEOĞLU, s. 85; YAVUZ, s. 213.

²⁹² TANDOĞAN, s. 319.

²⁹³ TUNCOMAĞ, s. 329; İNCEOĞLU, s. 60, 86; 15. HD., 11.2.1988 tarih ve 4285 E., 517 K. sayılı karar (İKİD. 1989, S. 338, s. 6246).

hakkına dayanmaz²⁹⁴. Mülkiyeti saklı tutma kaydı varsa, malın geri verilmesi, aynı istihkak davasıyla istenir²⁹⁵.

Mülkiyeti saklı tutma sözleşmesi, özellikle alıcının mallarına haciz konulması ve alıcının iflâsı durumunda önem kazanır²⁹⁶. İflâs durumundaki önemi ise, sadece, alıcı iflâsa tâbi kişilerdence²⁹⁷, kendini gösterir²⁹⁸. Mülkiyeti saklı tutma kaydı konularak, taksitle satılan mal üzerine, alıcının alacaklıları tarafından²⁹⁹ haciz konulması durumunda, satıcı veya alıcı istihkak iddiasında bulunabilir (İİK. m. 85/II, İİK. m. 96 vd.)³⁰⁰. Alıcının iflâsı durumunda da, satıcının, mülkiyeti saklı tutma kaydına dayanarak istihkak iddiasında bulunması mümkündür (İİK. m. 212, 228)³⁰¹.

Alıcının taksitleri ödemede temerrüdü durumunda, satıcının, sözleşmeden dönerek de, malın geri verilmesini istemesi mümkün olmakla birlikte; alıcının, iflâs etmiş olması veya taksitle satılan malın, alıcının alacaklıları tarafından haczedilmiş olması durumunda, satış bedelini alamayan satıcının, malı da geri alamama tehlikesi ortaya çıkar³⁰². Diğer yandan, sırf alıcının iflâs etmiş olması veya taksitle satılan malın haczedilmiş olması, satıcıya sözleşmeden dönme ve malın geri verilmesini isteme hakkı vermez. Ancak, mal, mülkiyeti saklı tutma kaydı konularak,

²⁹⁴ TANDOĞAN, s. 319.

²⁹⁵ TANDOĞAN, s. 319; FEYZİOĞLU, s. 169; TUNCOMAĞ, s. 336; UYGUR, s. 933; OZANOĞLU, s. 271; YAVUZ, s. 213.

²⁹⁶ ANSAY, s. 115; TANDOĞAN, s. 319; GÖKTÜRK, s. 386; KARAHASAN, s. 279; UYGUR, s. 932; İNCEOĞLU, s. 86; YAVUZ, s. 213. Mülkiyeti saklı tutma kaydıyla satılan mallar bakımından haciz ve iflâs uygulaması hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. GÜRKANLAR, s. 211 vd..

²⁹⁷ İflâsa tâbi olan kişiler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. KURU, Baki; İcra ve İflâs Hukuku (Kısaltması: İcra), Ankara 1998, s. 395 vd..

²⁹⁸ ANSAY, s. 115; TANDOĞAN, s. 319. Mülkiyeti saklı tutma kaydı, haciz memuru tarafından re'sen dikkate alınamadığı için, satıcı hacizden haberdar olamazsa, bu kaydın kendisine sağlayacağı faydalardan yararlanamaz. Bu nedenle, taksitle satış sözleşmelerine, alıcı tarafından, "haczin ihbar edileceği" kaydı konulmaktadır. Bkz. ANSAY, s. 115, s. 115 dn. 35. Aslında, böyle bir kayıt konulmasa da, kanunen, üçüncü bir kişinin malının haczedilmesi durumunda, borçlunun, bunu, icra memuruna beyan etmesi ve icra memurunun da, borçluyu böyle bir beyana davet etmesi gerekir (İİK. m. 85/II).

²⁹⁹ Mülkiyeti saklı tutma sözleşmesiyle satılan mal üzerine, satıcının alacaklıları tarafından da haciz konulması mümkündür. Bunun koşulları için bkz. 3. HD., 14.5.1976 tarih ve 2474 E., 4386 K. sayılı karar (YKD. 1976, S. 9, s. 1335-1336).

³⁰⁰ ANSAY, s. 116, 117; GÜRKANLAR, s. 212; 3. HD., 8.4.1974 tarih ve 840 E., 794 K. sayılı karar (YKD. 1975, S. 12, s. 75-76). Hacizde istihkak iddiası hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. KURU, s. 244 vd..

³⁰¹ ANSAY, s. 118 vd.. İflâs durumunda istihkak iddiası hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. KURU, s. 486 vd..

³⁰² İNCEOĞLU, s. 86.

taksitle satılmışsa, mülkiyet, hâlâ satıcı da olduğu için, o, haciz veya iflâsta istihkak iddiasında bulunabilir³⁰³.

3. Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Bakımından Taksitleri Ödemede Temerrüt Durumunda Satıcının Seçimlik Hakları

Taksitle satış sözleşmesinde, satış bedeli, malın tesliminden sonra ödeneceği için, satıcı bakımından, alıcının taksitleri ödememe veya ödeyememe tehlikesi bulunmaktadır. Satıcıların, bu tehlikeyi en aza indirmek için, sözleşmeye tüketiciler aleyhine birtakım ağır kayıtlar koymaları nedeniyle, kanunkoyucular, bu konuda, tüketicileri koruyucu hükümler getirmişlerdir. Borçlar Kanunu'nun 222. ve devamı maddeleri, taksiti ödemekte temerrüde düşen alıcıları korumaya yöneliktir. Ancak, Borçlar Kanunu'ndaki bu düzenlemelerin yeterli olmadığı görülünce, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'la, bu alandaki eksiklikler giderilmeye çalışılmıştır³⁰⁴.

Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun, taksit borcunun ödenmemesinin sonuçlarına ilişkin olarak sadece muacceliyet kaydını, Borçlar Kanunu'ndan farklı bir şekilde düzenlenmiştir (TKHK. m. 6/II). Alıcının taksit ödemelerinde temerrüdünün diğer hukukî sonuçları hakkında ise, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'da hüküm yoktur. Bunlar bakımından, niteliklerine uygun düştüğü ölçüde, Borçlar Kanunu'nda yer hükümler (m. 222 vd.) uygulanır (TKHK. m. 30).

Aşağıda, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun bakımından, alıcının taksit ödemelerinde temerrüdünün hukukî sonuçları incelenirken, bunlardan sadece satıcının kalan taksitlerin tamamının ifasını isteme hakkı bakımından ayrıntılı açıklama yapılacaktır. Diğer sonuçlar, Borçlar Kanunu kapsamındaki taksitle satış sözleşmeleriyle aynı hükümlere tâbi olduğu ve yukarıda ayrıntılı şekilde açıklandığı için, bunlar bakımından, sadece, farklılık gösteren noktalara değinilecektir.

a) Gecikmiş Taksitin Faiziyle Birlikte Ödenmesini İsteme Hakkı

Satıcının bu hakkı bakımından, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'a tâbi taksitle satış sözleşmeleri, Borçlar Kanunu'na tâbi olanlardan farklı bir özellik göstermediği için, tekrardan kaçınmak amacıyla, bu konuda daha önce yapılmış olan açıklamalara yollama yapmakla yetiniyoruz³⁰⁵.

³⁰³ ANSAY, s. 116.

³⁰⁴ İNCEOĞLU, s. 37.

³⁰⁵ Bkz. yuk. Dördüncü Bölüm, §2, II, 2, a.

b) Geri Kalan Taksitlerin Tamamının Ödenmesini İsteme Hakkı

aa) Genel Olarak

Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'da, muacceliyet koşulu bakımından Borçlar Kanunu'na göre farklı bir düzenleme yapılmıştır. Bu düzenlemeye göre, *"Satıcı, taksitlerden birinin veya bir kaçının ödenmemesi hâlinde kalan borcun tümünün ifasını talep hakkını saklı tutmuşsa, bu hak; ancak satıcının bütün edimlerini ifa etmiş olması durumunda ve tüketicinin ifa edilmemiş bir ediminin üzerinden en az dört hafta geçmiş olması ve satıcının en az bir hafta vererek muacceliyet uyarısında bulunması koşullarıyla kullanılabilir"* (m. 6/II).

Bu düzenleme göz önünde tutulduğunda; satıcının, kalan taksitlerin tamamını isteme hakkını kullanmasının koşulları şöylece sıralanabilir:

- Bu hak, sözleşmede kararlaştırılmış olmalıdır.
- Alıcı, en az bir taksiti ödememiş olmalıdır.
- Taksitin ödenmemesinin üzerinden en az dört hafta geçmiş olmalıdır.
- Satıcı, en az bir haftalık süre vererek, muacceliyet uyarısında bulunmalıdır.

Görüldüğü gibi, burada, Borçlar Kanunu'nda aranan; art arda gelen iki taksiti ödenmekte temerrüde düşülmüş olması koşulu aranmamış, alıcının, sadece bir taksit ödemesinde bulunmamış olması yeterli sayılmıştır. Diğer yandan, ödenmemiş taksitlerin toplamının, satış bedelinin en az onda birine eşit olması gerektiği gibi, bir miktar koşulu da öngörülmemiştir³⁰⁶. Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun, bu iki koşul bakımından, Borçlar Kanunu'na kıyasla, satıcı lehine bir düzenleme getirmiş getirmiştir. Ancak, ödenmeyen taksitin üzerinden en az dört hafta geçmiş olması, bir hafta süre verilerek muacceliyet uyarısında bulunulması ve satıcının bütün edimlerini ifa etmiş olması koşulları aranarak, muacceliyet koşulunun gerçekleşmesi

³⁰⁶ Söz konusu düzenlemenin eleştirisi için bkz. **OZANOĞLU**, s. 276; **ZEVLİLER (Tüketici)**, s. 105; **ASLAN (Tüketici)**, s. 224. Tasarı'da, kalan taksitlerin ödenmesini isteme hakkının koşulları, mevcut düzenlemeye göre farklılık taşımakta ve Borçlar Kanunu'ndaki koşullar da nazara alınmaktadır (m. 6/A-V). Buna göre, " *Satıcı, taksitlerden birinin veya bir kaçının ödenmemesi hâlinde kalan borcun tümünün ifasını talep etme hakkını saklı tutmuşsa, bu hak; ancak satıcının bütün edimlerini ifa etmiş olması durumunda ve tüketicinin birbirini izleyen en az iki taksiti ödemede temerrüde düşmesi ve ödenmeyen taksit toplamının satış bedelinin en az onda biri olması hâlinde kullanılabilir. Ancak satıcının bu hakkını kullanabilmesi için en az bir hafta süre vererek muacceliyet uyarısında bulunması gerekir*".

zorlaştırılmıştır³⁰⁷. Ayrıca, burada, Borçlar Kanunu'nda olduğu gibi, kalan taksitlerin tümünü isteme hakkının, sözleşmede saklı tutulmuş olması da aranmıştır.

bb) Koşulları

aaa) Sözleşmede Kararlaştırılmış Olması

Borçlar Kanunu'nda olduğu gibi, burada da, satıcının, kalan taksitlerin tümünü isteme hakkını kullanabilmesi; bu hakkın, sözleşmede kararlaştırılmış olması koşuluna bağlanmıştır. Ancak, Borçlar Kanunu'ndan farklı olarak, bir taksitin ödenmemesine bağlanan muacceliyet koşulu da geçerli sayılmıştır. Oysa, Borçlar Kanunu bakımından art arda gelen iki taksit ödemesinde temerrüde düşülmesine bağlanmayan, bir taksit ödemesinde temerrüde düşülmesi şartına bağlanan muacceliyet koşulu, taksit sayısı yönünden kısmî butlan yaptırımına tâbi olur (BK. m. 20/II) ve geriye Borçlar Kanunu'nun aradığı koşulların gerçekleşmesiyle kullanılabilecek bir muacceliyet koşulu kalır³⁰⁸.

Kanaatimizce, her iki kanun bakımından da, taksit sayısı belirtilmeden; alıcının/tüketicinin, taksit ödemesinde temerrüde düşmesi durumunda, satıcının, kalan taksitlerin tamamını isteyebileceğini içeren muacceliyet koşulları geçerli sayılmalıdır. Muacceliyet koşulun sözleşmede kararlaştırılmış olması durumunda, söz konusu koşulun geçerliliği, ödenmeyen taksitlerin sayısının da belirtilmesine bağlı değildir. Ancak, kalan taksitlerin tamamını isteme hakkını kullanabilmesi, alıcının/tüketicinin, Borçlar Kanunu ile Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'da öngörülen sayıdaki taksiti ödememekte temerrüde düşmesi koşuluna bağlıdır.

Borçlar Kanunu'ndan farklı olarak, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'a tâbi taksitle satış sözleşmesinin yazılı şekilde yapılması geçerlilik koşuludur (TKHK. m. 6/III, BK. m. 11/II, TKHK. m. 30). Bu nedenle, sözleşmede saklı tutulması gereken (TKHK. m. 6/II) muacceliyet koşulu da, yazılı şekil kapsamına dâhil edilmelidir.

bbb) Satıcının Bütün Edimlerini Yerine Getirmiş Olması

Sadece bir taksiti ödemekte temerrüde düşülmesi durumunda, kalan taksitlerin tamamını isteme hakkı bulunan satıcının, bu hakkını kullanması, kendisinin de bütün

³⁰⁷ İNCEOĞLU, s. 45; OZANOĞLU, s. 276; ZEVLİLER (Tüketici), s. 105.

³⁰⁸ İNCEOĞLU, s. 50; karş. ZEVLİLER (Tüketici), s. 104; TUNCOMAĞ, s. 325; OZANOĞLU, s. 277.

edimlerini yerine getirmiş olması koşuluna bağlanmıştır (TKHK. m. 6/II). Bu, tüketicinin korunması bakımından yerinde olmuştur³⁰⁹. Çünkü, kendi edimini yerine getirmeyen bir satıcıya, sadece bir taksiti ödemeyen tüketiciden, kalan taksitlerin tamamını isteme hakkının tanınması hakkaniyete aykırı olurdu.

Kanunda, satıcının, "bütün" edimlerini yerine getirmiş olması koşulu aranmıştır. Bu nedenle, söz konusu koşulun yerine gelmesi için, satıcının, sadece malı teslim borcunu yerine getirmiş olması yetmez. Satıcı, sözleşmenin bir nüshasını tüketiciye vermek, malı ayıpsız teslim etmek ve kararlaştırılmışsa malı montaj etmek gibi yan edim yükümlülükleri dâhil, tüm edimlerini yerine getirmiş olmalıdır³¹⁰.

Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un, kapıdan taksitle satış sözleşmesine ilişkin 8. maddesinin altıncı fıkrasında ve taksitle kampanyalı satış sözleşmesine ilişkin 7. maddesinin son fıkrasında, muacceliyet koşuluyla ilgili 6. maddenin ikinci fıkrasına yollama yapılmıştır. Kapıdan taksitle satış sözleşmesi bakımından tartışma olmamakla birlikte³¹¹, kampanyalı taksitle satış sözleşmesinde, kalan taksitlerin tamamını isteme hakkının tüm koşulların aranmayacağını savunanlar vardır.

Zevkliler'e göre³¹², kampanyalı satış sözleşmesinin, bir ön ödemeli satış sözleşmesi türü olması nedeniyle, önce satış bedelinin ödenmesi, daha sonra malın teslimi gerektiği için, taksitle kampanyalı satış sözleşmesi yönünden, "satıcının bütün edimlerini yerine getirmiş olması" koşulu aranmamalıdır.

Kanaatimizce, bu görüşe tam olarak katılmak güçtür. Çünkü, kampanyalı satış sözleşmesi, esas itibarıyla bir ön ödemeli satış sözleşmesi türü olmakla birlikte; bu sözleşme, taksitle de yapılabilir. Kampanyalı satış sözleşmesine ilişkin Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 7. maddesinin son fıkrasında da, "taksitle" yapılan

³⁰⁹ ZEVLİLER (Tüketici), s. 106; İNCEOĞLU, s. 45.

³¹⁰ İNCEOĞLU, s. 46. AYDOĞDU'ya göre (s. 120), muacceliyet koşulunun gerçekleşmesi için, satıcının, aslî edim yükümlülüklerini yerine getirmiş olması yeterlidir. Onun, yan edim yükümlülüklerini de yerine getirmiş olması gerekmez. Kanaatimizce, bu görüşe katılmak güçtür. Çünkü, geri kalan taksitlerin tamamını isteme hakkının kullanılabilmesi için, satıcının, bütün edimlerini yerine getirmiş olması koşulunun gerçekleşmiş olmasını öngören Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 6. maddesinin ikinci fıkrasında, satıcının aslî ve yan edim yükümlülükleri bakımından ayırım yapılmamıştır. Ayrıca, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'daki düzenlemeler, tüketiciyi korumak amacı ile yapıldığından, bu hükümler, onun lehine yorumlanmalıdır. ✚

³¹¹ Kapıdan taksitle satış sözleşmelerinde muacceliyet koşulu hakkında bkz. AYDOĞDU, s. 119 vd..

kampanyalı satış sözleşmeleri yönünden, taksitle satış sözleşmesinde muacceliyet koşuluna ilişkin 6. maddesinin ikinci fıkrasına yollama yapılmaktadır. Yani, taksitle satış sözleşmesindeki muacceliyet koşuluna ilişkin hüküm, sadece “taksitle” yapılan kampanyalı satış sözleşmesi yönünden uygulama alanı bulur. Buna karşılık, söz konusu hüküm (TKHK. m. 6/II), ön ödemeli kampanyalı satış sözleşmesinin niteliği gereği uygulanmaz. Bir taksitle kampanyalı satış sözleşmesinden söz edebilmek için, sözleşmede malın tesliminden sonra en az iki taksit ödemesinin kararlaştırılmış olması gerekir³¹³. Bu durum karşısında, taksitle kampanyalı satış sözleşmeleri bakımından, tüketicinin, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun’un 6. maddesinin ikinci fıkrasındaki korumadan, tamamen değil de, kısmen yararlandırılmasının haklı bir gerekçesi yoktur.

ccc) Bir Taksitin Ödenmemesinin Üzerinden En Az Dört Hafta Geçmiş Olması

Kanunda, her ne kadar, tüketicinin “*ifa edilmemiş ediminin üzerinden*” dört hafta geçmiş olması şeklinde bir ifade kullanılmışsa da, burada ifa edilmemiş edimden murat, “*taksit borcunun yerine getirilmemiş olması*”dır³¹⁴. Çünkü, tüketicinin diğer edimlerini yerine getirmemesi durumunda muacceliyet koşulunun gerçekleşmesi söz konusu olmaz. Muacceliyet koşulu, sadece taksit ödeme borcunun yerine getirilmemesi hâli için sözleşmede kararlaştırılabilir. Kaldı ki, muacceliyet koşuluyla ilgili hükmü içeren cümlelerin başında da “*taksitlerden birinin veya bir kaçının ödenmemesi hâlinde*” ifadesi kullanılmıştır (TKHK. m. 6/II).

Bir taksitin ödenmemesinin üzerinden, en az dört hafta geçmiş olması koşulunun gerçekleşmesiyle, elinde olmayan nedenlerle, taksit borcunu ödeyemeyen tüketici, kalan taksitlerin tamamını ödeme zorunluluğu gibi ağır bir olumsuz sonuca karşı korunmak istenmiştir. Vadesinde taksit borcunu ödeyemeyen tüketiciye, vadeden itibaren dört hafta daha süre verilerek, ödeme yapma ve muacceliyet koşulunun olumsuz sonuçlarından kurtulma olanağı tanınmıştır³¹⁵.

³¹² Bkz. ZEVKLİLER (Tüketici), s. 114.

³¹³ Bkz. yuk. Üçüncü Bölüm, §3, V, 1. İNCEOĞLU (s. 46, dn. 159), ZEVKLİLER’in, taksitle kampanyalı satış sözleşmesi yönünden bir istisna kabul ederek, satıcının tüm edimlerini yerine getirmesi koşulunun aranmamasını ileri sürdüğü görüşüne katılmamaktadır. Yazara göre, böyle bir istisna getirilmesi durumunda, tüketici, aylar sonra kavuşabileceği bir mal için peşin ödeme yapmak zorunda kalır ve çoğu zaman, yaptığı ödeme, malın peşin fiyatından fazla olur. Yasanın amacı, borcunu ödemeyen borçluyu cezalandırmak değil, taraflar arasında menfaat dengesini sağlamaktır.

³¹⁴ İNCEOĞLU, s. 47; ZEVKLİLER (Tüketici), s. 106.

³¹⁵ İNCEOĞLU, s. 46, 47; ZEVKLİLER (Tüketici), s. 106; OZANOĞLU, s. 278.

Hemen belirtelim ki, şartları varsa, satıcı, bu dört haftalık süreyi beklemeden, sözleşmeden dönme hakkı gibi, diğer seçimlik haklarını kullanabilir (BK. m. 222, TKHK. m. 30). Satıcının, bu dört haftalık süre bakımından, tüketiciye ihtarda bulunarak taksiti, ödemesini istemesi gerekmez. Satıcı bu süreyi susarak da geçirebilir³¹⁶.

Kanunda "en az" dört hafta beklenmesi gerektiği düzenlendiği için, sözleşmeyle bu süre uzatılabilir veya sözleşmede kararlaştırılmamış olsa bile, satıcı kendi iradesiyle dört haftadan fazla bir süre bekleyebilir³¹⁷.

Sözleşmede kararlaştırılmış olan vadede, taksit borcunun yerine getirilmemesi ve bu nedenle, temerrüde düşülmesinden sonra, temerrüt faizi işlemeye başlar. Kanunda öngörülen dört haftalık süre, taksitin vadesini uzatmamaktadır. Dolayısıyla, bu süre, sözleşmede kararlaştırılan vadenin gelmesinden sonra temerrüde düşülmesine ve bu tarihten itibaren temerrüt faizinin işlemesine engel değildir. Kanunda öngörülen dört haftalık sürenin amacı, taksit borcunu yerine getirmeyen tüketicinin, bu süre içinde ödeme yaparak, muacceliyet koşulunun olumsuz sonuçlarından kurtulmasını sağlamaktır. Yoksa, vadesinde taksit borcunu yerine getirmeyip, temerrüde düşen tüketiciyi, temerrüdün diğer sonuçlarından kurtarmak amaçlanmamıştır³¹⁸.

ddd) Satıcının En Az Bir Haftalık Süre Vererek Muacceliyet Uyarısında Bulunmuş Olması

Yukarıda sayılan tüm koşulların gerçekleşmesi durumunda, yine de, satıcı, kalan taksitlerin tümünü isteyemez. Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 6. maddesinin ikinci fıkrasına göre, satıcının, bu hakkını kullanabilmesi, tüketiciye, taksit borcunu yerine getirebilmesi için en az bir haftalık süre vermesi ve kalan tüm taksitlerin muaccel olacağına dair muacceliyet uyarısında bulunması koşuluna bağlanmıştır. Bu ihtar, herhangi bir şekil koşuluna tâbi değildir³¹⁹.

³¹⁶ AYDOĞDU, s. 120.

³¹⁷ AYDOĞDU (s. 121), temerrüde düşülen taksit ile bundan sonra gelen taksitin vadesi arasında dört haftadan uzun bir süre varsa, bu taksitin vadesinin gelmesinin beklenmesi gerektiğini ileri sürmüştür. Kanaatimizce, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'da, Borçlar Kanunu'ndan farklı olarak art arda gelen iki taksit ödemesinde temerrüde düşülmüş olması koşulu aranmadığı ve tek taksit ödemesinde temerrüde düşülmüş olması yeterli sayıldığı için, sonraki taksitin vadesinin gelmesini beklemek gerekmez. Kanunda da, buna ilişkin bir hüküm bulunmamaktadır.

³¹⁸ İNCEOĞLU, s. 47.

³¹⁹ İNCEOĞLU, s. 47.

Kanunda, bir açıklık bulunmamakla birlikte, bir haftalık süre, taksitin ödenmemesinin üzerinden dört haftalık süre geçmesinden sonra verilmelidir. Kanunkoyucu, daha önce tanınan dört haftalık sürenin, ödeme yapılmadan geçmesinden sonra, tüketiciye, en az bir haftalık süre daha tanımakta ve satıcıyı, muacceliyet uyarısında bulunmakla yükümlü kılmaktadır. Söz konusu hükmün amacı, muacceliyet uyarısında bulunulmasını sağlayıp, tüketicinin, muacceliyet koşulunun olumsuz sonuçlarından kurtulması için, son bir fırsat tanımaktır³²⁰. Ayrıca, muacceliyet uyarısının amacına ulaşması için, bu bir haftalık süre, ihtarın tüketiciye ulaşmasından sonra başlar³²¹.

eee) Borçlar Kanunu'ndaki Koşulların Aranıp Aranmayacağı Sorunu

Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 6. maddesinin ikinci fıkrasında, muacceliyet koşulu, Borçlar Kanunu'ndan farklı düzenlenmiştir. Acaba, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'a tâbi taksitle satış sözleşmelerinde, muacceliyet koşulu bakımından, söz konusu kanunda aranan koşullara ek olarak, Borçlar Kanunu'nda öngörülen koşulların da aranması gerekir mi? Bu konuda, doktrinde görüş birliği yoktur.

Bir görüşe göre³²², bu soruya olumlu cevap verilmelidir. Tüketiciyi koruma amacı güden bir kanunda, tüketici yönünden olumsuz sonuçlar doğuracak bir düzenleme yapılması beklenemez. Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 6. maddesinin üçüncü fıkrasının amacı, muacceliyet koşulunu Borçlar Kanunu'ndaki esaslardan farklı bir şekilde düzenlemek değil, tüketiciyi korumak amacıyla, ek koşullar getirmektir. Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 30. maddesi, bu görüşün kabul edilmesine engel değil, aksine bu görüşü destekler niteliktedir.

Bizim de katıldığımız görüşe göre ise³²³, muacceliyet koşulu bakımından Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun ile Borçlar Kanunu'nda öngörülen koşullar, birlikte aranmamalıdır. Çünkü, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun, Borçlar Kanunu'na göre özel kanun niteliğindedir. Ayrıca, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'da özel hüküm bulunmayan durumlarda, genel hükümler uygulanır (TKHK. m. 30). Muacceliyet koşulu, söz konusu kanunda özel olarak düzenlenmiş

³²⁰ İNCEOĞLU, s. 48; ZEVLİLİLER (Tüketici), s. 106; OZANOĞLU, s. 278; AYDOĞDU, s. 122.

³²¹ AYDOĞDU, s. 122.

³²² İNCEOĞLU, s. 49, 50.

³²³ ZEVLİLİLER (Tüketici), s. 104; OZANOĞLU, s. 279.

bulunduğu için (TKHK. m. 6/II), Borçlar Kanunu'nun konuya ilişkin 224. maddesinde öngörülen koşullar ayrıca aranmaz.

"Kapıdan Satışlara İlişkin Uygulama Usul ve Esaslarına Dair Tebliğ"in³²⁴ 3. maddesinin üçüncü fıkrasında, Borçlar Kanunu'nda öngörülen, art arda iki taksit ödemesinde temerrüde düşülmüş olması ve bunların toplamının, satış bedelinin onda biri olması koşullarının, tüketicinin taraf olduğu taksitle satış sözleşmeleri bakımından da aranacağı öngörülmüştür. Hemen belirtelim ki, bu tebliğ, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un yürürlüğe girmesinden önce çıkarılmıştır. Ayrıca, tüketicinin taraf olduğu taksitle satış sözleşmelerindeki muacceliyet koşulu, bir kanunla düzenlenmiş ve tebliğde öngörülen ek koşullara yer verilmemiştir. Bu nedenle, söz konusu tebliğ hükmü dikte alınmamalıdır.

Kanaatimizce de, anılan tebliğ hükmü göz önünde tutularak, Borçlar Kanunu'ndaki koşulların, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'a tâbi taksitle satış sözleşmelerinde de aranması gerektiği görüşünü savunmak, yürürlükteki hukuk bakımından (de lege lata) güçtür. Kanunkoyucunun iradesi, muacceliyet koşulunu tüketiciler bakımından Borçlar Kanunu'ndan farklı, özel bir düzenlemeye tâbi tutmak ve tüketiciyi daha çok korumaktır. Bu konuda, ne derece başarılı olunduğu tartışılabilir. Bize göre de, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'da, muacceliyet koşulu bakımından, art arda iki taksit ödemesinde temerrüde düşülme ve bunların toplamının satış bedelinin belli bir oranını bulması koşulları aramamakla, Borçlar Kanunu'nun gerisinde kalınmıştır. Yapılacak hukuk (de lege ferenda) bakımından, bu koşulların da aranması gerektiği savunulabilir³²⁵.

Yukarıda sayılan koşulların gerçekleşmesiyle birlikte, geri kalan tüm taksitler muaccel hâle gelir ve satıcı, bu taksitlerin ödenmesini alıcıdan isteyebilir³²⁶. Muacceliyet koşulunun gerçekleşmesinin sonuçları bakımından, Borçlar Kanunu ile

³²⁴ TRKGM.-95/136-137, RG., 21.12.1995 T., S. 22500.

³²⁵ Nitekim, Tasarı'da, Borçlar Kanunu'ndaki koşullara da yer verilmektedir. Ancak, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 6. maddesinin ikinci fıkrasındaki "satıcının ifa edilmemiş bir ediminin üzerinden en az dört hafta geçmiş olması" koşulu aranmamaktadır (m. 6/A-V). Buna göre, "Satıcı, taksitlerden birinin veya bir kaçının ödenmemesi halinde kalan borcun tümünün ifasını talep etme hakkını saklı tutmuşsa, bu hak; ancak satıcının bütün edimlerini ifa etmiş olması durumunda ve tüketicinin birbirini izleyen en az iki taksiti ödemede temerrüde düşmesi ve ödenmeyen taksit toplamının satış bedelinin en az onda biri olması halinde kullanılabilir. Ancak satıcının bu hakkını kullanabilmesi için en az bir hafta süre vererek muacceliyet uyarısında bulunması gerekir."

³²⁶ İNCEOĞLU, s. 47-48.

Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun arasında bir fark yoktur³²⁷. Ancak, erken ödenme durumunda, satıcının gerekli faiz indirimini yapma zorunluluğu (TKHK. m. 6/I), muacceliyet koşulunun gerçekleşmesiyle, taksitlerin, sözleşmede kararlaştırılan vadelerinden önce ödenmeleri durumunda da, söz konusu olur³²⁸.

c) Sözleşmeden Dönme Hakkı

Borçlar Kanunu'na tâbi taksitle satış sözleşmelerinden farklı olarak³²⁹, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'a tâbi taksitle satış sözleşmelerinde; mülkiyeti saklı tutma kaydı, gerekli şekil kurallarına uyulmaması nedeniyle geçersizse, ikili bir ayırım yapmak gerekir. Eğer, söz konusu kayıt, yazılı şekilde dahi yapılmamışsa, taksitle satış sözleşmesinin yazılı şekilde yapılması geçerlilik koşulu olduğu için (TKHK. m. 6/III), sözleşmeden dönme hakkının saklı tutulduğu söylenemez. Ancak, mülkiyeti saklı tutma sözleşmesi geçersiz olmasına rağmen, yazılı şekilde yapılmışsa, sözleşmeden dönme hakkı, zımnen saklı tutulmuş sayılır³³⁰.

Diğer yandan, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'a tâbi taksitle satış sözleşmesi bakımında da, sözleşmeden dönme hakkının, sonradan yapılacak bir anlaşmayla satıcıya verilmesi mümkün olmakla birlikte, Borçlar Kanunu'na tâbi taksitle satış sözleşmelerinden farklı olarak, bu anlaşmanın yazılı şekilde yapılmadığı³³¹. Çünkü, yazılı şekilde yapılması gereken sözleşmelerde değişiklik yapılması, aynı şekle tâbidir (BK. m. 12).

Açıklanan hususlar dışında, sözleşmeden dönme hakkı bakımından, Borçlar Kanunu'na tâbi taksitle satış sözleşmeleriyle bir farklılık bulunmadığı için, daha önce yapılmış olan açıklamalara yollama yapmakla yetiniyoruz³³².

e) Satılan Üzerinde Mülkiyet İddiasında Bulunma Hakkı

Satıcının bu hakkı bakımından da, Borçlar Kanunu ile Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'a tâbi taksitle satış sözleşmeleri arasında fark olmadığı için, daha önce yapılan açıklamalara yollama yapmakla yetiniyoruz³³³.

³²⁷ Bkz. yuk. Dördüncü Bölüm, §2, II, 2, b, bb, ccc.

³²⁸ Bkz. yuk. Dördüncü Bölüm, §2, III, 2, a.

³²⁹ Bkz. yuk. Dördüncü Bölüm, §2, II, 2, b, bb, aaa.

³³⁰ İNCEOĞLU, s. 56.

³³¹ İNCEOĞLU, s. 56.

³³² Bkz. yuk. Dördüncü Bölüm, §2, II, c.

³³³ Bkz. yuk. Dördüncü Bölüm, §2, III, 2, d.

III. Alıcının Hakları

Alıcının taksitle satış sözleşmesinden kaynaklanan hakları, genel olarak, satış bedelini erken ödeyip, gerekli faiz indirimini yaptırma hakkı; mevcut düzenlemelere göre, sadece kapıdan taksitle satış sözleşmelerinde kullanabileceği cayma hakkı ve malın teslimini isteme hakkı şeklinde sıralanabilir.

Ancak, bu haklardan bazıları, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'a tâbi taksitle satış sözleşmeleri bakımından söz konusudur. Bunlar dışındaki haklar ise, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'a tâbi taksitle satış sözleşmeleri bakımından farklı özellikler gösterebilmektedir. Aşağıda, söz konusu haklar açıklanırken, bu noktalara değinilecektir.

1. Malın Teslimini İsteme Hakkı

Taksitle satış sözleşmesi, bir satış sözleşmesi çeşidi olması nedeniyle, mülkiyetin devri ile satış bedelinin karşılıklı mübadelesi, bu sözleşmenin temel özelliğini oluşturur. Bu nedenle, alıcı bakımından, taksitle satış sözleşmesinden kaynaklanan en önemli hak; malın kendisine teslimini ve mülkiyetin devrini isteme hakkıdır.

Ancak, taksitle satış sözleşmesine, mülkiyeti saklı tutma kaydı konulmuşsa, alıcı, sadece malın teslimini isteyebilir. Mülkiyet ise, taksitlerin ödenmesinden sonra alıcıya geçer.

Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'da, bedeli, taksitler hâlinde ödenen hizmetler de, taksitle satış sözleşmesi çerçevesinde düzenlenmiştir (m. 6). Sözleşmenin konusu bir hizmet edimi olduğunda, tüketici bakımından, hizmetin teslimini isteme hakkından değil, hizmetin sunulmasını isteme hakkından söz edilir³³⁴.

2. Erken Ödeme Hakkı

a) Genel Olarak

Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un yürürlüğe girmesinden önce, ekonomik gücü yetersiz olduğu için, ihtiyaç duyduğu malı taksitle satın almak zorunda kalan alıcılar, ekonomik yönden güçlendiğinde, taksit borçlarını tamamen

ödeyip, uygulanacak faizi ödemekten kurtulmak istedikleri hâlde, satıcılar faiz gelirinden mahrum kalmamak için, bu isteği yerine getirmeyebiliyorlardı³³⁵. Hattâ satıcılar, tüketiciye, erken ödemede bulunmayacağına dair taahhüt imzalatmaktaydı³³⁶. Nitekim, Borçlar Kanunu'nun 80. maddesine göre; *"Akdin hükmünden veya mahiyetinden veya hal icabından iki tarafın hilâfını kast ettikleri anlaşılmadığı takdirde, borçlu borcunu vadesinden önce ifa edebilir. Şu kadar ki borçlunun, vadeden önce tediyede bulunmasından dolayı mukavele ile veya âdeten mezun olmadıkça bir miktar tenzilat icrasına hakkı yoktur."* Bu hüküm karşısında, alıcı, ya vadeyi bekleyecek ya da vadeden önce ödeme yapsa bile, faiz indiriminden yararlanamayacak, borcunun tümünü ödemek zorunda kalacaktı. Bu son hâlde de satıcılar haksız bir kazanç sağlamaktaydılar³³⁷.

Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'la, Borçlar Kanunu'nun 80. maddesine, taksitle satış sözleşmeleri yönünden bir istisna getirilerek³³⁸; tüketiciye, taksit borçlarını, vadelerinden önce ödeyebilme ve satıcıdan gerekli faiz indirimini yapmasını isteme hakkı tanınmıştır³³⁹. Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 6. maddesinin birinci fıkrasına göre, *"Taksitli satışlarda; tüketici, borçlandığı toplam miktarı önceden ödeme hakkına sahiptir. Tüketici aynı zamanda, bir taksit miktarından az olmamak şartıyla bir veya birden fazla taksit ödemesinde bulunabilir. Her iki durumda da satıcı, ödenen miktara göre gerekli faiz indirimini yapmakla yükümlüdür."*³⁴⁰.

³³⁴ ATASOY/TAŞKIN/ACAR, s. 145.

³³⁵ İNCEOĞLU, s. 28; ZEVLİLİLER (Tüketici), s. 107; OZANOĞLU, s. 223, dn. 111; ASLAN, s. 145.

³³⁶ ASLAN (Tüketici), s. 219.

³³⁷ İNCEOĞLU, s. 29.

³³⁸ ZEVLİLİLER (Tüketici), s. 108; OZANOĞLU, s. 222.

³³⁹ Satıcı, tüketicinin erken ödeme teklifini reddedemez. Aksi takdirde, alacaklının temerrüdüne düşer (BK. m. 90 vd., TKHK. 30). Bkz. ASLAN (Tüketici), s. 220. Ancak, söz konusu düzenleme, sadece Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'a tâbi taksitle satış sözleşmelerine uygulanabilir. Borçlar Kanunu'na tâbi olan taksitle satış sözleşmelerine taraf olan alıcılar, bu hükümden yararlanamaz; satıcıdan, sadece sözleşmede öngörülmüşse veya âdette varsa, faiz indiriminde bulunmasını isteyebilir (BK. m. 80 c.2). İsviçre Borçlar Kanunu'nda yapılan değişiklikte, alıcıya, erken ödeme hakkı tanınmıştır (m. 226g). Bu düzenlemeyle, ödeme amacıyla kambyo senedi verilen durumlar haricinde, alıcıya, geri kalan satış bedelini bir defada ödeme hakkı tanınmış ve satıcı, gerekli indirimleri yapmakla yükümlü kılınmıştır. Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'dan farklı olarak, burada, alıcı bir veya birkaç taksiti erken ödeme hakkına sahip değildir. Geri kalan tüm satış bedelini bir defada ödemesi gerekir.

³⁴⁰ Bu hüküm, emredici nitelikte olduğu için, taksitle satış sözleşmesine, erken ödeme durumunda faizden indirim yapılmayacağına dair konan kayıtlar geçersizdir (BK. m. 20, TKHK. m. 30). Bkz. ZEVLİLİLER (Tüketici), s. 108; ATASOY/TAŞKIN/ACAR, s. 147;

Bu hükme dayanarak, tüketici, vadeden önce ödeme yapmak isterse, mutlaka kalan borcunun tamamını ödemesi gerekmez. Dilerse, bir veya birden fazla taksiti, vadesinden önce ödeyebilir³⁴¹. Ancak, tüketicinin önceden ödeyeceği miktar, asgari bir taksit tutarında olmalıdır³⁴². Bu, küçük miktarlarda önceden ödeme yapma istekleri karşısında, satıcıyı sık sık hesap yapma güçlüğünden kurtarması bakımından yerindedir³⁴³.

Tüketicinin erken ödemede bulunması durumunda, satıcının yapacağı faiz indiriminin, neye göre belirleneceği, tespit edilmelidir. Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 6. maddesinin üçüncü fıkrasında, taksitle satış sözleşmesinde bulunması gerekli zorunlu unsurlar arasında, faiz miktarı ve faizin hesaplandığı yıllık oran da sayılmıştır. Satıcı, uyguladığı faiz oranını, taksitle satış sözleşmesinde göstermekle yükümlüdür. Bu orana göre hesap yapılarak, gerekli faiz indirimi belirlenir³⁴⁴.

Diğer yandan, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un birinci fıkrasında, vadeleri gelmemiş taksitlerin sayısı birden çok ise, tüketicinin, önceden yaptığı ödemeye, hangi taksiti ödemiş sayılacağı düzenlenmemiştir. Bu durumda, Borçlar Kanunu'nun 85. maddesinin "*Birden fazla borçları bulunan borçlu, borçları ödemek zamanında bu borçlardan hangisini tediye etmek istediğini alacaklıya beyan etmek hakkını hâizdir*" hükmünden hareketle, alıcının, önceden yaptığı ödemenin, onun beyan ettiği taksit yerine sayılması gerektiği ileri sürülmektedir³⁴⁵.

Ancak, söz konusu hüküm, muaccel olmuş birden çok borç için düzenlenmiştir. Alıcının erken ödeme hakkını kullandığı durumlarda ise, muaccel olmamış (müeccel) borç söz konusu olup, taksitlerin vadeleri de aynı değildir. Kanaatimizce, burada, bilinçsiz bir boşluğun bulunduğu kabul edilip (MK. m. 1/II), bu boşluk, kanunkoyucunun, erken ödeme hakkını tanımaktaki tüketiciyi koruma

ASLAN, s. 146. Tasarı'da da, tüketiciye, erken ödeme hakkı tanınmış ve mevcut düzenleme aynen korunmuştur (m. 6/A-IV).

³⁴¹ Bir görüşe göre, taksit borçlarının tamamı bir defada ödenirse, taksitle satış sözleşmesi, veresiye satış sözleşmesine dönüşür. Bkz. ATASOY/TAŞKIN/ACAR, s. 147.

³⁴² ASLAN, s. 146.

³⁴³ İNCEOĞLU, s. 29.

³⁴⁴ Taksitle satış bedeli hesaplanırken, satıcıların, göz önüne aldığı tek kriter, faiz oranı değildir. Onlar defter tutulması, taksitlerin ödenmemesi durumunda ihtar çekilmesi gibi giderleri de, taksitle satış bedeline yansıtmaktadır. Kötü niyetli satıcılar, erken ödeme durumunu kârlı çıkarmak amacıyla, faiz oranını az, giderleri ise, olduğundan çok gösterir. Bu durum kanıtlanırsa, hâkimden, satış bedeline uygulanan gerçek faiz oranında bir indirim yapılması istenebilmelidir. Bkz. İNCEOĞLU, s. 30.

³⁴⁵ Bkz. İNCEOĞLU, s. 30.

amacından hareketle doldurularak, alıcının beyan ettiği taksitin; böyle bir beyan yoksa, en çok faiz bu taksit bakımından işletilmiş olacağı için, en son taksitin ödenmiş olduğu kabul edilmelidir. Hemen ilâve edelim ki, erken ödeme hakkının kullanılması için, ödenecek miktarın en az bir taksit miktarında olması gerektiği için, somut olayda ödeme yapılacak olan miktar en son taksiti karşılamıyorsa, duruma göre, en son taksitten başa doğru, ödenen miktarı karşılayan bir sonraki taksit ödenmiş sayılabilir.

Temerrüde düşülmüş veya vadesi gelmiş bir taksit borcu söz konusu ise, bunlar ödenmeden, tüketicinin, vadesi gelmemiş olan taksitler için erken ödeme hakkını kullanmak istemesi, hakkın kötüye kullanılması (MK. m. 2/II) niteliğindedir³⁴⁶.

Muacceliyet koşulu gerçekleşmişse, bu durumda, faiz indirimi yapılmasının gerekip gerekmediği konusunda, kanunda bir açıklık yoktur. Acaba, faiz indirimi, sadece, tüketicinin, kendi isteğiyle taksitleri erken ödemesi durumunda mı söz konusu olur? Taksitlere faiz uygulanmasının nedeni, malı önceden teslim eden satıcının, alacağını sonraki bir tarihte almasıdır. Bu nedenle, satıcı, muacceliyet koşulunun gerçekleşmesiyle, artık taksitlerin sözleşmeyle kararlaştırılmış vadesini beklemek zorunda olmayan satıcı, taksitlere, muacceliyet koşulunun gerçekleştiği tarihten sonra işleyecek olan faizleri, tüketicinin ödemesi gereken bedelden indirmedir³⁴⁷.

Uygulamada karşılaşılan diğer bir sorun, satıcıların “peşin fiyatına taksitle satış” yaptıklarını ileri sürerek, erken ödeme durumunda faiz indiriminden kaçınmalarıdır. Ancak, bu tür satış yapan satıcıların çoğunluğunun, malın peşin olarak satın alınması durumunda, belli bir indirim yaptıkları görülür. Hâkim, somut olayda, gerçekten peşin fiyatına taksitle satış yapıp yapılmadığını değerlendirmeli, iddia edilen peşin fiyatın, gerçek peşin fiyatı olmadığının anlaşılması durumunda, gerekli faiz indiriminin yapılmasına hükmetmelidir³⁴⁸.

³⁴⁶ İNCEOĞLU, s. 31.

³⁴⁷ İNCEOĞLU'nun (s. 31) haklı olarak belirttiği gibi, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 6. maddesinde, erken ödeme durumunda faiz indirimin uygulanması konusunda zorunlu veya kendi isteğiyle erken ödeme hâlleri arasında bir ayırım yapılmamıştır. Kanun koyucunun bu hükmü getirmesindeki amaç, ne şekilde olursa olsun, tüketicinin borcunu önceden ödediği durumlarda, satıcının faiz indiriminden kaçınmak suretiyle tüketici aleyhine haksız kazanç elde etmesinin önlenmesidir.

³⁴⁸ ATASOY/TAŞKIN/ACAR, s. 148.

b) Taksitlerin Kıymetli Evraka Bağlanması Durumunda

Uygulamada, çoğu zaman, taksitle satış sözleşmesi yapılırken, taksitler kıymetli evraka bağlanarak, bunlarla, aynı sayıda, aynı miktarda ve aynı vadeyi taşıyan bonolar düzenlenir³⁴⁹. Bu bonolar, emre veya hâmiline yazılı düzenlenip, üçüncü kişilere devredildiği durumlarda, alıcı, satıcıya karşı ileri sürebileceği haklarını ve bu arada erken ödeme durumunda, faiz indirimi yaptırma hakkını kullanamaz³⁵⁰. Çünkü, emre ve hâmiline yazılı kıymetli evraklarda, keşideci (alıcı), lehdarla (satıcıyla) olan temel ilişkisinden doğan def'ileri, hâmile karşı ileri süremez³⁵¹. Alıcının, satıcıya erken ödeme yaptığı durumlarda, bononun vadesi dolunca, meşru hâmiline tekrar ödeme yapması gerekir. Bonoların nama yazılı olması durumunda ise, nama yazılı evrakın devri, alacağın temlik yoluyla olduğu için, keşideci, lehdar ile arasındaki temel ilişkiden kaynaklanan def'ileri, senedi devralan üçüncü kişilere de ileri sürebilir. Bu durumda, taksitle satış sözleşmesinden kaynaklanan hakların ve bu arada erken ödeme hakkının kullanılması bakımından bir sorun yaşanmaz³⁵².

Bir çok hukuk sisteminde, tüketicinin aleyhine olan bu sorunun giderilmesiyle ilgili düzenlemeler yapıldığı hâlde³⁵³, Türk hukukunda düzenleme yapılmamış olması, bir eksikliktir. Uygulamada, taksitlerin genellikle bonoya bağlandığı düşünülecek olursa, bu eksikliğin ne kadar büyük olduğu anlaşılır.

Kanaatimizce de, alıcıları, taksitlerin bonoya bağlanması nedeniyle, karşılaştıkları sorunların giderilmesi için, ya taksitle satış sözleşmelerinde taksitlerin

³⁴⁹ İNCEOĞLU, s. 32; OZANOĞLU, s. 230, dn. 135; ASLAN (Tüketici), s. 220; ASLAN, s. 146. "Taksitle mal satıcısının güvencesi, yasada, mülkiyeti saklı tutma anlaşması; uygulamada ise, çek ya da bono keşidesidir". Bkz. HATEMİ/SEROZAN/ARPACI, s.127. 11. Hukuk Dairesi'nin 1.5.1998 tarih ve 10031 E., 2995 K. sayılı kararından: "Uygulamada çoğu zaman bir kısım peşin ödemeden sonra kalan borç kambyo senedine bağlanmakta, satıcı bunları üçüncü şahıslara ciro ederek kredi kullanmaktadır." (YKD. 1998, S. 10, s. 1322 vd.; Yar. Dün. 1998, S. 34, s. 87 vd.).

³⁵⁰ İNCEOĞLU, s. 32; ATASOY/TAŞKIN/ACAR, s. 147. İsviçre'deki düzenlemede, ödeme amacıyla kambyo senedi verilmesi durumunda, alıcıya erken ödeme hakkı tanınmamıştır (İsv.BK. m. 226g).

³⁵¹ Gerçi, hâmilin bonoyu devralırken, bile bile borçlunun zararına hareket etmesi durumunda, keşideci (alıcı), lehdar (satıcı) ile arasındaki asıl borç ilişkisinden doğan def'ileri, hâmile karşı ileri sürülebilirse de (TTK. m. 690, 599), hâmilin kötü niyetli hareket ettiğini ispat etmesi gereken alıcı yönünden, bunu ispat güçlüğü ortaya çıkar. Emre yazılı kıymetli evrakta keşidecinin def'ileri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. POROY/TEKİNALP, s. 98 vd..

³⁵² Nama yazılı senetlerde, def'ilerin ileri sürülmesi hakkında bkz. POROY/TEKİNALP, s. 89.

³⁵³ Çeşitli hukuk sistemlerindeki düzenlemeler için bkz. İNCEOĞLU, s. 32, 33; OZANOĞLU, s. 229; ASLAN (Tüketici), s. 221; ASLAN, s. 147.

kıymetli evraka bağlanması yasaklanmalı ya da sadece nama yazılı kıymetli evraka bağlanmalarına izin verilmelidir³⁵⁴.

3. Cayma Hakkı

Taksitle satış sözleşmelerinde tüketicileri korumaya yönelik olarak, ona tanınan hakların başında, cayma hakkı gelir. Taksitle satış sözleşmesiyle, çok düşünmeden uzun süreli borç altına giren tüketicilere, bir çok ülkede³⁵⁵ yenilik doğuran tek taraflı bir beyanla, sözleşmeyi geriye etkili olarak, sona erdirmeye olanağı tanınmıştır³⁵⁶. Taksitle satış sözleşmesinin sona ermesi çerçevesinde, cayma hakkı,

³⁵⁴ **İNCEOĞLU**, s. 34. Bir görüşe göre, en iyi çözüm yolu, kanunda, bono, poliçe, çek gibi kıymetli evrak türlerinden ayrı olarak, Kanada'da hukukunda, "tüketim mukavelesi" kaydını taşıması öngörülen tüketici senedi şeklinde, yeni bir kıymetli evrak türünün kabul edilerek, cayma süresi ve cayma iradesinin varması için geçecek süre kadar ciro yasağı öngörülmesidir. Pozitif hukuka göre de, ciro yasağı konularak sorun çözümlenirse de, her tüketicinin böyle bir kayıt koyabileceğini bilmesi çok zordur. Bkz. **ASLAN (Tüketici)**, s. 221; karşı. **ATASOY/TAŞKIN/ACAR**, s. 148. Diğer bir görüşe göre ise, taksitle satış sözleşmesi yapıldıktan sonra, taksitlerin kıymetli evraka bağlanması ve bunların ciro edilmesi durumunda, tüketiciye, hâmile karşı asıl borç ilişkisinden doğan def'ileri ileri sürme olanağı tanınmalıdır. Bkz. **OZANOĞLU**, s. 230. Birinci görüş doğrultusunda, yeni bir kıymetli evrak türü oluşturulmaksızın ve ikinci görüş doğrultusunda, kambiyo hukuku kurallarında bir değişiklik yapılmaksızın, pozitif hukuka göre düzenlenebilen nama yazılı kıymetli evrakın, tüketicinin taraf olduğu taksitle satış sözleşmeleri bakımından zorunlu hâle getirilmesiyle sorunun çözüme kavuşturulabileceğini göz önünde tutarak, doktrinde ileri sürülen bu görüşlere katılmıyoruz. Tasarı'da, "Sözleşmeden ayrı olarak kıymetli evrak niteliğinde senet düzenlenecekse, bu senet, her bir taksit ödemesi için ayrı ayrı olacak şekilde ve sadece nama yazılı olarak düzenlenir. Aksi takdirde kambiyo senedi geçersizdir" hükmü getirilmektedir (m. 6/A-III c. 2). Tasarı'daki bu düzenleme ile, Kanada'da olduğu gibi, bono, poliçe ve çek gibi kıymetli evrak türlerinden ayrı, tüketici senedi niteliğinde, yeni bir kıymetli evrak türü oluşturulmamaktadır. Sadece, her bir taksit için düzenlenen mevcut kıymetli evrak türleri bakımından, nama yazılı olma zorunluluğu öngörülmektedir. "Tüketici senedi", mevcut kıymetli evrak türlerinden ayrı bir kıymetli evrak türüdür ve üzerinde niteliğine işaret eden bir kayıt bulunur. Bu tür senetlerde, senedin niteliği gereği, tüketicinin, sözleşmeden kaynaklanan def'ileri, senedi devralan üçüncü kişilere ileri sürme olanağı vardır. Bunun için, senedin, nama yazılı olarak yapılması gerekmez. Hemen belirtelim ki, Tasarı'da, nama yazılı olarak yapılmayan kambiyo senetlerinin geçersiz sayılması yerinde olmamıştır. Çünkü, kıymetli evrak hukukunda, ticaret hayatının "soyutluk ilkesi" geçerlidir. Bu ilke gereğince, kıymetli evrak, temel ilişkiden bağımsızdır. Soyutluk ilkesi, kıymetli evraka güveni artırıp, onun yoğunlukla uygulanmasını sağlar. Taksitlerin emre ya da hâmiline yazılı kambiyo senetlerine bağlanması durumunda, bunların senedi devralan ve geçersizliği bilmeyen üçüncü kişiler bakımından da geçersiz sayılması, soyutluk ilkesine aykırı olur ve ticaret hayatındaki güveni zedeler. Kanaatimizce, taksitlerin nama yazılı kambiyo senetlerine bağlanması zorunluluğu getirilmeli, fakat, aksine davranış, kambiyo senedinin geçersizliği sonucuna bağlanmamalı, satıcıya para cezası verilmesi öngörülmelidir. Kıymetli evrak hukukunda "soyutluk (mücerretlik) ilkesi" hakkında bkz. **POROY/TEKİNALP**, s. 38 vd.. Kıymetli evrakla borç altına giren tüketicilerin korunması hakkında bkz. **BATTAL, Ahmet**; "Kıymetli Evrakla Borç Altına Giren Tüketicilerin Korunması" (BATİDER 1998, S. 3, s. 93 vd.).

³⁵⁵ Bkz. **OZANOĞLU**, s. 215, 216, dn. 87; **ASLAN (Tüketici)**, s. 238.

³⁵⁶ **İNCEOĞLU**, s. 24; **OZANOĞLU**, s. 214; **ATASOY/TAŞKIN/ACAR**, s. 167.

Hayatın
Tüketici
konusu
maddeleri
Hayatın
Pina cezasında
sığınabilir
elde eder!

ayrıntılı olarak inceleneceği için, oradaki açıklamalara yollama yapmakla yetiniyoruz³⁵⁷.

4. Alıcının Diğer Hakları

Taksitle satış sözleşmesinde, alıcının, yukarıda anlatılanların dışında da, satıcıya karşı ileri sürebileceği bazı hakları vardır.

Eğer satılan mal, ifa zamanında, sözleşmede veya kanunda belirtilen yerden başka bir yerde ise (BK. m. 73/2), alıcı, satıcının, onu ifa yerine göndermesini, isteyebilir³⁵⁸.

Satılan mal, uygulamada sıkça karşılaşıldığı üzere, sözleşmenin kurulmasından bir süre sonra teslim edilecekse, alıcının, satıcıdan bu malı iyi bir şekilde saklaması ve korumasını isteme hakkı vardır. Alıcı yönünden, bir hak; satıcı yönünden ise, bir yükümlülük olan bu husus, kanunda açıkça belirtilmemiş olsa da, iyi niyet kuralından (MK. m. 2/II) çıkarılabilir³⁵⁹.

³⁵⁷ Bkz. aşağı. Beşinci Bölüm, §2.

³⁵⁸ ATASOY/TAŞKIN/ACAR, s. 146.

³⁵⁹ ATASOY/TAŞKIN/ACAR, s. 146.

BEŞİNCİ BÖLÜM

TAKSİTLE SATIŞ SÖZLEŞMESİNİN SONA ERMESİ

§1. Genel Sona Erme Sebepleri

Tüm sözleşmeler için geçerli olan, borcu ve borç ilişkisini¹ sona erdiren genel sona erme nedenleri, taksitle satış sözleşmeleri bakımından da geçerlidir.

Borcu sona erdiren nedenler şöylece sıralanabilir²: Borcun ifası (BK. m. 67-95, 113), borcun yenilenmesi (BK. m. 114), alacaklı ve borçlu sıfatlarının birleşmesi (BK. m. 116), borcun ifasının sözleşmenin kurulmasından sonra imkânsızlaşması (BK. m. 117), takas (BK. m. 118 vd.), zamanaşımı (BK. m. 125 vd.), ibra.

Borç ilişkisinin sona erme nedenlerine ise; tarafların anlaşması (ikale), taraflardan birinin ölmesi, bütün münferit borçların sona ermesi ve taraflardan birine sözleşmeyi sona erdirmeye hakkı veren fesih, dönme, cayma, geri alma, iptal haklarının kullanılması örnek gösterilebilir³.

§2. Cayma Hakkının Kullanılması

I. Genel Olarak

Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'da, taksitle satış sözleşmesi çerçevesinde genel olarak bir cayma hakkı tüketiciye tanınmamıştır⁴. Ancak, aynı kanunun 8. maddesinde, kapıdan satış sözleşmeleri bakımından, tüketiciye cayma hakkı tanınmış olup, bu hüküm, kapıdan yapılan taksitle satış sözleşmelerine

¹ Borç (dar anlamda borç ilişkisi), alacaklının borçludan istemeye yetkili olduğu bir tek edimi içeren hukukî ilişkidir. Borç ilişkisi (geniş anlamda borç ilişkisi) ise, alacaklıyla borçlu arasında mevcut olan bir veya birden çok alacak hakkıyla, bunlara karşılık gelen aslî ve yan edim yükümlülüklerinden meydana gelen bir organizmayı, bir hukukî ilişkiyi ifade eder. "Borç" ile "borç ilişkisi" arasındaki farklar için bkz. EREN, s. 22 vd..

² Bkz. EREN (Cilt 2), s. 1251 vd.; AYDOĞDU, s. 185.

³ Bkz. EREN (Cilt 2), s. 1245 vd.; AYDOĞDU, s. 186.

⁴ İsviçre Borçlar Kanunu'nda yapılan değişiklikle, alıcıya, taksitle satış sözleşmesi bakımından genel olarak cayma hakkı tanınmıştır (m. 226c). Bu düzenlemeye göre,

(TKHK. m. 8/VI) de uygulanır⁵. Buna göre, tüketici, yedi günlük tecrübe ve muayene süresi sonuna kadar, malı kabul⁶ veya hiçbir gerekçe göstermeksizin reddetmekte serbesttir (TKHK. m. 8/II).

Cayma hakkı bozucu yenilik doğuran bir hak niteliğindedir. Bu nedenle, cayma bildirimi de bozucu yenilik doğuran bir beyandır⁷. Hüküm ve sonuç doğurabilmesi için, muhatap satıcıya ulaşması gerekir⁸.

Kanunda, cayma bildirimi için yedi günlük süre⁹ öngörülmüştür (TKHK. m. 8/II, m. 9/I). Ancak, bu sürenin ne zaman başlayacağı düzenlenmemiştir. Tartışmalı olmakla birlikte, bu süre, cayma hakkını içeren belgenin (m. 9), tüketiciye vermesinden itibaren başlatılmalıdır¹⁰. Bu çözüm tarzı, tüketicinin yararına olur. Çünkü, bu durumda, yedi günlük süre, onun, cayma hakkı bulunduğunu öğrenmesinden itibaren başlar. Bu süre içinde cayma bildiriminin gönderilmesi yeterli olup, satıcıya ulaşmasına gerek yoktur¹¹. Tüketici, hiçbir gerekçe

sözleşme yazılı nüshanın alıcıya verilmesinden itibaren beş günün sonunda yürürlüğe girer ve bu süre zarfında, alıcı, yazılı olarak sözleşmeden caydığını bildirebilir.

⁵ Tasarı'da da, sadece kapıdan satışlar bakımından cayma hakkı tanınmaktadır (m. 8,9). Taksitle satış sözleşmelerinde, tüketicinin korunmasının daha etkin bir şekilde sağlanabilmesi için, genel olarak taksitle satış sözleşmelerini kapsayacak şekilde, tüketiciye cayma hakkının tanınması gerekir.

⁶ Yargıtay, devre tatil sözleşmesini konu alan bir kapıdan satış sözleşmesinde, tesislerden yararlanılmış olmasını, sözleşmeyi benimseme olarak değerlendirmiştir. Bkz. 13. HD., 4.11.1999 tarih ve 5694 E., 8013 K. sayılı karar (KADIOĞLU, s. 36).

⁷ AYDOĞDU, s. 186; ZEVLİLER (Tüketici), s. 129; karş. ÖZEL, s. 168.

⁸ AYDOĞDU, s. 186; ASLAN (Tüketici), s. 238.

⁹ Cayma hakkına ilişkin olarak, satıcının, tüketiciye vermek zorunda olduğu belgede, bu hakkın, yedi günlük süre içinde kullanılması gerektiği belirtilmelidir (TKHK. m. 9/I).

¹⁰ Bkz. ASLAN (Tüketici), s. 238-239. AYDOĞDU'ya göre (s. 190 vd.), bu sürenin teslim veya hizmetin ifasıyla başlayacağı, tecrübe ve muayenenin niteliğinden çıkarılabilir. Yargıtay, cayma hakkını içeren bir belgenin verilmemesi veya tüketiciye imzalatılması geren tutanağın kanunda öngörülen şekilde olmaması durumunda, tüketicinin kanundaki yedi günlük süreyle bağlı olmayacağı sonucuna varmıştır. Bkz. 13. HD., 4.10.1999 tarih ve 5581 E., 6609 K. sayılı karar; 13 HD., 19.4.1999 tarih ve 2438 E., 2957 K. sayılı karar (KADIOĞLU, s. 38 vd.). Tasarı'da, yedi günlük sürenin mal satışı durumunda "teslimden itibaren", hizmet sunulması durumunda "sözleşmenin imzalandığı tarihten itibaren" başlayacağı öngörülmektedir (m. 8/III). İsviçre'deki düzenlemeye göre, beş günlük süre, sözleşmenin nüshasının alıcıya verilmesinden itibaren başlamaktadır (İsv.BK. m. 226c/I).
¹¹ Bu, cayma bildiriminin yenilik doğuran özelliğinin bir istisnasıdır. Bkz. AYDOĞDU, s. 187. İsviçre'deki düzenlemeye göre, sürenin son günü cayma bildirimin postaya verilmesi durumunda, süreye uyulmuş sayılır (İsv.BK. m. 226c/I).

göstermeden cayma hakkını kullanabilir (TKHK. m. 8/II)¹². Bu nedenle, cayma bildiriminin bir gerekçeyi içermesi gerekmez¹³.

Cayma bildirimi, iadeli taahhütlü mektupla yada noter aracılığıyla veya bizzat teslim suretiyle yapılmalıdır (TKHK. m. 8/II c. 2)¹⁴. Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'da, bunun geçerlilik şekli olup olmadığı düzenlenmemiştir. Ancak, aksine bir hüküm olmadığı zaman, kanunda öngörülen şekil, geçerlilik şekli olarak kabul edilmelidir (TKHK. 30, BK. m. 11/II). Bu nedenle, cayma bildiriminin, kanunda gösterilen şekilde yapılmadıkça geçerli olmayacağını kabul etmek gerekir¹⁵.

Tüketicii cayma bildirimi konusunda bilgilendirmek isteyen kanunkoyucu, satıcıya, sözleşme ve teslim-tesellüm makbuzuyla birlikte, en az 12 punto siyah koyu harflerle cayma hakkıyla ilgili içeriği kanunda belirlenmiş bir belgeyi; sahip olduğu hakların kendisine anlatıldığını, cayma hakkını açıklayan belgenin kendisine teslim edilip, satıcının açık adresinin bildirilmiş olduğunu beyan eden ve tüketici tarafından imzalanmış bir tutanakla, ona verme yükümlüğü öngörülmüştür (TKHK. m.9/I)¹⁶.

Satıcı, tüketiciden almış olduğu bu imzalı belgeyi (tutanağı), uyuşmazlık durumunda mahkemeye ibraz etmelidir. Aksi takdirde, satıcının bu belgede yer alan

¹² Tasarı'da, mevcut hüküm genişletilmekte ve şu düzenleme yapılmaktadır; "*Bu tür satışlarda; tüketici, teslim aldığı tarihten itibaren yedi gün içinde malı, kabul etmekte veya hiçbir gerekçe göstermeden ve hiçbir yükümlülük altına girmeden reddetmekte serbesttir.*" (m. 8/III).

¹³ **AYDOĞDU**, s. 195; **ZEVKLİLER (Tüketici)**, s. 129.

¹⁴ Tasarı'da, bu hükme yer verilmemektedir (m. 8).

¹⁵ Kanunda öngörülen şekli, ispat şekli veya satıcının cayma sonucu yükümlülüklerini yerine getirmesinin koşulu olarak kabul edenler de vardır. Bkz. **ASLAN (Tüketici)**, s. 238; **AYDOĞDU**, s. 197; **ZEVKLİLER (Tüketici)**, s. 130. Kanaatimizce, bu görüş, tüketicinin daha fazla korunduğu göz önünde tutularak, yapılacak hukuk (de lege feranda) bakımından, desteklenebilirse de, buna, Borçlar Kanunu'nun 11. maddesinin ikinci fıkrası karşısında katılmak güçtür.

¹⁶ Tasarı'da, mevcut düzenleme genişletilmiş ve şöylece değiştirilmiştir; "*Kapıdan satış sözleşmelerinde, sözleşmede bulunulması gereken diğer unsurlara ilave olarak mal veya hizmetin nitelik ve niceliğine ilişkin açıklayıcı bilgiler, cayma bildiriminin yapılacağı açık adres ve en az oniki punto siyah koyu harflerle yazılmış aşağıdaki ibare yer almak zorundadır.*

"Tüketicinin hiçbir hukukî ve cezaî sorumluluk üstlenmeksizin ve hiçbir gerekçe göstermeksizin teslim aldığı tarihten itibaren yedi gün içerisinde malı reddederek satış sözleşmesinden cayma hakkının var olduğunu ve cayma bildiriminin satıcıya ulaşması tarihinden itibaren malı geri almayı taahhüt ederiz."

Tüketici, sahip olduğu haklarının da yazılı bulunduğu sözleşmeyi imzalar ve kendi el yazısı ile tarihini yazar. Satıcı, bu bilgilerin sözleşmede yer almasını sağlamak ve taraflar arasında akdedilen sözleşmenin bir nüshasını tüketiciye vermekle yükümlüdür" (m. 9/I).

borçlarını yerine getirmemiş olduğu kabul edilir (TKHK. m. 9/II). Bu adî bir karinedir ve aksi satıcı tarafından başka delillerle ispatlanabilir¹⁷.

II. Sonuçları

1. Satıcı Yönünden Doğan Yükümlülükler

Satıcı, cayma bildiriminin kendisine iadeli taahhütlü mektup ya da noter aracılığıyla ulaşması veya bizzat teslim edilmesi tarihinden itibaren¹⁸;

- 10 gün içerisinde almış olduğu bedeli, kıymetli evrakı ve tüketiciyi bu hukukî işlemten dolayı borç altına sokan her türlü belgeyi teslim etmekle

- ve 20 gün içerisinde malı geri almakla yükümlüdür (TKHK. m. 8/II)¹⁹.

Satıcının, bu yükümlülüklerini yerine getirmemesi, idarî para cezası yaptırımına bağlanmıştır (TKHK. m. 25/II). Ayrıca satıcı, bu yükümlülüklerine uymaması durumunda, genel hükümler uyarınca, tüketicinin bu yüzden uğradığı zararı gidermelidir (TKHK. m. 30, BK. m. 96 vd.)²⁰.

2. Tüketici Yönünden Doğan Yükümlülükler

Cayma bildiriminde bulunan tüketici²¹;

- malı, kendisine teslim anındaki durumuyla geri vermekle²²

- ve eğer malı kullanmışsa, kullanma dolayısıyla malın ticarî değerindeki düşmeyi gidermekle yükümlüdür (TKHK. m. 8/II)²³.

¹⁷ ZEVKLİLER (Tüketici), s. 136; karş. ASLAN (Tüketici), s. 241.

¹⁸ Bkz. AYDOĞDU, s. 200 vd.; ZEVKLİLER (Tüketici), s. 130-131.

¹⁹ Tasarı'da, satıcının, tüketiciden aldığı satış bedelini, kıymetli evrakı ve tüketiciyi borç altına sokan her türlü belgeyi iade etmesine ilişkin bir hükme yer verilmemektedir (m. 8, 9). Bunun yerine, mevcut kanun maddesinde yer almayan, cayma süresi dolmadan satıcının, kapıdan satış işlemine konu mal veya hizmet karşılığında, tüketiciden herhangi bir isim altında ödeme yapmasını veya borç altına sokan herhangi bir belge vermesini istemeyeceği düzenlenmektedir (m. 8/III c. 2). Diğer yandan, "Satıcı, cayma bildirimi kendisine ulaştığı andan itibaren yirmi gün içerisinde malı geri almakla yükümlüdür" hükmü getirilmektedir (m. 8/III c. son).

²⁰ AYDOĞDU, s. 202.

²¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. AYDOĞDU, s. 204 vd.; ZEVKLİLER (Tüketici), s. 131-132.

²² Hizmet ediminin yerine getirilmesiyle, bir eser ortaya çıkabilir. Böyle bir durumda, eser geri verilmelidir. Bkz. AYDOĞDU, s. 203-204.

²³ Tasarı'da, satıcı, sadece mutata kullanım dışı meydana gelen bozulmalar ve değişikliklerden sorumlu tutulmaktadır (m. 8/IV). Buna göre, "Tüketici, malın mutata kullanımı sebebiyle meydana gelen değişiklik ve bozulmalarından sorumlu değildir".

Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'da, malın tüketicinin elinde bulunması, başlı başına bir değer kaybı olarak değerlendirilmemiştir (TKHK. m. 8/III c. 2). Ambalajlı ürünlerde; tüketicinin malı, tecrübe ve muayene için ambalajından çıkarmış olması da, ticarî değerde bir azalma olarak değerlendirilemez (KSİT. m. 5/VI)

Mal veya hizmetin geri verilmesi imkânsızlaşmış ya da geri verilmesi, sözleşmeyle takip edilen amaca aykırı olacaksa, tüketici, bu mal veya hizmetten sağladığı fayda kadar bir bedeli, satıcıya ödemekle yükümlüdür (TKHK. m. 8/IV).

SONUÇ

"Türk Hukukunda Taksitle Satış Sözleşmesi" konulu çalışmamızın giriş bölümünde açıkladığımız hukukî problemlere ilişkin tartışma ve değerlendirmelerin, bizi ulaştırdığı başlıca sonuçları şöylece özetleyebiliriz:

(Burada açıklanması gerekmeyen bazı sonuçlar var)

1. Taksitle satış sözleşmesi, hukukî niteliği itibarıyla, bir satış sözleşmesidir. Taksitle satış sözleşmesinin kredi işlevi, sözleşmenin hukukî niteliğinin değişmesini sağlayacak kadar etkili değildir.

— 2. Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'a tâbi taksitle satış sözleşmeleri bakımından, bu kanunda hüküm bulunmayan durumlarda, aynı kanunun 30. maddesinin yollaması ile gidilen genel hükümler, "tüketicinin korunması ilkesi"yle çelişecek şekilde uygulanmamalıdır. Ayrıca, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun hükümlerinin kıyas yoluyla uygulanarak, sorunun çözülebileceği durumlarda, söz konusu kanunun 30. maddesinin yollamasıyla, genel hükümlere gidilmemelidir. (—)

3. Taksitle satış sözleşmesi ile benzerlik gösteren bağlı tüketici kredisi sözleşmesi, hukukî niteliği itibarıyla, tüketici kredisi ve satış sözleşmesini içeren bir tür bileşik sözleşmedir.

4. "Kira-satış", "kira-alım" ve "kira-bağışlama" gibi bileşik sözleşmelerde, tarafların amacı, bir malın kullanımının değil, mülkiyetinin devriyse, kanuna karşı hilenin varlığı kabul edilip, söz konusu sözleşmelere, taksitle satış sözleşmesine ilişkin hükümler uygulanmalıdır. Ancak, söz konusu sözleşmelerde, kiracıya da sözleşmeyi fesih hakkı tanınmışsa, kanuna karşı hile olmadığı kabul edilebilir.

5. Malın tesliminden önce ve sonra kısmî ödeme yapılmasının kararlaştırıldığı durumlarda, "tüketicinin korunması amacı" kriter olarak kabul edilip, satış sözleşmesinin hukukî niteliği konusunda, daha çok taksitle satış sözleşmesi lehine yorum yapılmalıdır. Çünkü, taksitle satış sözleşmesi bakımından, tüketiciyi koruyan hükümler, ön ödemeli satış sözleşmesinden daha çoktur.

6. Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 10. maddesinde, bu konudaki genel eğilimden farklı olarak, bağlı tüketici kredilerinde, kredi verenin, alıcı/kredi

alana karşı sadece ayıba karşı tekeffül bakımından sorumluluğu öngör÷lmüştür. Bu konuda bilinçsiz boşluk olduğu sonucuna varılarak, bu boşluk, Medenî Kanunun 1. maddesinden hareketle doldurulmalı ve kredi verenin; satıcının, borcunu hiç veya gereği gibi ifa etmemesi durumunda da sorumlu olduğu kabul edilmelidir.

— 7. Kampanyalı satış sözleşmesi, “ön ödemeli” ve “taksitle” olmak üzere iki şekilde yapılabilir. Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun’un 7. maddesine göre, kampanyalı satış sözleşmelerinde, “*malın veya hizmetin bîlâhare teslim edilmesi veya yerine getirilmesi*” gerektiği için, bu sözleşmeler, “peşin” satış şeklinde yapılamaz.

— 8. Mülkiyeti saklı tutma sözleşmesinin, ülkemizde yaygın olarak uygulanmamasının nedeni, bu sözleşmenin geçerliliği bakımından öngör÷len şekil koşulunun (MK m. 764) yerine getirilmesinin, masraflı ve zaman alıcı olmasıdır. Yürürlükten kaldırılan 743 sayılı Medenî Kanun’un mülkiyeti saklı tutma sözleşmesinin şekline ilişkin 688. maddesi bakımından yapılan bu eleştirinin, söz konusu maddeye karşılık gelen 4721 sayılı yeni Medenî Kanun’un 764. maddesinde göz önünde tutulmaması uygun olmamıştır.

— 9. Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun’daki “tüketici” kavramı ile Borçlar Kanunu’ndaki “alıcı” kavramı, birbirinden farklıdır. Tüketici, belli bir malı veya hizmeti kişisel ihtiyacı için alan ya da yararlanan ve nihaî olarak kullanan kişi olmasına rağmen, alıcının, belli bir malı kişisel ihtiyacı için edinip, nihaî olarak kullanması gerekmez. O, ticarî amaçla da hareket edebilir.

10. Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun’un tüketicinin tanımına ilişkin 3. maddesinin (f) bendi, taraflardan biri için ticarî iş niteliğinde olan sözleşmelerin, kanunda aksine hüküm olmadıkça, diğer taraf için de ticarî sayılacağıının öngör÷ldüğu, Türk Ticaret Kanunu’nun 21. maddesinin ikinci fıkrası anlamında “aksine hüküm”dür. *Tanı*

— 11. Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun’un 6. maddesinin üçüncü fıkrasındaki, satıcının, sözleşmenin bir örneğini tüketiciye vermesi gerektiğini öngören hükümden hareketle, söz konusu kanuna tâbi taksitle satış sözleşmesi bakımından, yazılı şekil koşulunun arandığı sonucuna varılmalıdır. Söz konusu şekil,

aksine hüküm olmadıkça, kanunda öngörülen şekilde yapılmayan sözleşmelerin geçersiz olacağının öngörüldüğü Borçlar Kanunu'nun 11. maddesinin ikinci fıkrası gereğince, geçerlilik koşuludur.

12. Taksitle satış sözleşmesinin konusu belirlenirken, taşınır satış sözleşmesine ilişkin Borçlar Kanunumuzun 184. maddesi ile Medenî Kanunumuzun taşınır mülkiyetinin konusuna ilişkin 762. maddesi, birlikte göz önünde tutulmalıdır. Söz konusu iki düzenleme birlikte göz önünde tutulduğunda, taksitle satış sözleşmesinin konusunu; taşınabilen maddî mallar ile taşınmaz mülkiyetinin kapsamında olmayan, edinmeye elverişli doğan güçlerin ve tapu siciline taşınmaz olarak kaydedilen inşaat ve kaynak hakkı dışındaki, değeri parayla ölçülebilen hakların oluşturduğu söylenebilir.

13. Taşınmazlar, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 3. maddesinin (c) bendi ve Borçlar Kanunumuzun 222. maddesinin açık hükmü nedeniyle, taksitle satış sözleşmesine konu olamaz. Borçlar Kanunu'nun 217. maddesinde öngörülen, taşınmaz satış sözleşmelerine uygulanacak taşınır satış sözleşmelerine ilişkin hükümlere, söz konusu maddede kastedilen, Borçlar Kanunu'nun altıncı bâbının ikinci faslında yer alan ve genel olarak taşınır sözleşmelerini düzenleyen hükümler olduğu için, taksitle satış sözleşmesine ilişkin hükümler dâhil değildir.

14. Bir taksitle satış sözleşmesinden söz edebilmek için, malın tesliminden sonra, en az iki taksit ödemesi kararlaştırılmış olmalıdır. Malın tesliminden önce ve teslimi anında yapılan ödemeler, taksit olarak nitelendirilemez.

15. Mülkiyeti saklı tutma kaydıyla yapılan satış sözleşmelerinde, borçlandırıcı işlem değil, tasarruf işlemi olan mülkiyetin devri şarta bağlandığı için, bu tür satış sözleşmeleri bakımından, şarta bağlı satış sözleşmelerinde yarar ve hasarın geçmesine ilişkin Borçlar Kanunumuzun 183. maddesinin üçüncü fıkrasındaki kural uygulanmaz.

16. Borçlar Kanunumuzun 183. maddesinin lafzına sıkı sıkıya bağlı kalınarak, satıcının, satılanı teslim borcunu, mutlaka fiili teslim şeklinde ifa etmesi gerektiği sonucuna varılmamalıdır. Söz konusu maddedeki "teslim" ibaresi, "zilyetliğin devri" olarak yorumlanarak, zilyetliğin teslimsiz kazanılması hâllerinin (kısa elden teslim

gibi) gerçekleşmesiyle, satıcının, satılanı teslim ^{bu} borcunu yerine getirdiği kabul edilmelidir.

17. Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 4. maddesinde, Borçlar Kanunumuzun 194. maddesinden farklı olarak, "ayıbın önemli olması" koşulu aranmamıştır. Bu nedenle, söz konusu kanuna tâbi taksitle satış sözleşmelerinde, satıcının ayıba karşı tekeffül sorumluluğunun doğması için, ayıbın önemli olması gerekmez. ?

18. Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 4. maddesinin ikinci fıkrasında öngörülen; ayıplı ifa durumunda, teslimden itibaren on beş gün içinde, "malın geri verilerek", seçimlik hakların kullanılabileceğine ilişkin hüküm; söz konusu süre içinde, "maldaki ayıp bildirilerek" (ihbar edilerek), seçimlik hakların kullanılabileceği şeklinde anlaşılmalıdır.

19. Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 4. maddesinde, gizli ayıplar bakımından, muayene ve ihbar süresi öngörülmemiştir. Gizli ayıplar bakımından, muayene süresi, söz konusu kanunun 4. maddesinde öngörülmüş zamanaşımı süresi olan, malın tesliminden itibaren iki yıl, ihbar süresi ise, ayıbın öğrenilmesinden itibaren (TKHK m. 4/II'ye kıyasla) on beş gündür.

20. Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un ayıba karşı tekeffüle ilişkin 4. maddesinde, tüketicinin taraf olduğu sözleşmeler arasında ayırım yapılmadığı ve canlı-evcil hayvan satışlarında ayıba karşı tekeffüle ilişkin Borçlar Kanunumuzun 195. ve 199. maddelerinde, "tüketicinin korunması ilkesi" ile bağdaşmayan, satıcıyı korumaya yönelik hükümler öngörüldüğü için, tüketicinin taraf olduğu canlı-evcil hayvan satış sözleşmeleri bakımından ayırım yapılmadan, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 4. maddesi uygulanmalıdır.

? Kısıtlılık et işleminin kanun ile canlı-evcil hayvanlar için yapılmaz

— 21. Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 4. maddesinde, Borçlar Kanunumuzun 197. maddesinin aksine, âdi ayıplardan dolayı satıcının sorumluluğu bakımından, bunların mevcut olmadığını temin etme koşulu aranmamıştır. Bu koşulun, söz konusu kanunun 30. maddesinin yollamasıyla, tüketicinin taraf olduğu sözleşmelerde de aranması, "tüketicinin korunması ilkesi" ile bağdaşmaz.

22. Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun (madde numarası ?) bakımından, satıcının ayıba veya zapta karşı tekeffül borcunu kaldıran ve sınırlandıran kayıtlar geçersizdir. Söz konusu kanunun 30. maddesinin yollamasıyla, Borçlar Kanunumuzun hile dışında, bu tür kayıtları geçerli sayan 196. maddesinin ve 189. maddesinin üçüncü fıkrasının, tüketicinin taraf olduğu sözleşmelere uygulanması, "tüketicinin korunması ilkesi" ile bağdaşmaz.

23. Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 4. maddesinin beşinci fıkrasında, her ne kadar, tüketicinin, ayıplı hizmet sunulması durumunda, ayıplı mal teslimi için öngörülen haklarını kullanabileceği öngörülmüşse de, niteliği gereği, bunlar bakımından, "ücretsiz tamir hakkı" kullanılamaz.

24. Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un garanti belgesine ilişkin 13. maddesi, ayıba karşı tekeffüle ilişkin 4. maddesinin uygulanmasını engellemez. Söz konusu maddede, bazı sanayi malları bakımından, seçimlik haklarından ücretsiz tamir hakkını kullanan tüketiciye, bundan tatmin edilmemesi durumunda, "kullanılan seçimlik haktan dönülemeyeceği" kuralına istisna getirilerek, belli koşullarla, "ücretsiz değiştirme hakkı"nı kullanma olanağı tanınmaktadır. *Açıkça ?*

25. Alıcının, birer taksit atlayıp, 1., 3., 5. taksitleri ödeyerek, Borçlar Kanunumuzun 224. maddesinde, satıcının, kalan taksitlerin tümünü talep hakkını kullanmasının koşulu olarak öngörülen, "birbirini izleyen iki taksiti ödemekte temerrüt" durumunun ortaya çıkmasını engellemesi, hakkın kötüye kullanılması (MK. 2) niteliğindedir. *Hayır* Söz konusu durumda, borçluya yapmak istediği ödemeyi, muaccel olan birden fazla borcu arasından, tercih edeceği birinden mahsup ettirme hakkı verilen Borçlar Kanunumuzun 85. maddesinin birinci fıkrasına *uygulanmaz* dayanarak, alıcı, temerrüde düştüğü ikinci taksit ile vadesi gelen ve muaccel olan beşinci taksit arasında seçim yapıp, yapacağı ödemenin, beşinci taksitten mahsup edilmesini isteyemez. Burada, satıcının, ödemeyi, ilk olarak temerrüde düşülen ikinci taksitten mahsup etme hakkı vardır. Satıcı, yapılan ödemeyi, ikinci taksitten mahsup ettiğinde, beşinci taksit ödenmemiş ve dördüncü taksit ise, daha önce alıcı tarafından atlanmış olduğu için, Borçlar Kanunumuzun 224. maddesinde aranan, "birbirini izleyen iki taksit ödemesinde temerrüt" koşulu gerçekleşmiş olur.

26. Borçlar Kanunumuzun 211. maddesinin birinci fıkrasında olduğu gibi, satıcının hiçbir merasime gerek olmaksızın sözleşmeden dönme hakkını kullanabileceğine ilişkin bir hüküm, söz konusu kanunun 222. maddesinde olmadığı için, aynı kanunun genel hüküm niteliğinde olan, sözleşmeden dönme hakkı bakımından, alıcıya ek süre verilmesi koşulunun arandığı 106. maddesinin ikinci fıkrası gereğince, taksit borcunun ödenmesinde temerrüt durumunda, satıcının, dönme hakkını kullanabilmesi, alıcıya ek süre verilmesine bağlıdır.

27. Sözleşmeden dönme hâlinde, satıcının malın geri verilmesini isteme hakkı, daha önce mülkiyet alıcıya geçmiş bulunduğu için, şahsî niteliktedir. Sözleşmeden dönme hâlinde, yerine getirilmiş olan edimler, sözleşmeye dayanarak istenir ve zamanaşımı süresi, Borçlar Kanunumuzun 125. maddesinde öngörülen on yıldır.

28. Taksitleri ödemekte temerrüt nedeniyle sözleşmeden dönme hâlinde, Borçlar Kanunumuzun 223. maddesinin ikinci fıkrasına göre talep edilebilecek "uygun bir kira bedeli", "dönme beyanının alıcıya ulaşması ^{an}ına kadar" istenebilir.

— 29. Taksitleri ödemekte temerrüt nedeniyle sözleşmeden dönme hâlinde, Borçlar Kanunumuzun 223. maddesinin ikinci fıkrasına göre talep edilebilecek "tazminat hakkı", "olağan kullanmayı aşan bir kullanma sonucu meydana gelen zararlar" ile sınırlıdır. Olağan kullanmadan kaynaklanan değer azalmaları, esasen uygun kira bedeline dâhildir.

— 30. Borçlar Kanunumuzun 183. maddesi gereğince, hasar, sözleşmenin kurulması ile alıcıya geçtiği için, o, kullanmayla ilgisi olmayan nedenlerden kaynaklanan zararlara, kusur koşulu aranmaksızın katlanır.

— 31. Borçlar Kanunumuzun 223. maddesinin ikinci fıkrasında, "satılan bozulmuşsa", satıcının, alıcıdan tazminat isteyebileceği hükmüne yer verilerek, taksitleri ödemekte temerrüt nedeniyle sözleşmeden dönme hâlinde, satıcının tazminat isteme hakkı, malın kendisinde meydana gelen zararlarla sınırlandırılmıştır. Bu nedenle, moda değişikliği gibi, "tesadüfen" meydana gelen değer azalmaları, alıcıdan talep edilemez.

32. Borçlar Kanunumuzun 223. maddesinin üçüncü fıkrasında , taksitleri ödemekte temerrüt nedeniyle sözleşmeden dönme hâlinde, satıcıya, aynı maddenin ikinci fıkrasında sayılanlardan başka borç yükleyen sözleşmelerin geçersiz olduğu hükme bağlandığı için, sözleşmede öngörülen cezaî şart, satıcının kanunda sayılan haklarının yerine geçmek üzere kararlaştırılmış olsa da, geçersizdir. Bu durumda, her ne kadar, alıcının ödemesi gereken miktar değişmese de, cezaî şart nedeniyle, zararı ispat külfeti, satıcıdan alıcıya geçtiği için, Borçlar Kanunumuzun 223. maddesinin üçüncü fıkrasıyla korunmak istenen alıcının durumu ağırlaşmış olur. Hayır

33. Satıcının, taksitleri ödemekte temerrüt nedeniyle sözleşmeden dönme hâlindeki talepleri toplamı, onun ifaya olan menfaatiyle sınırlıdır. Taksitle satış sözleşmelerinde, alıcıyı korumayı amaçlayan kanunkoyucunun, Borçlar Kanunumuzun 223. maddesinin ikinci fıkrasında, satıcının, sözleşmeden dönme hâlinde, sözleşmenin ifa edilmiş olması durumundaki menfaatinden daha çok menfaat elde etmesini sağlayacak bir düzenleme yaptığı düşünülemez. ok karm!

— 34. Taksitle yapılan kampanyalı satış sözleşmesi bakımından da, satıcının, kalan taksitlerin tamamını isteme hakkının kullanılabilmesi için, onun, “bütün edimlerini yerine getirmiş olması” koşulu aranmalıdır. Söz konusu sözleşme bakımından, tüketicinin, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun’un 6. maddesinin ikinci fıkrasındaki korumadan kısmen yararlandırılmasının, haklı bir gerekçesi yoktur.

— 35. Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun’un 6. maddesinin ikinci fıkrasında, satıcının kalan taksitlerin tamamını isteme hakkının bir koşulu olarak öngörülen, ödenmeyen taksitin üzerinden geçmesi gereken dört haftalık süre, taksitin vadesini uzatmaz ve temerrüt faizinin işlemesine engel olmaz.

36. Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun’a tâbi taksitle satış sözleşmelerinde, muacceliyet koşulunun gerçekleşmesi için, söz konusu kanunun 6. maddesinin ikinci fıkrasındaki koşullara ek olarak, Borçlar Kanunumuzun 224. maddesindeki koşulların da aranmasının gerektiğini kabul etmek, yürürlükteki hukuk (de lege lata) bakımından güçtür. Ancak bu, yapılacak hukuk (de lege feranda) bakımından savunulabilir.

37. Vadesi gelmemiş taksit sayısı birden çoksa, tüketicinin, erken ödeme hakkını kullanarak yaptığı ödemenin, hangi taksit yerine sayılacağı, söz konusu hakka ilişkin Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 6. maddesinin ikinci fıkrasında hükme bağlanmamıştır. Kanunda, bilinçsiz bir boşluğun bulunduğu kabul edilip (MK. m. 1/II), bu boşluk, kanunkoyucunun, erken ödeme hakkını tanıırken güttüğü tüketiciyi koruma amacından hareketle doldurularak, tüketicinin beyan ettiği taksitin aksi takdirde, en çok faiz bu taksit bakımından işletilmiş olacağı için, en son taksitin ödenmiş olduğunu kabul etmek gerekir. Ancak, erken ödeme hakkının kullanılması, yapılacak ödemenin, en az bir taksit miktarında olması koşuluna bağlı olduğu için (TKHK m. 6/I), yapılacak ödemenin miktarı, en son taksiti karşılamıyorsa, duruma göre, en son taksitten başa doğru, ödenen miktarı karşılayan bir sonraki taksit ödenmiş sayılabilir.

38. Temerrüde düşülmüş veya vadesi gelmiş bir taksit borcu söz konusu ise, bunlar ödenmeden, tüketicinin, vadesi gelmemiş olan taksitler için, erken ödeme hakkını kullanmak istemesi, hakkın kötüye kullanılması niteliğindedir (MK. m. 2).

39. Taksitlere faiz uygulanmasının nedeni, malı önceden teslim eden satıcının, alacağını sonraki bir tarihte almasıdır. Bu nedenle, muacceliyet koşulunun gerçekleşmesiyle, artık taksitlerin sözleşmeyle kararlaştırılmış vadesini beklemek zorunda olmayan satıcı, muacceliyet koşulunun gerçekleştiği tarihten sonra taksitlere işleyecek olan faizleri, tüketicinin ödemesi gereken bedelden indirmedir.

40. Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 8. maddesinin ikinci fıkrasında, cayma bildirimi için öngörülen yedi günlük sürenin, tüketicinin menfaatine olarak, cayma hakkını içeren belgenin (TKHK m. 9), tüketiciye verilmesinden sonra başladığı kabul edilmelidir. Çünkü, tüketici, cayma hakkı bulunduğunu, o anda öğrenir.

41. Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 8. maddesinin ikinci fıkrasında, cayma bildiriminin şeklinin niteliği konusunda hüküm bulunmadığı için, söz konusu bildirim, kanunda gösterilen şekilde yapılmadıkça, geçerli olmaz (TKHK. 30, BK. m. 11/II).

Çalışmamızda, taksitle satış sözleşmesi ve tüketicinin korunmasına ilişkin olarak, özellikle İsviçre hukukundaki gelişmelerle ^{karşılaştıkça} kıyasla, mevcut düzenlemelerimizde tespit ettiğimiz eksiklikleri şöylece sıralayabiliriz:

1. Tüketici sözleşmesine ilişkin Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 2. maddesinde, "hizmet sunan" ve "satıcı" terimlerini birlikte ifade etmek üzere, "satıcı" teriminin kullanılması ve satıcının, "meslekten satıcı" olması gerektiğinin açıkça belirtilmemesi eksikliklerdir. *Satıcı-satılacağı?*

2. İradeyi sakatlayan hâller (hata, hile vs.), tüketicinin korunması çerçevesinde, genel anlamlarından daha geniş yorumlanmalıdır. Bazı hukuk sistemlerinde, bu yönde yapılan düzenlemelerin, Türk-İsviçre hukukunda yapılmamış olması, bir eksikliktir. *TKHK m. 10 kapsamında gerekli*

3. Satıcı karşısında, ekonomik yönden zayıf durumda olan alıcı/tüketici, genel işlem koşulları bakımından, özel olarak korunmalıdır. Hukukumuzda, bu konuya ilişkin düzenleme yapılmamış olması, bir eksikliktir. Mevcut durumda, genel hükümlere (BK m. 19/II, MK m. 2/II, BK m. 21) göre çözülmeye çalışılan bu sorun hakkında, özel bir kanunî düzenleme yapılmalıdır. *Takriri var*

4. Tüketici sözleşmelerinde ve bu arada taksitle satış sözleşmelerinde, uyuşmazlık çıkması durumunda, tüketicinin korunması bakımından önem taşıyan, "tüketici sorunları hakem heyetleri" etkili bir şekilde çalıştırılmadıkları ve kararlarının, tüketici mahkemelerinde delil olma dışında bir değeri bulunmadığı için, kendilerinden beklenen işlevi yerine getirememiştir. Bu sorunun giderilmesi için, yeni bir düzenleme yapılarak, hakem heyetlerinin, belli miktarı aşmayan konulardaki kararlarının, tarafları bağlayıcı olması sağlanmalıdır. *İşler için kurulu yetki devredilemez*

5. Taksitle satış sözleşmesi yaparak, ağır yükümlülükler altına girebilecek olan alıcının/tüketicinin aile huzurunun bozulmaması için, İsviçre Borçlar Kanunu'nun 226b maddesinin birinci fıkrasında olduğu gibi, Türk hukukunda da, toplam satış bedeli, belli bir miktarı aşan taksitle satış sözleşmelerinin geçerliliği, birlikte yaşayan eşin yazılı iznine bağlanmalıdır.

— 6. Türk hukukunda, satış sözleşmesi dışındaki taksitli sözleşmelere ilişkin düzenleme olmaması, bir eksikliktir. Bu konuda düzenleme yapılana kadar, taksitle satış sözleşmesine ilişkin hükümler, niteliklerine uygun düştüğü ölçüde, diğer taksitli sözleşmelere, (doğrudan değil) kıyas yoluyla uygulanmalıdır. *BK Tazminatı var!*

7. Türk hukukunda, ön ödemeli satış sözleşmesinin, sadece Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 8. maddesinde, kampanyalı satış sözleşmesi çerçevesinde düzenlenmiş olması, bir eksikliktir. Ön ödemeli satış sözleşmesi bakımından, tüketicinin daha iyi korunması için, söz konusu sözleşme, İsviçre Borçlar Kanunu'na benzer şekilde (m. 227a-227i), özel olarak düzenlenmelidir.

8. Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 3. maddesinin (f) bendinde, tüketici sıfatına sahip olabilme olanağı tanınan tüzel kişi tâcirlerin, özel amaçla hareket edip, etmediklerinin tespiti bakımından; tüzel kişi tâcirlerin bütün faaliyetlerini, ticârî iş kabul eden Türk Ticaret Kanunun 21. maddesinin birinci fıkrasının birinci cümlesi karşısında güçlük bulunmaktadır. Yeni bir düzenleme yapılarak, tüzel kişi tâcirlerin, faaliyet alanları dışında, nihaî olarak kullanmak amacıyla satın aldıkları veya yararlandıkları mal ya da hizmetler bakımından tüketici olarak kabul edildikleri açıkça hükme bağlanmalı ve Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun ile Türk Ticaret Kanunu arasında uyum sağlanması için, ticârî iş karinesine ilişkin Türk Ticaret Kanunu'nun 21. maddesinde, tüketicinin korunması amacı ile getirilen düzenlemeler saklı tutulmalıdır. *Tespit güçlüğü yok mu?*
Türk. Tic. Kanununa göre tespit edilebilir. Fakat tüketici kanununa göre değil.

9. Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 6. maddesinde, niteliği gereği, satış sözleşmelerine konu olamayan hizmet edimlerinin, hukuk tekniğiyle bağdaşmayacak şekilde, taksitle satış sözleşmesi kapsamına dâhil edilmesi uygun olmamıştır. Taksitle hizmet sunulmasına ilişkin sözleşmeler, taksitle satış sözleşmesinden ayrı olarak düzenlenmelidir.

10. Borçlar Kanunumuzun 183. maddesinde öngörülen yarar ve hasarın geçmesine ilişkin hükümler, "tüketicinin korunması ilkesi" yönünden eleştirilebilecek niteliktedir. Söz konusu ilke doğrultusunda, yeni düzenleme yapılarak, tüketicinin taraf olduğu satış sözleşmelerinde, yarar ve hasarın geçişi, malın tesliminden *sonra* için öngörülmelidir. *olarak*

11. Türk hukukunda, taksitle satış sözleşmelerine sıklıkla konulan, yetkili mahkemeye ve tahkime ilişkin kayıtlar bakımından, alıcıyı koruyan bir hüküm olmaması eksikliklerdir. İsviçre Borçlar Kanunu'nun alıcının yerleşim yerindeki mahkemeden, önceden vazgeçmesini veya tahkim sözleşmesi yapmasını yasaklayan 226I maddesine benzer bir düzenleme, Türk hukukunda da yapılmalıdır. *BK Tasarısında var!*

12. Türk hukukunda, taksitle mal alıcılarının/tüketicilerin sorumsuzca hareket etmelerinin önüne geçilmesi bakımından önem taşıyan, belli bir miktar ön ödeme yapma veya peşinat ödeme zorunluluğu öngörülmemiş olması, bir eksikliklerdir. İsviçre Borçlar Kanunu'nun ön ödeme yapma zorunluluğuna ilişkin 226d maddesinin birinci ve ikinci fıkralarına benzer bir düzenleme, Türk hukukunda da yapılarak, bu eksiklik giderilmelidir. *BK Tasarısında var!*

13. Türk hukukunda, taksitlerin çok küçük miktarda belirlenerek, satış bedelinin olduğundan daha küçük gösterilmesinin ve taksit borçlarının, alıcı üzerinde, sürekli bir yük oluşturmalarının önüne geçilmesi bakımından önem taşıyan, taksitle satış sözleşmesinin, süre yönünden sınırlandırılmasına ilişkin bir hükmün olmaması eksikliklerdir. İsviçre Borçlar Kanunu'nun 226d maddesinin birinci ve ikinci fıkralarına benzer şekilde bir düzenleme yapılarak, taksitle satış sözleşmesi, süre yönünden sınırlandırılmalıdır. *BK Tasarısında var!*

14. Alıcının, taksitle satış sözleşmesinde kararlaştırılan ön ödeme veya peşinat borçlarında temerrüde düşmesinin sonuçları bakımından, özel düzenleme yapılmamıştır. Bu nedenle, genel olarak satış sözleşmelerinde, ön ödeme ve peşinat ödemede temerrüde ilişkin Borçlar Kanunumuzun 211. maddesinin birinci fıkrasının, satıcının, hiçbir merasime muhtaç olmaksızın sözleşmeden dönebileceğinin öngörüldüğü hükmü uygulanır. Ekonomik bakımdan zayıf olan alıcının/tüketicinin korunması için, taksitle satış sözleşmesinde kararlaştırılan ön ödeme ve peşinat borcunda temerrüt durumunda, taksit borçlarında temerrüt durumunda olduğu gibi, satıcının seçimlik haklarını kullanması, bunların sözleşmede saklı tutulmuş olması, alıcıya ek süre verilmesi koşullarına bağlanmalıdır. *Bv.BK.?*

15. Borçlar Kanunumuzun 222. ve devamı maddelerinde, alıcının taksit borcunu ödemekte temerrüdü durumunda, satıcıya tanınan seçimlik haklardan, geri kalan taksitlerin tamamını isteme hakkı bakımından, "birbirini izleyen iki taksiti

ödemekte temerrüt” koşulu aranmışken, onun kadar önemli bir hak olan dönme hakkı bakımından, sadece bir taksiti ödemekte temerrüde düşülmüş olmasının yeterli görülmesi uygun olmamıştır. Yeni bir düzenleme yapılarak, İsviçre Borçlar Kanunu’nun 226h/II maddesine benzer şekilde, dönme hakkı bakımından da, geri kalan taksitlerin tamamını isteme hakkına ilişkin koşullar aranmalıdır.

16. Taksitler emre veya hâmiline yazılı bonolara bağlanıp, bunların, üçüncü kişilere devredildiği durumlarda, alıcı, satıcıya karşı ileri sürebileceği haklarını ve bu arada, erken ödeme durumunda faiz indirimi yapılmasını isteme hakkını kullanamaz. Yaygın olan bu uygulamaya karşı, Türk hukukunda, taksitle mal alıcılarını koruyan bir hükme yer verilmemesi eksiklidir. Taksitle mal alıcılarının, taksitlerin kıymetli evraka bağlanması nedeniyle karşılaştıkları sorunların giderilmesi için, taksitlerin kıymetli evraka bağlanması yasaklanmalı ya da sadece nama yazılı kıymetli evraka bağlanmalarına izin verilmelidir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR.

- AKÜNAL, Teoman; "Mukayeseli Hukukta Taksitle Satım Sözleşmelerinde Alıcıyı Korumaya Yönelen Tedbirler" (MHAD. 1972, S. 9, s. 79 vd.).
- ANSAY, Tuğrul; Türk Borçlar Kanununa Göre Taksitle Satışlar, Ankara, 1954.
- ARAL, Fahrettin; Borçlar Hukuku, Özel Borç İlişkileri, B. 2, Ankara 2000.
- ARKAN, Sabih; "Tüketici Kredileri" (BATİDER. 1995, C. XVIII, S. 1-2, s. 35 vd.) (Kısaltması: Tüketici).
- ARKAN, Sabih; "Tüketici Kredisi ve Uygulaması" (BATİDER. 1989, C. XV, S. 1, s. 19 vd.).
- ARKAN, Sabih; Ticarî İşletme Hukuku, B. 5, Ankara 1999 (Kısaltması: Ticarî İşletme)
- ASLAN, İ. Yılmaz; "Taksitli Satışlarda Tüketicinin Korunması" (BATİDER. 1997, C. XIX, S. 1, s. 143 vd.).
- ASLAN, İ. Yılmaz; Tüketici Hukuku, Bursa 1996. (Kısaltması: Tüketici)
- ATABEK, Reşat; "Cayma Hakkı" (Prof. Dr. Yaşar KARAYALÇIN'a 65. Yaş Armağanı, Ankara 1988, s. 487 vd.).
- ATAMER, Yeşim M.; "Satım Sözleşmesinde Hasarın İntikali Anı" (Prof. Dr. M. Kemal OĞUZMAN'ın Anısına Armağan, İstanbul 2000, s. 131 vd.).
- ATAMER, Yeşim M.; Sözleşme Özgürlüğünün Sınırlandırılması Çerçevesinde Genel İşlem Şartlarının Denetlenmesi, B. 2, İstanbul 2001 (Kısaltması: Genel İşlem Koşulları).
- AYDOĞDU, Murat; 4077 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'a Göre Kapıdan Satışlar, İzmir 1998.
- BAŞ, İ. Melih; "Kredili, özellikle Taksitle Satışların Muhasebesi ve Hukuku" (UMD. Mayıs 1991, s. 14 vd.).
- BATTAL, Ahmet; "Kıymetli Evrakla Borç Altına Giren Tüketicilerin Korunması" (BATİDER 1998, S. 3, s. 93 vd.).
- BERKİ, Şakir; Borçlar Hukuku Özel Hükümler, Ankara 1973.
- BERZEK, Ayşe Nur; "Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Üzerine Düşünceler" (VSD. 1995, S. 83, s. 7 vd.).
- BİLGE, Necip; Borçlar Hukuku Özel Borç Münasebetleri, Ankara 1971.

* Aynı yazarın birden çok eserine yapılan yollamalarda kullanılan kısaltmalar, parantez içinde gösterilmiştir.

- BUZ, Vedat; Borçlunun Temerrüdünde Sözleşmeden Dönme, Ankara 1999.
- CEYHAN, İbrahim; "Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Çerçevesinde Kampanyalı Satışlar" (İBD. 1999, S. 3, s. 715 vd.).
- ÇEKER, Mustafa; "Özel Hukuk Bakımından Kredi Kartı Uygulaması" (BATİDER. 1992, C. XVI, S. 3, s. 107 vd.).
- ÇELİKEL, Aysel; Milletlerarası Özel Hukuk, B. 4, İstanbul 1995.
- DALAMANLI, Lütfü; Borçlar Kanunu Şerhi, C. 2, Ankara 1977.
- DERYAL, Yahya; "4077 Sayılı Kanuna Göre Tüketici Kredisi Sözleşmeleri" (Prof. Dr. Erdoğan MOROĞLU'na Armağan, İstanbul 1999, s. 139 vd.).
- DEUTSCH, Erwin; "Avrupa Ortak Pazarında Tüketicinin Korunması-Tüketici Direktifi ve Alman Genel İşlem Şartları Hakkında Kanun" (Çev. HAVUTÇU, Ayşe) (Prof. Dr. Şükrü POSTACIOĞLU'na Armağan, İzmir 1997, s. 259 vd.).
- ERDOĞAN, İhsan; "Tüketicinin Ayıplı Mal ve Hizmet İfalarına Karşı Korunması" (Prof. Dr. Naci KINACIOĞLU'na Armağan, GÜHFD. 1997, C.1, S. 2, s. 53 vd.).
- EREN, Fikret; Borçlar Hukuku Genel Hükümler, C. 1, B. 6, İstanbul 1998.
- EREN, Fikret; Borçlar Hukuku Genel Hükümler, C. 2, B. 5, İstanbul 1999 (Kısaltması: Cilt 2).
- ERTAŞ, Şeref; Eşya Hukuku, B. 3, İzmir 1997.
- FEYZİOĞLU, Feyzi Necmeddin; Borçlar Hukuku -İkinci Kısım- Aktin Muhtelif Nevileri, İstanbul 1982.
- GILLES, Peter; "Federal Almanya'da Tüketicinin Korunması ve Borçlar Hukuku Reformu" (Çev. AYHAN, Rıza) (Prof. Dr. Coşkun ÜÇÖK'a Armağan, SÜHFD. 1989, C. 2, S. 2, s. 313 vd.).
- GÖKTÜRK, Hüseyin Avni; Borçlar Hukuku, İkinci Kısım, Aktin Muhtelif Nevileri, Ankara 1951.
- GÖLE, Celal; Aldatıcı Reklâmlara Karşı Tüketicinin Korunması, Ankara 1983.
- GÜRKANLAR, Metin; "Mülkiyeti Saklı Tutma Koşuluyla Satılan Mallar Hakkında Cebri İcra ve İflâs Uygulaması" (Dr. Birol Dündar'a Armağan, AİTİAD. 1976, C. 8, S. 1-2, s. 205 vd.).

- HATEMİ, Hüseyin/SEROZAN, Rona/ARPACI, Abdülkadir; Borçlar Hukuku Özel Bölüm, İstanbul, 1992.
- HAUSHEER, Heinz; "Leasing ve Kredi Teminatı" (Çev. YAZMAN, İrfan) (BATİDER. 1985, C. XIII, S. 1, s. 83 vd.)**.
- HAVUTÇU, Ayşe; "Genel İşlem Şartlarının İçerik Denetimi - Bir Yargıtay Kararı Hakkında Düşünceler" (İzm. Bar. Der. 1998, S. 4, s. 23 vd.).
- İNCEOĞLU, M. Murat; Taksitle Satımlarda Tüketicinin Korunması, İstanbul 1998.
- KADIOĞLU, Kâmil; Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun, Ankara 2000.
- KARAHASAN, Mustafa Reşit; Türk Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri, C. 4, İstanbul 1992.
- KAYAR, İsmail; "Kredi Sözleşmelerinde Bankaya Tek Yanlı Faiz Artırma Yetkisi Veren Hükümlerin Geçerliliği ve Uygulaması" (Prof. Dr. Naci Kinacıoğlu'na Armağan, GÜHFD. 1997, C. I, S. 2, s. 82 vd.).
- KISA, Seda Ulaş; "Avrupa Topluluk Hukukunda Tüketici Hakları ve Tüketicinin Korunması" (Prof. Dr. M. Kemal OĞUZMAN'ın Anısına Armağan, İstanbul 2000, s. 1161 vd.).
- KOÇ, Nevzat; İsviçre-Türk Hukukunda Alacaklının Temerrüdü, Ankara 1992.
- KÖTELİ, A.; "Leasing Sözleşmelerinin Hukukî ve Malî Yönleri İle Türkiye'de Uygulanabilirliği" (BATİDER. 1983, C. XII, S. 1, s. 64 vd.).
- KUNTALP, Erden; Karışık Muhtevalı Akit, Ankara 1977, -Doçentlik Tezi- s. 103 vd. (Kısaltması: Karışık).
- KUNTALP, Erden; Ard Arda Teslimli Satım Akdi, Ankara 1968.
- KUNTALP, Erden/KIRMAN, Ahmet; "Finansal Kiralama Sözleşmesinin Hukukî Niteliği ve İşlemin Vergisel Boyutu" (Coşkun Kırca'ya Armağan, İstanbul 1995, s. 131 vd.).
- KURU, Baki; İcra ve İflâs Hukuku, Ankara 1998 (Kısaltması: İcra).
- KURU, Baki; Medenî Usul Hukuku, Ankara 1996.
- NARMANLIOĞLU, Ünal; İş Hukuku Ferdî İş İlişkileri I, B. 3, İzmir 1998.
- NOMER, Engin; Devletler Hususî Hukuku, B. 6, İstanbul 1990.
- OLGAÇ, Senaî; Satış-Trampa-Bağışlama, Ankara 1977, s. 349.

** Bu çevirinin aslı, bilimsel bir toplantıda sunulan tebliğ ile buna ilişkin tartışmalara ait tutanak olup, bibliyografya listesinde, sadece söz konusu tebliği sunan yazar gösterilmiş, tartışmalara ait tutanakta görüşleri sunulan yazarlara yapılan yollamalar, ilgili dipnotlarda belirtilmiştir.

- OZANOĞLU, Hasan Seçkin; "Mukayeseli Hukuk ve Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Açısından Tüketiciyi Koruyan Düzenlemelerin Kişi Bakımından Uygulanma Alanı (Tüketici Kavramına Mukayeseli Bir Yaklaşım)", (Prof. Dr. M. Kemal OĞUZMAN'ın Anısına Armağan, İstanbul 2000, s. 663 vd.) (Kısaltması: Tüketici).
- OZANOĞLU, Hasan Seçkin; Tüketicinin Korunması Açısından Taksitle Satım Sözleşmesi, Ankara 1999.
- ÖZEL, Çağlar; Mukayeseli Hukuk Işığında Tüketiciyi Koruyan Geri Alma Hakkı, Ankara 1998.
- ÖZTEKİN, Günseli; "Tüketici Akitlerinden Doğan İhtilaflarda Brüksel Konvansiyonu'nun Kabul Ettiği Yetki Kurallarına İlişkin İki Avrupa Topluluğu Mahkeme Karar Örneği" (Prof. Dr. Erdoğan MOROĞLU'na Armağan, İstanbul 1999, s. 969 vd.).
- PEKCANITEZ, Hakan; "Tüketici Mahkemeleri" (İzm. Bar. Der. 1996, C. 70, S. 4-5-6, s. 140 vd.).
- PEKCANITEZ, Hakan; "Tüketici Sorunları Hakem Heyeti" (İzm. Bar. Der. 1996, S. 3, s. 40 vd.) (Kısaltması: Hakem Heyeti)
- PIOTET, Paul; "Akdin Feshinden Sonra Edimlerin İadesi" (Çev. HELVACI, İlhan) (Prof. Dr. Kemal OĞUZMAN'ın Anısına Armağan, İstanbul 2000, s. 917 vd.).
- POROY, Reha/TEKİNALP, Ünal; Kıymetli Evrak Hukuku Esasları, B. 14, İstanbul 1999.
- POROY, Reha; "Tüketicinin Korunmasına İlişkin Bazı Özel Hukuk Sorunları" (Hâil ARSLANLI'nın Anısına Armağan, İstanbul 1978, s. 513 vd.).
- REHBİNDER, Manfred; "Genel İşlem Şartları ve Tüketicinin Korunması" (Çev. TEOMAN, Ömer) (Ord. Prof. Dr. Ernst E. HIRSCH'e Armağan, İÜHFM. 1976, S. 1-4 (Özel Sayı), s. 641 vd.).
- REİSOĞLU, Safa; Borçlar Hukuku Genel Hükümler, B. 12, İstanbul 1998.
- SELİÇİ, ÖZER; "Kesin Vadeli İşlemler" (MHAD. 1968, S. 3, s. 92 vd.)
- SEROZAN, Rona; "Mülkiyeti Muhafaza Anlaşması" (MHAD. 1968, S. 2, s. 176 vd.).

- SEROZAN, Rona; "Mülkiyeti Saklı Tutma Anlaşması ve Teminaten Temlik" (Prof. Dr. Erdoğan Moroğlu'na 65. Yaş Günün Armağanı, İstanbul 1999, s. 987 vd.) (Kısaltması: Teminaten Temlik).
- TANDOĞAN, Halûk; Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri, C. I/1, B. 6, Ankara 1990.
- TANDOĞAN, Halûk; Tüketicilerin Korunması ve Sözleşme Özgürlüğünün Bu Açıdan Sınırlandırılması, Ankara 1977.
- TEKİNALP, Gülören/TELİNALP, Ünal; Avrupa Birliği Hukuku, (Katkıda Bulunanlar: ATAMER Yeşim M.; ODER, Bertil Emrah; ODER, Burak; OKUTAN, Gül), İstanbul 2000,
- TEZCAN, Durmuş; "Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'da Öngörülen Cezalar" (İzm. Bar. Der. 1998, S. 4, s. 23 vd.).
- TUNÇOMAĞ, Kenan; Türk Borçlar Hukuku, C. II, Özel Borç İlişkileri, İstanbul 1977.
- ULUSAN, M. İlhan; "4077 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanunun (TKHK.) 10. Maddesinin Dördüncü (Son) Fıkrasında Yer Alan Banka ve Finans Kurumlarının Tüketicie Karşı Mütessesil Sorumluluğu Üzerine Bazı Tespit ve Düşünceler" (Prof. Dr. Turhan ESENER'e Armağan, İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Türk Milli Komitesi, Ankara 2000, s. 91 vd.).
- UYGUR, Turgut; Açıklamalı-İçtihatlı Borçlar Kanunu, C. 3, Ankara 1993, s. 919.
- YAVUZ, Cevdet; "Devre Tatil Sözleşmeleri ve Tüketici Hukuku" (Prof. Dr. Turhan ESENER'e Armağan, İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Türk Milli Komitesi, Ankara 2000, s. 95 vd.) (Kısaltması: Devre Tatil).
- YAVUZ, Cevdet; "Tüketicinin Ayıplı Mal ve Hizmetlere Karşı Korunması" (Prof. Dr. Kemal OĞUZMAN'ın Anısına Armağan, İstanbul 2000, s. 1293 vd.) (Kısaltması: Ayıp).
- YAVUZ, Cevdet; Türk Borçlar Hukuku, Özel Hükümler, İstanbul 1998.
- ZEVLİLİLER, Aydın; Açıklamalı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun, Ankara 2001 (Kısaltması: Tüketici).
- ZEVLİLİLER, Aydın; Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri, İzmir 1995.